Міжнародна науково-практична конференція

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

18-19 КВІТНЯ 2016 року М. ЛЬВІВ

SOCIO-ECONOMIC POTENTIAL OF THE CROSS-BORDER COOPERATION

MATERIALS
OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

SOCIO-ECONOMIC POTENTIAL OF CROSS-BORDER COOPERATION

18-19 April, 2016
L'viv, Ukraine

L'viv
2016

Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долішнього НАН України» (Україна)
Uniwersytet Rzeszowski (Polska)

До 50-річчя економічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

«СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА»

18-19 квітня 2016 року
м. Львів, Україна

Львів
2016

Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)
SI "Institute of Regional Research
named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine"
University of Rzeszow (Poland)

Dedicated to the 50-anniversary
of the Faculty of Economics at Ivan Franko National University of Lviv

MATERIALS
OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

«SOCIO-ECONOMIC POTENTIAL OF CROSS-BORDER COOPERATION»

18-19 April, 2016
L'viv, Ukraine

L'viv
2016

УДК [332.14:339.92(1-192)]:303(06)

Organized by:
Lviv Regional State Administration
Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)
SI "Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine"
University of Rzeszow (Poland)
Statistical Office in Rzeszów (Poland)
Regional Office of the Statistical Office in Prešov (Slovakia)
Main Statistical Office in Lviv region (Ukraine)
NGO "European Dialogue" (Ukraine)

Організатори конференції:
Львівська обласна державна адміністрація
Львівський національний університет імені Івана Франка
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»
Uniwersytet Rzeszowski (Polska)
Urząd Statystyczny w Rzeszowie (Polska)
Pracovisko Štatistického úradu
Slovenskej republiky v Prešove (Slovensko)
Головне управління статистики у Львівській області
Громадська організація «Європейський діалог»

Рекомендовано до друку
Вченою радою економічного факультету ЛНУ імені Івана Франка.
Протокол № 9 від 14 квітня 2016 року

Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва». – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. – 187 с.

Матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва» (18–19 квітня 2016 р., м. Львів) висвітлюють проблеми і перспективні напрями розробки та реалізації політики транскордонного співробітництва, а також методологічні та організаційні питання його моніторингу.

Для науковців, представників органів державної влади і місцевого самоврядування, громадських і бізнес-структур, професійна діяльність яких пов'язана з транскордонним співробітництвом.

Відповідальний за випуск – Оксана Вільчинська
Матеріали подано в авторській редакції

© Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. Укладання
© Автори тез, 2016

ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ:

Михайлишин Ростислав, декан економічного факультету ЛНУ імені Івана Франка. Голова.

Кравців Василь, директор ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України». Співголова.

Слюсаж Гжегош, декан факультету економіки Жешувського університету (Польща). Співголова.

Зимовіна Світлана, начальник Головного управління статистики у Львівській області. Співголова.

Матковський Семен, завідувач кафедри статистики ЛНУ імені Івана Франка.

Панчишин Степан, завідувач кафедри аналітичної економії та міжнародної економіки економічного факультету ЛНУ імені Івана Франка.

Цєрпял-Волан Марек, директор Статистичного управління Підкарпатського воєводства (Польща).

Цупер Ян, директор Статистичного управління у м. Пряшів (Словаччина).

СЕКРЕТАР:

Гринькевич Ольга, доцент кафедри статистики ЛНУ імені Івана Франка.

PROGRAM COMMITTEE:

Rostyslav Mykhajlyshyn, Dean of the Faculty of Economics at Ivan Franko National University of Lviv; Chairman.

Vasyl Kravtsiv, Director of the State Institution “Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine”.

Grzegorz Slyusazh, Dean of the Faculty of Economics at University of Rzeszow (Poland).

Svitlana Zymovina, Chief of Main Statistical Office in Lviv region.

Semen Matkovskiy, Head of the Department of Statistics of the Faculty of Economics at Ivan Franko National University of Lviv.

Stepan Panchyshyn, Head of the Department of Aanalytical economy and International economics of the Faculty of Economics at Ivan Franko National University of Lviv.

Marek Cierpial-Wolan, Director of the Statistical Office of Podkarpackie Voivodeship (Poland).

Ján Cuper, Director of the Statistical Office in the city of Prešov (Slovakia).

SECRETARY:

Olha Hrynkevych, Associate Professor, Assistant Professor of Statistics of the Faculty of Economics at Ivan Franko National University of Lviv.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1
РОЗВИТОК ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА: ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАВДАННЯ.....10

Віктор Борщевський, Катажина Куцаб-Бонк
НАРОЩУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТРАНСКОРДОННОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ РИНКОВОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ.....10

Степан Васьків
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТА НАПРЯМИ СТАТИСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ...13

Ольга Іляш, Валентина Засадко
КЛЮЧОВІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАПРЯМИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИКОРДОННИХ МІСТ УКРАЇНИ.....15

Ольга Левицька
РОЗВИТОК МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНАХ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ РЕАГУВАННЯ.....18

Metehan Ortakarpuz, Hale Akin, Mehmet Burak Ceran
SPECIAL ECONOMIC ZONES IN THE GLOBAL ECONOMY: TURKEY APPLICABILITY.....23

Уляна Садова
ТРАНСКОРДОННА СПІВПРАЦЯ ЯК ДЖЕРЕЛО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ.....24

Олександр Софій
ОЦІНКА МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.26

Юлія Цибульська
ТРАНСКОРДОННИЙ РИНОК ПРАЦІ: СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ СУБ'ЄКТІВ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН У ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ В ТРАНСКОРДОННОМУ ПРОСТОРІ.....30

Василь Шурдак
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МАЛОГО ПРИКОРДОННОГО РУХУ В КОНТЕКСТІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ 36

Марія Янків
ЗАСОБИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ТРАНСКОРДОННОГО РЕГІОНУ 39

СЕКЦІЯ 2
МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА 43

Мар'яна Біль
ТРАНСКОРДОННА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА РОЗВИТКУ РЕГІОНУ ..43

Тарас Гіщак
ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛЕЙ ДИНАМІЧНОГО ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННИХ РЕГІОНІВ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВЩИНИ) 48

Aleksandra Galus
TOWARDS BETTER MEDIA? CROSS-BORDER MEDIA DEVELOPMENT COOPERATION BETWEEN POLAND AND UKRAINE 51

Петро Жук
ПРОБЛЕМИ АСИМЕТРІЇ ТА МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСКОРДОННОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ 54

Олександр Завада, Ольга Мартин
КЛАСТЕРИЗАЦІЯ СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ЗА ЇХНІМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ 59

Ярослава Калат
ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ АКТИВІЗАЦІЇ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА 63

Омелян Кулинич, Роман Кулинич
МЕТОД СТАТИСТИЧНИХ РІВНЯНЬ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ: ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ ТА КРИТЕРІЇ ЗАСТОСУВАННЯ 66

Наталія Лутчин
ПРОБЛЕМИ МІЖДЕРЖАВНИХ ПОРІВНЯНЬ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАТИСТИЧНОЇ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ 69

Оксана Марець
ВИКОРИСТАННЯ КОМПОЗИТНИХ ІНДИКАТОРІВ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ТРАНСКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ 73

Христина Притула
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЗА УЧАСТІ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ 75

Olga Smalej
POLSKA I UKRAINA - PORÓWNANIE KRAJÓW POD WZGLĘDEM WYBRANYCH WSKAŹNIKÓW SPOŁECZNO-EKONOMICZNYCH 79

Тетяна Степура
ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЇ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЧАСУ У ДОСЛІДЖЕННІ ЯКОСТІ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ 81

Вікторія Сус
ЄВРОРЕГІОНИ В СИСТЕМІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС 84

Марта Теребух, Уляна Моторнюк
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ 87

Halyna Shcherba
ACTIVATION OF CROSS-BORDER COOPERATION OF UKRAINE AND THE EU UNDER CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES 91

СЕКЦІЯ 3
СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА 95

Ігор Бараняк
ОСОБЛИВОСТІ ДЕМОГРАФІЧНОГО ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРИКОРДОННІ 95

Mehmet Burak CERAN, Metehan ORTAKARPUZ, Hale AKİN
SOCIAL AND ECONOMIC CONTRIBUTION OF INTERNATIONAL EDUCATION MOBILITIES: THE CASE OF MEVLANA EXCHANGE PROGRAMME 99

Оксана Вільчинська
ДОХОДИ І ВИТРАТИ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРИКОРДОННЯ 101

Ольга Гринькевич
ОСВІТНЯ МІГРАЦІЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННИХ РЕГІОНІВ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ 104

Andrzej Jurkun
ROLA LITEWSKIEGO TOWARZYSTWA ŚWIĘTEGO KAZIMIERZA W SEJNACH W FUNKCJONOWANIU SPOŁECZNOŚCI LITEWSKIEJ W POLSCE 109

Zofia Żukowska
CROSS-BORDER REGIONS ON THE POLISH-UKRAINIAN. HERITAGE AND CULTURAL TOURISM ON THE POLISH-UKRAINIAN AND UKRAINIAN-POLISH BORDERLAND – PERSPECTIVES AND POSSIBILITIES 111

Stanisław Żukowski
SPOŁECZNO-KULTUROWY WYMIAR ZASTOSOWANIA TECHNIK TELEINFORMATYCZNYCH WE WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ 112

Наталія Савка
СУЧАСНИЙ ДЕМОГРАФІЧНИЙ РОЗВИТОК У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ 112

Оксана Цісінська
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ 115

СЕКЦІЯ 4
ФІНАНАСОВО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА 120

Дар'я Бесчастна, Яна Лихачова
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ КОНДИТЕРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ У СВІТОВИЙ РИНОК 120

Мар'яна Вдовин
АНАЛІЗ СТАНУ ТА РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС У ГАЛУЗІ ТОРГІВЛІ 123

Людмила Войтович
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРАХОВИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ 127

Celina Habryka
MIÓD Z SEJNEŃSZCZYZNY/ŁOŹDZIEJSZCZYZNY/ SEINŲ/LAZDIJŲ KRAŠTO MEDUS JAKO PIERWSZY PRODUKT TRANSGRANICZNY POLSKI I LITWY 130

Тетяна Гільорме, В. Ільченко
ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ СУБ'ЄКТОМ ГОСПОДАРЮВАННЯ 133

Ганна Головчак
ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ РИНКУ ЖИТЛОВИХ ПОСЛУГ: ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ 137

Леся Данилюк, Ігор Романич
ЯКІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ СКЛАДОВОЇ ПОСЛУГ ПОШТОВО-ЛОГІСТИЧНОЇ КОМПАНІЇ 139

Оксана Єлісєєва, Аріна Русакевич
СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ 141

Ірина Жук
РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ УКРАЇНИ 146

Ольга Корнілова, Євгенія Писанко
РОЗДРІБНА ТОРГІВЛЯ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ 151

Ірина Кравців
МАРКЕТИНГ – ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ НАРОЩУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПРИКОРДОННИХ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА 155

Євген Майовець, Оксана Сенишин
РОЗВИТОК ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ..... 158

Дарія Полюга, В'ячеслав Полюга
ВПЛИВ ІНСТРУМЕНТІВ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ НА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ 163

Світлана Прийма
РОЗРАХУНОК ПОРОГУ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ 167

Ірина Прокопович-Павлюк
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЛЬВІВЩИНИ 171

Сергій Реверчук, Андрій Ковалюк
ОСОБЛИВОСТІ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ І ПОЛЬЩІ В КООРДИНАТАХ СУЧАСНОГО ПРИКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА 173

Лариса Сотнікова
СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ТРАНСКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЯХ 175

Євген Цікало
ПОЗИЦІЮВАННЯ ФУНКЦІЇ ОБЛІКУ В ПРОЦЕСАХ ІНТЕГРАЦІЇ І САМООРГАНІЗАЦІЇ 178

Олег Шаблій, Олександра Вісьтак, Ірина Ванда
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРУКТУРИ ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНСЬКОГО РОЗТОЧЧЯ 181

Список авторів 185

Секція 1
Розвиток транскордонного співробітництва: глобальні виклики та завдання

Віктор Борщевський, Катажина Куцаб-Бонк

НАРОЩУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТРАНСКОРДОННОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ РИНКОВОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ

завідувач відділу розвитку територіальних громад і транскордонного співробітництваДУ
«Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долішнього НАН України»
м. Львів, Україна,
викладач
Вища державна техніко-економічна школа
м. Ярослав, Польща

Соціально-економічний потенціал транскордонного регіону складається з низки показників, які визначають можливості прикордонних територій, розташованих по обидва боки кордону, виробляти певну кількість товарів і послуг, використовуючи при цьому наявні людські та матеріальні ресурси.

В умовах глобальної ринкової конкуренції ефективне використання соціально-економічного потенціалу транскордонного регіону не можливе без формування сприятливого інституційного, фінансового та інфраструктурного середовища. Адже потенціал відображає можливість соціальної системи досягати певних максимальних параметрів свого розвитку в оптимальних умовах життєдіяльності її складових елементів. Саме ці умови і стають визначальними з погляду ефективного використання та нарощування економічного потенціалу.

У сучасному світі особливої значимості набуває чинник синергії, який підвищує ефективність використання та сприяє нарощуванню економічного потенціалу соціальних систем за рахунок кумулятивних ефектів від інтеграції їх окремих складових в єдине ціле, яка супроводжується взаємним підсиленням і створенням додаткової якості (вартості).

У зв'язку із цим одним і пріоритетних напрямів дослідження соціально-економічного потенціалу транскордонного співробітництва в умовах поглиблення європейської інтеграції стає вивчення закономірностей формування та напрямів поширення конвергентних процесів у межах транскордонних регіонів, насамперед тих, до складу яких входять прикордонні території країн-членів ЄС та сусідніх із ними держав, що не є учасницями цього об'єднання.

Н. Мікула й О. Пастернак дають визначення транскордонної конвергенції регіонів як поступового зближення суміжних прикордонних регіонів сусідніх країн, яке відбувається в процесі запозичення, відтворення чи формування спільних методів, способів, інструментів підвищення конкурентоспроможності (конвергенція механізмів конкурентоспроможності), що сприяє зменшенню асиметричності соціально-економічного розвитку в транскордонному просторі. [1, с. 4]

Розгортанням конвергентних процесів між прикордонними регіонами сусідніх країн у межах спільного транскордонного регіону пов'язане з вирівнюванням рівня життя по обидва боки кордону, зближенням показників обсягу валового внутрішнього продукту на душу населення, якісними характеристиками розвитку інфраструктури, системи управління, підприємницької активності тощо.

У наукових розробках вітчизняних дослідників-регіоналістів акцентується увага на тому, що під конвергенцій ними процесами, в сучасному розумінні, прийнято розуміти взаємовплив та зближення рівнів розвитку соціо-культурних та економічних систем країн та їх регіонів на шляху руху до побудови постіндустріального суспільства. У свою чергу, протилежні до конвергентних процеси економічної дивергенції регіонів, характеризують розходження рівнів їх розвитку, а відтак і посилення диспропорцій, якщо мова йде про спільний транскордонний простір. [2, с. 145]

Акцентуючи увагу на пріоритетних напрямах використання соціально-економічного потенціалу транскордонного регіону в умовах конвергентних процесів, першочергову увагу звертає на себе інституційний аспект, зокрема: поєднання кількості та якості формальних і неформальних інститутів, що діють у межах транскордонного простору, яке впливає на спроможність ефективного використання наявного ресурсного потенціалу кожної з адміністративно-територіальних одиниць, які входять до його складу. З метою підвищення ефективності використання цього потенціалу доцільно підвищувати якість управлінських компонентів, що передбачає: по-перше, децентралізацію влади та максимальне дотримання принципу субсидіарності, по-друге, налагодження ефективних форм взаємодії між сусідніми прикордонними регіонами держав на внутрішніх і зовнішніх кордонах ЄС, і, по-третє, створення спільних транскордонних економічних, гуманітарних, соціальних та культуральний продуктів на основі ефективного використання транскордонного економічного потенціалу інформаційно-комунікаційних, транспортно-логістичних та маркетингових мереж.

Актуальність вищеперелічених завдань обумовлюється, насамперед, тією важливою роллю, яку сьогодні виконує конкурентна політика ЄС, як чинник розвитку конвергентних процесів на континенті загалом, так і в транскордонному просторі, зокрема. Адже конкуренція виступає вагомою підоймою зближення соціально-економічних параметрів регіонального розвитку в ЄС та поза його межами, а відтак, політика її стимулювання може одночасно трактуватися і як політика сприяння конвергенції регіонів у транскордонному вимірі європейської інтеграції.

Це означає, що адаптація принципів конкурентної політики ЄС сусідніми країнами, які залучені до європейських програм сусідства та партнерства, виступає одним із ключових напрямів удосконалення системи інституційного забезпечення транскордонного співробітництва, оскільки сприяє вирівнювання пропорцій економічного розвитку по різні боки кордону, а відтак і нарощуванню соціально-економічного потенціалу відповідних транскордонних регіонів.

Інституційною основою реалізації сучасної конкурентної політики ЄС є Європейська конкурентна мережа (European Competition Network), яка включає Комісію ЄС як головну інституцію, що відповідає за реалізацію спільної конкурентної політики, та національні органи у сфері конкурентної політики. В умовах децентралізації системи регулювання конкуренції у ЄС пріоритетним завданням є забезпечення одноманітності (універсальності) застосування конкурентних правил ЄС на всіх рівнях регулювання, що досягається за рахунок інтенсивного співробітництва та інформаційного обміну між національними та регіональними регулятивними інститутами. [3]

Таким чином, пріоритетним напрямом нарощування соціально-економічного потенціалу транскордонних регіонів, сформованих за участю прикордонних територій країн-членів ЄС та сусідніх із ними держав, на сучасному етапі європейської інтеграції є сприяння розвитку транскордонних конвергентних процесів на основі стимулювання ринкової конкуренції та активізації інститутів, що її підтримують.

Для України це означає необхідність пришвидшення соціально-економічних реформ, пов'язаних із децентралізацією влади та утвердженням принципу субсидіарності в діяльності та взаємодії органів державного управління і місцевого самоврядування. Крім того, необхідно забезпечити реалізацію заходів з демонополізації економіки та лібералізації зовнішньої торгівлі, включаючи надання суб'єктам транскордонного бізнесу статусу особливих агентів зовнішньоекономічної діяльності в межах транскордонних ринків, включаючи спрощення систем їх оподаткування та регуляторного супроводу.

Список використаних джерел:

1. Мікула Н.А. Маркетингові інструменти транскордонної конвергенції регіонів / Н.А. Мікула, О.І. Пастернак // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Регіональна конвергенція та транскордонні ринки (зб. наук. пр.) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: відп. ред. Кравців В.С. – Львів, 2011. – Вип. 5 (91) – 2011 – 385 с. – С. 3-13.

2. Просторовий розвиток регіону: соціально-економічні можливості, ризики і перспективи : монографія / НАН України. Інститут регіональних досліджень; За ред. д.е.н., проф. Шевчук Л.Т. – Львів, 2011. – 256 с.

3. Сучасні механізми та інструменти реалізації конкурентної політики ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://posibniki.com.ua/post-suchasni-mehanizmi-ta-instrumenti-realizaciio-konkurentnoio-politiki-es/

Viktor Borshchevsky
Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine
Katazhyna Kutsab-Bonk
Higher State Technical and Economic School in Yarosław, Poland.

The growth of socio-economic potential of cross-border region in terms of market convergence

The aspects of the economic development of trans-border regions in the modern conditions are investigated. Key role of convergence in process of growth of capacity cross-border cooperation have proven. The main proposals: to strengthen the policy of competition stimulation with the aim of deepening convergent processes in trans-border

space and had been provided decentralization of power to growth of capacity in cross-border regions.

Key words: convergence, socio-economic potential, border region, competition policy.

Степан Васьків

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТА НАПРЯМИ СТАТИСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ

асистент кафедри статистики
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Аналіз економічних та соціальнихпроцесів, що спостерігаються у глобальному світі на даному етапі розвитку, вказують на необхідність дослідження явищ, що відбуваються на транскордонних територіях. Відкритість кордонів, між країнами полегшують перетин, ведення бізнесу, спільні наукові дослідження та громадські ініціативи. Але поряд з цим створюють багато інформаційних прогалин, через відсутність обліку переміщення людей та транспорту, що викликає дефіцит інформації, та збільшення соціально-економічних явищ що не спостерігаються.

Тому дуже важливо створити єдину дослідницьку систему для прикордонних територій , яка дозволила б збирати та аналізувати порівнюванні дані з вибіркових обстежень та адміністративних реєстрів [1].Для України на сьогоднішній день основним завданням є створення систематизованої, достовірної та порівняльної транскордонної статистичної бази даних, доступної широкому загалу, різним структурам у прикордонних та транскордонних регіонах, регіональним та місцевим органам влади, органам самоврядування та бізнес-структурам.

Для офіційної статистики багатьох країн європейського континенту, транскордонні обстеження та економічні, соціальні, інфраструктурні та ін. показники транскордонної статистики не є пріоритетними [2]. Парадоксом є те, що вся національна економіка певної країни може бути під впливом транскордонних процесів, через малу територію, а офіційні дослідження не завжди включають транскордонний фактор.

Через автономію статистичних систем країн, а в деяких випадках територіальних одиниць, дужа важко зібрати весь необхідний набір статистичних даних регіональної статистики для транскордонних зіставлень. Додаткові методологічні проблеми пов’язані з відмінностями у трактуванні самої концепції показника, прогалини і невідповідності статистичних даних, відсутність спільних узгоджених обстежень необхідних для моніторингу соціально-економічного розвитку по обидві сторони кордону.

Основними напрямами статистичного вивчення соціально-економічного розвитку транскордонних територій, і над якими слід працювати зараз і негайно є [3]:

- розробка спільних методологічних положень щодо функціонування транскордонної статистики;
- розробка методів і способів оцінки та порівняльного аналізу розвитку транскордонних територій на різних ступенях ієрархії;
- розробка мікроагрегатів оцінки соціально-економічного розвитку транскордонних територій за різними компонентами та у цілому;
- створення і супровід інформаційної бази даних транскордонних територій;
- формування банку даних потенційних виконавців проектів у сфері досліджень, збору, обробки інформації, наукових тощо;
- узгодити методичні положення вибіркового обстеження і проводити спільні спостереження за оборотом товарів і послуг у прикордонних регіонах України і Польщі з формуванням спільної бази даних з виданням відповідних аналітичних матеріалів;
- поширення цієї практики на всі транскордонні регіони нашої країни.

Умови часу ставлять додаткові вимоги щодо розвитку регіональної статистики на прикордонні з урахуванням особливостей транскордонних територій. Моніторинг суспільно-економічних процесів прикордонних територій має характер наддержавних і обіймає різні процеси і потребує статистичного вивчення. Для вирішення методологічних, організаційних і інших завдань і проблем розвитку транскордонної статистики в Україні, потрібна робота на постійній основі.

На даному етапі важливим завданням офіційних статистиків є методологічна гармонізація офіційної статистики. Тісна співпраця органів місцевого самоврядування, статистичних управлінь, бізнесу, громадських організацій, кластерів у транскордонних регіонах, стане передумовою інформаційної прозорості дослідження соціально-економічного розвитку транскордонних територій. Європейській статистиці, в тому числі українській, потрібна транскордонна статистика.

Список використаних джерел:

1. Cierpiał-Wolan, M. (2008) "Cross-Border Surveys – Some Methodological Aspects" Statistic In Transition New Series, Vol.9, No. 2, 361-366.

2. Oleński J., Statistical parainformation platform – foundation of information transparency in heterogeneous international environment (with special reference to the Eastern Partnership initiative), Proceeding of the International Conference Development of the European Statistical System from the Eastern Partnership perspective – directions and strategy, Central Statistical Office, Cracow, 18-10 October 2011.

3. Васьків С. Ф. Роль статистики в моніторингу соціально-економічного розвитку транскордонних територій / С.О. Матковський, С.Ф. Васьків // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики. Зб. наук. пр. Вип. 15 / Нац. акад. статистики, обліку та аудиту; Ред. кол.:О.Г. Осауленко (голов. ред.) та ін. – К.: ТОВ "Видавничо - поліграфічний дім "Формат". – 2014. –С.29-35.

Stepan Vaskiv
Ivan Franko National University of Lviv

Current issues and areas of statistical study of the socio-economic development of the cross-border regions

This paper deals with topical issues statistical study of socio-economic development of cross-border areas. Showing methodological problems of border and cross-border statistics. To solve these problems, provides the main areas of statistical study of socio-economic development of cross-border areas.

Keywords: socio-economic development, cross-border territory, microaggregates assessment, cross-border region, cross-border statistics.

Ольга Іляш, Валентина Засадко

КЛЮЧОВІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАПРЯМИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИКОРДОННИХ МІСТ УКРАЇНИ

д.е.н., проф., головний науковий співробітник
Регіональний філіал НІСД у м. Львові, Україна,
к.е.н., старший науковий співробітник
Регіональний філіал НІСД у м. Львові, Україна

Євроінтеграційний курс України передбачає забезпечення належного рівня конкурентоспроможності вітчизняних прикордонних регіонів, а також вироблення такої моделі управління розвитком прикордонних міст, яка б відповідала принципам регіональної політики ЄС. Це особливо актуально для прикордонних міст західних областей України у зв'язку з тим, що в умовах європейської інтеграції вони першими відчувають прояви вищого рівня конкурентної боротьби на ринках праці, товарів та послуг. У контексті євроінтеграційного курсу нашої держави перед місцевими органами влади стоїть завдання не усунути міжрегіональні диспропорції, а створити сприятливі умови для раціональної територіальної організації господарства, ефективного використання природних, економічних і трудових ресурсів, географічного положення прикордонних населених пунктів.

В умовах недосконалої адміністративної системи та обмеженості фінансових ресурсів громад прикордонних міст, селищ і сіл України дієвим засобом вирішення комплексних соціально-економічних проблем прикордонних територій може стати міжмуніципальне співробітництво (далі – ММС). Основними перевагами ММС є: скорочення витрат і підвищення якості публічних послуг через досягнення ефекту масштабу; вирішення проблемних ситуацій, коли громадяни проживають в одному населеному пункті, де вони платять податки, але користуються послугами, наданими в іншому населеному пункті; посилення результативності економічного, соціального та екологічного захисту за рахунок скоординованого планування розвитку населених пунктів; залучення інвестиційних коштів із державних, приватних чи донорських джерел, передбачених на проекти із міжмуніципального співробітництва.

Недоліки та труднощі здійснення ММС на прикордонних територіях західних регіонів України проявляються у таких аспектах, як: недосконалість порядку міжбюджетних розрахунків; слабкість державної підтримки ММС; недостатня обізнаність населення та представників органів місцевого самоврядування про

потенціал ММС. Це своєю чергою призвело до низької активності реалізації існуючих механізмів ММС в прикордонних містах (транскордонного державно-приватного партнерства, зв'язків міст-побратимів, мережевих міжмуніципальних об'єднань).

В Україні практично відсутнє використання механізму транскордонного державно-приватного партнерства. Разом з тим, доцільність реалізації проектів державно-приватного партнерства обумовлена необхідністю прискореної модернізації об'єктів комунальної власності і на цій основі підвищення стандартів соціальних послуг, які надаються населенню територіальних громад прикордонних областей, що вимагає залучення великих обсягів інвестиційних, в першу чергу, фінансових ресурсів.

Практика транскордонного державно-приватного партнерства є поширеною в країнах ЄС, зокрема щодо розвитку дорожньо-транспортної інфраструктури, що об'єднує кілька муніципалітетів. Так, наприклад, на правах концесії обслуговується залізнична дорога у французько-іспанському транскордонному регіоні між містами Перпіньян та Фігерас. У датсько-шведському транскордонному регіоні між містами Копенгаген та Мальме залізничний громадський транспорт експлуатується на правах концесії спільно двома шведськими та датською компаніями.

В Україні спостерігається певна недооцінка з боку представників українських органів місцевого самоврядування важливості механізмів транскордонного партнерства міст та взаємодії міст-побратимів. Більшість міст західних прикордонних регіонів України уклали угоди з містами країн ЄС про встановлення партнерських і побратимських зв'язків, які переважно мають декларативний характер і не використовуються як інституційне підґрунтя для ММС. У той же час співпраця міст-побратимів у ЄС розглядається як один з напрямів політики згуртування та територіальної соціально-економічної інтеграції, реалізація якого підкріплена відповідним фінансуванням. У 1989 р. Європейською Комісією започаткована програма підтримки побратимських ініціатив, спрямованих на об'єднання Європи. Протягом 2007-2013 рр. фінансування проектів зі співпраці між містами-побратимами здійснювалося в межах програми «Європа – для громадян 2007-2013» (Захід 1: Побратимство між містами та мережі міст-побратимів») у розмірі понад 90 млн євро. За період 2007-2013 рр. було профінансовано реалізацію 304 проектів [1]. Відповідний фінансовий механізм співпраці запланований і на 2014-2020 рр.

Незважаючи на певні успіхи у транскордонному співробітництві прикордонних міст України, використання механізму спільного фінансування транскордонних проектів шляхом залучення міжнародної технічної допомоги містить низку проблемних аспектів, що призводять до диспаритету між активністю учасників транскордонної програми, втратою українською стороною перспектив щодо розвитку прикордонної інфраструктури, людського капіталу, інституційної співпраці та економічної інтеграції.

Підсумовуючи результати участі українських суб'єктів ТКС у програмах транскордонного співробітництва 2007-1013 рр. (рис. 1), зазначимо, що найменш активно українська сторона долучалась до реалізації програми «Чорне море». Це можна пояснити відсутністю досвіду здійснення подібних транскордонних проектів у вітчизняних потенційних бенефіціарів. Адже трьом іншим транскордонним програмам передували аналогічні програми 2004-2006 років.

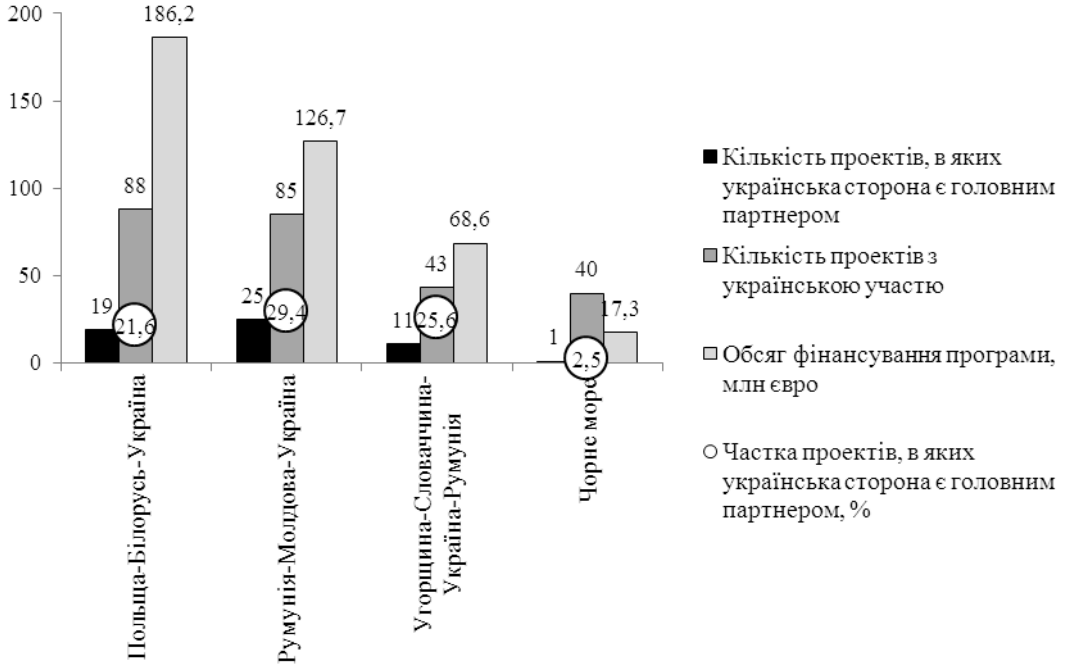

Рис. 1. Окремі показники реалізації програм транскордонного співробітництва в Україні, 2007-2013 рр.[3]

Недостатня активність українських суб'єктів транскордонного співробітництва, спричинена їх слабкою інституційною спроможністю, була визначена у 2012 р. Європейською Комісією як ключова і єдина причина для можливого виключення нашої країни з плану майбутніх програм транскордонної співпраці.

З огляду на це, ключовими напрямами соціально-економічного розвитку прикордонних міст України є модернізація міської інфраструктури, покращення якості життя населення, зменшення соціальної напруги, пов'язаної з безробіттям та трудовою міграцією, соціально-економічна інтеграція з прикордонними територіями сусідніх країн (через механізми формування транскордонних метрополійних ареалів і мереж партнерських міст). Реалізація намірів інтеграції України в європейський економічний простір потребує забезпечення належних передумов зміцнення економічної безпеки та конкурентоспроможності прикордонних міст, а також вироблення відповідної моделі управління розвитком регіональної соціально-економічної системи, яка би відповідала принципам та вимогам регіональної політики ЄС. Запровадження в Україні європейського зразка стимулювання соціально-економічного зростання прикордонних міст на основі концепцій сталого розвитку, «розумного міста» та інклюзивного зростання потребує удосконалення існуючих та запровадження нових механізмів міжмуніципального співробітництва прикордонних міст, форм транскордонного співробітництва.

Разом з тим, використання інструментів розвитку прикордонних міст України потребує подальшого наукового обґрунтування їх застосування у різних аспектах суспільного життя. Зокрема, це стосується заходів з диверсифікації видів економічної діяльності, розвитку ринку праці та стимулювання підприємництва в прикордонних містах, що надасть можливість знизити рівень безробіття та мінімізувати пов'язану з ним соціальну напругу. У цьому контексті доцільною є розробка та запровадження сучасних організаційно-правових механізмів стимулювання залучення коштів

трудових мігрантів у розвиток підприємництва (у т.ч. шляхом розвитку кредитної, споживчої кооперації, операцій з цінними паперами тощо). З метою переходу від деструктивної монофункціональності малих прикордонних міст до диверсифікованої структури економіки необхідним є визначення і розвиток нових пріоритетних видів економічної діяльності («точок зростання») через підтримку конкурентоспроможних напрямів підприємницької діяльності, створення інноваційних ефективних організаційних форм.

Список використаних джерел:

1. Projects «Networks of Twinned Towns» introduced and selected in 2013 all phases [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eacea.ec.europa.eu/citizenship/results_compendia/statistics_en.php.

2. Scott J. European Politics of Borders, Border Symbolism and Cross-Border Cooperation / A Companion to Border Studies / edited by Wilson, Thomas M. / Blackwell Companions to Anthropology, 2012. – 636 p.

3. Мікула Н. Транскордонне співробітництво в умовах інтеграційних процесів України //Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія / за ред З.С. Варналія. –К.: НІСД, 2007. – С. 683-718.

4. Перемога проектів в рамках першого Конкурсу, Пріоритет 1 і 2. Програма для транскордонної співпраці «Румунія-Україна-Республіка Молдова» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ro-ua-md.net/files/new/Lista-proiecte-contractate-Prioritatea-1-si-2_UA.doc.

Ольга Левицька

РОЗВИТОК МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНАХ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ РЕАГУВАННЯ

к.е.н., науковий співробітник відділу
соціально-гуманітарного розвитку регіону ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України"
м. Львів, Україна

В умовах інтенсивного розвитку світових інтеграційних процесів, "стирання" міждержавних кордонів, глобалізації всіх сфер життя зростає роль транскордонного співробітництва регіонів, що пов'язане, насамперед, з активізацією господарської діяльності на периферійних територіях і підвищенням їх конкурентоздатності. Загальноприйнято трактувати транскордонне співробітництво як спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох договірних сторін, та на укладання з цією метою будь-яких необхідних угод чи досягнення домовленостей [1]. Така співпраця є рушійною силою інтеграційного процесу і здійснюється шляхом оптимального поєднання ресурсного потенціалу прикордонних регіонів суміжних країн заради спільного розв'язання нагальних проблем (які належать до просторової, секторної та іншої площини) і соціально-економічного зростання цих територій. Транскордонне співробітництво за сучасних

умов має властивість пришвидшувати процеси нівелювання диспропорцій регіонального розвитку, вирівнювання якості життя населення прикордонних регіонів, створення умов для вільного переміщення людей, товарів, послуг та капіталів через кордон. Загалом, транскордонна, або ширше – міжрегіональна, кооперація стосується всіх сфер життя суспільства: економіки, екології, науки, освіти, культури, інновацій тощо. Найменш вивченою серед них є міграційна складова, зокрема механізми регулювання трудової міграції у транскордонних регіонах за участю прикордонних територій.

Вагомий внесок у розробку питання активізації транскордонного співробітництва регіонів здійснили закордонні вчені – З. Горжеляк, П. Еберхардт, Р. Федан, Т. Коморніцкі, Т. Лієвські, З. Макєла, М. Ростішевскі, А. Стасяк, З. Зьоло та українські – П. Бєлєнький, З. Бройде, В. Будкін, М. Долішній, В. Євдокименко, Є. Кіш, М. Козоріз, М. Лендьел, Ю. Макогон, М. Мальський, А. Мельник, В. Мікловда, Н. Мікула, А. Мокій, В. Пила, С. Писаренко, В. Чужиков. Соціально-гуманітарні проблеми прикордонних територій представлені у наукових працях Е. Лібанової, С. Пирожкова, В. Онікієнка, В. Новікова, Т. Заєць, У. Садової, Л. Семів та багатьох інших вчених-демографів. Водночас, механізми регулювання трудоміграційних процесів у прикордонному регіоні, які в Україні зокрема не склалися ні організаційно, ні функціонально, потребують додаткової уваги. Це формує мету і завдання даного дослідження.

Варто зауважити, що в науковій літературі поняття “прикордонний регіон” і “транскордонний регіон”, а також відповідна співпраця часто ототожнюються. Однак в загальнотеоретичному плані різниця все таки існує. Прикордонний регіон є адміністративно-територіальною одиницею, що знаходиться на наступному після державного рівні та розташована безпосередньо вздовж державного кордону. А під транскордонним регіоном слід розуміти певну територію, яка характеризується наявністю схожих природно-географічних умов і охоплює прикордонні регіони двох або кількох держав, що мають спільний кордон [4, с. 138-139]. Розмежування цих дефініцій необхідне для кращого розуміння організаційно-управлінських механізмів регулювання міграційних процесів у контексті транскордонної співпраці.

Як відомо, Україна завдяки вигідному геополітичному положенню має значний потенціал розвитку транскордонного співробітництва, оскільки 19 з 251 її регіонів є прикордонними, а зовнішній кордон – найдовший серед європейських країн. Характерною рисою транскордонного співробітництва України є те, що воно відбувається не тільки на кордонах України з країнами Європейського Союзу (традиційний вектор), а й на кордонах з країнами, що не входять до складу ЄС, – Російською Федерацією, Білоруссю та Молдовою (“нове прикордоння”). Ще однією особливістю є великий вплив військово-політичного фактору на становлення сучасних транскордонних відносин України, у тому числі в частині трудоміграційних процесів. Третьою ознакою зазначених відносин є зростаюча асиметрія прикордонних регіонів України у їх розвитку у порівнянні з суміжними регіонами країн-сусідів. Такі диспропорції зумовлюють виникнення систематичних та короткотермінових міграційних потоків з метою працевлаштування з іншого боку кордону, тобто формується транскордонний ринок праці. Українські прикордонні області утворюють транскордонні ринки праці з державами СНД (49,2% загальної кількості трудових

[1] До моменту окупації території Автономної Республіки Крим та захоплення окремих районів Луганської і Донецької областей.

мігрантів), з безперешкодною можливістю в'їзду і виїзду, та країнами-членами ЄС (47,1%), з якими є візовий режим [5, с. 74]. У свою чергу, з більшістю країн ЄС підписано угоди про малий прикордонний рух, що суттєво стимулює маятникові трудові міграції.

Із впевненістю можна стверджувати про відсутність в Україні достовірної та повної статистичної інформації щодо обсягів транскордонних міграційних потоків, в тому числі переміщень населення з метою працевлаштування. Такі державні органи, як Прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба статистики України та інші суб'єкти інформаційного забезпечення міграційної політики, збирають та оприлюднюють лише узагальнені дані або вибіркові обстеження. Попри це, варто зазначити, що, насамперед, трудова міграція розпочалась у західних прикордонних регіонах нашої держави і до цього часу спостерігаються диспропорції щодо мобільності населення Сходу і Заходу України. Основні особливості соціально-демографічної характеристики транскордонних трудових мігрантів у значній мірі збігаються з характеристиками трудових мігрантів, отриманих в результаті останнього обстеження трудової міграції (2012 р.) [2]. Так, більшість трудових емігрантів до сусідніх держав – чоловіки, що їдуть працювати переважно у Росію та Польщу (близько 70% всіх трудових мігрантів чоловіків обирають країни-сусіди), у той же час жінки їдуть на триваліший час до таких країн, як Італія, Іспанія, Португалія, а в країнах-сусідах працевлаштовується лише 45% (табл. 1).

Крім того, за результатами даного обстеження, більшість трудових мігрантів, працевлаштованих у Російській Федерації, Польщі, Угорщині, Словаччині – короткотермінові (48,5%). Частка довготермінового легального працевлаштування у країнах-сусідах не перевищує 35% та найбільша в Угорщині. У той же час, саме в Угорщині працевлаштовується найбільше короткотермінових трудових мігрантів з України – 65,2% працюють там не більше місяця, і хоча у дослідженні нічого не вказується про те, чи вони повторно їдуть туди, вважаємо, що більша частина все ж працює там постійно, тобто є маятниковими трудовими мігрантами. Експертні інтерв'ю населення прикордоння [5, с. 77] підтвердили, що безпосередньо транскордонні трудові мігранти також короткотермінові, термін їх перебування зазвичай збігається з дозволеним періодом перебування в іноземній державі, що не потребує оформлення документів прописки чи реєстрації за постійним місцем перебування. Вони не змінюють місця свого проживання, а приїжджають на роботу сезонно чи 5 днів на тиждень, перетинаючи кордон щодня, в рамках малого прикордонного руху, або щотижня. Зростає також кількість сезонних маятникових мігрантів, які характеризуються більшою амплітудою відхилення від основного місця проживання.

Таблиця 1

Соціально-демографічні характеристики трудових мігрантів з України у країнах-сусідах, %

Країни	Частка в загальному обсязі трудових мігрантів	Стать		Тип поселення		Тривалість перебування за кордоном				
		жінки	чоловіки	міські	сільські	до 1 міс.	1-3 міс.	3-6 міс.	6-12 міс.	рік і більше
Росія	43,2	16,2	83,8	47,8	52,2	12,0	50,1	19,5	9,7	8,7
Польща	14,3	46,9	53,1	42,6	57,4	31,3	45,5	18,8	2,1	2,3
Угорщина	1,9	53,0	47,0	23,9	76,1	65,2	14,3	0	0	20,5
Білорусь	1,8	47,0	53,0	30,7	69,3	36,3	63,7	0	0	0
Інші	38,8	48,6	51,4	46,4	53,6	…	…	…	...	…

Джерело: складено за [2; 3].

Хоча розподіл уподобань мешканців сільських та міських територій України в цілому збігається (табл. 1), можемо стверджувати, що саме сільські жителі прикордонних регіонів віддають перевагу маятниковій міграції, особливо нелегальній, тоді як міські, переважно висококваліфіковані та більш високооплачувані спеціалісти, виїжджають у сусідні країни на офіційне працевлаштування на більшу відстань від кордону та триваліший період. Погоджуємось з тим, що більшість трудових мігрантів, у тому числі і тих, які називаємо прикордонними, мають досвід роботи, повну загальну середню освіту (дві третини мігрантів, тоді як повну вищу освіту – 15,4%), кваліфікаційний рівень та вік до 50 років.

Узагальнюючи, можна виділити основні проблеми, з якими зіштовхуються трудові мігранти з України у прикордонних регіонах: недостатність пунктів перетину кордону, їх надмірна завантаженість, соціально-економічна незахищеність мігрантів за кордоном.

Пріоритетні заходи на шляху ефективізації транскордонних трудоміграційних процесів за участю України пов’язані з наступними організаційними кроками механізму регулювання трудової міграції:

1. Відведення належної уваги з боку державних органів влади до процесів транскордонної трудової міграції та відображеність цього явища у законодавчих актах.

2. Налагодження збору та аналізу об’єктивних статистичних даних щодо реальних обсягів трудової міграції в Україні і транскордонної трудової міграції з країнами-сусідами. Окрім того, більшість даних повинні бути у відкритому доступі.

3. Розробка єдиного підходу до методики міграційної статистики, адже спеціальні вибіркові обстеження (за винятком обстежень з питань трудової міграції, проведених Державною службою статистики України у 2008 р. та 2012 р.), які здійснюються неурядовими та міжнародними організаціями, не є систематичними, регулярними, базуються на різних методиках, що робить неможливим відображати тенденції, співставляти та порівнювати ці результати, а також не містять інформації щодо трудових мігрантів прикордонних районів.

4. Створення спільних структур на транскордонних ринках праці, які би сприяли спрощенню процедур працевлаштування у транскордонному регіоні, здійснювали статистичний облік транскордонних трудових мігрантів, досліджували

процеси на транскордонних ринках праці з метою формування різнобічного, комплексного розуміння міграційних процесів.

6. Покращення розвитку прикордонної інфраструктури по кордону з країнами Європейського Союзу задля зменшення тривалості переїздів та, відповідно, усунення загрози еміграції маятникового мігранта на постійне місце проживання з транскордонного регіону.

Використання потенціалу трудоміграційного механізму, підвищення ефективності його функціонування в умовах поглиблення економічних взаємовідносин між Україною та державами-сусідами, виступає вагомим стимулом розвитку зовнішньоекономічних зв'язків у межах транскордонних регіонів, до складу яких входять прикордонні території України, а також дієвим важелем підвищення якості життя та рівня соціального захисту мешканців цих територій.

Список використаних джерел:

1. Європейська Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (21 травня 1980 р., м. Мадрид). Текст українською мовою. – Рада Європи. – 35 с.

2. Звіт щодо методології, організації проведення та результатів модульного вибіркового обстеження з питань трудової міграції в Україні [Електронний ресурс] / Міжнародна організація праці. Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. – Будапешт : МОП, 2013. – 100 с. – Режим доступу : http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_244746.pdf.

3. Міграційний профіль [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://rv.dmsu.gov.ua/ yevropeiska-intehratsiia/mihratsiinyi-profil.

4. Регіональна політика в країнах Європи : Уроки для України. За ред. С. Максименка. – К. : Логос, 2000. – 171 с.

5. Цибульська Ю. О. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку транскордонних ринків праці : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 / Цибульська Юлія Орестівна ; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. імені М. І. Долішнього. – Львів, 2015. – 270 с.

Olga Levytska
State institution "Institute of Regional Research
named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine"

Development of migration processes in border regions: current challenges and ways of response

Theoretical and applied aspects of the cross-border co-operation of Ukraine under the European integration vector of external economic relations are considered in the paper. Labour migration in the border regions of Ukraine in terms of intensity, duration and direction of migration flows, gender and urbanisation distribution of migrants from Ukraine are identified, as well as recommendations for improvement of migration policy of Ukraine and its cross-border co-operation within border regions of neighbouring states are proposed.

Key words: integration, labour migration, border region, cross-border co-operation, regulation mechanism, migration policy.

Metehan Ortakarpuz, Hale Akin, Mehmet Burak Ceran

SPECIAL ECONOMIC ZONES IN THE GLOBAL ECONOMY: TURKEY APPLICABILITY

Foreign Trade Department
Selcuk University,
Finance, Banking and Insurance Department
Selcuk University,
Foreign Trade Department
Selcuk University

"Free Zones" has emerged as a narrow comprehensive implementation of liberal economic approaches because of difficulty, even impossibility of the abolition of customs borders and the liberalization of trade in all over the world. In accordance with national policies of countries, unwilling to give up their tax revenue due to removing customs barriers, causes to be behind them the global competition. Therefore, countries who want to get a share in international trade race, have developed solutions of "free zones" that were kept outside the customs and foreign trade legislation despite being within the boundaries. Free zones expressed as an umbrella concept covers "free trade zones", "free cities", "free ports" or even "logistics cities", "freight villages" and similar concepts. In recent years, the countries aim to bring in free zones to a structure of higher qualified and specialized in their activities have taken several steps transform free zones into "special economic zones".

Special economic zones established as specialized areas including (1) "free zones" are established in order to be able to globally unobstructed and seamlessly trade free from tax obligations and regulatory procedures, (2) "freight villages" which are international transit areas, provided integrated services, combined logistics processes, rationalized trade flows, and (3) "clustering areas" based on specialization and R&D, agriculture, health, tourism, education, movies, software etc., activities as well as production and trade. Special economic zones although comprise different meanings and importance for different regions and countries, are considered as an integral part of today's international trade in general terms. While the advantages of free zones narrowed in some countries, they are talked about with their names as special economic zones with huge investments to improve innovative and technological progress.

Special economic zones can be considered as the last link of evolutionary process starting with the industrial zones, continued with the organized industrial zones and free zones. The formation of special economic zones are defined as a holistic process involving concepts such as regional innovation system, regional development, spatial planning, intellectual capital and etc. and not only infrastructure and to open duty (tax) free business areas, but also to aim the horizontal and vertical cooperation at facing logistics, R&D and innovation. In short, as a return of the globalization in the 21st-century special economic zones can be defined as areas comprising an allround development strategy for especially multinational companies, aims to create a favorable ecosystem for high technology and commercialization of knowledge.

It is required to make assessments with different perspectives for the better understanding of the special economic zones. The first of these perspectives should be handle separately and demonstrate the common and different features of the concepts of free zones, freight villages, industrial clusters and technology and R&D bases. The another point

of these perspectives should be an assessment of contributions and negative impacts of free zones, freight villages and specialized centers to international trade, global companies and national economies. In our study, assessments with the that said angle of view of the special economic zones have been made separately. Investigations of implementation examples of free zones, freight villages and specialized centers and their status in general country policy have been carried out in Turkey. The consolidation of these territories separately operating in Turkey under special economic zones and applicability this practice, administrative initiatives, the draft law of this practice and intended targets have been addressed. In addition, the special economic zone practice examples in the world and related general policies and innovations have been also analyzed in the study.

Keywords: Specialized Economic Zones, Free Zones, Freight Villages, Logistics Cities, R&D, and Technology Parks.

Уляна Садова

ТРАНСКОРДОННА СПІВПРАЦЯ ЯК ДЖЕРЕЛО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ

д.е.н., проф., завідувач відділу соціально-гуманітарного розвитку регіону
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім.М.Долішнього НАН України»

Початок XXI століття ознаменував активізацію різних форм та видів співпраці України з іншими державами світу. Без сумніву, ця об'єктивна реальність обумовлена, перш за усе, глобалізацією економіки. Водночас, наша держава перебуває на переламному етапі свого розвитку. Крок за кроком, долаючи виклики ворожої агресії та пропаганди, інформаційної війни, намагається довести світові свою європейську приналежність. Ключовими чинниками модернізації українського суспільства є патріотизм, самопожертва воїнів й пересічних людей, волонтерський рух, активність громадських структур, церкви, української діаспори, підтримка держав світу, поступова, хоча й надто складна, трансформація політичних еліт. Проте, без структурної перебудови економіки - прогресу нам не досягнути. Велика роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів належить транскордонній співпраці України з сусідами, зокрема з Польщею. Зупинимося на кількох аспектах даного питання.

По-перше, українсько-польський контекст транскордонного руху робочої сили має тривалу історію, яку слід не тільки вивчити, але й по можливості використати з метою уникнення помилок. У пам'яті старших поколінь є докази формування транскордонних зв'язків саме з польської сторони, коли у 80-их роках XX століття мало місце суттєве порушення економічної рівноваги. Розбудова економіки Польщі - це неоціненний досвід для вітчизняної бізнес-еліти, представників влади як проводити інституційні реформи.

По-друге, українсько-польська транскордонна співпраця має високий мобілізаційний й модернізаційний аспект спільного соціально-економічного розвитку територій. Це шанси реалізації бізнес проектів, організації й проведення спільних

наукових досліджень, проведення соціальних, адміністративних інших реформ. У світлі лобіювання змін до Конституції, В Україні уже нині можна простежити рух до „регіональної парадигми спільного ринку", згідно якої міжнародна економіка є не безпосередньою взаємодією національного уряду з іншими національними урядами („націоналістична економічна парадигма"), а економічною (не політичною) взаємодією між регіональними економічними спільнотами (РЕС). „Зв'язки, тертя і конфлікти всередині кожної РЕС, між окремими РЕС та між РЕС і спільним ринком, - писали Вільям Барнз, Ларрі Ледебур, - основа для побудови збалансованого суспільства. Багаторівневість та багатоспільнотність означають, що громадяни мають різні ідентичність та зв'язки. Дисонанси цієї множинності допомагають громадянам чути одне одного і долати сепаратизм. Споруда нової політичної економії буде компонованою, а не монолітною, і залежатиме від суперечливості інтересів не менше, ніж від щирого прагнення до співпраці на загальне благо"[1, С.183]. За таких умов транскордонна співпраця - це шлях, де по обидва боку кордону будуть реалізовувати свої інтереси людина, держава, соціум.

По-третє, українсько-польська транскордонна співпраця – це відчутні соціально-економічні ефекти сьогодення. Це наявність доступних і оплачуваних робочих місць для мешканців конкретних регіонів. Це значно вища, у порівнянні з внутрішнім ринком праці України, заробітна плата. Це саме те, що нині так потрібно країні. Так, у Львівській області навіть дуже загальні розрахунки показують що регіональна програма створення нових робочих місць для офіційно зареєстрованого безробітного населення (а це – 95 тис. осіб) потребуватиме від 200 мільйонів до 3 млрд доларів США і вище. На фоні дефіциту коштів складно говорити про повноцінну реалізацію Програми зайнятості, яка б відповідала Територіальній Схемі планування території України чи Генеральній Схемі створення нових робочих місць. Виходом із ситуації є транскордонна співпраця. Вона забезпечує зниження напруги на регіональних ринках праці.

По-четверте, українсько-польський контекст транскордонної співпраці – це рух України до нових соціальних стандартів, зокрема у сфері праці та зайнятості населення, медицини, тощо. Так, у сфері освіти за динамікою обсягів зовнішньої міграції Україна сьогодні входить у першу десятку країн світу. За даними ЮНЕСКО 62% імпорту послуг вищої освіти в Україні забезпечує міграція українських студентів у західному векторі - у Польщу та Німеччину – 14929 осіб (для порівняння на східному векторі, у Російську Федерацію - 9585 осіб) [2]. До речі, цікаво виглядала ситуація в 2013/2014 навчальному році, коли за рік кількість українських студентів денної форми навчання у Польщі зросла в 1,6 рази (15123 студентів).

По-п'яте, українсько-польська транскордонна співпраця має геополітичну складову. Нерідко вона є передумовою активізації етнічної міграції. До речі, за даними Управління у справах іноземців Республіки Польща, статус біженця в Польщі за 2014 рік попросило 2318 чоловік. До конфліктних подій в Україні таких заяв було не більше ста (для прикладу, в 2013 році – лише 46 заяв). Лише у січні-лютому 2015 року було подано майже 500 нових заяв.

По-шосте, українсько-польська транскордонна співпраця – це «шлях до Європи» самої Польщі. Про це йшлося й на останньому ХХУ Економічному Форумі ЄС, який проходив у Польщі під гаслом «У бік стійкої Європи. Стратегії для майбутнього» (м. Криниця, 8-10 вересня 2015 року). Учасники дискусії розглядали українсько-польську співпрацю як важливе джерело розбудови бізнес-середовища у

Європі, визначення рівня довіри до бізнесу та його поведінки у сфері соціальної відповідальності, діагностики умов розвитку господарської діяльності тощо. По суті на Форумі йшлося про забезпечення сприятливого клімату для розвитку політичної та економічної співпраці країн Європи на фоні зростаючої фінансової нестабільності світової економіки, в умовах падіння цін на нафту, мінливості (волатильності) ринків валют, дефляції, тероризму, а також нових потоків біженців. Вказані тематичні напрями тісно корелюють з проблемами транскордонної співпраці, яка позначена усіма можливими видами ризиків: від питань міжнародної безпеки, озброєння в Європі, кібербезпеки, феномену гібридної війни, використання м'якої сили, боротьби з пропагандою до контролю над природними ресурсами, розвитку ключових секторів економіки Європи, газових питань, реформ у сфері транспорту, охорони здоров'я, розвитку метрополій, діаспори, адміністрування тощо.

Без сумніву, в Україні нині не реально ставити собі за мету одночасне вирішення багатьох проблем. Але для неї надто важливо ефективно будувати ринкову економіку з тими сусідами, які готові спільно долати економічні труднощі, уникати помилок при створенні сучасної правової, соціально-економічної системи нового покоління. Одним з інструментів цього є транскордонна співпраця.

Список використаних джерел:

1. Барнз Вільям, Ледебур Ларрі. Нові регіональні економіки. Пер. з англ..А.Пехник. – Львів: Літопис, 2003. – 196с..

2. Карта ЮНЕСКО Електронний ресурс. Спосіб доступу: http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/international-student-flow-viz.aspx

Uliana Sadova
SI "Institute of Regional Research named M.I.Dolishniy of NAS of Ukraine"

Border cooperation as a source of socio-economic development of the territory

On the role of cross-border cooperation in the socio-economic development of the State and the regions. Are the most significant trends of the Ukrainian-Polish cooperation on the way to building a strong Europe

Олександр Софій

ОЦІНКА МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

аналітик громадської організації
«Європейський діалог»

У 2014 році ГО «Європейський діалог» було проведено дослідження «Аналіз політики транскордонного співробітництва (ТКС) у Львівській області». Рекомендації дослідження були враховані Львівською ОДА при розробці наступних документів:

Стратегія розвитку Львівщини на період до 2020 року, План реалізації стратегії на 2016-2018 роки (проект), Регіональна програма розвитку з міжнародного і транскордонного співробітництва, європейської інтеграції на 2015-2018 роки.

У 2015 році в Україні стартували понад 60 реформ, які конкретизовані в плані дій Кабінету Міністрів України на 2016 рік, одним з пріоритетів якого є «Децентралізація та регіональний розвиток». В зв'язку з цим необхідно ще раз переглянути механізми реалізації політики ТКС у Львівській області, яка є важливою складовою державної регіональної політики та означити «дорожню карту реформування» ТКС та регіонального розвитку області до 2020 року.

Державна регіональна політика та транскордонне співробітництво в умовах децентралізації

Сучасна концепція політики регіонального розвитку ґрунтується на розумінні того, що ця політика має орієнтуватися на створення умов для мобілізації місцевого потенціалу і ресурсів, посилення конкурентоспроможності регіонів. У цьому контексті місце ТКС в територіальному розвитку визначається його здатністю до мобілізації та ефективного використання існуючого потенціалу прикордонних територій.

Державна регіональна політика на сьогодні відповідає європейським стандартам і має в своєму арсеналі: Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 5 лютого 2015 року, Державну стратегію регіонального розвитку України до 2020 року, Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР). Відповідно на регіональному рівні – Стратегію розвитку Львівської області до 2020 року та План реалізації стратегії на період 2016 - 2018 роки (проект)

Головною особливістю вищеозначених документів є орієнтація на децентралізацію влади та партнерство між різними її рівнями, а також партнерство із приватним і неурядовим секторами

Транскордонне співробітництво на сьогодні керується Законом України «Про транскордонне співробітництво» від 24 червня 2004 року. Оцінюючи місце закону у розбудові політики регіонального розвитку в Україні можна відзначити ігнорування ним ролі ТКС як одного з інструментів регіонального розвитку.

Аналіз впливу процесу реформ в Україні на діючу модель політики ТКС у Львівській області

Вплив державної політики регіонального розвитку на реалізацію політики ТКС у Львівській області. Аналіз процесу стратегічного планування регіонального розвитку продемонстрував наявність серйозних проблем та можливостей їх вирішення. При тому що всі регіони України і Львівщина зокрема на сьогодні мають власні стратегічні документи, значного прогресу в реалізації цілей регіональної політики не досягнуто. Проблема полягає в недієвості механізмів впровадження, зокрема відсутності стратегічних (значимих) проектів в планах реалізації стратегій на 3-х річну перспективу. Відповідно результати ДФРР за 2015-2016 роки не можна вважати задовільними.

Вплив Стратегій розвитку транскордонного регіону - Львівської області та Підкарпатського і Люблінського воєводств. На сьогодні наявна лише Стратегія транскордонного співробітництва Люблінського воєводства, Львівської області, Волинської області та Брестської області на 2014-2020 роки, яка була розроблена з урахуванням стратегій розвитку кожного регіону. Також у 2015 році був розроблений документ «Інструменти і механізми для координації впровадження цієї стратегії, в

рамках якого задекларовані пропозиції транскордонних проектів Львівської області, які ще плануються реалізувати.

Вплив програм міжнародної технічної допомоги (МТД) та транскордонного співробітництва. Пріоритети програм МТД щодо регіонального розвитку і ТКС зокрема повністю відповідають пріоритетам розвитку Львівської області, яка (за даними 2014 року) посідає 2-е місце в Україні по кількості підтриманих проектів (54) та сумі отриманих коштів (62 млн.дол. США із загальної суми по Україні 799 млн.дол.США).

Із 2016 року в Україні стартують серйозні програми та проекти технічної допомоги, зокрема: Проект ЄС «ULIT» (97 млн. євро), Програма регіонального розвитку ЄС на виконання ДСРР-2020 (50 млн.євро), Проект «DOBRE» (50 млн. дол.США). Більшість з них орієнтовані на підтримку реформ і в першу чергу децентралізації та регіонального розвитку.

Транскордонне співробітництво Львівщини в основному реалізується в рамках Європейського інструменту сусідства 2014-2020 (ЄІС) з орієнтовним бюджетом – 16,1 млрд.евро. Львівська область є учасницею однієї із чотирьох програм ЄІС «Польща–Білорусь–Україна». Декларується, що мета програми Польща-Білорусь-Україна 2014-2020 повністю відповідає цілям ЄІС 2014-2020, а її пріоритети розширюють і поглиблюють компонент транскордонної інтеграції, що може стати важливим кроком у подоланні периферійності прикордонних регіонів і вирішенні проблем, які є спільними у економічній, соціальній та екологічній сферах. Програма не має достатньо великого бюджету, щоб вирішити всі проблеми, пов'язані із закладанням фундаменту розвитку прикордонних регіонів. Тому, програмою передбачено втручання та надання допомоги у вирішенні проблем спільно з іншими, більш цільовими, програмами та масштабнішими стратегіями, що реалізовуються на прикордонних територіях.

Вплив регіональних програм розвитку. Регіональні програми розвитку є серйозною складовою політики регіонального розвитку та ТКС зокрема. На сьогодні завершується процес затвердження обласних програм на 2016 рік і далі. За попередніми даними перелік цих програм складає 42 програми із бюджетом на 2016 рік - 768 млн.грн. Основні проблеми регіональних програм, які до сьогодні не дозволяли ефективно використовувати їх в загальній системі регіонального розвитку – це недофінансування та неузгодженість, як між собою, так і з Стратегією розвитку Львівщини та програмами МТД і ТКС.

Вплив системи управління/координації політикою ТКС у Львівській області. Як на центральному рівні, так і на регіональному існують кілька «центрів впливу» щодо питань регіонального розвитку, ТКС та децентралізації. Зокрема для Львівської області – це: департамент економічного розвитку, торгівлі та промисловості; офіс реформ та департамент міжнародного співробітництва та туризму. Ефективним фінансовим інструментом координації (узгодження) проектів ТКС являється «Порядок співфінансування проектів міжнародної технічної допомоги з обласного бюджету». Перспективним інструментом координації проектів та співпраці інституцій в сфері ТКС можна вважати Українсько-польську Міжурядову Координаційну Раду з питань міжрегіонального співробітництва (МКРМС) та АОМС «Єврорегіон Карпати Україна», яка охоплює прикордонні області України та країни «Вишеградської четвірки».

Державним пріоритетом на найближчі роки є впровадження пакету реформ, серед яких - «Децентралізація та регіональний розвиток» об'єднані в єдине ціле і конкретизовані на рівні завдань, які повинен виконати уряд протягом 2016 року разом з парламентом і Президентом.

Роль транскордонного співробітництва як складової державної політики регіонального розвитку значно посилюється в умовах децентралізації за рахунок його здатності до мобілізації та ефективного використання існуючого потенціалу прикордонних регіонів.

Відсутність стратегії транскордонного співробітництва Підкарпатського воєводства та Львівської області не дозволяє в повній мірі реалізувати потенціал транскордонної інтеграції та розвитку інституційної співпраці.

Програма ЄІС «Польща-Білорусь-Україна 2014-2020» бере до уваги цілі, встановлені регіональними та макрорегіональними стратегіями розвитку та передбачає надання допомоги у вирішенні проблем спільно з іншими цільовими програмами та масштабнішими стратегіями, що реалізовуються на прикордонних територіях.

Стратегія регіонального розвитку Львівщини на період до 2020 року включає ТКС як стратегічну ціль. Однак її ефективність в значній мірі буде визначатись переліком проектів, які мають бути розроблені при підготовці Плану реалізації стратегії на 2016-2018 роки.

Наявні регіональні програми розвитку не достатньо корелюються із стратегічними та операційними цілями Стратегії розвитку Львівщини до 2020 року, неузгоджені між собою та мають незначний вплив на розвиток ТКС.

Ключовими гравцями в питаннях розвитку ТКС на сьогодні виступають структурні підрозділи Львівської ОДА і в першу чергу – департамент економічного розвитку, торгівлі та промисловості і департамент міжнародного співробітництва та туризму.

Вибір моделі політики ТКС у Львівській області

В умовах реформування, а головно кардинальних змін в сфері децентралізації логічним є вибір варіанту

Політика ТКС у Львівській області є складовою частиною політики регіонального розвитку області

Рекомендації

Відповідно до стратегічної цілі «Відкриті кордони» Стратегії розвитку Львівщини до 2020 року підготувати та включити до Плану реалізації стратегії на 2016-2018 роки проекти, які стосуються ТКС.

Проекти Плану реалізації стратегії узгодити із заходами регіональних програм; переліком проектів Стратегії транскордонного співробітництва Люблінського воєводства, Львівської області, Волинської області та Брестської області на 2014-2020 роки; планами соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

Створити портфоліо проектних пропозицій області для подальшого їх подання до програм міжнародної технічної допомоги та Програми ЄІС «Польща-Білорусь-Україна 2014-2020».

Провести моніторинг та оцінку регіональних програм розвитку на предмет узгодження їх заходів із пріоритетами програм міжнародної технічної допомоги та ДФРР. На основі цього підготувати відповідні зміни до програм на 2017 рік. Сьогодні

є можливість переглянути роль та функції регіональних програм, трансформувати їх на операційні програми Плану реалізації Стратегії розвитку Львівської області на період до 2020 року*.

Розробити Стратегію транскордонного співробітництва Підкарпатського воєводства та Львівської області (після узгодження з польською стороною)*.

Розробити План впровадження нової моделі політики ТКС у Львівській області на 2017 рік.

Сформувати команду проектних менеджерів з числа представників структурних підрозділів Львівської ОДА та РДА, представників місцевих органів самоврядування та мережі місцевих інституцій (на рівні області, районів, міст та об'єднаних територіальних громад), відповідальних за питання регіонального розвитку та транскордонної співпраці*.

*Ці рекомендації мають достатньо загальний характер. Конкретизація заходів, виконавців, термінів виконання будуть представлені у 2016 році в рамках Плану впровадження нової моделі політики ТКС у Львівській області до 2020 року.

Sofiy Oleksander
NGO European Dialogue

Evaluation of Mechanisms of Implementation of Cross-border Cooperation Policy in Lviv Oblast under the Terms of Decentralization

Юлія Цибульська

ТРАНСКОРДОННИЙ РИНОК ПРАЦІ: СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ СУБ'ЄКТІВ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН У ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ В ТРАНСКОРДОННОМУ ПРОСТОРІ

к.е.н., м.н.с. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України», м. Львів, Україна

Різниця в можливостях для самореалізації, рівнях соціально-економічного розвитку, заробітної плати, а також нерівномірність розміщення робочої сили в прикордонних регіонах обумовлюють виникнення міграційних потоків в межах транскордонного простору. У випадку, коли такі потоки набувають постійного та систематичного характеру, можемо говорити про формування транскордонного ринку праці. На відміну від довготермінової міграції чи еміграції, міграційні процеси у транскордонному просторі несуть у собі менші загрози погіршення сімейних стосунків, знецінення сімейних цінностей, оскільки такий мігрант не змінює місця постійного проживання.

В основі вивчення сутності «транскордонного ринку праці» лежать дослідження науковців ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України». Так у науковій доповіді «Фактори і механізми забезпечення конкурентоспроможності регіону» запропоновано визначення транскордонних

ринків, як об'єднаних національних регіональних ринків товарів, послуг, капіталів, праці, якими неформально користуються громадяни сусідніх територій для задоволення власних потреб в межах діючого національного та міжнародного законодавства [1]. Зазначається також, що транскордонне співробітництво сприяє формалізації відносин у транскордонному регіоні шляхом залучення більшої кількості суб'єктів транскордонного співробітництва.

У продовження цих напрацювань, пропонуємо розуміти транскордонний ринок праці, як систему соціально-трудових відносин, пов'язаних з працевлаштуванням по інший бік кордону в межах транскордонного простору, де транскордонний ринок праці є не просто сумою регіональних ринків, а системою, що базується на їх взаємозв'язках і взаємодоповненнях, які зумовлюють синергетичний ефект, забезпечуючи конкурентоспроможність транскордонного регіону [2]. Основними суб'єктами ринку праці є держава, працедавці та наймані працівники. Крім того, до суб'єктів другого рівня можна віднести посередників на транскордонному ринку праці (акредитовані для роботи на закордонних ринках праці агентства з працевлаштування, рекрутингові агентства тощо). Зв'язки, що встановлюються між суб'єктами транскордонних ринків праці, зокрема між найманими працівниками, роботодавцями, органами влади (на всіх рівнях), профспілками та організаціями роботодавців, організаціями посередниками:

- відносини між найманими працівниками з одного боку кордону і роботодавцями з іншого;
- відносини між основними суб'єктами ринку праці та їх організаціями: профспілками та організаціями роботодавців;
- відносини між профспілками та організаціями роботодавців;
- відносини між організаціями основних суб'єктів ринку праці з різних сторін кордону;
- відносини між основними суб'єктами ринку праці і організаціями посередниками;
- відносини між організаціями посередниками з різних сторін кордону;
- відносини між органами державної влади (на всіх рівнях) та основними суб'єктами ринку праці.
- відносини між органами державної влади всіх рівнів з різних боків кордону.

Водночас, при працевлаштуванні в межах транскордонного регіону, окрім безпосередніх суб'єктів транскордонного ринку праці, задіяні ще інші суб'єкти економічних відносин у транскордонному просторі, кожен з яких виконує специфічні функції (табл.1.).

Таблиця 1

Роль суб'єктів економічних відносин для працевлаштування в транскордонному просторі:

№ п/п	Суб'єкт економічних відносин		Роль суб'єкта у транскордонному просторі
	Влада	Органи державної влади	Створення умов для працевлаштування; Контроль за виконанням чинного законодавства; Видача дозволів на працю; Видача робочих віз; Інформування щодо можливостей працевлаштування; Дослідження ринків праці та явищ на них; Забезпечення соціального захисту населення
		Місцеві органи влади	
		Органи місцевого самоврядування	
		Державні органи сприяння зайнятості та працевлаштування	
		Консульські установи	

№ п/п	Суб'єкт економічних відносин		Роль суб'єкта у транскордонному просторі
	Мешканці	Працівники	Працевлаштування у межах транскордонного простору
		Домогосподарства	Прийом на роботу парамаятникового трудового мігранта
	Бізнес	Підприємства різної форми власності	Прийом на роботу парамаятникового трудового мігранта
		Організації-посередники	Пошук вакансій для працівників; Пошук працівника для роботодавця; Надання консультаційних послуг для інших суб'єктів; Супровід працевлаштованого працівника
		Страхові компанії	Страхування особи що перетинає кордон, у тому числі можливе страхування від звільнення
	Громадські організації	НГО	Реалізація проектів щодо розвитку транскордонних ринків праці; Дослідження ринків праці; Консалтинг та інформаційні послуги; Громадский контроль за дотриманням прав працівників та роботодавців.
		Об'єднання роботодавців та Профспілки	Контроль за дотриманням прав працівників та роботодавців та надання належного соціального захисту

Взаємодія вищенаведених суб'єктів між собою при цьому має певні особливості:

1. Взаємодія між органами влади з різних боків кордону між собою передбачає будь-яку співпрацю на всіх рівнях, у тому числі і між державними структурами сприяння зайнятості та працевлаштування, консульствами тощо, націлена на поступове усунення перешкод руху з метою працевлаштування у транскордонному просторі за рахунок координації, узгодження і зближення соціального, трудового та міграційного законодавства, а також здійснення спільних досліджень ринку та контролю за дотриманням чинного законодавства;

2. Взаємодія між органами влади всіх рівнів та мешканцями, зокрема:

- між органами влади з одного боку кордону та мешканцями з іншого з метою отримання останніми візи, дозволу на роботу та соціального захисту, а також контролю за дотриманням ними правових норм;
- між органами влади і мешканцями з одного боку кордону з метою працевлаштування в прикордонному регіоні сусідньої країни, передбачає взаємодію між мешканцями та державними структурами сприяння зайнятості та працевлаштування з метою отримання інформації щодо особливостей працевлаштування з іншого боку кордону, а також вирішення проблем та надання юридичної та інформаційної підтримки через консульські представництва;

3. Взаємодія між органами влади та бізнесом, зокрема:

- між органами влади з одного боку кордону (через консульські представництва) та бізнесом з іншого з метою відстоювання прав працевлаштованих у прикордонні громадян;
- між органами влади та бізнесом з одного боку кордону з метою організації працевлаштування мешканців в прикордонному регіоні сусідньої країни. Передбачає взаємодію між органами влади та посередницькими агенціями (агентствами з працевлаштування та рекрутинговим агентствами, страховими компаніями) в

напрямку видання ліцензій, контролю за їх діяльністю та дотриманням чинного законодавства;

4. Взаємодія між органами влади та громадськими організаціями, зокрема:

- між органами влади з одного боку кордону (через консульські представництва) та громадськими організаціями з іншого з метою співпраці в напрямку здійснення контролю за дотриманням прав працевлаштованих у прикордонні громадян;
- між органами влади та громадськими організаціями з одного боку кордону з метою працевлаштування в прикордонному регіоні сусідньої країни. Передбачає взаємодію між органами влади на всіх рівнях та профспілками та організаціями роботодавців в напрямку посилення їх взаємодії з відповідними структурами з іншого боку кордону з метою підвищення соціального захисту працевлаштованих у прикордонні громадян, а також здійснення спільних проектів з іншими громадськими організаціями, та відповідне співфінансування проектів, націлених на вивчення та розвиток транскордонного ринку праці, підвищення мобільності населення прикордоння, соціального захисту працевлаштованих громадян;

5. Взаємодія між мешканцями з різних боків кордону може відбуватись з метою особистого отримання інформації щодо особливостей та можливостей працевлаштування у прикордонні, а також і безпосередньо з метою працевлаштування у домогосподарстві з іншого боку кордону. У іншому випадку, мешканець може працевлаштовуватись з іншого боку кордону за посередництвом агентств з працевлаштування, бірж праці, туристичних агентств та безпосереднє запрошення від підприємства.

6. Взаємодія між мешканцями та бізнесом, зокрема:

- між мешканцями з одного боку кордону та бізнесом, з одного боку з метою безпосереднього працевлаштування мешканців на підприємствах різної форми власності з іншого боку кордону, а з іншого – взаємодії з посередницькими агенціями з іншого боку кордону з метою пошуку роботи, отримання інформаційних, юридичних та консультаційних послуг щодо працевлаштування, соціального захисту тощо;
- між мешканцями та бізнесом з одного боку кордону з метою працевлаштування в прикордонному регіоні сусідньої країни, зокрема шляхом взаємодії з посередницькими агенціями з метою пошуку роботи за кордоном, отримання інформаційних, страхових, юридичних та консультаційних послуг щодо працевлаштування, соціального захисту тощо;

7. Взаємодія між мешканцями та громадськими організаціями передбачає взаємодію з профспілками та організаціями роботодавців з метою отримання та дотримання соціального захисту, а також інформаційних та консультаційних послуг щодо працевлаштування, соціального захисту тощо;

8. Взаємодія між бізнесом з різних боків кордону передбачає будь-яку співпрацю між підприємствами різної форми власності, націлену на обмін кадрами, проходженням стажувань, практик, навчань, тренінгів, а також між страховими компаніями щодо виплат у випадку настання страхового випадку і організаціями посередниками в напрямку обміну вакансіями, ведення спільних баз даних, дослідження ринків праці тощо;

9. Взаємодія між бізнесом та громадськими організаціями (профспілками та організаціями роботодавців) з одного боку кордону між собою з метою забезпечення дотримання чинного законодавства, захисту прав як роботодавців, так і працівників;

10. Взаємодія між громадськими організаціями. Передбачає по-перше посилення взаємодії профспілок та організацій роботодавців між собою в межах одного прикордонного регіону, так і з відповідними структурами з іншого боку кордону з метою підвищення соціального захисту працевлаштованих у прикордонні громадян та дотримання прав як роботодавців, так і працівників. По-друге - реалізацію спільних проектів, націлених на вивчення та розвиток транскордонного ринку праці, підвищення мобільності населення прикордоння, соціального захисту працевлаштованих громадян.

Відносини між найманими працівниками з одного боку кордону і роботодавцями з іншого можуть реалізовуватись прямо, шляхом безпосереднього запрошення від роботодавця чи звернення пошукача роботи, чи з залученням третіх сторін. Можна виділити 4 основні способи працевлаштування у межах транскордонного простору, кожен з яких має переваги і недоліки, які насамперед пов'язані з трансакційними витратами (рис.1.). Мінімізувати трансакційні витрати можна через створення єдиної бази даних вакансій у транскордонному просторі, що є, зокрема, одним з завдань мережі транскордонних партнерств EURES, яка вже успішно функціонує в ЄС, а кожне партнерство має на меті забезпечувати мобільність робочої сили в транскордонному просторі [3].

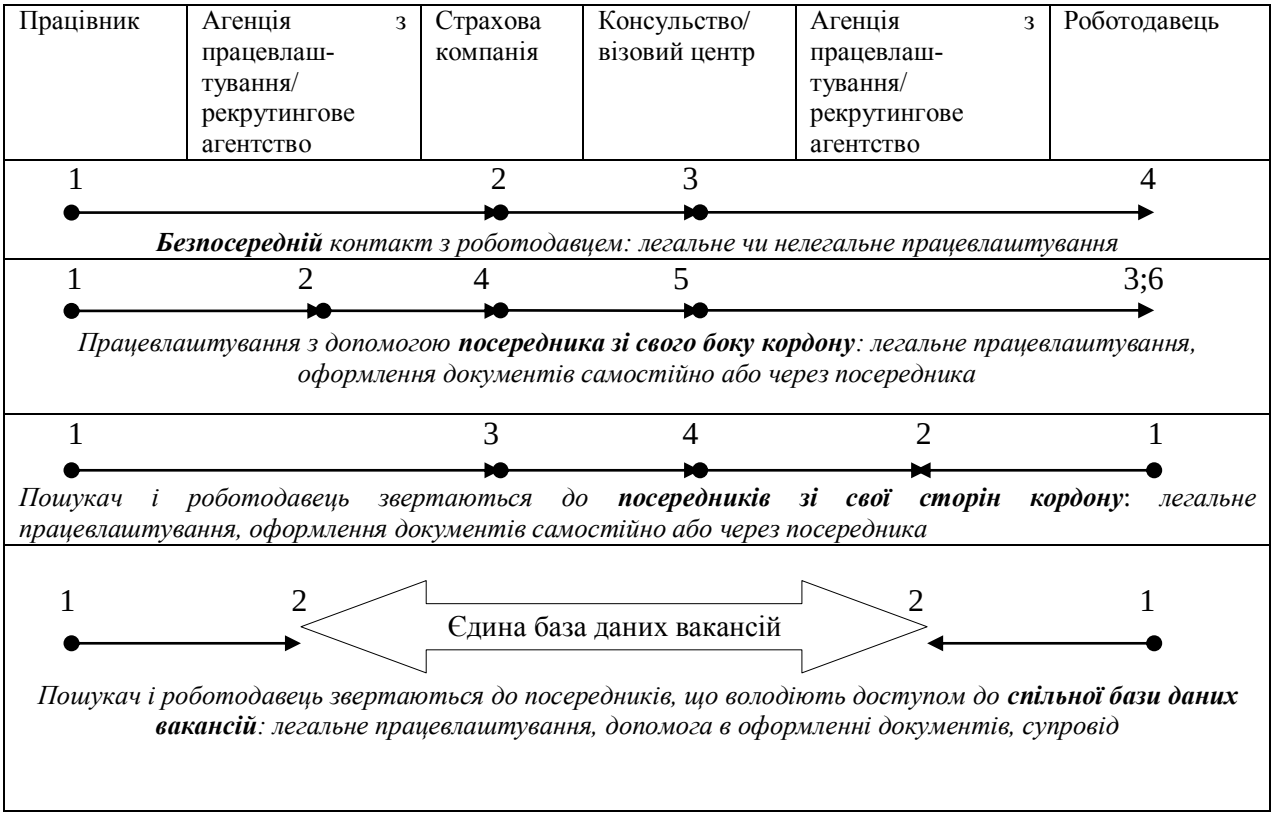

Рис. 1.Варіанти працевлаштування у транскордонному просторі

Насамкінець, хочемо зауважити, що для максимального використання можливостей транскордонної трудової парамаятникової міграції, мінімізації її негативних наслідків, необхідно не перешкоджати, а створювати всі умови для формування взаємодоповнюючого, конкурентоспроможного та вільного

транскордонного ринку праці, підвищення свободи руху учасників ринку, надання якісної і надійної інформації, зменшення бар'єрів на ринку праці для працівників периферійних регіонів. Реалізація цього завдання можлива шляхом розробки нових спільних механізмів удосконалення взаємодії суб'єктів на транскордонному ринку праці (найманих працівників з одного боку кордону і роботодавцями з іншого, суб'єктів ринку праці та їх організацій, профспілок та організацій роботодавців, організацій суб'єктів ринку праці з різних сторін кордону, суб'єктів ринку праці і організацій посередників, організацій посередників з різних сторін кордону, органів державної влади та суб'єктів ринку праці, органів державної влади всіх рівнів з різних боків кордону), чи удосконалення вже існуючих, у тому числі й з кожної сторони кордону зокрема.

Список використаних джерел:

1. Фактори і механізми забезпечення конкурентоспроможності регіону [Текст] : наук. доп. / [П. Ю. Бєлєнький (наук. кер.), Н. А Мікула, Н.І. Гомольська та ін.] ; Нац. акад. наук України, Ін-т регіон. дослідж. - Львів : ІРД, 2005. - 145 с.

2. Цибульська Ю. О. Теоретичні засади розвитку транскордонних ринків праці / Цибульська Ю. О. // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Територіальні міграційні системи: теорія і практика. [зб.наук.пр.] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: В. С. Кравців (відп. ред.). – Львів, 2013. – Вип. 3 (101). – С. 386-395.

3. Tsybulska Y. Implementation of the EU experience for Ukrainian-polish cross-border labor market formation / Tsybulska Y. [Edited by Vasyl Kravtsiv, Waclaw Wierzbieniec] // Poland-Ukraine: border regions development and cross-border cooperation. – Jaroslaw, 2013. – P. 153–165.

Yulia Tsybulska
State Institution "Institute of Regional Research named after M. I. Dolishniy of NAS of Ukraine"

Cross-border labour market: the essence and role of economic agents in employment in cross-border space

The essence of cross-border labour market is outlined. The main cross-border labour market actors and directions of their interactions in the cross-border space are idefined. The role and functions of economic agents in employment in cross-border space are identified as well as the main peculiarities of their interactions are outlined.

Key words: labour market, cross-border labour market, cross-border space, cross-border labour market actors

Василь Шурдак

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МАЛОГО ПРИКОРДОННОГО РУХУ В КОНТЕКСТІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

магістр кафедри статистики Львівського національного університету імені Івана Франка
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Головні пріоритети зовнішньої політики України – це інтеграційні процеси в Європу. Вони визначають потребу активізації взаємовідносин України та сусідніх держав, які вже стали членами Європейського Союзу (ЄС), особливо Польщі. Після вступу Польщі до ЄС та приєднання Польщі до Шенгенської зони для громадян України було введено візовий режим та посилено бар'єрну функцію Західного кордону. З одного боку, безпосереднє сусідство з ЄС вигідно впливає на економічний розвиток прикордонних регіонів України, а з іншого – стримує людські контакти по обидві сторони кордону. Угода про малий прикордонний рух стала тим інструментом, який частково пом'якшує жорсткі вимоги Шенгену.

Малий прикордонний рух є формою полегшення перетину кордону для громадян двох держав, які живуть у прикордонній зоні. У рамках малого прикордонного руху жителі прикордонної зони можуть перетинати спільний кордон регулярно без віз для того, щоб перебувати в прикордонній зоні другої держави. Такі поїздки можуть мати соціальні, культурні, сімейні, а також виправдані економічні причини (які не є прибутковою діяльністю).

У контексті нових міжнародних договорів, зокрема підписання угоди між Урядом Республіки Польща та Кабінетом Міністрів України на основі малого прикордонного руху, з 2008 році польська статистика відновила дослідження циркуляції товарів і послуг у русі. Дослідження адаптоване до нових умов і потреб, передбачало перевірку та модифікацію існуючих методологій. Починаючи з третього кварталу 2008 року, було проведено дослідження на польсько-українському кордоні, а з 2010 року, воно охопило всю зовнішню межу європейських кордонів на території Польщі. Методологія обстеження була прийнята методологічною комісією Головного управління статистики Польщі, а Рада статистики рекомендувала його зарахувати до Програми дослідження малого прикордонного руху. Дослідження буде розглядатися, як один із пріоритетів Комісією щодо Прикордонної співпраці, діючи в рамках Міжурядової Координаційної Ради Польсько-Українського міжрегіонального співробітництва під час зустрічі в Луцьку, в грудні 2008 року.

Для того, щоб провести дослідження соціально-економічних процесів, що відбуваються в прикордонних районах, у травні 2008 року головою Головного управління статистики, створено Центр транскордонної статистики для Єврорегіонів в рамках організаційної структури управління статистики в м. Жешув (Ряшів).

Для дослідження соціально-економічного потенціалу проводиться опитування на польсько-українському кордоні і ведеться у співпраці зі Статистичним бюро в Любліні і за підтримки прикордонної та митної служби у даних регіонах. На основі

результатів обстеження складаються квартальні звіти, і публікуються на сайті Статистичного управління в місті Жешув.

З березня 2008 року моніторинг соціально-економічних явищ, що відбуваються на східному кордоні, було також проведено офіційною статистикою. Дослідження з прикордонній зоні будуть розміщені як на веб-сайті Головного управління статистик так і в статистичному управлінні м. Жешув.

Методологія передбачає дослідження обігу товарів і послуг у прикордонних транспортних коридорах, опитуванням осіб, які перетинають польсько-український кордон, тобто є іноземцями (які постійно проживають за кордоном), і поляків (які постійно проживають у Польщі) і поверталися в країну з України.

Опитування осіб, що перетинають кордон у пунктах пропуску: на машинах, мотоциклах, пішки і на поїзді. До осіб, які перетнули кордон пішки, також включені велосипедисти та особи, які використовують інвалідні візки.

Огляд охоплює витрати іноземців у Польщі і поляків за кордоном на купівлю товарів, а також інші витрати, в тому числі, гастрономічні послуги. Опитування розглядає витрати на купівлю товарів, які не зареєстровані в митних документах.

Дослідження обороту товарів і послуг в прикордонному русі здійснюється за допомогою репрезентативного методу, який дозволяє узагальнити отриманні результати для загальної кількості осіб, які перетинають польсько-український кордон.

Використовується двоступенева схема вибірки елементів, щоб елементи були з двох різних ступенів. Спочатку випадковим методом визначаються дні тижня, коли буде проводитись опитування. Потім визначається період дня (чверть із 12 годин, тобто 3 години) що збігіється з робочою зміною прикордонних служб. Дослідження проводиться як для українців, що перетинають кордон, так і поляків, одночасно на всіх пунктах пропуску. У разі відмови людини від участі в дослідженні, опитування проходить інша людина. Опитування проводиться на щоквартальній основі, у випадково вибраних днях тижня, щоб нівелювати дані у вихідні та святкові дні.

Дані узагальнюються окремо для поляків та українців. Результати для провінцій розраховуються на основі результатів всіх шарів.

У 2014 році обстеження охоплено загалом 115,2 тис. з яких 82,2 тис. іноземці (українці, білоруси, росіяни) та 33,0 тис. поляків. Кількість анкет, зібраних склала 60,4 тис., з яких 37,2 тис. від іноземців та 23,2 тис. від поляків. Там було загалом 5,5 тис. відмови, на частку яких припадає 22,0% серед іноземців, що беруть участь в дослідженні відмовилися 24,3%, тоді як серед поляків – 18,7%. Частою причиною для відмови стала відсутність часу (28,1%), несприятливі погодні умови (10,9%) і втома (6,6%).

Упродовж 2014 року кількість осіб які перетнули українсько-польський кордон, становило 11,6 млн. осіб, в тому числі в рамках малого прикордонного руху 8,4 млн. осіб, що на 12,8% більше, ніж у 2013 рік.

Частка осіб української національності, які перетинали польсько-український кордон в рамках малого прикордонного руху кілька разів на тиждень склала 68,6%, частка осіб, які перетинали кордон кілька разів в місяць, становить 22,2%. Частка осіб, що перетинають кордон щодня -7,7%, частка осіб, що перетинають кордон кілька разів в квартал – 1,2%, кілька разів в рік або рідше – 0,3%. Значну частку (43%) становили українці, які перетинали кордон кілька разів на тиждень. Щодо польських громадян, то таких, що перетинали кордон кілька разів у тиждень було

43%, а кілька разів у місяць – 41%. Кілька разів на рік перетинає кордон – 9,4% українських громадян і 10,3% польських громадян. Невеликий є відсоток українців та поляків, які перетинають кордон щоденно, відповідно 2,6% і 6%.

Серед головних причин перетину українсько-польського кордону громадянами двох країн є закупівля товарів, відвідування родичів, транзит, відпочинок та туризм. Для 65,9% українських громадян, які перетинають польсько-український кордон в рамках малого прикордонного руху метою візиту була закупівля товарів, для 12,5% головною ціллю було відвідини родичів і близьких, для 12,2% основною метою був відпочинок та туризм. Транзитом подорожувало 5,1% українців. Також 4,3% українців вказали іншу причину перетину кордону.

Здійснивши аналіз мети візиту та частоти перетинів, потрібно з'ясувати, на що саме витрачають кошти громадяни. Так, у 2014 році українськими громадянами в Польщі було витрачено 5,6 млрд. злотих на закупівлю товарів та послуг, з них 41 % або 2,3 млрд. злотих здійснили жителі малого прикордонного руху. Польські громадяни у 2014 році витратили на нашій території 203 млн. злотих, збільшення витрат порівняно з 2013 роком складало 1,8% більше ніж минулого року. Що цікаво, в середньому за один раз при перетині кордону, українець залишає в Польщі 557 злотих, що на 9,8% менше, ніж попереднього року, тоді як поляк на території України залишав всередньому всього 207 злотих.

Найбільший обсяг витрачених українцями коштів припадає на будівельні матеріали – 29% або 1,6 млрд. злотих. Також значними були видатки на закупівлю запчастин до автомобілів 1,29 млрд. злотих (23%) аудіо та відео техніки – 738 млн. злотих (13%), побутової техніки – 853 млн. злотих (10,4%) та одяг і взуття – 763 млн. злотих (9,3%). Крім того, українці активно купують на території Польщі: м'ясо та м'ясні вироби на 400 млн. злотих (7%), меблі, килими та ін. вироби з деревини – 484млн. злотих (5,9%). Частка придбаних продовольчих та непродовольчих товарів відповідно складає 15,1% та 5,8%, а також 7% інших товарів

У структурі витрат польських громадян на території України зовсім інші набори товарів та послуг. Вони найчастіше перетинають кордон з метою купівлю дешевого пального, відносно їхніх цін на паливо. У 2014 році поляки витратили на паливо 5,58млрд. злотих або 80% від загальних видатків на території України. В основному це пов'язано з високими цінами на пальне в Європейському союзі, порівняно з українськими цінами на АЗС. Також достатньо багато витрачають поляки на алкогольні напої – 5,1 млн. злотих (7,3%), шоколадні вироби, в основному цукерки, - 2,3 млн. злотих (3,3%), тютюнові вироби – 1,8 млн. злотих (2,6%) та інші видатки на послуги – 16,2 млн. злотих (5,5%). Найбільше даних товарів реалізується в 50 кілометровій зоні українсько-польського кордону.

Головними чинниками зростання Малого прикордонного руху є торгівля товарами шляхом:

1) різниці в цінах і можливості отримання додаткових доходів;

2) брак тих чи інших товарів на внутрішньому ринку держави;

3) якість товарів.

Аналіз показників прикордонного руху вказує на те, що це явище має значний вплив на соціально-економічний розвиток транскордонних територій.

Список використаних джерел:

1. Ruch graniczny oraz przepływ towarów i usług na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na terenie Polski w 2014 r.- Warszawa-Rzeszow: GUS-US w Rzeszowie, 2015. – 184s.
2. Богдан Кавалко, Семен Матковський, Андрій Міщук Українсько-польське прикордоння: середовище, суспільство, економіка. - Замость: Вища школа управління та адміністрації, 2006 – 342с.
3. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про правила місцевого прикордонного руху [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/616_138.

Vasyl Shurdak
Ivan Franko national university of Lviv

Socio-economic potential of the local border traffic in the context of the cross-border cooperation between Ukraine and Poland

This article discusses the features of the relationship on the Ukrainian-Polish border, especially lokal border traffic. Describes the dynamics of the population crossing the Ukrainian-Polish border, the structure of the economic costs of Ukrainian and the Poles in the mainstream of this program.

Key words: local border traffic, cross-border cooperation, socio-economic potential, costs, survey

Марія Янків

ЗАСОБИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ТРАНСКОРДОННОГО РЕГІОНУ

аспірантка
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»
м. Львів, Україна

Транскордонне співробітництво є надзвичайно важливою складовою українсько-польських економічних взаємовідносин. Його початки сягають 1991 року, коли після здобуття Україною незалежності 18 грудня 1991 року в м. Томашів-Любельський було підписано першу цього типу угоду, відому як «Томашовська угода». Його учасниками були Хелмський, Замойський, Перемишильський, Кроснєнський воєводи – з польського боку, а з українського боку – керівники Львівської та Волинської областей. Ця угода в майбутньому стала основою для утворення постійної Урядової комісії з питань українсько-польської транскордонної співпраці. [1, с. 78]

Характеризуючи українсько-польські відносини у транскордонному просторі згідно з критеріями стратегічного партнерства, слід відзначити співпрацю в декількох

стратегічних сферах: економічній, політичній та соціально-гуманітарній. Водночас, в умовах сучасних викликів європейської інтеграції, коли основною ланкою транскордонного співробітництва стають транскордонні регіони, дедалі більшої вагомості набуває удосконалення організаційно-економічного забезпечення транскордонної співпраці. Адже, будучи сумою щонайменше двох різних суспільно-економічних просторів, пов'язаних із територіями сусідніх держав, кожна з яких презентує собою самостійну систему зі своїми власними елементами [2, с. 64], транскордонний регіон потребує надійних важелів інтеграції в єдине ціле прикордонних територій різних країн, передусім на основі застосування ефективних управлінських, фінансових, маркетингових та інших інструментів.

Таким чином, дієва підтримка і розвиток стратегічного партнерства в межах українсько-польського транскордонного регіону, значною мірою залежить від якості організаційно-економічного забезпечення, яке визначає як ефективність механізмів транскордонних взаємодій, так і стратегічні перспективи формування транскордонних ринків праці, капіталів, товарів і послуг.

Важливим виявом суспільної і господарської активності під впливом сучасних засобів організаційно-економічного забезпечення транскордонного регіону є прикордонний рух. Він здійснюється удовж шляхів, які перетинають кордон, коли навколо прикордонних переходів природно утворюються менші або більші центри господарської активності та точки зростання. Виходячи з цього в розвитку транскордонних регіонів та підприємництва у їх межах ключове значення має кількість кордонних переходів та якість і справність обслуговування з боку кордонних служб. [2, с. 83]

Зростаюча роль інтеррегіонального і транскордонного співробітництва у політиці ЄС призводить до зміни архітектоніки всього євроінтеграційного простору. У зв'язку з цим розуміння логіки транскордонної регіональної інтеграції на внутрішніх і зовнішніх кордонах ЄС набуває особливої актуальності для аналізу якості організаційно-економічного забезпечення транскордонної співпраці України, зокрема західних областей, із сусідніми країнами, насамперед із Польщею. Доцільність здійснення такої співпраці обумовлена міграцією населення, трансфертом капіталу, технологій, широким розвитком торгівлі, наявністю глобальних екологічних проблем, що в сукупності позбавляє сенсу будь-які спроби державної герметизації. Крім того, цей вектор діяльності відповідає стратегічній орієнтації України на подальше зміцнення і розвиток економічної співпраці з країнами ЄС.

Сучасний стан транскордонного співробітництва в українсько-польському транскордонному регіоні обумовлений низкою об'єктивних чинників та перешкод, які впливають на розвиток прикордонних територій кожної з держав і визначатимуть їх майбутнє у короткостроковій та середньостроковій перспективі. Наближення кордону ЄС, асиметрія в ефективності транскордонної співпраці регіонів України та Польщі обумовлюють необхідність ідентифікації чинників активізації господарських взаємодій, вироблення стратегій використання переваг транскордонного співробітництва у нових геополітичних умовах.

Динамічний розвиток транскордонного співробітництва становить одну із суттєвих особливостей сучасних міжнародних відносин, що пов'язано з функціональним навантаженням прикордонних регіонів у системі сільськогосподарських зв'язків. Прикордонні регіони відіграють специфічну роль у

реалізації провідних тенденцій світового розвитку, а саме в лібералізації зовнішньої торгівлі та в стрімкому збільшенні транскордонного товарообігу, активізації міждержавного переміщення населення.

У цьому контексті, слід відмітити, що прикордонні регіони України беруть дуже слабку участь у таких програмах Євросоюзу, як 7-ма Рамкова програма досліджень (FP7), Програма Центральної Європи Європейської територіальної кооперації, Програми конкурентоспроможності та інновацій (CI), Програма спільних європейських ресурсів для малих та середніх підприємств JEREMI (Joint European Resources для SMS's), EUREKA – ініціатива, яка орієнтована на індустріальні дослідження та розвиток технологій і в багатьох інших.

Через неналежну роботу вітчизняних органів державного управління у напрямі створення якісної системи інформування про потенційні можливості інструментів Європейської політики сусідства (ЄПС) знижується ефективність їх використання.

Недостатній рівень реалізації Політики добросусідства ЄС в нашій державі створює також загрози погіршення іміджу України, зростання недовіри до українських інституцій як партнерів для співробітництва, скорочення обсягів міжнародної фінансової допомоги. Це ставить під загрозу можливості удосконалення таких важливих складових системи організаційно-економічного забезпечення транскордонної співпраці, як формування сприятливого інвестиційного клімату, поліпшення якості соціального капіталу, розвиток інституційної інфраструктури тощо. При цьому в зоні особливого ризику опиняється одна з найбільш поширених в українсько-польському транскордонному регіоні інституційних ланок системи організаційно-економічного забезпечення, а саме – єврорегіони.

У межах єврорегіонів, зокрема Львівської, Волинської областей, у розвиток економіки інвестовано понад один мільярд гривень, більшість з яких становить інвестиції в основний капітал, особливо у виробництво електричних машин, устаткування автомобілів, обробку деревини та виготовлення готових виробів. Крім того, було реалізовано низку великих проектів за участю іноземних фірм, включаючи ТНК. Більшість дослідників транскордонного співробітництва із Польщі й України виокремлюють низку напрямів, зокрема в межах двосторонніх контактів регіонів на основі підписаних міжрегіональних угод між органами місцевого самоврядування та державної влади.

На жаль, усі вищезазначені напрями транскордонного співробітництва досі не забезпечують належним чином тих стратегічних інтересів, які виникли перед Україною та Польщею в умовах розширеного ЄС. Тому з метою удосконалення системи організаційно-економічного забезпечення українсько-польського транскордонного регіону та підвищення ефективності економічних взаємодій між прикордонними територіями по обидва боки кордону, необхідно диверсифікувати інституційні важелі стимулювання інтеграційних процесів.

Насамперед, це стосується діяльності агенцій регіонального розвитку та торгово-промислових палат прикордонних регіонів, а також функціонування громадських організацій в межах реалізації проектів за програмами міжнародної технічної допомоги. Ці проекти здебільшого спрямовані на формування громадянського суспільства на східних кордонах ЄС і подолання негативних історичних або культурних стереотипів, що існують серед мешканців українсько-польського прикордоння.

Важливою сферою реалізації транскордонних інтересів України та Польщі є підприємницьке середовище. Його активність передусім поширюється на розвиток прикордонної торгівлі, реалізацію невеликих інвестиційних проектів, а також співпрацю в розвитку елементів виробничої інфраструктури прикордоння.

Все це актуалізує дослідження, пов'язані з удосконаленням адміністративно-управлінського забезпечення розвитку транскордонних регіонів в умовах поглиблення європейської інтеграції України. Передусім це стосується аналізу ефективності механізмів, спрямованих на активізацію, економічного, інфраструктурного, соціального, культурно-освітнього розвитку прикордонних регіонів України до рівня, який відповідав би визнаним європейським стандартам, включаючи зближення відповідних показників по обидва боки українсько-польського кордону.

Список використаних джерел:

1. Вибрані проблеми польсько-української транскордонної співпраці / Господарський довідник, за ред.Б.Ковалко. – Dz.U.z 1993 r. – nr. 125, poz. 573.
2. Мікула Н.А. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво / Надія Анатоліївна Мікула: монографія. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с.
3. Михасюк І.Р. Розвиток транскордонного підприємництва в українсько-польських євро регіонах / І.Р. Михасюк, З.М. Залога, О.Є. Сухай: Монографія. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 384с.

Mariya Yankiv
Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine

Means of improvement of organizational-economic support of development of Ukrainian-Polish cross-border region

Tools of organizational-economic providing of development of Ukrainian-Polish cross-border region have researched. The main emphasis is on role of the institutional support of cross-border cooperation between Ukraine and Poland. The priority directions of organizational-economic support of development of Ukrainian-Polish cross-border region improvement have defined: the development of civil society institutions, modernization of border infrastructure and the activities of the institutions that support cross-border business.

Key words: cross-border region, Ukrainian-Polish cross-border cooperation, organizational-economic providing.

Секція 2
Методологія та організація моніторингу транскордонного співробітництва

Мар'яна Біль

ТРАНСКОРДОННА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

старший науковий співробітник, к.держ.упр.
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»
м. Львів, Україна

Оскільки сучасне суспільство стає все більш глобалізованим, актуалізуються нові характерні ознаки його розвитку. Серед них – зростаюча просторова мобільність, яка відображає рівень готовності населення, вищих інституційних структур до зміни місця перебування у визначених просторово-часових координатах та з певною метою. Як правило, реалізація високого рівня просторової мобільності здійснюється у туристичних чи міграційних формах. Просторова мобільність може мати різні територіально-часові виміри. З наближенням до державного кордону її рівень значно зростає. Такий вид мобільності можна визначити як транскордонний. Методологія дослідження транскордонної мобільності є мало розвинутою в українській науці, тому дане дослідження передбачає розкриття її теоретичної сутності, обґрунтування необхідності моніторингу та виявлення прикладних проблем реалізації на особистісному, інституційному і регіональному рівнях.

У вітчизняних реаліях прикладні проблеми транскордонної мобільності особливо актуальні для територій українських Карпат. Це стратегічний прикордонний регіон, геополітичні особливості якого визначають соціально-економічну ситуацію більшою мірою, аніж інші чинники.

Теоретико-методологічну основу дослідження транскордонної мобільності формують концепції міграційної активності, просторової мобільності, а також транскордонного співробітництва. Останні на достатньо високому рівні розвинуті українськими науковцями. Найбільш знані представники даного напряму – І. Артьомов, А. Балян, П. Бєлєнький, В. Засадко, В. Кифяк, Я. Малик, Н. Мікула, І. Сторонянська та ін. Складним є теоретичне обґрунтування просторової мобільності населення, яке лежить на стику галузей знань демографії, соціальної економіки, економічної і соціальної географії, інформатики, соціальних комунікацій. В українській науковій літературі ті чи інші аспекти просторової мобільності населення розкриті в працях таких науковців, як С. Вовканич, А. Колот, Е. Лібанова, О. П'ятковська, О. Риндзак, У. Садова, Н. Тілікіна, О. Шаблій та ін. Функціональна значимість просторової мобільності специфічно інтерпретується в різних наукових

течіях. Значну роль вона відіграє у хвильовій концепції Е. Тофлера, виступаючи однією з важливих ознак періодизації розвитку людства. Окрім того, вона відзначається вагомістю в освітній парадигмі з обґрунтуванням, що низька просторова мобільність накладається на низьку кваліфікаційну мобільність населення. Згідно З. Баумана, в сучасному світі мобільність виступає як захищеність, а високий її рівень є ознакою елітарності [1]. І. Франко писав, що еміграція майже завжди є доказом пробудження енергії і заповзятливості народу та більшої расової життєвості [2, с. 44]. Отож, високий рівень мобільності населення не обов'язково є загрозою, тим паче з огляду на поточні глобальні тенденції. Мобільність є важливим індикатором рівня розвитку суспільства, однак характер такої індикаторності слід визначати в причинно-наслідковій площині.

Поняття транскордонної мобільності вітчизняні науковці визначають досить рідко, хоча в більшості дослідженнях міграційних процесів прикордоння піднімаються ті чи інші аспекти, які її відображають. Транскордонна мобільність може проявлятись на особистісному, інституційному і регіональному рівнях. На інституційному рівні виділяють так звану корпоративну транскордонну мобільність. Відповідні дослідження здійснені О. Калініною, яка розглядає мобільність компаній у контексті їх транскордонної діяльності [3]. Даний аспект теж вимагає врегулювання в силу зростаючих тенденцій переведення бізнесу до сусідньої Польщі за прикладом ІТ-сфери. Водночас більш масовим є вимір особистісної транскордонної мобільності.

Вітчизняні реалії доводять, що населення прикордоння змушене реалізувати високий рівень транскордонної мобільності, використовуючи маятникові міграції та супровідні послуги як засіб для виживання. Проте практика реалізації транскордонної мобільності, як правило, має негативний характер. Аналізуючи ситуацію в Карпатському регіоні, можемо визначити наступні проблемні аспекти:

1) значні обсяги нелегальної міграції місцевого населення за кордон, ваговий ріст маятникової міграції (човникової, прикордонної);

2) зростання обсягів транзитних послуг, що забезпечують переміщення нелегальних мігрантів, серед яких:

- незаконне переправлення громадян інших країн через державний кордон України за попередньою змовою групою осіб. Це особливо проблемне питання для Закарпатської області. За вказаним злочином Управлінням Служби безпеки України періодично порушуються кримінальні справи. Більшість незаконних мігрантів намагаються виїхати через українсько-словацький (майже 60%) та українсько-польський (20%) кордони [4];

- послуги з тимчасового проживання незаконним мігрантам. У прикордонних територіях для місцевого населення це стало прибутковим бізнесом, що становить серйозну соціоекономічну загрозу та стимулює самих нелегальних мігрантів до спроб незаконного переміщення через державний кордон у країни Європейського Союзу;

3) ріст навантаження на соціо- та екосистему Карпат. Часто мігранти через нестачу засобів до існування та лікування стають розповсюджувачами інфекційних хвороб (туберкульозу, СНІДу, малярії тощо);

4) низький рівень інфраструктурного забезпечення кордону та прикордонної зони, що понижує захист прав іноземних громадян та осіб без громадянства на території України.

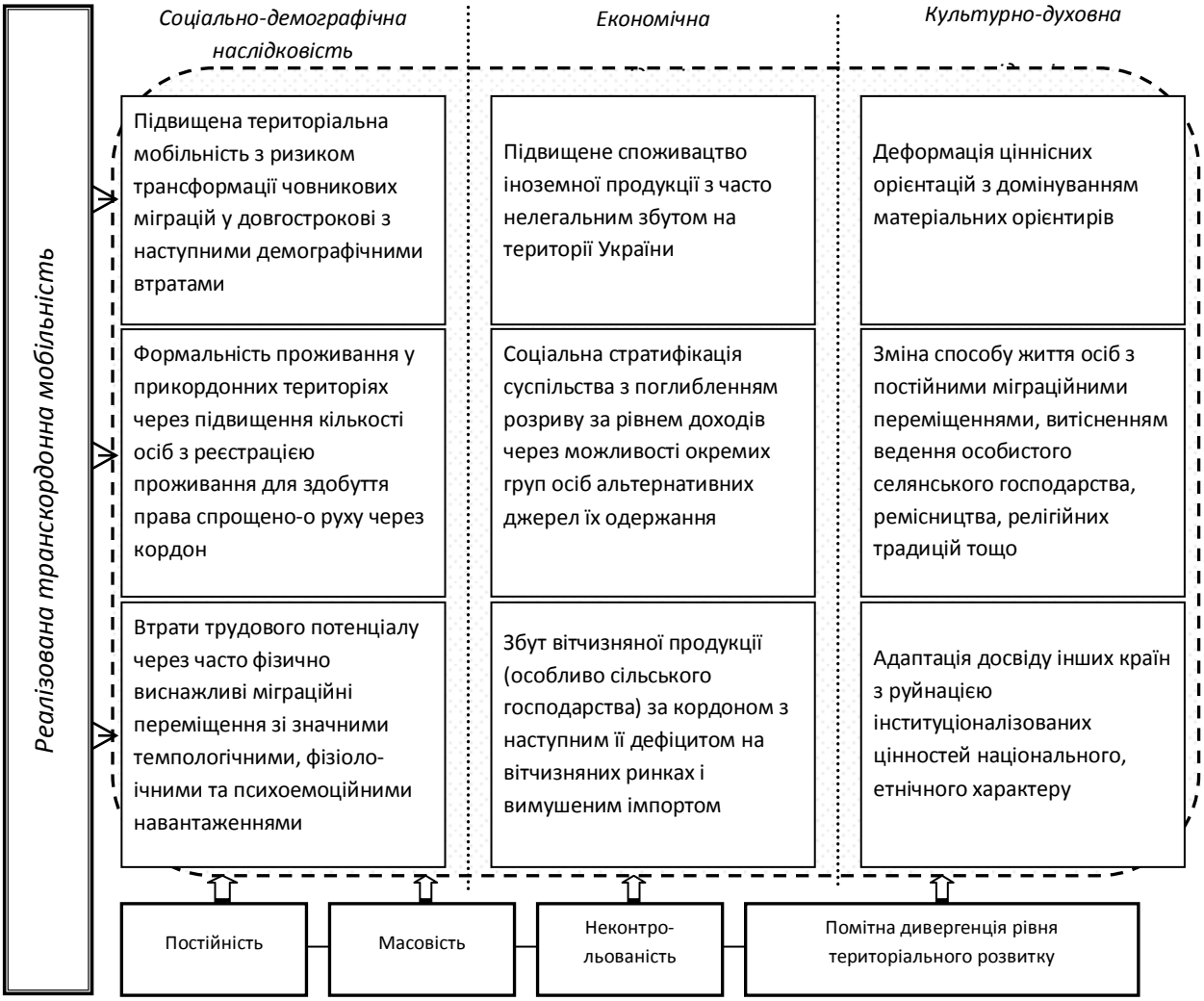

Рис. 1. Деструктивна наслідковість реалізованої транскордонної мобільності населення

* Розроблено автором

Виходячи з поточних особливостей транскордонної мобільності населення в Карпатському регіоні, можна однозначно говорити про значні її ризики, які виявляються у соціально-демографічній, економічній і культурно-духовній наслідковості (рис. 1). За умов посилення деструктивних проявів транскордонної мобільності населення актуалізується потреба забезпечення соціально-економічної захищеності осіб, для яких формуються ризики: втрат трудового потенціалу при незадовільних умовах його використання та практичної неможливості розвитку; ціннісних, морально-етичних втрат у силу вимушеного пізнання нелегальних способів торгівлі, адаптації інших поведінкових установок.

Часова пролонгованість практики купівлі-продажу в системі реалізації високого рівня транскордонної мобільності населення призвела до інституціоналізації специфічних типів відносин. На рис. 2 подано основні варіанти відносин між човниковими мігрантами при прикордонних переміщеннях, що здебільшого відзначаються неформальним характером.

Рис. 2. Типові схеми неформальних економічних відносин човникових мігрантів

* Розроблено автором

Виходячи з неефективної системи реалізації транскордонної мобільності населення в Карпатському регіоні, яка, як вже згадувалось, детермінована вимушеністю «виживання», актуальним залишається питання врегулювання транскордонних переміщень. Будь-які бар'єри чи труднощі працевлаштування в транскордонному просторі лише зменшують мобільність населення та, як наслідок, сприяють формуванню нелегальних міграційних потоків і провокують виклики щодо виникнення постійних чи довготривалих міграцій [5]. Звідси випливає, що концептуальний пріоритет має передбачати формування розвиненого транскордонного соціоекономічного простору з належним інфраструктурним забезпеченням реалізації транскордонної мобільності. Вагомий крок цьому забезпечує реалізація угод про малий прикордонний рух. Значний потенціал має прийняття регіональних програм транскордонного співробітництва. З огляду на євроінтеграційні цілі, посилюється необхідність долучення до транскордонної мережі EURES, метою якої є задоволення потреби в інформації на ринку праці й забезпечення трудової мобільності в транскордонних регіонах; до складу такої структури можуть входити представники місцевих органів влади, організацій роботодавців і профспілок, служб зайнятості та інших установ, що займаються питаннями зайнятості і професійної підготовки [6, с. 139]. Тобто, механізмів ефективізації наслідків реалізації високого рівня транскордонної мобільності населення є достатньо. Для цього необхідна, в першу чергу, політична воля.

Отже, висока транскордонна мобільність населення Карпатського регіону, як і інших прикордонних регіонів в Україні, є, з одного боку, очевидним результатом глобалізаційних тенденцій. З іншого боку, це вимушена реакція населення на пошук засобів до існування й забезпечення гідного рівня життя. Пониження рівня транскордонної мобільності суперечить ціннісно-правовим принципам розвинутого суспільства. Відтак українська держава мусить розвиватись в умовах зростаючої просторової мобільності, покращуючи внутрішнє середовище проживання. На даному

етапі реалізація транскордонної мобільності населення залишається в проблемній площині, супроводжується низьким рівнем інституційної довіри, правової культури і фінансової грамотності населення. Транскордонні міграційні переміщення підтримані розвитком у прикордонні нелегальної інфраструктури, що обслуговує торговельні, фінансові, людські та інші потоки. Щоб уникнути подальшої інституціоналізації неформальних відносин човникових міграцій, нелегального транзиту біженців й осіб без громадянства, важливо поступово переводити всю систему в правову площину. Для початку, має бути подолана корупційна складова серед керівництва і персоналу пунктів митних пропусків, що ускладнена в реалізації навіть після подій Революції Гідності і військових дій на сході України. Ні в якому разі місцеве населення не можна ставити в обмежені умови перетину кордону з огляду на залежність рівня їхнього життя від такої практики. Слід формувати розвинену інфраструктуру мобільності в прикордонні, яка організована у правовому режимі та забезпечує ефективне використання ресурсного потенціалу територій.

Список використаних джерел:

1. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / Зигмунт Бауман ; Пер. с англ. – М. : Издательство «Весь Мир», 2004. – 188 с.

2. Франко І. Зібр. тв. : У 50 т. / Іван Франко. – К. : Наук. думка, 1985, Т. 44, Кн. 2. – 768 с.

3. Калініна О. М. Перспективи транскордонного переміщення компаній в Європейському Союзі з урахуванням останніх правових змін / О. М. Калініна // Вісник Маріупольського державного університету. Серія 9 «Право. – 2013. – Вип. 6. – С. 297-303.

4. Зміцнення потенціалу у сфері управління міграційними процесами : Міжнародна організація з міграції: Україна [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.iom.org.ua/index.php?page=catalog&id=12

5. Цибульська Ю. Сучасні виклики розвитку транскордонних ринків праці в контексті Угоди про Асоціацію / Юлія Цибульська : Інститут транскордонного співробітництва та європейської інтеграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.icci.com.ua/post/publ1

6. Транскордонне співробітництво України в контексті євроінтеграції : монографія / Н. А. Мікула, В. В. Засадко. – К. : НІСД, 2014. – 316 с.

Mariana Bil
State institution «Institute of regional research named after M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine»

Cross-border mobility as a determinant of regional development

The theoretical essence of cross-border mobility and levels of its realization was identified. Problems of cross-border mobility in the Carpathian region were analyzed. The main negative effects in social and demographic, economic, cultural and spiritual aspects were determined. The types of informal relations with shuttle migration were found. The priorities of development of system of cross- border mobility in the Ukrainian border were described.

Keywords: spatial mobility, cross-border mobility, migration, shuttle migrants, border areas.

Тарас Гіщак

ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛЕЙ ДИНАМІЧНОГО ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННИХ РЕГІОНІВ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВЩИНИ)

асистент кафедри статистики
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

В даному дослідженні розроблено модель придатну для одночасного прогнозування індексів промисловості у Львівській області за видами промисловості. Для прогнозування було використано моделі динамічного факторного аналізу (DFA), ARIMA та ARIMAX.

Згідно звичайної факторної моделі вважається, що набір взаємозв'язаних показників в своїй основі має дію деяких латентних факторів, незалежних один від одного. У динамічному факторному аналізі модель дещо ускладнюється і в загальному вигляді може бути записана наступним чином:

$$Y_t = A(L)F_t + U_t, \quad t = 1,...n \tag{1}$$

де *A(L)* – лагова матриця факторних навантажень;

$Y_t = [y_{1t}, y_{2t}, \ldots, y_{mt}]$ – вектор залежних змінних зафіксованих на момент часу t;

$F_t = [f_{1t}, f_{2t}, \ldots, f_{rt}]$ – вектор прихованих факторів зафіксованих на момент часу t;

$U_t = [u_{1t}, u_{2t}, \ldots, u_{mt}]$ – вектор незв'язаних залишків (нев'язок) зафіксованих на момент часу t,.

Тобто по суті маємо модель розподіленого лагу від латентних факторів. Фактори в свою чергу описуються моделями виду:

$$F_t = B_1F_{t-1} + B_2F_{t-2} + \ldots + B_3F_{t-k} + V_t \tag{2}$$

де *Bj* - вектор параметрів для факторів з лагом j;

$V_t = [v_{1t}, v_{2t}, \ldots, v_{mt}]$ - вектор залишків (нев'язок) на момент часу t.

Іншими словами приховані фактори в моделі описуються моделями авторегресії порядку k.

Нев'язки моделювались за допомогою моделей ARMAX у виді:

$$v_t = \frac{\theta(L)}{\phi(L)}e_t + \frac{\omega(L)}{\delta(L)}S_t^T, \tag{3}$$

де v_t – нев'язка часового ряду у моделі DFA на момент часу t;

$\omega(B)$ та $\delta(B)$ - лагові параметри для передаточної функції , що описує переривання (інтервенцію) в ARMAX моделі;

e_t – білий шум;

S_t - фіктивна змінна, яка відображає тривалу дію зовнішніх чинників після початку інтервенції (переривання):

$$S_t^T = \begin{cases} 0, & для\ t < T \\ 1, & для\ t \geq T \end{cases}, \quad (4)$$

T – момент початку інтервенції.

В дослідженні для оцінювання моделі використано часові ряди індексів промисловості у Львівській області для місячних даних, обчислені відносно рівня 2007 р. за період з січня 2001 р. по липень 2012 р. Решта часового ряду була використана для тестування якості прогнозу. При тестування роки починаючи з 2013 року участі не брали. Даний вибір тестуючої вибірки та вибірки для оцінювання моделі, обумовлений неможливістю змикання значної частини опублікованих часових рядів промисловості до січня 2013 року (КВЕД 2005) з рядами починаючи січня 2013 року (КВЕД 2010). Усі більш-менш серйозні моделі потребують наявності довгих часових рядів, тому дане дослідження має дещо теоретичне значення.

Усі часові ряди описуються вираженою сезонністю, тому перед оцінюванням їх було скориговано на сезонність. Ряди також мають порядок інтегрованості рівний одиниці, тому, щоб усунути тренд середнього значення, з часових рядів скориговані на сезонність значення було також продиференційовано.

В результаті обчислень для індексів промисловості у Львівській області отримано модель з одним динамічним фактором, який описується моделлю авто регресії першого порядку:

$$f_t = -0{,}489_1 \cdot f_{t-1} \quad (5)$$

Індивідуальні нев'язки можна описати за допомогою ARIMA та ARIMAX процесів. Тому для кожного виду промисловості оцінено індивідуальні моделі залишків не пояснених факторною моделлю.

На тестуючій частині часового ряду, проаналізовано ефективність отриманої моделі в порівнянні із звичайними індивідуальними моделями ARIMA та ARIMAX.

Розглянемо даний аналіз на прикладі індексів промисловості для виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів і виробництва машин та устаткування. Остаточні факторні моделі з моделями нев'язок для цих показників описуються функціями виду:

$$\nabla y_{1t} = -1.63 \cdot f_{t-1} - 0.52 \cdot \nabla_{12} v_{1t-1} - 0.3 \cdot \nabla_{12} v_{1t-2} - 0.42 \cdot e_{1t-12} - 18.85 \cdot \nabla S_t^{Nov\ 2008} + v_{1t-12}$$

$$\nabla y_{2t} = -0.785 \cdot f_{t-1} - 0.32 \cdot \nabla_{12} v_{2t-1} - 0.8 \cdot e_{2t-12} + v_{2t-12},$$

Чисті моделі ARIMA та ARIMAX для цих же ж індексів мають вигляд:

$$\nabla_{12} y_{1t} = 5.74 + 0.3 \cdot \nabla_{12} y_{1t-1} + 0.238 \cdot \nabla_{12} y_{1t-2} - 0.26 \cdot a_{1t-12} - 14.53 \cdot S_t^{Nov\ 2008}$$

$$\nabla\nabla_{12} y_{2t} = -0.345 \cdot a_{2t-1} - 0.789 \cdot a_{1t-12},$$

де y_{1t}, y_{2t} – відповідно індекси виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів і виробництва машин та устаткування на момент часу t;

v_{1t-k}, v_{2t-k} – нев'язки на момент часу t-k індексу виробництва харчових продуктів, напоїв тютюнових виробів та індексу виробництва машин та устаткування відповідно;

e_{1t-k} , e_{2t-k} – білий шум на момент часу t-k у моделях нев'язок індексу виробництва харчових продуктів, напоїв тютюнових виробів та індексу виробництва машин та устаткування;

a_{1t-k} , a_{2t-k} – білий шум на момент часу t-k у моделях ARIMA індексу виробництва харчових продуктів, напоїв тютюнових виробів та індексу виробництва машин та устаткування;

$S_t^{Nov\,2008}$ - фіктивна змінна, яка відображають переривання тенденції в часовому ряді у листопаді 2008 року;

∇ , ∇_{12} - оператори диференціювання з лагом 1 та 12 відповідно.

Відносно абсолютна похибка апроксимації для індексу виробництва харчових продуктів, напоїв тютюнових виробів була вищою для ARIMA моделі (6,6%) порівняно із моделлю DFA (5,2%). Виробництво машин та устаткування в обох випадках описується менш точним прогнозом, даний показник тут для обох моделей становить 25,2%. Для інших часових рядів промисловості, які моделювались одночасно із цими двома індексами (їх моделі у тексті не наведено) було отримано подібні результати: в основному спостерігаються кращі прогнози за моделями DFA із нев'язками, що описуються моделями ARIMA в порівнянні із простими ARIMA моделями.

Список використаних джерел:

1. Jędrzejczyk A. (2012). 'Inflation forecasting using dynamic factor analysis. SAS 4GL programming approach.' Department of Applied Econometrics Working Papers, Warsaw School of Economics, No. 4-12, 2012

2. Coppi, R; Zanella, F. (1978). L'analisi fattoriale di una serie temporale multipla relativa allo stesso insieme di unità statistiche, Società Italiana di Statistica, XXIX riunione.

3. McDowall, D., McCleary, R., Meidinger, E. E., & Hay, R. A. (1980). Interrupted time series analysis. Beverly Hills, CA: Sage Publications.

4. Molenaar P. "Dynamic factor model for the analysis of nonstationary multivariate time series" Psychometrika, 50, 181-202, 1985

5. Molenaar P. "Dynamic factor analysis of nonstationary multivariate time series" Psychometrika, 57, 333-349.

6. Бокс Дж., Дженкинс Г. Анализ временных рядов. Прогноз и управление. (Вып. 1, 2.) М.: Мир, 1972.

7. Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області. [Электронный ресурс]. — Режим доступу : www.lv.ukrstat.gov.ua.

Hishchak Taras
Ivan Franko National University of L'viv

Analysis of efficiency of dynamic factor models for time series forecasting

The paper considers the question of simultaneous forecasting of related time series. For this purpose it is suggested to use the method of dynamic factor analysis.To simulate the dynamics of time series models are used ARIMA and ARIMAX. The calculated models are for the indexes of industrial development in the L'viv area.

Keywords: dynamic factor analysis, common factor, ARMA, ARIMAX.

Aleksandra Galus

TOWARDS BETTER MEDIA? CROSS-BORDER MEDIA DEVELOPMENT COOPERATION BETWEEN POLAND AND UKRAINE

Graduate student of the Faculty of Political Science and Journalism at Adam Mickiewicz University in Poznań (Poland)

It is well established in the media, democracy and democracy assistance literature that the existence of both independent mass media (Dobek-Ostrowska 2007; Kumar 2006; Jebril, Stetka and Loveless 2013; McConnell and Becker 2002; Mughan and Gunther 2000; Owens-Ibie 1994; Ullah 2009; USAID 1999) and a vibrant civil society (Almond and Verba 1963; Linz and Stepan 1996; Putnam 1993) support the process of democratization at all its stages. To actively participate in social and political life, citizens in democratic or democratizing countries need to have the access to information provided by free, plural media outlets. First, media freedom fosters more responsible choices rather that undertaking uncivil actions based on ignorance or misinformation and, second, serves as a control mechanism (USAID 1999; McNair 2003). The prominence of independent, well-developed mass media (press, TV, radio, online media) was widely acknowledged not only by scholars in political science and media sciences, but also by the governments and international organizations providing democracy assistance in partner countries (Carothers 1999).

Going further, over the years a fair amount of research was devoted to the different types and effectiveness of democracy assistance provided mainly by well-established, Western democracies (such as the US and the "old" European Union member-states), aimed at supporting democratization process in other countries (Alesina 2000; Burnell 2000; Carothers 2004; Higgins 2014; McFaul 2004; Olsen 2000; Youngs 2008). Recent studies demonstrated that also young democracies from the third wave of democratization in Central and Eastern Europe might stimulate pro-democratic changes in neighbouring countries since they learned from their own transition experiences (Beichelt et al. 2014, Beichelt et al. 2014; Drążkiewicz-Grodzicka 2013; Fialová 2014; Horký-Hlucháň and Lightfoot 2013; Kucharczyk and Lovitt 2008; Lexmann 2014; Petrova 2014; Pospieszna 2014). Although we can recognize first successful attempts to describe and asses democracy promotion provided by Poland and other countries from the Visegrad Group, studies regarding particularly media assistance are still scarce. Moreover, most of the attention in the literature in the field of supporting media was directed to the Balkan countries (Rhodes 2007; Broughton-Micova 2006; Cornell and Thielen 2006; Karlowicz 2003; Kornegay 1995). But the issue of how exactly works media assistance provided by former aid recipients (Poland in this case) and what the role of transition experience is in the process of media transformation, has not been studied before.

This work will examine Polish engagement in the development of Ukrainian mass media – both mainstream and online media – in recent years. Main hypothesis assume that

a) independent media enable civil society to stay informed, b) supporting media is a part of long-term development cooperation between Poland and Ukraine, and c) media assistance provided by Poland is based on Polish transition experiences. Because we still little know about how the external entities, such as Poland, deliver the resources and know-how to foster the evolution of media landscape elsewhere, it will be necessary to look closer especially on the legal basics of the cooperation (e.g. Multiannual Development Cooperation Programme 2016-2020 and similar, previous Polish documents), the actors involved in the process, and, finally, the concrete, implemented progamms as examples of undertaken actions. The analysis will reveal more details on the bilateral cooperation in terms of supporting both Ukrainian professional and citizen journalists, working in traditional and/or new media, and the technological media infrastructure.

The goal of this paper is to demonstrate just a part of multidimensional, Polish-Ukrainian relations in the light of the international context of civil society development and democratization. Hopefully, it will contribute to a better understanding of the cross-border media development cooperation between Poland and Ukraine. It will focus both on Polish democracy promotion strategy and the assumptions behind it, and the Ukrainian needs in terms of e.g. arising the technological standards, bolstering the qualitity of journalism and media literacy. The analysis of different primary and secondary sources as well as tracing the media programs and entities involved in their realizations will allow to test main hypothesis. However, considering the significant limitations, which are a long-term nature of the cooperation and a big number of involved actors and projects implemented and granted, this work will only provide some preliminary, overall conclusions and important, empirical examples. Since it is too early to construct a systematic interpretation of the links between media assistance and democratization, my purpose is more limited. Thus, I hope to stimulate a debate on Polish-Ukrainian cross-border media development cooperation and its further implcations.

References:

1. Alesina, Alberto, and David Dollar. 2000. Who Gives Foreign Aid to Whom and Why? Journal of Economic Growth 5: 33-63.

2. Almond Gabriel A. and Sidney Verba 1963. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nation. Princeton: New Jersey: Princeton University Press.

3. Beichelt, Timm et al. (eds.) 2014. Civil Society and Democracy Promotion. Palgrave Macmillan.

4. Broughton-Micova, Sally. 2006. Confidence-building, market forces and the public good: challenges of media intervention in post-conflict Macedonia. In: Keith Brown (ed.): Transacting transition: the micropolitics of democracy assistance in the former Yugoslavia. Bloomfield: Kumarian Press.

5. Burnell, Peter J. 2000. Democracy Assistance: International Co-Operation for Democratization. London: Frank Cass.

6. Carothers, Thomas (ed.). 2004. Critical mission: essays on democracy promotion. Washington: Carnegie Endowment for International Peace.

7. Carothers, Thomas. 1999. Aiding Democracy Abroad: The Learning Curve. Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace.

8. Cornell, Sinclair and Terry Thielen. 2006. Assessment of USAID/Bosnia and Herzegovina media interventions: final report. Washington DC: USAID.

9. Dobek-Ostrowska, Bogusława (ed.). 2007. Media masowe w demokratyzujących się systemach politycznych w drodze do wolności słowa i mediów. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

10. Drążkiewicz-Grodzicka, Elżbieta. 2013. From a recipient to Donor: The Case of Polish Developmental Cooperation. Human Organization 72 (1): 65-75.

11. Fialová, Zuzanna. 2014. Development as Freedom? What Sustainable Solutions Can Be Offered to Developing Countries by the EU and Slovakia. In International Conference Booklet Development and Democracy. Development Ecosystems in V4: the New Role for Civil Society Organizations and Business Beyond 2015. Pontins Foundation.

12. Gunther, Richard and Anthony Mughan. 2000. Democracy and the Media. A Comparative Perspective. Cambridge University Press.

13. Horký-Hlucháň, Ondřej, and Simon Lightfoot. 2013. Development Policies of Central and Eastern European States. From Aid Recipients to Aid Donors. London and New York: Routledge.

14. Jebril, Nael, Václav Stetka and Matthew Loveless. 2013. Media and Democratisation: What is Known about the Role of Mass Media in Transitions to Democracy. University of Oxford: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Media%20and%20Democratisation_0.pdf.

15. Karlowicz, Izabella. 2003. The difficult birth of the Fourth Estate: media development and democracy assistance in the post-conflict Balkans. Central European University Center for Policy Studies; Open Society Institute.

16. Kornegay, Van. 1995. On the road to a free press in Albania: evaluating outside aid efforts. University of Georgia.

17. Kucharczyk, Jacek and Jeff Lovitt (eds.). 2008. Democracy's New Champions. European Democracy Assistance After EU Enlagement. Policy Association for an Open Society.

18. Kumar, Krishna. 2006. Promoting Independent Media: Strategies for Democracy Assistance. Lynne Rienner Pub.

19. Linz, Juan J., and Alfred Stepan. 1996. Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe. Baltimore and London: Johns Hopkins Univ. Press.

20. McConnell Patrick J. and Lee B. Becker. 2002. The Role of the Media in Democratization. http://www.grady.uga.edu/coxcenter/activities/act_2001_to_2002/materials01-02/democratizationiamcrjuly2002.pdf.

21. McFaul, Michael. 2004. Democracy Promotion as a World Value. The Washington Quarterly 28 (1): 147-163.

22. McNair, Brian. 2003. An Introduction to Political Communication. London and New York: Routledge.

Olsen, Gorm R. 2000. Promotion of Democracy as a Foreign Policy Instrument of 'Europe': Limits to International Idealism. Democratization 7 (2): 142-67.

23. Owens-Ibie, Noma. 1994. Press Responsibility and Public Opinion in Political Transition. Africa Media Review 8 (1): 69-80.

24. Petrova, Tsveta. 2014. From Solidarity to Geopolitics: Support for Democracy among Postcommunist States. Cambridge: Cambridge University Press.

25. Pospieszna, Paulina. 2014. Democracy Assistance from the Third Wave: Polish Engagement in Belarus and Ukraine. Pittsburgh: University of Pittsburgh.

26. Putnam, Robert D. 1993. Making democracy work. Princeton, NJ: Princeton University Press.

27. Rhodes, Aaron. 2007. Ten years of media support to the Balkans: an assessment. http://www.medienhilfe.ch/fileadmin/media/images/dossier/mediasupport_Balkan.pdf.

28. Ullah, Mohammad S. 2009. Free Media, Democracy and Democratisation: Experiences from Developing Countries. Journal of Global Communication 2 (2): 343-351.

29. USAID. 1999. The Role of Media in Democracy: A Strategic Approach. Washington: Center for Democracy and Governance Bureau for Global Programs, Field Support, and Research, https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/2496/200sbc.pdf.

30. Youngs, Richards. 2008. What has Europe Been Doing? Journal of Democracy 19 (2): 160-169.

Aleksandra Galus
Faculty of Political science and Journalism at Adam Mickiewicz University in Poznań (Poland)

Abstract title: Towards better media? Cross-border media development cooperation between Poland and Ukraine

Key words: civil society, cross-border cooperation, development, journalism, media, NGO

Петро Жук

ПРОБЛЕМИ АСИМЕТРІЇ ТА МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСКОРДОННОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

провідний науковий співробітник, кандидат економічних наук
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України»
м. Львів, Україна

В теоретико-методологічному аспекті питання транскордонної екологічної безпеки мало досліджене, як і питання механізму й інструментів її досягнення. У своїх дослідженнях [1 - 3] ми зробили спробу висвітлити ці проблемні питання. Зокрема, дослідивши етимологію поняття транскордонної екологічної безпеки запропонували її трактувати як відсутність з боку території сусідньої країни загроз екологічного характеру для здоров'я людей та життєдіяльності територіальних громад прилеглого до кордону регіону, зумовлену, зокрема, результатами міждержавної та міжрегіональної співпраці у подоланні таких загроз.

Було визначено основні види (джерела) транскордонних загроз екологічного характеру:

- Транскордонний перенос речовин, що забруднюють атмосферне повітря.
- Транскордонний перенос речовин, що забруднюють поверхневі води.

- Транскордонний перенос речовин, що забруднюють підземні води.
- Порушення природних екосистем транскордонного характеру.
- Транскордонне виснаження природних ресурсів.
- Втрата біологічного різноманіття транскордонного генезису.
- Транскордонні природні стихійні явища.
- У переважній більшості випадків питання транскордонної екологічної безпеки пов'язані з використанням транскордонних природних ресурсів, проблематика виділення яких також потребує аналізу.

Транскордонні загрози екологічного характеру впливають на екологічну безпеку країн та регіонів. Важливо зазначити, що досягнення транскордонної екологічної безпеки потребує відповідної міждержавної й міжрегіональної співпраці. Така співпраця вбачається за двома основними напрямами – запобігання загрозам (превентивні заходи) та ліквідація чи усунення наявних шкідливих наслідків реального прояву таких загроз.

Окремо варто розглядати також транскордонну співпрацю, метою якої є не лише запобігання екологічним загрозам, а й екологічний розвиток суміжних територій (збагачення флори та фауни, розвиток екомережі тощо). Однак головною метою транскордонної співпраці з досягнення екологічної безпеки є урівноваження впливу екологічних загроз між прикордонними регіонами суміжних країн з орієнтуванням на якісно кращий рівень й спільна діяльність з подальшого зниження цих загроз на наступних етапах.

Порівняння рівнів сучасних екологічних загроз на прикладі схожих за природними особливостями суміжних регіонів України, Польщі та Словаччини демонструє потребу усунення екологічних загроз переважно з української сторони. Особливо суттєвими є розбіжності у питомих показниках еколого-економічної асиметрії між цими регіонами. В основному вона пов’язана з рівнем ефективності екологічної політики держав та структурою господарського комплексу регіонів. Зокрема, аналіз валових та питомих показників щодо скидів забруднених стічних вод у поверхневі водойми та викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря в українсько-польських та українсько-словацьких регіонах дає підстави для висновку, що екологічна політика країн ЄС значно ефективнішою. Так, за період 2005 – 2013 років індекс приросту викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в українських прикордонних регіонах (Волинська, Закарпатська, Львівська обл.) становив від 0,96 (Волинська обл.) до 1,35 (Львівська обл.), тоді як у сусідських польських регіонах його значення було 0,65, у словацьких - 0,77 - 0,79.

У порівнянних за структурою промисловості регіонах України (Закарпатська, Волинська обл.) та Польщі і Словаччини (Люблінське й Підкарпатське воєводства та Пряшівський край) за питомими викидами та скидами забруднюючих речовин спостерігаються значні відмінності не в користь українських регіонів. Асиметрія між ними значна і різниця досягає 7 разів за питомими викидами у розрахунку на одиницю населення. Виключенням є Кошицький край Словаччини, у якому спостерігаються значні питомі викидами забруднюючих речовин в атмосферу, що зумовлено винятково високою часткою металургійної промисловості та теплоелектроенергетики в економіці краю (рис. 1).

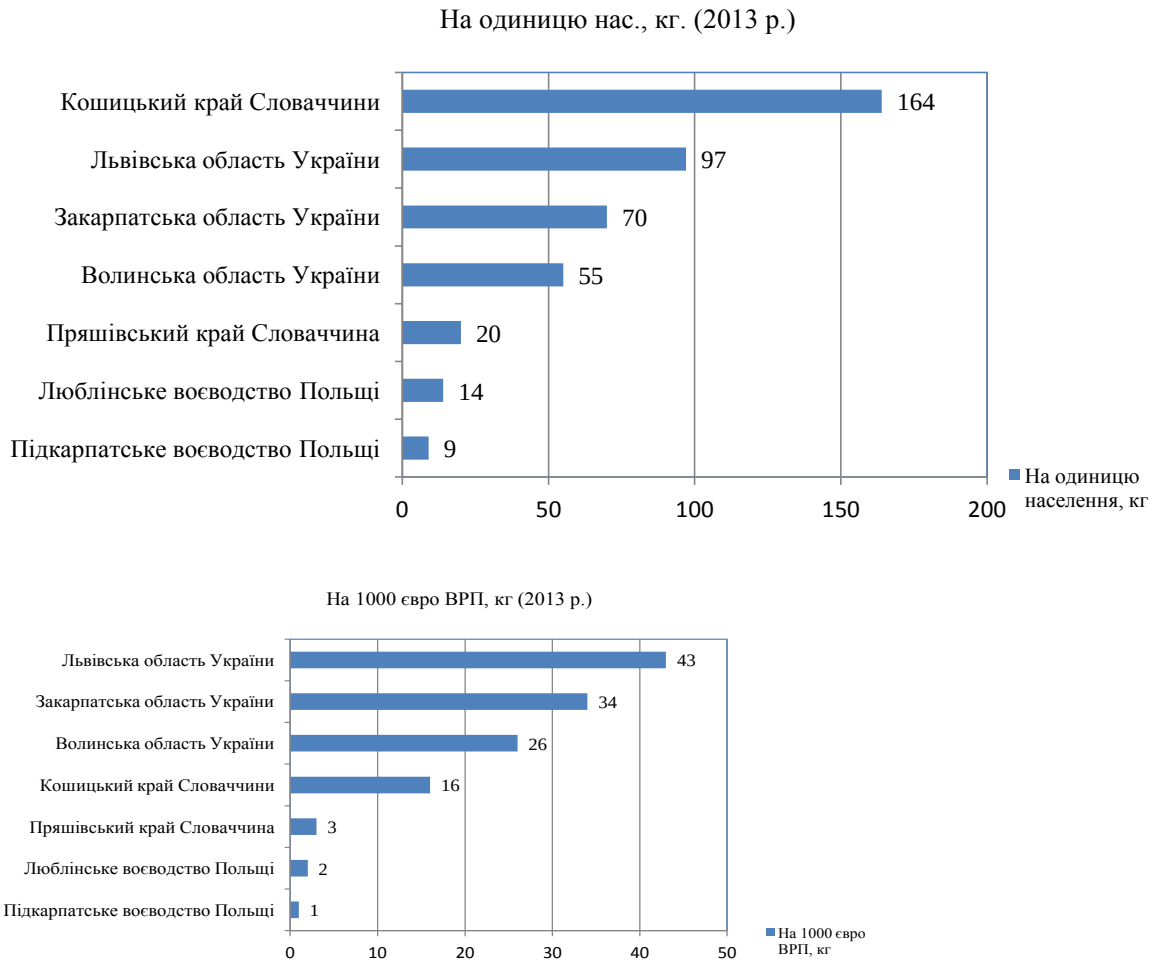

Рис. 1. Питомі викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря*

* *розраховано за даними Головних управлінь статистики Волинської, Закарпатської, Львівської областей; статистичних управлінь у Жешуві (http://rzeszow.stat.gov.pl/) та Любліні (http://lublin.stat.gov.pl/); статистичного управління Словацької республіки (Štatistická ročenka regiónov Slovenska: http://slovak.statistics.sk/)*

Ще більшими є показники асиметрії за питомими значеннями скидів забруднених стоків у поверхневі водойми (рис. 2).

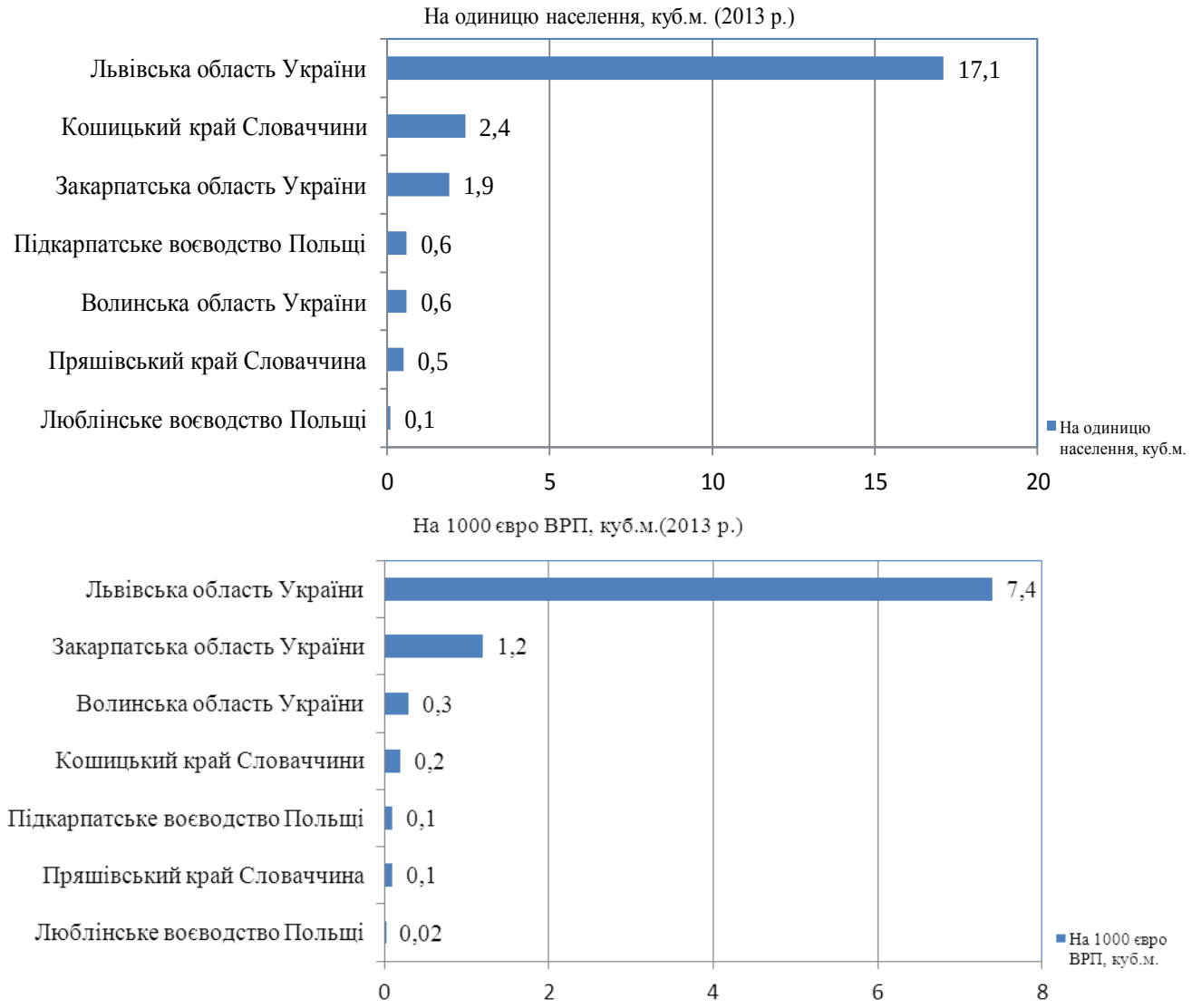

Рис. 2. Питомі скиди забруднених стічних вод у поверхневі водойми*

** розраховано за даними Головних управлінь статистики Волинської, Закарпатської, Львівської областей; статистичних управлінь у Жешуві (http://rzeszow.stat.gov.pl/) та Любліні (http://lublin.stat.gov.pl/); статистичного управління Словацької республіки (Štatistická ročenka regiónov Slovenska: http://slovak.statistics.sk/)*

Особливо значним є розрив у еколого-економічних показниках між українськими прикордонними регіонами та сусідськими прикордонними регіонами країн ЄС. Так, за викидами забруднюючих речовин у атмосферне повітря в розрахунку на 1000 євро валового регіонального продукту кращий показник українського регіону (Волинська обл.) поступається кращому показнику оцінюваних сусідських регіонів ЄС (Підкарпатське воєводство Польщі) у 26 разів; за скидами забруднених стічних вод відповідна різниця між Волинською областю та Люблінським воєводством становить 15 разів.

Подолання наявної асиметрії екологічного стану й екологічної безпеки між транскордонними регіонами України та ЄС вимагатиме значних організаційних зусиль та великих екологічних інвестицій. Успішна реалізація таких завдань потребує комплексного вирішення у єдиній транскордонній системі екологічної безпеки, в

структурі якої розглядаємо 4 основні блоки, які, у свою чергу, диференційовані на елементи, з сукупністю зв'язків між ними:

- нормативно-регулюючий блок, який забезпечує директивне й нормативно-правове регулювання питань екологічної безпеки загалом і транскордонної зокрема;
- блок з визначення цілей та прийняття рішень щодо підтримання екологічної безпеки у транскордонних регіонах, усунення джерел і наслідків екологічних загроз;
- блок з реалізації рішень;
- моніторинговий блок, який забезпечує оцінку стану навколишнього середовища, виявлення екологічних загроз та формування інформаційної бази для прийняття рішень щодо регулювання екологічної безпеки, визначення відповідних цілей та прийняття рішень.

У своїй взаємодії виділені блоки творять механізм регулювання екологічної безпеки.

З розвитком і поширенням міжнародного правового регулювання відносин, пов'язаних з транскордонним впливом на довкілля, країни та регіони, яким притаманний нижчий рівень екологічної безпеки, потрапляють під усе зростаючий тиск відповідальності, включаючи економічну, за транскордонний перенос забруднюючих довкілля речовин та інші види негативного транскордонного впливу на навколишнє природне середовище. Разом з тим, транскордонні регіони можуть отримувати вигоди від свого розташування завдяки можливостям співпраці з сусідніми регіонами інших країн. Транскордонна конвергенція як наслідок співпраці, використання досвіду й досягнень регіонів–сусідів з боку України та країн ЄС, уже проявляє себе у всіх сферах суспільного життя, включаючи екологічну. Важливо при цьому процеси конвергенції не лише аналізувати й оцінювати, а й коригувати та розвивати через відповідні інститути, механізми й інструменти.

Зокрема, західні прикордонні регіони України мають змогу використовувати інститути єврорегіонів «Карпатський» і «Буг» для досягнення, серед іншого, цілей екологічної безпеки. Значні можливості відкриває для західних регіонів України доступ до Європейського інструменту сусідства (ЄІС) та його програм прикордонного співробітництва на 2014–2020 роки. В цілому, ефективна транскордонна співпраця потребує комплексного підходу й використання низки механізмів й широкої гами форм, методів та інструментів.

Список використаних джерел:

1. Кравців В.С., Жук П.В. Транскордонна екологічна безпека: суть поняття та шляхи досягнення //Львівська суспільно-географічна школа: історія, теорія, українознавчі студії: матеріали Всеукраїнської наукової конференції з участю закордонних учених (м. Львів, 19-20 листопада 2015 р.) / [відп. ред.: проф. О.І.Шаблій]. – Львів: Львівський національний ун-тет імені Івана Франка, 2015. – С. 59 – 63.

2. Кравців В.С., Жук П.В. Концептуальні засади формування механізму регулювання екологічної безпеки у транскордонному регіоні // Регіональна економіка. – 2015. - № 4. – С. 66 – 72.

3.Регулювання екологічної безпеки транскордонного регіону в умовах євроінтеграції України (наукова доповідь) / [В.С. Кравців, П.В. Жук, І.А.Колодійчук та ін.]; НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього; [наук. ред. В.С. Кравців]. – Львів, 2015. – 121 с.

Petro Zhuk
State establishment «M.I.Dolishniy Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine»

«Asymmetry problems and mechanisms of cross-border ecological security regulation»

Theoretical and methodological aspects of the notion "cross-border ecological security" are outlined and its definition is suggested. Asymmetry of ecological condition in Ukrainian – Polish and Ukrainian – Slovakian cross-border regions is examined. Conclusions over the necessity to form cross-border systems (mechanisms) of ecological security are made. Major components of such systems are defined.

Key words: cross-border region, ecological security, ecological condition, regulation mechanism.

Олександр Завада, Ольга Мартин

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ЗА ЇХНІМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ

доцент кафедри інформаційних систем у менеджменті
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна,
доцент кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна

Транскордонне співробітництво, тобто співпраця суміжних територій сусідніх держав, повинно представляти собою природню форму економічного співробітництва. Однією з найважливіших форм такого співробітництва, можливості якої доцільно використати в Україні, можна назвати транскордонні партнерства [1, с. 18]. Проте визначальним в цьому співробітництві є наявність кордону між співпрацюючими територіями [2, с. 12]. Кордон створює бар'єри соціального, господарського, інфраструктурного та культурного характеру, які, проте, дещо нівелюються в процесі транскордонного співробітництва [3]. Найголовнішим викликом для України загалом і для транскордонного співробітництва зокрема, стало входження країн-сусідів України до Шенгенського простору і запровадження Шенгенських віз [4].

Успішне співробітництво регіонів у значній мірі залежить від ефективності використання потенціалу (природно-ресурсного, експортного, інвестиційного та

людського) цих регіонів. Тому важливим є дослідження соціально-економічного потенціалу України в порівнянні з потенційними для співпраці країнами-сусідами.

Аналіз потенціалу окремих регіонів України за сукупністю показників було виконано в [5, с. 114], де основі розрахунку комплексних показників. В [6, с. 183] при оцінці потенціалу регіонів України застосовувався математичний апарат компонентного та кластерного аналізу. Враховуючи той факт, що кожен суб'єкт економічного співробітництва оцінює можливості свого партнера, виконаємо науковий аналіз соціально-економічного потенціалу низки східноєвропейських країн.

У даній роботі розглядаються такі показники:

x_1 – обсяг ВВП на одну особу в поточних цінах, в тисячах доларів;

x_2 – реальний темп приросту ВВП у відсотках;

x_3 – загальна очікувана тривалість життя у роках;

x_4 - експорт товарів та послуг у відсотках до ВВП;

x_5 – кількість інтернет-користувачів на 100 осіб.

Набір вибраних показників має невисоку взаємну кореляцію, тому ми розглядаємо ці показники як незалежні між собою. При оцінці потенціалу країни на нашу думку обов'язково потрібно враховувати не лише значення ВВП, а й темп його приросту. Для успішного транскордонного співробітництва суттєве значення має можливість країни виготовляти товари та послуги на експорт. Тривалість життя та кількість інтернет-користувачів є важливими показниками людського розвитку, які теж впливають на бажання партнера співпрацювати з країною. Наведені офіційні статистичні показники $\{x_1, x_2, x_3, x_4, x_5\}$ розглядалися за 2008, 2011 та за 2014 роки [7; 8] для 15-и європейських слов'янських країн, між якими практично відсутній мовний бар'єр.

До всіх показників спершу було виконане нормування, а потім для кожного часового періоду була застосована багатовимірна процедура кластерного аналізу. За віддаль між кластерами бралася віддаль між їхніми центрами.

У результаті виконаного аналізу в 2008 році за рівнем розвитку (соціально-економічного потенціалу) всі слов'янські країни розділилися на такі чотири кластери (табл. 1):

Таблиця 1.

Кластеризація країн за соціально-економічним потенціалом у 2008 році.

Перший кластер	Другий кластер	Третій кластер	Четвертий кластер
Словенія	Польща	Сербія	Білорусія
Чеська Республіка	Хорватія	Боснія і Герцоговина	Україна
Словаччина	Македонія	Чорногорія	
	Болгарія	Росія	

В перший кластер увійшли країни з найвищим рівнем конкурентного потенціалу. Центр цього кластеру має такі показники: ВВП на особу – 19,8 тис. доларів; темп приросту ВВП – 4%; тривалість життя – 78,6 років; експорт товарів та послуг – 70% до ВВП; 62% відсотки постійних інтернет-користувачів. При цьому віддаль від першого кластеру до другого є дуже значною.

Другий кластер утворили країни з рівнем потенціалу вищим від середнього. Цей кластер також не зазнав змін в 2011 та 2014 роках. Центр кластеру характеризується такими даними: [9,6 тис. доларів; 4,3%; 75 років; 43%; 46%].

Найнижчі показники у цьому кластері мали Болгарія та Македонія, найвищі – Польща.

Третій кластер: країни з розвитком, нижчим від середнього: [8,1 тис. доларів; 5,8%; 72 роки; 31%; 32%]. Віддалі між наборами показників є дуже близькими для всіх чотирьох країн. Віддаль до другого кластеру є не дуже великою.

Четвертий кластер. Країни з низьким потенціалом. Центр кластеру описується вектором [5,3 тис. доларів; 6,3%; 69 років; 54%; 17%]. Відставання від третього кластеру є значним. Економіка України є близькою до економіки Білорусі, хоча має дещо нижчі усі п'ять показників.

У 2011 році кластерний аналіз виявив практично ті самі закономірності, що були у 2008 році, за винятком того, що із другого кластеру в третій опустилася Болгарія.

В 2014 році слов'янські країни за соціально-економічним потенціалом вже розподіляються на п'ять кластерів (табл. 2):

Таблиця 2.

Кластеризація країн за соціально-економічним потенціалом у 2014 році.

Перший кластер	Другий кластер	Третій кластер	Четвертий кластер	П'ятий кластер
Словенія	Польща	Сербія	Білорусія	Росія
Чеська Республіка	Хорватія	Боснія і Герцоговина	Болгарія	Україна
Словаччина	Македонія	Чорногорія		

У 2014 році збільшилася як віддаль між першим та другим кластером, так і віддаль між третім та четвертим. Крім того, вже тоді утворився клас аутсайдерів. Протягом 2008 – 2014 років на два рівні опустилися Болгарія та Росія. На останньому рівні як була, так і залишилася Україна. Справді, інтегрованість сусідніх країн до ЄС та Шенгенського простору збільшує відмінності української сторони порівняно з ними. В тому числі з часом ростає відмінність між західними областями України та суміжними з ними регіонами країн - сусідів України [4].

Разом з тим в останньому році низка регіонів України почала користуватися перевагами, які дає Україні безмитний експорт в ЄС. Майже не залишилося областей, де експорт в СНД займає понад 50%. Щоправда величина експорту із західних областей в країни Європейського Союзу збільшилася відносно, проте знизилася в абсолютному вимірі (незважаючи на високі соціальні показники Західної України, зокрема тривалості життя).

Таким чином застосування багатовимірної процедури кластерного аналізу до соціально-економічних показників п'ятнадцяти європейських країн показав, що

- група найбільш розвинених країн протягом останніх 6 років залишалася постійною;

- груп країн із середнім розвитком також в основному не змінилася за винятком того, що із неї в нижчий кластер вибули Болгарія та Росія;

- розрив між вищим, середніми та нижчими кластерами збільшується. Згідно принципу міжнародної кооперації праці співробітництво двох країн з різним соціально-економічним розвитком може бути вигідне обом цим країнам навіть у тому випадку, коли одна з них переважає за усіма параметрами іншу. Проте кооперація стає невигідною, якщо ця перевага стає дуже значною. Тому успішна реалізація

транскордонного співробітництва України з Польщею та Словаччиною вимагатиме значних зусиль та державної підтримки.

Список використаних джерел:

1. Розвиток транскордонного співробітництва : науково-аналітична доповідь / ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України". – Львів : ІРД НАН України, 2015. – 52 с.

2. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: монографія / Н. Мікула. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с.

3. Калат Я. Я. Основні виклики єврорегіональному співробітництву в умовах забезпечення економічної безпеки регіонів у транскордонному просторі / Я. Я. Калат // Ефективна економіка. - 2014. - № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.economy. nayka.com.ua/?op=1&z=3351/

4. Панченко Ю. Останній торговий партнер СНД. Статистика зовнішньої торгівлі українських регіонів / Ю. Панченко. // Європейська правда від 26. 03. 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/03/28/7046742/.

5 Приймак В. І. Управління процесами розвитку та реалізації людського потенціалу в економіці України: монографія / В. І. Приймак, О. М. Гинда. - Львів : Растр-7, 2013. – 438 с.

6. Завада О. П. Технологія аналізу показників конкурентоспроможності країн / О. П. Завада // Матеріали 4-ї Міжнародної наукової конференції ISC-2015 "Інформація, комунікація, суспільство 2015". – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. - С. 182-183.

7. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://databank.worldbank.org/data/home.aspx.

8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua.

Oleksandr Zavada
Ivan Franko National University
Olga Martyn
Lviv State University of Life Safety

Clustering of Eastern European countries in their socio-economic potential

To investigate cross-border cooperation socio-economic potential of Ukraine in comparison with neighboring countries had analyzed. Such official socio-economic indicators were considered: Gross Domestic Product per capita, real GDP grows, life expectancy total, export of goods and servises in % of GDP, number of Internet users per 100 people. Cluster analysis based on these economic indicators was applied to 15 European countries. Classification was done for 2008, 2011 and 2014 years. Cluster analysis has shown that differences among clusters are growing.

Keywords: cross-border cooperation, socio-economic potential, economic indicators, cluster analysis, Gross Domestic Product, real GDP grows, life expectancy, export of goods and servises, number of Internet users.

Ярослава Калат

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ АКТИВІЗАЦІЇ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

м.н.с. сектору проблем транскордонного співробітництва
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»
м. Львів, Україна

Інформація в наш час відіграє провідну роль у економічному розвитку як на державному, так і локальному, регіональному рівнях. Забезпечення інформацією та інформаційна безпека мають вкрай важливе значення у транскордонному просторі, тому що вчасний рівномірний надійний обмін інформацією сприяє підвищенню рівня зайнятості населення, поглибленню стосунків між громадами, органами місцевої влади, громадськими організаціями та іншими учасниками транскордонної, в тому числі єврорегіональної, співпраці, а також ефективному прийняттю рішень та плануванню розвитку прикордонних територій, стимулює розвиток підприємницької діяльності тощо.

Інформаційне забезпечення є основним чинником ефективної взаємодії у транскордонному просторі між усіма суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва. Інформаційне забезпечення транскордонного співробітництва – «це цілеспрямована діяльність зацікавлених суб'єктів, пов'язана зі збором, фіксацією, обробкою, накопиченням, зберіганням і використанням відомостей, повідомлень, будь-яких інших даних, необхідних для повноцінного й ефективного функціонування цих суб'єктів задля реалізації відповідної політики держави» [1] .

В Україні інформаційному забезпеченню ТКС не надають суттєвого значення, так як досі не створена ефективна система збору і обробки транскордонної статистичної інформації, а також моніторингу за реалізацією транскордонних проектів на українській стороні. У той же час, наприклад, у сусідній Польщі збір, обробка і аналіз статистичної інформації є компетенцією спеціального відділу Головного статистичного управління - Центру досліджень транскордонних регіонів і єврорегіональної статистики (Ośrodek Badań Obszarów Transgranicznych і Statystyki Euroregionalnej), який постійно відслідковує транскордонні процеси.

В Україні, згідно результатів проведеного експертного опитування представників органів місцевої влади з питань розвитку транскордонного співробітництва (див. рис. 1) працівниками сектору проблем транскордонного співробітництва ДУ «Інституту регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України», інформацію про транскордонні програми органи регіональної влади переважно отримують з офіційних web-сторінок інституцій країн-членів ЄС (69,9%), міжнародних організацій та фондів (75,9%).Частково їм надають інформацією місцеві органи влади (63,9%), суб'єкти іноземної сторони ТКС (43,4%), громадські організації (42,2%).

Центральні органи влади не приділяють належної уваги інформаційному забезпеченню ТКС, разом з тим і самому ТКС, як важливому інструменту розвитку прикордонного регіону, так як забезпечують регіональні органи влади транскордонною інформацією тільки на 51,8%.

В розрізі транскордонних регіонів, від центральних органів влади України найбільше інформації про ТКС отримують прикордонні регіони українсько-білоруського і українсько-російського транскордонних регіонів, 65,4% і 55,4% відповідно. Тоді коли в українсько-польський, українсько-словацький і українсько-угорський транскордонні регіони надходить не більше 30%.

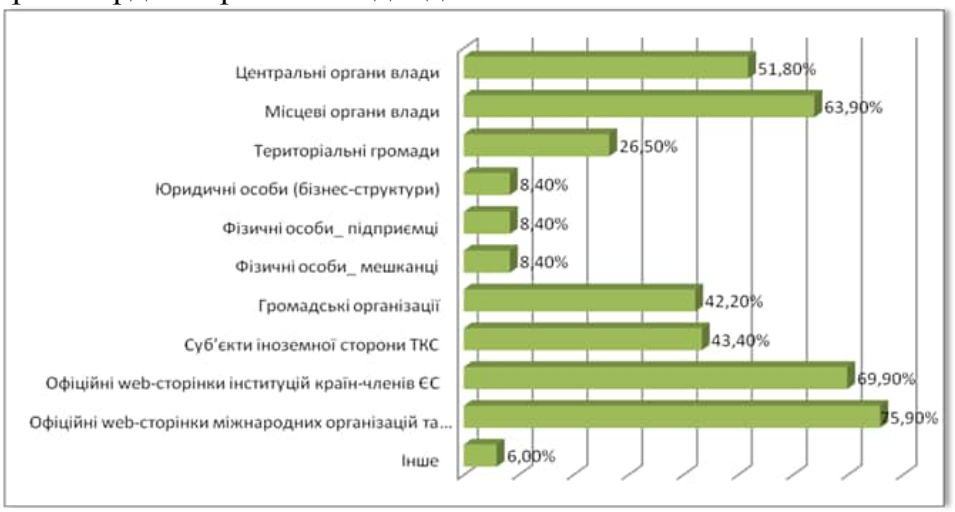

Рис. 1. Інформаційне забезпечення органів регіональної влади в рамках ТКС.

Прикордонні області Західної України більше інформації отримують з офіційних веб-джерел інституцій країн-членів ЄС, міжнародних організацій та фондів (близько 70%), а також від місцевих органів влади (близько 80%), громадських організацій (близько 60%) та суб'єктів іноземної сторони ТКС (близько 60%).

Щодо взаємодії регіональних органів влади із суб'єктами і учасниками ТКС (див. рис. 2), то на рівні областей інформацію про можливості розвитку ТКС розповсюджують переважно через офіційні сайти органів виконавчої влади та місцевого самоврядування – 22%. Найменше – шляхом видавництва буклетів та іншої інформаційної друкованої продукції (7%).

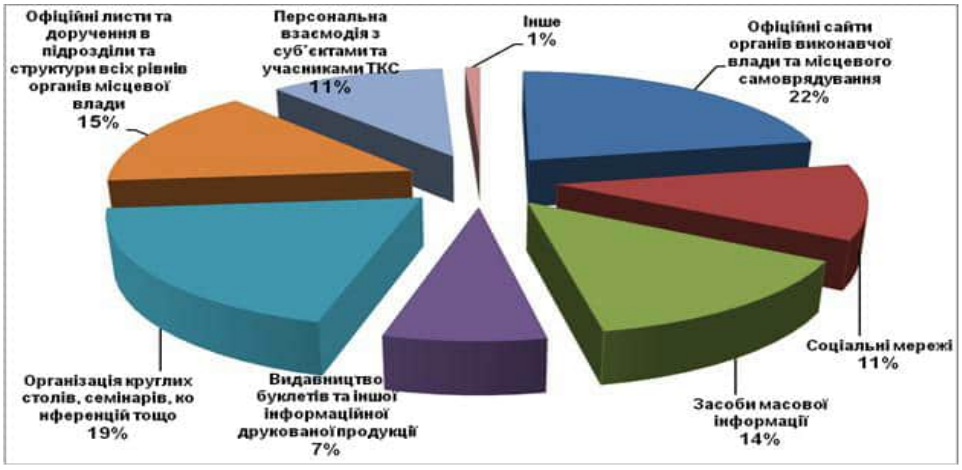

Рис. 9. Розповсюдження транскордонної інформації органами регіональної влади серед учасників і суб'єктів ТКС

Як бачимо, в розрізі прикордонних областей України, окрім своїх офіційних сайтів, органи виконавчої влади та місцевого самоврядування найчастіше використовують для розповсюдження інформації організацію круглих столів, семінарів, конференцій тощо.

Не більше 50% регіональних органів влади використовують соціальні мережі для розповсюдження транскордонної інформації. Хоча на сьогодні це є досить ефективний спосіб просування інформації. По-перше, вони є економними; по-друге, відбувається прямий неформальний контакт із зацікавленими особами; по-третє, отримується ефект мультиплікатора розповсюдження інформації.

Отже, з аналізу бачимо, що загалом по Україні слабо налагоджена система обміну інформації між українськими і іноземними партнерами, що перешкоджає їх ефективній взаємодії. А також низький рівень інформаційного забезпечення ТКС зі сторони центральних органів влади, недостатньо поінформована громадськість тощо, все це спричиняє низьку активність суб'єктів ТКС.

Зважаючи на вище викладене, варто додати, що неефективне інформаційне забезпечення ТКС на державному рівні спричиняє низьку активність суб'єктів ТКС, не дозволяє якісно оцінити ситуацію на транскордонних ринках, визначити загрози економічній безпеці прикордонного регіону та приймати результативні рішення.

Інформаційні загрози – це сукупність факторів, що становлять небезпеку інформаційній безпеці. В транскордонному регіоні – це сукупність чинників, які негативно впливають на інформаційне забезпечення учасників транскордонної взаємодії. Насамперед, пов'язані з низьким рівнем інформаційного забезпеченням суб'єктів транскордонної співпраці: недостатньо розвиненим механізмом інформаційного обміну між учасниками транскордонного регіону; непоінформованістю про можливі транскордонні проекти; неправдивістю інформації або дезінформація (особливо характерно для російсько-українського прикордоння) тощо. До основних загроз інформаційній безпеці в рамках транскордонного співробітництва відносимо:

- послаблення транскордонної взаємодії через брак інформації;
- втрата транскордонних можливостей для покращення розвитку транскордонного регіону;
- невиконання транскордонних домовленостей;
- непорозуміння з сусідніми партнерами через недостовірність інформації.

Отже, в транскордонному співробітництві - інформаційне забезпечення і підтримка зі сторони транскордонних структур, поступове нівелювання бар'єрної функції кордону знімають перешкоди та відкривають можливості для залучення більшої кількості учасників взаємодії в транскордонному регіоні. Ефективна взаємна організація обміну інформацією та досвідом, планування та реалізації спільних проектів тощо створюють умови для розвитку транскордонного співробітництва.

Список використаних джерел:

1. Інформаційне забезпечення транскордонного співробітництва України: теоретичні аспекти : кол. моногр. / А. М. Митко, Б. М. Юськів,Н. П. Карпчук [та ін.] ; наук. ред. Є. Б. Тихомирова, за заг. ред. А.М. Митко. – Луцьк : Вежа-Друк, 2013. – 268 с.

SI «Institute of Regional Researches named after M. I. Dolishniy NAS of Ukraine»

Information support as an important aspect of activation of cross-border cooperation

Information provision of all subjects of CBC about possibilities cross-border cooperation is an important factor for the development of border areas. The current state of information support of cross-border cooperation of Ukraine is analyzed. Potential information threats in cross-border area are determined. Organization of a mutual exchange of information and experience will improve conditions for the development of cross-border cooperation is indicated.

Keywords: cross-border cooperation, forms of cross-border cooperation, border regions.

Омелян Кулинич, Роман Кулинич

МЕТОД СТАТИСТИЧНИХ РІВНЯНЬ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ: ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ ТА КРИТЕРІЇ ЗАСТОСУВАННЯ

професор кафедри математики, статистики та інформаційних технологій,
доктор економічних наук, професор
Хмельницький університет управління та права,
завідувач кафедри математики, статистики та інформаційних технологій,
доктор економічних наук, професор
Хмельницький університет управління та права

Сучасна економічна діяльність господарюючих суб'єктів неможлива без оцінки зв'язків між різними чинниками та результативними показниками, виявлення їх тенденцій та розробки економічних нормативів і прогнозів.

У дослідженні наведено основні положення застосування методу статистичних рівнянь залежностей, який розроблено професором О. І. Кулиничем. Цей метод широко застосовується в Україні та за кордоном. Метод дозволяє здійснювати кількісне оцінювання взаємозв'язків та тенденцій явищ і процесів природи та суспільного життя. Основні рівняння методу — лінійні, параболічні, гіперболічні та логічні функції, серед яких дослідник обирає кращу для дослідження за наявними параметрами та критеріями. В основі методу статистичних рівнянь залежностей є розрахунок коефіцієнтів порівняння.

Об'єктивну характеристику взаємозв'язку і взаємовпливу економічних явищ можуть забезпечити тільки правильно підібрані статистичні методи.

Принцип правильного вибору методів і способів оцінки впливу чинників на результати соціально-економічного розвитку вимагає значних зусиль, спрямованих на підготовку висновків і пропозицій, на вияснення питань наскільки широко вони поставлені та цілей їх досягнення. Тут потрібно не допустити вибору неправильної мети прикладного використання одержаних розрахунків, тому що одержання, у

відповідності зі всіма критеріями точної відповіді на неправильно вибрану функцію буде менш корисним, ніж неповна відповідь, внаслідок правильного вибору рівняння регресії чи залежності. Тому проблемами статистичного аналізу взаємозв'язків суспільних та технічних явищ і процесів, а також вибором найкращого методу для такого вивчення, займається дедалі більше вчених з усього світу.

Метод статистичних рівнянь залежностей дістав широке міжнародне визнання, оскільки має істотну перевагу — вирішує обернену економічну чи технічну задачу та застосовується поряд з математичним методом кореляційно-регресійного аналізу для вивчення взаємозв'язків у нечисленних та численних сукупностях, а також при наявності кореляційної чи функціональної залежності. Завдання, які вирішує цей метод відображено у табл. 1 [2, 3].

Таблиця 1

Функції методу статистичних рівнянь залежностей

I. За вихідними даними варіаційних рядів при нечисленній (до 30 одиниць) та численній сукупності одиниць спостереження:	II. За вихідними даними рядів динаміки (від трьох одиниць ряду):
1) вирішення прямої статистичної задачі, тобто визначення рівня та розміру зміни результативної ознаки при зміні чинника (чинників) на одиницю чи будь-яку величину (планову, нормативну або прогнозовану);	1) визначення розміру зміни соціально-економічного явища при зміні періодів ряду динаміки на одиницю;
2) вирішення оберненої статистичної задачі, тобто визначення рівнів чинника (чинників) та розміру їх зміни при зміні результативної ознаки на одиницю чи будь-яку величину (планову, нормативну або прогнозовану);	2) встановлення середнього темпу зміни економічного явища в результаті дії чинників для кожного періоду (року, кварталу, місяця);
3) побудова функціональних теоретичних моделей розвитку соціально-економічних явищ;	3) моделювання динаміки чинників та результативних показників соціально-економічних явищ і процесів, тобто вирішення прямої та оберненої статистичної задачі;
4) обчислення можливого (гіпотетичного) рівня та розміру зміни результативної ознаки при відомих (прогнозованих) значеннях чинника (чинників) на основі побудови функціональних теоретичних моделей розвитку соціально-економічних явищ;	4) обґрунтування прогнозних рівнів соціально-економічних явищ;
5) обчислення частки (ступеня) впливу чинників на результативну ознаку;	5) обчислення частки (ступеня) впливу чинників на результативну ознаку;
6) встановлення ступеня інтенсивності використання чинників для забезпечення формування середнього рівня результативної ознаки;	6) оцінка інтенсивності використання чинників, що формують розвиток соціально-економічного явища за кожний період (рік, квартал, місяць, тощо) ряду динаміки;
7) оцінка розміру зміни рівнів чинників для забезпечення заданого (прогнозованого, нормативного або планового) рівня соціально-економічного явища, чи навпаки — рівнів результативного показника при заданих (відомих) значеннях чинників, і визначення при цьому необхідних затрат ресурсів по кожному чиннику у вартісному вираженні.	7) виявлення тенденції розвитку.

Перелічені у табл. 1 функції методу статистичних рівнянь залежностей відрізняють цей метод від методу кореляційного та регресійного аналізу отриманням таких аналітичних можливостей [1, 4]:

1) розмежування стійкої і нестійкої залежності;

2) визначення частки впливу чинникових ознак, які мають вплив на розвиток економічного явища;

3) побудови графіків одночинникової та множинної залежності;

4) отримання прямої характеристики зміни результативної ознаки при зменшенні або збільшенні чинника (чинників) на одиницю чи будь-яку величину всіма видами і формами рівнянь залежностей;

5) встановлення рівнів чинників та розміру їх зміни для забезпечення зростання (зменшення) результативної ознаки на одиницю чи будь-яку величину (обернена задача);

6) визначення сукупного впливу на результативну ознаку зміни кожного з чинників на одиницю чи будь-яку величину (планову, нормативну або прогнозовану);

7) оцінювання ступеня інтенсивності використання чинників для формування середньої величини результативної ознаки у варіаційних рядах та абсолютного рівня результативної ознаки в рядах динаміки.

Застосування методу статистичних рівнянь залежностей у моделюванні та прогнозуванні розвитку явищ та процесів передбачає встановлення рівня стійкості зв'язку. Достовірність прогнозних даних забезпечується, коли зазначений коефіцієнт набуває значень в межах від 0,7 до 1,0, що свідчить про виявлення стійкої тенденції розвитку явища. Встановлення кращої функції взаємозв'язку здійснимо також за критерієм мінімуму абсолютного розміру відхилень між розрахунковими (yt) та дійсними (y) рівнями досліджуваного показника за формулою $\sum|y - y_t| \to min$. Врахування цих критеріїв при застосуванні комп'ютерної програми "Метод статистичних рівнянь залежностей" здійснюється автоматично, що дозволяє статистику-аналітику обрати кращу функцію кількісного аналізу взаємозв'язку між економічними явищами та процесами, що є об'єктом дослідження.

Використані джерела

1. Парфенцева Н.О. Статистичне вивчення соціально-економічного розвитку України : [підруч.] / Н. О. Парфенцева, Р. О. Кулинич. –К.: ВПД "Формат", 2011. – 456 с.

2. Кулинич О. І. Теорія статистики : [підруч.] / О. І. Кулинич, Р. О. Кулинич. – [7-тє вид. , перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2015. – 239 с.

3. Кулинич Р. О. Статистична оцінка чинників соціально-економічного розвитку : [монографія] / Р. О. Кулинич. – К. : Знання, 2007. – 311 с.

4. Кулинич Р. О. Статистичні методи аналізу взаємозв'язку показників соціально-економічного розвитку : [монографія] / Р. О. Кулинич. – К. : ВПД "Формат", 2008. – 288 с.

Наталія Лутчин

ПРОБЛЕМИ МІЖДЕРЖАВНИХ ПОРІВНЯНЬ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАТИСТИЧНОЇ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

доцент кафедри статистики
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Проблеми підвищення якості життя населення є найважливішими завданнями державних органів управління всіх країн. Особливо актуальні ці питання на регіональному рівні, де забезпечення якості життя населення не завжди розглядаються системно та комплексно. Дане явище досліджується науковцями в Україні порівняно недавно, на відміну від європейських економістів. На початковому етапі «…дослідження концентрувалися на аспектах рівня, а не якості життя населення.» [6, с. 23]. Дослідження «якості життя» в Україні в основному зводиться до об'єктивної оцінки, яку можна виміряти статистичними показниками. Професор Ковтун Н.П. відзначила, що « В Україні такі дослідження на сьогодні носять лише пошуковий характер.» [3, с. 48].

На поточний момент не існує єдиного підходу до оцінки якості життя населення. Кожна країна як правило розробляє свою методику та набір індикаторів оцінки якості. Така ситуація не дає можливості їх міжнародних порівнянь. Особливі проблеми виникають при виборі індикаторів якості життя, які можуть бути відсутні в статистиці країни , які беруть участь в такому порівнянні.

В Україні відома методика оцінки якості життя, яка розроблена аналітичним центром «Міжнародний центр перспективних досліджень». За даною методикою дослідження якості життя областей в Україні здійснюється за чотирма блоками, які складаються з 36 показників, а саме[4]:

- добробут;
- суспільство;
- охорона здоров'я;
- освіта;
- довкілля.
- Польська статистика для оцінки якості життя використовує 9 блоків:
- матеріальні умови життя;
- економічна активність;
- здоров'я;
- освіта;
- дозвілля і соціальні відносини;
- економічна та фізична безпека;
- громадянська активність:
- якість навколишнього середовища;
- суб'єктивний добробут.

Значна кількість показників оцінки якості життя Польщі отримані на основі досліджень соціальної згуртованості (Badanie spójności społecznej), які в Україні не проводяться, що значно ускладнює порівняння якості життя двох країн.

Здійснимо спробу порівняння показників матеріальних умов життя, які наведені в таблиці 1. З 14 показників, які використовуються в польській статистиці, для порівняння було відібрано лише 9 індикаторів. На нашу думку , до показників, які використовуються в оцінці матеріального добробуту варто додати показник ВВП на одну особу населення (за паритетом купівельної спроможності). Для регіонального рівня – це ВРП на одну особу.

Таблиця 1

Показники матеріальних умов життя України та Польщі за 2014 рік

Показник	Визначення	Джерело	Україна	Польща
Середньомісячний дохід(за ПКС), Intl. $*	Середньомісячний дохід є сумою поточних доходів домашнього господарства з різних джерел. До складу доходу входять грошові і негрошові доходи, в тому числі натуральне споживання а також товари і послуги, отримані безкоштовно.	Обстеження бюджетів домогосподарс	821,1	993,6
Квінтильний коефіцієнт диференціації (фондів	Відношення суми доходів, отриманих від 20 відсотків осіб з найвищим рівнем доходів (V квінтиль) до суми доходів отриманих від 20відсотків з найнижчим рівнем доходів (I квінтиль).	Обстеження бюджетів домогосподарс	3,1	6,4
Рівень крайньої бідності (за ПКС)	Відсоток осіб в домашніх господарствах, в яких рівень витрат був нижчий від прийнятої межі крайньої бідності.	Обстеження бюджетів домогосподарс	10,0	7,4
Показник батовимірної бідності	Відсоток домашніх господарств, зачеплених водночас трьома формами бідності : бідністю доходів, бідністю умов життя і бідністю бюджетної рівноваги	Обстеження суспільної згуртованості	-	3,4
Показник доброї самооцінки домаш нього бюджету	Відсоток домашніх господарств, яким грошей вистачає на багато без спеціальної економії або які можуть дозволити собі на деякий люкс.	Обстеження бюджетів домогосподарс	10,4	12,6
Показник поганої самооцінки домаш нього бюджету,%	Відсоток домашніх господарств, яким грошей не вистачає на задоволення основних потреб	Обстеження бюджетів домогосподарс	39,1	31,7
Частка витрат в доходах на продукти та безалкогольні напої,%	Відсоткова участь видатків домашнього господарства, призначених на продовольство і безалкогольні напої у видатках всього .	Обстеження бюджетів домогосподарс	51,9	24,4
Частка витрат на утримання житла,%	Відсоткова участь видатків домашнього господарства призначених на утримання житла і споживання енергії у видатках всього.	Обстеження бюджетів домогосподарс	9,4	20,1
Показник поганих санітарних умов,%	Відсоток домашніх господарств, які не мають в квартирі теплої води та ванни або душу.	Обстеження суспільної згуртованості	26,4	11,2
Домашні господарства, що мешкають у занадто великих квартирах	Відсоток домашніх господарств, які визначають свою квартиру, як занадто велику як на потреби господарства.	Обстеження суспільної згуртованості	-	6,2
Домогосподарства з недостатньою итловою площею,%	Відсоток домашніх господарств, які визначають свою квартиру, як занадто малу як на потреби господарства.	Обстеження суспільної згуртованості	-	17,7
Брак грошей на продовольство,%	Відсоток домашніх господарств, в яких, - за фінансовими обставинами - не всі дорослі особи могли дозволити собі споживання м'яса, птиці, риби а також свіжих фруктів і овочів через день.	Обстеження суспільної згуртованості	-	5,4

Показник	Визначення	Джерело	Україна	Польща
Брак грошей на принаймні 1 тиждень канікул раз в році,%	Відсоток домашніх господарств, в яких, - за фінансовими обставинами - не всі дорослі особи могли собі дозволити принаймні один тиждень канікул (виїзд поза місце проживання незалежно від пори року) раз в році.	Обстеження суспільної згуртованості	-	37,9
Відсутність автотранспорту,%	Відсоток домашніх господарств, що не мають принаймні одного легкового автомобіля або особового транспорту за фінансовими обставинами.	Обстеження суспільної згуртованості	77,7	9,2
ВВП на одну особу населення (за ПКС), Intl. $*	ВВП за ПКС по відношенні до кількості населення в регіоні	Статистична звітність	2510	8688

Джерело: складено автором за даними [1,2,5,7]

**Міжнародний долар (Intl. $) обчислюється діленням одиниці валюти відповідної країни на розрахунковий показник паритету купівельної спроможності*

Показники доходів та рівень бідності враховані за паритетом купівельної спроможності валют. Сім показників з 14 в польській статистиці отримані з обстежень соціальної згуртованості (BSS). Дослідження соціальної згуртованості було проведене ЦСУ Польщі вперше в 2011 році. Друге дослідження було реалізоване в 2015 р. Заплановано є повторення BSS з чотирирічним циклом.

Метою дослідження соціальної згуртованості є збирання інформації для здійснення всесторонніх оцінок якості життя, як багатовимірної категорії(що враховує економічні і суспільні аспекти), яку оцінюють з точки зору як об'єктивних так і суб'єктивних показників. Завдяки інтеграції індивідуальних даних виникає можливість визначення, в яких групах суспільства виступає акумуляція вигідних або невигідних аспектів якості життя, які чинники обумовлюють цю ситуацію а також які залежності існують між окремими вимірами якості життя. Широке коло зібраної інформації дозволяє здіснювати комплексну оцінку диференціації рівня і якості життя а також здійснювати багатовимірний аналіз бідності.

Деякі застереження викликає можливість порівняння п'ятого і шостого показника, які отримують на основі самооцінки домогосподарств. Показник доброї самооцінки домашнього бюджету в Польщі визначається як відсоток домашніх господарств, яким грошей вистачає на багато чого без спеціальної економії або які можуть дозволити собі на деякий «люкс». В Україні дана категорія – це частка домашніх господарств, яким було достатньо їх доходів і які робили заощадження. Це не до кінця тотожні поняття. Щодо показника поганої самооцінки домашнього бюджету в Польщі – це частка домогосподарств, які щоденно дуже ощадно розпоряджаються грошима або яким грошей не вистачає на задоволення основних потреб. В Україні даній категорії може відповідати частка домогосподарств, яким не вдавалося забезпечити навіть достатнє харчування. Це не зовсім еквівалентні поняття і на нашу думку до нього необхідно додати частку домогосподарств, що постійно відмовляли у найнеобхіднішому, крім харчування. Для України така частка складе 39,1%. Для отримання реальної співставності показників ,необхідно привести до відповідності формулювання критеріїв самооцінки.

Отже, враховуючи вищенаведене, порівняльний аналіз матеріальних умов життя можна здійснювати лише за десятьма показниками, з яких лише три є стимуляторами.

Як видно з таблиці 1, показники умов життя Польщі є дещо кращими у порівнянні з Україною.

Для комплексної оцінки була здійснена інтегральна оцінка складової матеріальних умов якості життя.

Комплексна оцінка була проведена з використанням таксономічного аналізу. Таксономічний показник рівня розвитку характеризує відносну позицію j-ї одиниці сукупності у багатовимірному просторі, розрахунок якого спирається на спосіб стандартизації відхилень від середньої. За результатами дослідження вищу якість життя за блоком матеріальних умов більше ніж у два рази має Польща, для якої інтегральний показник за 2014 рік склав 0,717 (для України – 0,354).

Подібні порівняння необхідно проводити і на регіональному рівні, що може виступати основою транскордонної статистики.

Список використаних джерел:

1. База даних // Державна Служба статистики України// www.ukrstat.gov.ua.
2. База даних // Центральне статистичне управління Польщі// www.stat.gov.pl
3. Ковтун Н. В. Статистичне вимірювання якості життя:міжнародний досвід і практика використання в Україні/ Н. В. Ковтун // Вісник Київського нац. університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – Київ:ВПЦ «Київський університет». - 2014. - Вип. 157.-С.48-53.
4. Рейтинг якості життя /Інформаційний бюлетень Міжнародного центру перспективних досліджень [Электронный ресурс]. — Режим доступу : http://icps.com.ua/pub.
5. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України. Статистичний збірник [Электронный ресурс]. — Режим доступу : http//www.ukrstat.gov.ua.
6. Якість життя населення регіону: аналіз, прогнозування, соціальна політика : [кол. моногр.] / за ред. В.Г. Никифоренка. - Одеса. : Одеський нац. економічний унів-тет. , 2012. − 316 с.
7. Jakości życia w Polsce. Edycja 2015. [Электронный ресурс]. — Режим доступу : http://www.stat.gov.pl

Natalia Lutchyn
Ivan Franko National University of Lviv

Problems of international comparisons and information support of statistical evaluation of the quality of life in Ukraine and Poland

This paper deals with the problems of international comparisons and information support of statistical evaluation of the quality of life in Ukraine and Poland. The comparative analysis of indicators characterizing the material conditions of life quality was done. For comparisons indicators the complex estimation of material conditions the quality of life of both countries was carried out.

Keywords: quality of life, the material conditions, complex estimation , information support

Оксана Марець

ВИКОРИСТАННЯ КОМПОЗИТНИХ ІНДИКАТОРІВ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ТРАНСКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

доцент кафедри статистики
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

В соціально-економічних дослідженнях транскордонних територій не останнє місце займає вивчення складних, латентних явищ, які неможливо виміряти за допомогою одного показника. Це порівняння рівня та якості життя цих регіонів; рівнів інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності тощо. Для оцінки цих явищ необхідно залучати композитні індикатори, які об'єднують набір змінних за допомогою науково обґрунтованих ваг. Для їх позначення використовують ще такі терміни: інтегральний, складний, багатомірний, синтетичний, агрегований.

Вимоги, які висувають до індикаторів, відносяться до структури, якості, інтерпретацій, цілей, сфер застосування, використаної інформації та інших їх властивостей та характеристик.

Перелічені вимоги можна систематизувати та звести до наступних [1]:

наявність чіткого переліку цілей та завдань індикатора та максимально можливе їх охоплення;

корисний прикладний характер;

зв'язок індикатора з теоріями і концепціями, його розміщення в мережі концепцій;

обґрунтована система шкал вимірювання;

валідність, надійність і сенситивність;

релевантність, доречність, придатності у використанні для більшості населення;

стандартність (інваріантність) в часі і просторі;

наявність в складі керованих змінних, на яких будується індикатор;

вагові коефіцієнти складових індикатора повинні бути статистично значущими;

розумність витрат.

Тож у результаті ми використовуємо одномірні показники для визначення багатомірного. Треба пам’ятати, що будь-які узагальнення (згортання) призводять до втрати певної інформації. Такі показники поглинають індивідуальні відмінності досліджуваної сукупності і виявляють загальні.

Зазначимо, що універсальної методики для створення інтегрального індикатора немає. Необхідно у кожному конкретному випадку керуватись особливостями досліджуваного явища.

Незалежно від різноманітності методів і підходів, у загальному вигляді створення інтегрального показника передбачає такі етапи:

1. Вибір і оцінка даних.
2. Обробка даних.
3. Агрегування.

На першому етапі формують набір базових показників, які мали би увійти в композитний та визначають спосіб їх вимірювання. Він передбачає детальний аналіз суті явища та обґрунтування кожного показника, який буде включений в інтегральний індекс.

З одного боку важливо, щоб інформація не дублювалась (тобто щоб базових показників не було забагато), з іншого – щоб були охоплені всі елементи складного явища (тобто щоб показників було не замало). Для перевірки якості набору базових показників використовують конкретні математичні методи, наприклад, коефіцієнт кореляції Пірсона [3].

Базові показники групують та на їх основі визначають субіндекси (після нормування).

На другому етапі базові показники нормують (стандартизують). Це роблять для того, щоб уніфікувати шкали показників.

Спосіб нормування залежить від суті базового показника та його впливу на досліджуване складне явище. Наприклад, у вітчизняній науковій літературі використовують терміни стимулятори і дестимулятори. Стимулятори – це показники, збільшення яких покращує загальну оцінку роботи об'єкта дослідження (випуск продукції, продуктивність праці), а дестимулятори навпаки – погіршують оцінку роботи (собівартість, рекламації, брак, штрафи).

У статистичних дослідженнях застосовують такі методи стандартизації: на середнє значення; на розмах варіації; на еталонне значення (в тому числі на базі умовного моменту 2-го порядку); на середнє квадратичне відхилення та інші.

На третьому етапі розраховують інтегральний показник, тобто агрегують субіндекси. Для цього використовують різні методи. Найпоширенішими є застосування середніх арифметичної чи геометричної.

Середню арифметичну використовують, якщо є підстави вважати, що взаємозв'язок між кожною складовою та результуючим досліджуваним явищем є лінійний. При цьому обмежень на кількість складових композитного індексу практично немає.

Середню геометричну використовують тоді, коли вихідні показники в аналізі є відносними величинами. Зазвичай кількість складових інтегрального індексу не більше семи. Крім того, нижнє значення уніфікованої шкали для оцінювання показників, рівне нулю, зазвичай не використовують. Середня геометрична є чутлива до низьких значень її компонентів, якщо одна з його складових близька до нуля, це нівелює вплив всіх інших чинників [2].

Якщо агрегування здійснюють за допомогою зважених арифметичної чи геометричної, то окремим блоком дослідження є визначення ваг.

Не менш важливим елементом аналізу за допомогою інтегральних індексів є їх інтерпретація (в тому числі за допомогою графічного методу). Це питання заслуговує не меншої уваги ніж методика розрахунку показника, хоча і не було метою нашого поточного дослідження.

Отже, бачимо, що сфери застосування інтегрального показника є дуже різноманітні, як і методи його обчислення. Використання різних підходів до побудови інтегрального показника може привести до різних результатів, тому слід вдумливо і обґрунтовано підходити до їх вибору.

Список використаних джерел:

1. Бородкин Ф. М. Социальные индикаторы : учебник / Ф. М. Бородкин, С. А. Айвазян.– М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006.– 607 с.
2. Григорук П. М. Методи побудови інтегрального показника / П. М. Григорук, І. С. Ткаченко // Бізнес-Інформ. – 2012. – №4 (411). – С. 34-38.
3. Paruolo P. Ratings and Rankings: Voodoo or Science? / Paruolo P., M. Saisana, and A. Saltelli // Journal of the Royal Statistical Society 2013. 176(2). – p. 609-634.

Oksana Marets
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

Composite index measuring in cross-border areas studies

Composite indicators aggregate a set of variables by using weights, which are understood to reflect the variables' importance in the index. They are very often used in social sciences with the aim of capturing relevant, possibly latent, dimensions of reality. In this article, types of indicators according to different criteria. Then different methodological questions of composite index construction are explored.

Keywords: composite indicator, normalization, standardization, subindex weight, rankings

Христина Притула

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЗА УЧАСТІ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, в.о. завідувача сектору
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України»
м.Львів, Україна

Актуальність. Розвиток транскордонного співробітництва базується на взаємоузгодженні та поєднанні інтересів його суб'єктів та учасників, які представляють суміжні прикордонні території у вирішенні спільних проблем територіального розвитку та забезпеченні взаємодоповнюваності їх економік та ефективного використання потенціалу їх розвитку. З огляду на особливості транскордонного співробітництва, необхідності дослідження транскордонних регіонів як цілісних об'єктів, вивчення та оцінка процесів розвитку транскордонного співробітництва ускладнюється відсутністю повноцінної статистичної інформації. Транскордонні регіони (ТР) не є об'єктом статистичного спостереження і формування баз даних у сфері транскордонної статистики знаходиться лише на початковому етапі [1].

У цій роботі наведено окремі результати дослідження, яке проводилось у 2015 році у рамках підготовки щорічної науково-аналітичної доповіді «Розвиток

транскордонного співробітництва» (виконується відповідно до рішення Бюро Відділення економіки Національної академії наук України від 29 жовтня 2013 року, №11) працівниками сектору проблем транскордонного співробітництва ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України». У рамках цього дослідження проведено експертне опитування 91 представника органів місцевої влади з питань розвитку транскордонного співробітництва з 16 прикордонних областей України.

Мета. Оцінка сучасного стану розвитку транскордонного співробітництва, визначення існуючих перешкод та першочергових кроків у напрямі активізації транскордонного співробітництва.

Результати. Оцінюючи сучасні тенденції розвитку транскордонного співробітництва, респондентам було запропоновано три варіанти відповідей: «транскордонне співробітництво активно розвивається та стимулює розвиток регіону», «активність у сфері транскордонного співробітництва в регіоні знижується» та «транскордонне співробітництво не розвивається». Загалом, лише трохи більше половини опитаних позитивно оцінюють сучасний стан розвитку транскордонного співробітництва, а 12% вважають, що транскордонне співробітництво в принципі не розвивається (див. рис. 1).

Найбільш оптимістично оцінюють розвиток транскордонного співробітництва експерти прикордонних областей, які формують українсько-словацький, українсько-угорський та українсько-румунський ТР. У той же час, не зважаючи на загалом достатньо високий рівень розвитку транскордонного співробітництва, в українсько-польському та українсько-молдовському ТР, все ж спостерігається тенденція до зниження його активності (відповідно, 18,2% та 13,3%). Зважаючи на розпочату Росією з початку 2014 року збройну агресію проти України, активність транскордонного співробітництва на східних кордонах нашої країни значно знизилась і відбулась переорієнтація з поглиблення взаємодій з країною-сусідом Росією на країни-члени ЄС. Наявність збройного конфлікту вплинула також і на транскордонне співробітництво в рамках українсько-білоруського ТР.

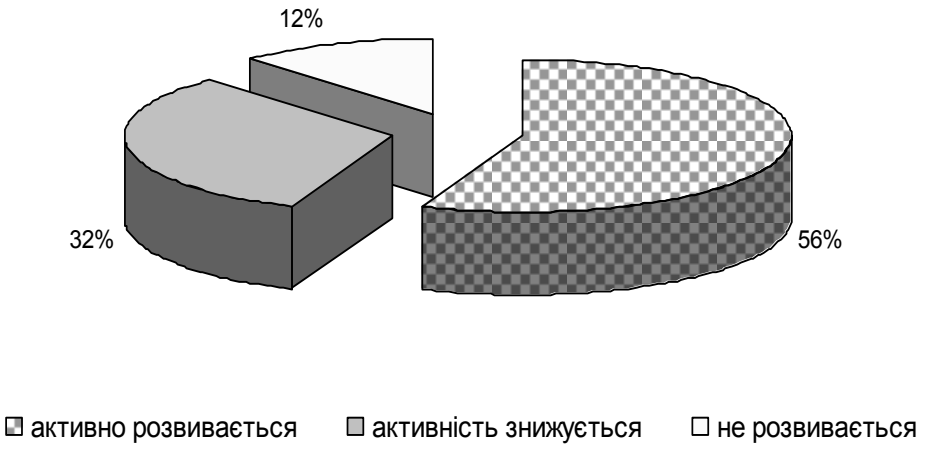

Рис. 1. Оцінка сучасного стану розвитку транскордонного співробітництва

З огляду на складність та багаторівневість взаємодій, які виникають у транскордонному просторі, відбувається трансформація існуючих форм транскордонного співробітництва та розвиваються нові їх форми. З метою визначення ефективності існуючих форм транскордонного співробітництва, респондентам було запропоновано вибрати з переліку таких п'ять форм, які на їх думку є найбільш дієвими у стимулюванні розвитку регіону, який вони представляють (див. рис. 2).

Рис. 2. Дієвість форм транскордонного співробітництва щодо їх впливу на розвиток регіону

Транскордонні проекти та Угоди щодо транскордонного співробітництва на думку експертів на сьогодні є найбільш дієвими у їх впливі на розвиток регіонів. У той же час транскордонні інноваційні структури (промислові, транспортно-логістичні парки тощо), транскордонні кластери та єврорегіони, які потенційно можуть залучити значно більше інвестицій у розвиток відповідних територій та сприяти ефективнішому використанню потенціалу прикордонних територій, на сьогодні не відіграють вагомої ролі у розвитку регіонів.

На сьогодні існує ряд перешкод, які суттєво стримують розвиток транскордонного співробітництва. Респондентам було запропоновано вибрати п'ять найбільш істотних на їх думку. Чотири з п'яти респондентів вважають нестабільну політичну ситуацію як одну з найбільш істотних перешкод у розвитку транскордонного співробітництва. Практично кожний другий експерт наголошує на важливості усунення таких перешкод як низький рівень фінансового забезпечення, неузгодженість законодавства та надмірну централізацію прийняття рішень. Лише кожний десятий експерт зазначив, що істотною перешкодою є незацікавленість іноземної сторони у співробітництві (див. рис. 3).

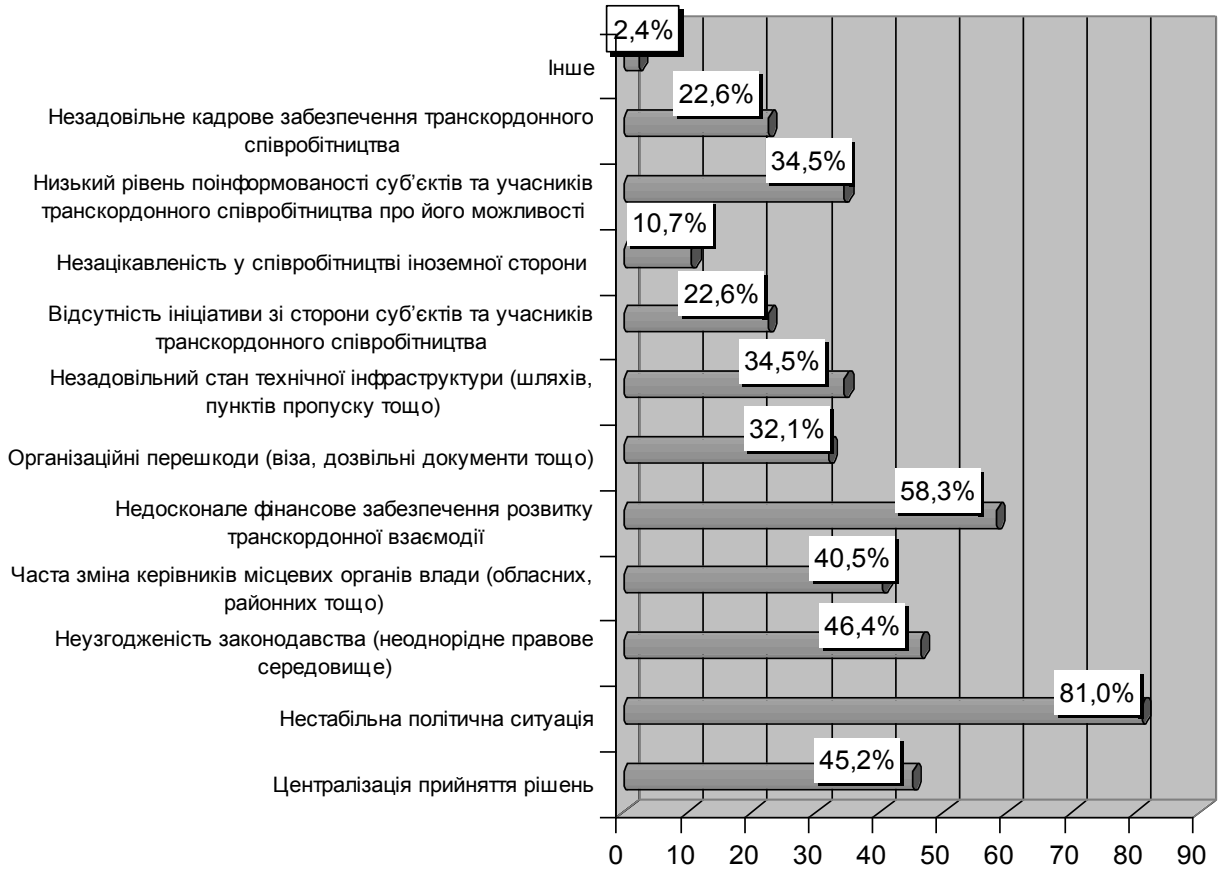

Рис. 3. Основні перешкоди у розвитку транскордонного співробітництва

Нестабільна політична ситуація є основною перешкодою у розвитку українсько-російського та українсько-білоруського ТР. Значно вагомішими є перешкоди стосовно неузгодженості законодавства та частої зміни керівництва місцевих органів влади у ТР за участі прикордонних територій країн-членів ЄС. Найбільш суттєвими перешкодами розвитку українсько-молдовського ТР респонденти вважають незадовільне кадрове забезпечення транскордонного співробітництва та незадовільний стан технічної інфраструктури.

Висновки. Першочерговими кроками, які сприятимуть активізації транскордонного співробітництва у регіонах, на думку експертів покликані стати: децентралізація прийняття рішень; підвищення інституційної спроможності суб'єктів транскордонного співробітництва в частині підготовки та реалізації спільних транскордонних ініціатив; організація влади та управління в країні на основі принципу «субсидірності»; потреба у створенні єдиного координуючого органу в системі центральних органів виконавчої влади, який би займався питаннями транскордонного співробітництва; розвиток правової культури, виконання на практиці всіх норм і статей, прописаних у нормативно-правових документах; адаптація національного законодавства до норм, правил і стандартів ЄС; передбачуваність та прогнозованість законодавчих ініціатив; розробка, підписання та виконання планів заходів щодо реалізації діючих угод (міждержавних, між місцевими органами влади, учасниками єврорегіональних утворень тощо); широке інформування потенційного кола учасників співробітництва, проведення презентацій кращих практик в інших регіонах; ефективне та вчасне впровадження програм ТКС;

удосконалення фінансового забезпечення розвитку транскордонної взаємодії; формування фінансової самодостатності територіальних громад тощо.

Список використаних джерел:

1. Статистика транскордонного співробітництва Польща-Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua.

Khrystyna Prytula
SI «Institute of Regional Researches named after M. I. Dolishniy NAS of Ukraine»

Current trends in cross-border cooperation by the participation of Ukraine border regions

The current state of cross-border cooperation with the participation of border regions of Ukraine is analyzed. The basic obstacles to their development and directions towards enhancing the interactions in the cross-border area are identified.

Key words: cross-border cooperation, forms of cross-border cooperation, border regions.

Olga Smalej

POLSKA I UKRAINA - PORÓWNANIE KRAJÓW POD WZGLĘDEM WYBRANYCH WSKAŹNIKÓW SPOŁECZNO-EKONOMICZNYCH

Doktorantka
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Ze względu na położenie geopolityczne Polski i Ukrainy w środkowo-wschodniej części Europy oraz ich wspólną historię kraje te mają ogromne znaczenie dla siebie wzajemnie. Polska i Ukraina są istotnymi parterami politycznymi oraz gospodarczymi. Polska jest sąsiadem Ukrainy o szczególnym znaczeniu przede wszystkim ze względu na jej przynależność do struktur Unii Europejskiej, która jest niezwykle ważnym aktorem na arenie stosunków międzynarodowych. Polska natomiast poza krajami Unii Europejskiej najściślejszą współpracę nawiązuje właśnie z Ukrainą. Kraje te mają wiele cech wspólnych, choć w niektórych aspektach dzielą je również znaczne różnice. Zarówno Polska, jak i Ukraina należą do grupy krajów rozwijających się. Oba kraje posiadają także trudne doświadczenia historyczne związane z czasami panowania socjalizmu na ich terytoriach. Kraje te na początku lat 90. rozpoczęły nowy etap – zmiany ustroju państwa polegający przede wszystkim na budowaniu struktur demokratycznych oraz gospodarek wolnorynkowych. Następnie ich losy potoczyły się jednak inaczej. Polska w 2004 roku wstąpiła do Unii Europejskiej, Ukraina natomiast nadal pozostaje poza strukturami wspólnoty. Bez wątpienia miało to duży wpływ na rozwój tych państw oraz ich obecną sytuację społeczno-ekonomiczną.

W niniejszym artykule uwaga skupiona zostanie na porównaniu aktualnej kondycji społeczno-ekonomicznej krajów w kontekście wybranych wskaźników. Zastosowaną metodą w niniejszym opracowaniu będzie analiza porównawcza danych zastanych. W badaniu wykorzystane zostaną raporty pochodzące z oficjalnych źródeł. Kraje poddane analizie to Polska i Ukraina. Ze względu na ograniczone ramy artykułu w tekście przywołane zostaną wybrane wskaźniki społeczno-ekonomiczne, takie jak PKB per capita, stopa bezrobocia, poziom dochodów, eksport, import, saldo migracji, ogólny wskaźnik jakości życia oraz wskaźnik poczucia satysfakcji życiowej. Dotychczasowe opracowania skupiają uwagę głównie na wskaźnikach ekonomicznych, dlatego w niniejszym artykule analiza poszerzona zostanie o aspekty społeczne, które również wydają się ważne dla oceny kondycji danego kraju. Celem artykułu jest analiza oraz porównanie sytuacji społeczno-gospodarczej Polski i Ukrainy na przestrzeni ostatnich lat.

Polska i Ukraina od lat podejmują współpracę na wielu różnych polach. Ich kooperacja w ostatnich latach rozwija się [Kalita, Puchalska, Barwińska-Małajowicz], [Kuspys, 2008]. W kontekście współpracy międzynarodowej na szczególną uwagę zasługują regiony przygraniczne, które spełniają tu wyjątkowo istotną rolę. Współpraca regionów przygranicznych ma kluczowe znaczenie dla całości stosunków między państwami, a w przypadku granic Polski i Ukrainy także dla stosunków między całą Unią Europejską, a państwami ościennymi. Polska i Ukraina to kraje o strategicznym znaczeniu pod względem kontaktów między Unią Europejską, a krajami do niej nienależącymi, dlatego kierunki rozwoju tych krajów, a także ich współpracy są niezwykle istotne. Podejmowanych jest wiele działań zmierzających do zdiagnozowania opisywanych relacji międzypaństwowych. Tworzone są różnego rodzaju opracowania zawierające rekomendacje oraz wskazówki przyszłych możliwości kooperacji polsko-ukraińskiej, kładą one szczególny naciska na współpracę transgraniczną i jej długofalowy rozwój [Kawałko, 2011], [Kuspys, 2008]. Szeroko analizowane są także przeszkody i problemy występujące na drodze rozwoju wzajemnych stosunków Polski i Ukrainy. Problemy te mogą mieć charakter zarówno ekonomiczny – przejawiający się głównie w dysproporcji gospodarczej obu krajów, socjologiczny – związany z nadmiernymi oczekiwaniami i nadmiernym upolitycznieniem stosunków oraz prawno-organizacyjny – oparty między innymi na braku, bądź nieprzejrzystości przepisów [Kawałko, 2011].

Kondycja społeczno-gospodarcza obu krajów oraz kierunki ich dalszego rozwoju są niezwykle istotne dla budowania dalszej współpracy między państwami. Wnioski płynące z porównania wskaźników pozwalają stwierdzić, że Polska znajduje się obecnie w lepszej sytuacji społeczno-gospodarczej. Jednak znaczna część potencjału obu krajów jest jeszcze niewykorzystana. Współpraca między państwami od lat pozostaje w miarę stabilna. Istnieją zatem realne perspektywy na kontynuację rozwoju współpracy między Polską i Ukrainą.

Bibliografia:

Wskaźniki ekonomiczne i demograficzne, http://www.indexmundi.com, dostęp: 04.04.2016.

Kalita W., Puchalska K., Barwińska-Małajowicz A., Ocena polsko-ukraińskiej wymiany handlowej w uwzględnieniem obszarów transgranicznych.

Kawałko B., Wybrane aspekty polsko-ukraińskiej współpracy transgranicznej, Barometr Regionalny, nr 2 (24), 2011.

Kuspys P., Współpraca gospodarcza Polski i Ukrainy, Gospodarka narodowa, nr 4, 2008.

Mykhasiuk I., Osidach O., Polsko-ukraińska współpraca transgraniczna.

Powiązania gospodarki polskiej z Rosją, Ukrainą i Białorusią – wybrane aspekty, GUS, Warszawa 2015.

Słowa kluczowe: wskaźniki ekonomiczne, wskaźniki społeczne, sytuacja społeczno-gospodarcza, Polska, Ukraina

Тетяна Степура

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЇ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЧАСУ У ДОСЛІДЖЕННІ ЯКОСТІ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

к.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки та підприємництва
Львівська філія ПВНЗ «Європейський університет»
м. Львів, Україна

Час є категорією насамперед філософською, що зумовило її присутність у методологічному апараті усіх наук у тій чи іншій мірі. Однак поштовхом для зміни загальнонаукової парадигми часу в науках, в тому числі й згодом в економіці, стало відкриття А. Ейнштейном теорії відносності, яка довела «людиномірність» часу у фізичних системах, неоднаковість швидкості руху систем у залежності від спостереження. Така еволюція наукової думки зумовила завершення ери детермінізму спочатку у природничих науках, а згодом і в суспільних та перехід до інших методологічних концепцій вищого порядку.

Незворотність часу, яку семантично означують «стрілою часу», класифікують у різних вимірах і стосовно різних об'єктів. Вимір та значність часу буде відрізнятися у кожній з них. Деякі сучасні підходи до проблеми часу розглядають його за такими рівнями: фізичний, біологічний (фізіологічний), психологічний, соціальний [1, с. 45-46].

Поглиблення диференціації категорій, що окреслюють ту чи іншу властивість часу у науці, свідчить про зростання інтересу до нього.

Особливими є дослідження часу в економічних науках. Зміну наповнення концепту «час» в економіці можна умовно поділити на такі етапи:

- час як система відліку економічних процесів і явищ у їх розвитку;
- час економічний ресурс;
- час як благо;
- час як властивість систем.

Останній етап перебуває у стадії становлення. Імпульсом до його зародження став переворот у науці, започаткований теорією відносності та розвитком синергетики. Поступово розвиваючись у інших науках, зміна парадигмального мислення почала відбуватись й в економіці. Однак процес йде досить повільно.

Прогалиною у дослідженнях часу в економіці є нерозробленість питань залежності енергетичного потенціалу соціально-економічної системи та її якісного розвитку від функції часу. Такі розробки частково проводилися у міждисциплінарному дискурсі (А. Вейнік: час – хрональна несинхронна форма руху матерії, поведінкова характеристика, яка приводиться у рух різницею потенціалів), однак відсутні комплексні системні дослідження власне в економіці. Водночас такий підхід дозволяє знайти новітній теоретико-прикладний інструментарій вирішення проблеми нарощування якості людського потенціалу у системній включеності в тріаду «час – простір – енергія».

Системоутворююча функція часу у створенні, збереженні і нарощуванні якості людського потенціалу диференціюється за низкою рівнів та у залежності від фокусу дослідження. Так, у рамках особистісної парадигми якості людського потенціалу час має індивідуальний вимір і обмежується біологічним (життєвим) циклом. За такого зрізу розуміння незворотності проектується не лише на категорію часу у філософському загальнонауковому дискурсі, але й у більшій мірі на розвиток людини у плині часу. У фокусі особистісної парадигми якості людського потенціалу творення останньої відбувається на рівнях: організму, індивіду, особистості. На кожному з них якість має свої виміри, зумовлені рівнем розвитку кожної із структур людини, а також системними взаємозв'язками між ними, що в єдності утворює системну якість.

З однієї сторони час є системною властивістю, напрямом розвитку, віком, ознакою накопичення знань та досвіду. Час виступає як «тривання» фізичного та розумового розвитку людини, що є індивідуальним для кожного організму, особистості, тому за такого зрізу час є системною функцією біологічного та особистісного набуття властивостей та їх якісних ознак. Доречним у цьому контексті є посилання до концепції часу В. Вернадського: зміст біологічного часу розкривається у граничних межах, необхідних для відтворення покоління, тобто для розвитку організму, включаючи усі необхідні хімічні та біологічні процеси [2, с. 275]. Однак біологічний час не зводиться лише до цих процесів, а має наповнення значно глибше, виводячи категорію поза межі природничих наук на міждисциплінарний загальнонауковий рівень. Життя є категорією вищого порядку, що стоїть в одному ряду з матерією та енергією. Виходячи з цього, В. Вернадський дійшов висновку про наявність у живої речовини кінетичної та потенційної енергії. Таким чином, продовжується започаткована С. Подолинським наукова традиція енергетичного підходу до явищ біологічного існування.

Отже, у рамках особистісної парадигми якості людського потенціалу час виконує функцію системоутворення біологічної та особистісної єдності творення і накопичення якості людського потенціалу, що, зокрема, знаходить свій вираз у прирощуванні енергії життя. Час як внутрішня властивість системи є частиною механізму створення якості. У такому контексті обґрунтованим при дослідженні якості людського потенціалу буде введення у науковий обіг категорії «якісні періоди стану системи», як метричної системи відліку нарощування (зміни) якості.

Разом з тим, з іншої сторони, час в особистісній парадигмі якості людського потенціалу виконує роль зовнішньої координати досягнутої якості. Тобто він виступає як система зовнішньої впорядкованості та вимірюваності цього розвитку у середовищі. Тому правомірним буде твердження про те, що час як координата набуття та накопичення якості має своє місце у системі виміру середовища.

У контексті діяльнісної парадигми для соціально-економічної системи, якою є людський потенціал, системоутворююча функція часу означає, що у кожний момент людського життя, що немає зворотнього відліку, твориться соціальна взаємодія, комунікація, виникає інформаційний шум, який може викликати флуктуацію у системі та визначити траєкторії розвитку. Тому, якщо в особистісній парадигмі час є субстанцією біологічно-особистісного спрямування, то за діяльнісного підходу акценти зміщуються на поняття «соціального часу», який також, як і у попередній концепції, є одночасно внутрішньою властивістю системи і виміром середовища.

На прикладному рівні спостереження часових параметрів середовища і функції часу безпосередньо у механізмі творення якості людського потенціалу можна виокремити кілька напрямів:

Витрати (і втрати) часу. У рамках досліджуваної тематики цей напрям характеризують показники тривалості життя, навчання, трудового стажу, робочого часу, а також часткові: час перебування у транспорті (наприклад, щоденного доїзду до робочого місця), час пересування чи очікування, добові (місячні, річні) витрати на роботу, дозвілля, навчання тощо. У комплексному дослідженні таких характеристик людського потенціалу та його якості можна отримати вичерпне уявлення про його динамічність та швидкість переходу у різні якісні стани.

Ефективність використання часу. На відміну від попереднього, цей напрям дослідження передбачає врахування складніших відносних показників, які містять не лише дані про тривалість процесів, але співвідносять її з отриманим результатом, в економічному вимірі – ефектом. У таке спостереження необхідно включати інтегральні показники ефективності освітніх програм за різними професійними спрямуваннями та напрямами підготовки у контексті їх тривалості та можливої заробітної платні. Особливе значення має вимірювання продуктивності праці у розрізі різних ознак (статі, галузі, регіону, країни, стажу тощо) як ключового чинника економічного зростання та створення зовнішніх і внутрішніх передумов для нарощування якості людського потенціалу.

Синхронність. Достатньо складна для прикладного спостереження характеристика часу, яка знаходить вираз у таких сучасних тенденціях, як старіння людства, пришвидшення темпів змін та нерівномірність їх поширення, зростання нерівності (розривів) у розвитку, поглиблення протиріч при перебуванні у різному «соціальному часі» (часова асиметрія). Для оцінки синхронності процесів, що обумовлюють якість людського потенціалу, необхідним є використання складних показників, які характеризують рівні людського, економічного, інституційного розвитку, поширеність явищ, рівномірність регіонального розвитку тощо. Прикладом виміру характеристики синхронності може бути порівняння динаміки творчого руйнування Шумпетера за країнами чи регіонами, що свідчить про швидкість поширення інновацій та оновлення економічної структури загалом та структури зайнятості зокрема.

Зв’язок між простором і часом. Спостереження має дати досліднику уявлення про характер взаємозв’язку між просторовими ознаками якості людського потенціалу (система розселення, розміри поселень, розміщення продуктивних сил та ін.) і динамічними аспектами (витрати часу, продуктивність). Прикладом такого дослідження може бути встановлення залежності між розміром міста і продуктивністю.

Цінність часу – ця характеристика носить здебільшого суб'єктивний характер, тому комплексно може досліджуватися лише за використання соціологічних методів і прийомів. Однак допоміжну інформацію можуть містити спостереження ефективності використання часу.

Таким чином, прикладне дослідження системоутворюючої функції часу у механізмі творення якості людського потенціалу є складним. Важливим питанням при цьому є добір показників, якими оперуватиме дослідник, і труднощі, з якими він стикнеться при цьому. Так, доволі проблематичним є порівняння фактичної тривалості робочого тижня в Україні та за кордоном, продуктивності праці, витрат часу на різні види діяльності, оскільки відповідні розрахунки не проводяться у вітчизняній статистиці, а самостійні розрахунки є трудомісткими і потребують встановлення чіткої відповідності методики їх обчислення.

Список використаних джерел:

1. Зборовский Г. Е. Пространство и время как формы социального бытия / Г. Е. Зборовский. – Свердловск : Юрид. ин-т, 1974. – 223 с.

2. Вернадский В. И. Проблемы биогеохимии / В. И. Вернадский. – М. : Наука, 1980. – С. 246-277.

Tetiana Stepura
European University, Lviv branch,
Department of Economics and Business

Specific features the methodology of observation time in the study of the quality of human potential

There is expounded new understanding of time in economic sciences and its importance in the creation of human potential quality. Shown different approaches to the time value depending on the focus of the research of human potential quality. Defined fundamental directions of observation time parameters of the environment and the time function in the mechanism of creating human potential quality. Given possible indicators and some problems in their selection and terms in each direction.

Key words: time, quality of human potential, methodology, observation.

Вікторія Сус

ЄВРОРЕГІОНИ В СИСТЕМІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС

студентка кафедри аналітичної економії і міжнародної економіки
Львівський національний університет імені Івана Франка
м.Львів, Україна

Однією з основних концептуальних засад побудови Об'єднаної Європи є принцип "Європа регіонів". Відповідно до цього, базовим елементом Європейського Союзу є окремі регіони, що входять до складу країн-учасниць ЄС, відповідають

визначеним критеріям і в цілому є самодостатніми. У Центральній Європі виникнення таких організацій почалося ще в 90-і роки минулого століття.

Єврорегіони – організації прикордонного (транскордонного) міжрегіонального (міжмуніципального) співробітництва, метою яких є встановлення і зміцнення добросусідських відносин, а також вирішення спільних проблем, визначених установчими документами, до складу яких входять території трьох і більше держав.

Основною метою, що стоїть перед єврорегіонами, є гармонізація відносин між сусідніми територіями, зниження негативного ефекту кордону, єврорегіон повинен стати інституційним інструментом, що сприяє співробітництву в різних сферах суспільного життя, які задовольняють інтереси сторін, котрі беруть участь у ньому.

На території України станом на 2015 рік створено 10 єврорегіонів («Буг», «Карпатський», «Верхній Прут», «Дністер», «Нижній Дунай», «Чорне море», «Донбас», «Слобожанщина», «Ярославна», «Дніпро»), але їх діяльність не принесла значних результатів у розвитку зовнішньої політики, тому вивчення структури діяльності та методів покращення стану транскордонного співробітництва і досі залишається актуальним питанням для науковців.

Серед сильних сторін діяльності євро регіонів слід зазначити :

- відносно високий організаційний рівень їхньої діяльності - наявність статутних документів, побудова структури керівних і робочих органів;
- встановлення досить інтенсивних зв’язків між органами влади і самоврядування регіонів, що є їх учасниками;
- значний обсяг інформації про прикордонне і транскордонне співробітництво, співробітництво з міжнародними організаціями, про загальний стан справ у різних сферах громадського життя сусідніх країн;
- визначення точок дотику в прикордонному і транскордонному співробітництві, моніторинг проблем і пошук шляхів їх вирішення;
- досвід у розв’язанні деяких спільних проблем і у здійсненні спільних програм;
- політична і матеріальна підтримка з боку європейських організацій;
- створення структур, що сприяють розвитку прикордонного (транскордонного) співробітництва.

Перспективи функціонування єврорегіонів за участі України значною мірою залежать від того, наскільки вдасться перебороти гальмівні фактори в їх діяльності. Головними ж перешкодами для ефективного функціонування української сторони у рамках єврорегіонів є:

- відсутність систематичного та перспективного підходів до організації єврорегіональної співпраці;
- низький рівень залучення організацій української сторони в діяльність та реалізацію цілей єврорегіонів, відсутність єдності в розумінні змісту та характеру транскордонного співробітництва. Адже Європейська конвенція трактує транскордонне співробітництво, як спільні дії в контексті розвитку добросусідських відносин між територіальними общинами або органами влади. І ця обставина є принциповою при оцінці стану та визначенні шляхів подальшого розвитку транскордонного співробітництва;
- низький рівень підготовки кадрового потенціалу в регіональних органах управління, очікування ними вказівок і відсутність власної ініціативи;

- відсутність в бюджетах коштів для фінансового забезпечення транскордонної співпраці;
- недостатність опрацювання та впровадження відповідних організаційних методів, інструментів, принципів, процедур, структури і правового регулювання співпраці.

Основним недоліком державної регіональної політики в Україні є відсутність ефективних інструментів для її реалізації, недовикористання всіх наявних можливостей у сфері наявних інновацій та відсутність змоги подолати проблеми регіонального розвитку. Різноманітні зовнішні чинники створюють значну диференціацію українських єврорегіонів, особливо за індексом розвитку людського потенціалу, що в свою чергу створює велику напруженість між ними, тим самим загрожуючи національній безпеці держави. Важливим кроком для виходу з даної ситуації є використання транскордонних кластерів у різних галузях економіки.

У нових геополітичних умовах необхідно з іншого боку осмислити статус та роль єврорегіонів України, які на практиці виявились цілком не готовими до процесу євроінтеграції і в свою чергу розширення ЄС. Єврорегіонам не вдалось адаптуватись до нових умов роботи і вийти за рамки так званого декларативно-політичного співробітництва. Саме тому регіональна співпраця з ЄС та транскордонне співробітництвр України загалом потребують якісної та цілком нової трансформації, яка б наблизила Україну до потреб найширших верств населення, що мешкає у Євросоюзі.

Таким чином, важливою ознакою державної регіональної політики є транскордонне співробітництво з його вищою еволюційною формою – єврорегіонами, які мають на меті зміцнити та поширити добросусідські відносини та створити сприятливі умови для інтеграції національних економік суміжних країн. Така діяльність повинна ґрунтуватися на відповідній системі мотивації та належному кадровому забезпеченні. У цьому контексті актуалізується роль регіональних органів державної влади, які спроможні виступити ініціатором розвитку інституційного середовища, спрямованого на формування ефективного міжрегіонального та транскордонного співробітництва. На сьогоднішній день має поширюватись посилення впливу інститутів громадянського суспільства на центральні органи державної влади з метою усвідомлення останніми всіх тих переваг, які несе у собі міжрегіональна та транскордонна співпраця в контексті активізації зовнішньоекономічної діяльності регіонів, а в ширшому розумінні – в процесі європейської інтеграції України загалом.

Список використаних джерел:

1. Журба І. Є. Економічна природа транскордонного співробітництва / І. Є. Журба // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Хмельницький. – 2012. – № 4. Т. 2. – с.36-42.

2. Мікула Н. Єврорегіони: досвід та перспективи. –Львів:ІРД НАН України, 2003. – 222с.

3. Панов А.В. Єврорегіони як інструмент прикордонного (транскордонного) співробітництва / А.В. Панов // Вісник Запорізького національного університету. Збірник наукових праць. Серія: «Юридичні науки». – Випуск № 8. – Запоріжжя – 2011 – С. 20-26.

4. Щерба Г.І. Транскорднонне співробітництво в рамках Єврорегіонів в контексті процесів європейської інтеграції / Г.І.Щерба // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. - 2011. - Вип. 7. - С. 128-141

Viktoriya Sus
Ivan Franko University of L'viv

Europe regions in the system of cross-border cooperation Ukraine and the EU

This article deals with the definition of European regions, the importance of cross-border cooperation in EU, the main problems and prospects for the functioning of the European regions with Ukraine. Also there are listed the main drawbacks of Ukrainian government policy in cross-border cooperation and methods how to improve this situation.

Key words: European regions, European integration, cross-border cooperation, government policy.

Марта Теребух, Уляна Моторнюк
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

к.е.н., доцент, кафедра економіки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна
к.е.н., доцент, кафедра зовнішньоекономічної та митної діяльності
Національний університет «Львівська політехніка»
м.Львів, Україна

Процеси регіоналізації, які відбуваються у світі в останні десятиліття, вимагають приділення значної уваги формуванню державної регіональної політики, оскільки саме від відношення держави до територій як проміжного щабля управління, що проявляється у співвідношенні централізації та децентралізації в країні, ступені самостійності регіональної влади в вирішенні питань місцевого значення, ставленні до проблемних територій, можливостей міжрегіонального співробітництва тощо, залежить ресурсне забезпечення регіонів та рівень їх розвитку у цілому. Така ситуація вимагає розробки нових концептуальних положень регіоналістики, залучення нових методів дослідження особливостей регіонального розвитку та механізмів управління

Останнім часом погляди економістів та політиків все частіше звертаються до просторової моделі розвитку регіону. Це обумовлено тим, що зміна геополітичних і геоекономічних реалій, умови розміщення і використання економічного потенціалу регіонів, зміни характеру та спрямування економічних зв'язків, інституційні зміни в економіці, що призвели до формування нових пропорцій державно-приватних впливів, розвиток нових форм територіальної організації виробництва зумовили появу нових явищ та процесів у просторовому розвитку економіки.

Економічний простір — це господарська система, розвиток якої взаємозумовлений зв'язками між природою і суспільством та економічними відносинами між суб'єктами підприємництва. Він являє собою насичену територію, що має багато об'єктів і зв'язків між ними: населені пункти, промислові підприємства, транспортні мережі, різноманітні об'єкти інфраструктури загального користування. Економічний простір в широкому розумінні —-це сфера господарської діяльності в межах певного середовища.

Просторовий розвиток означає комплекс організаційних заходів управління елементами і зв'язками територій, систему дій, направлених на оптимізацію просторових змін. Він повинен узгоджуватись з державною регіональною політикою, в процесі реалізації якої поєднуються інтереси окремих регіонів з загальнонаціональними, формуються механізми, які забезпечують економічні умови цілісності країни та недопущення невиправданої територіальної та господарської замкнутості й відокремлення.[4]

Різні регіони мають різні рівні розвитку, що породжує в країні регіональні асиметрії. Традиційно, більшість країн зі значними територіями мають регіональні відмінності — від культурно-етнічних та ментальних до соціально-економічних. Зазвичай, існують менш розвинені регіони та локомотиви зростання.

Метою просторового розвитку регіонів є використання здебільшого переваг економічної глобалізації і локальних ресурсів для мінімізації навантаження на природні ресурси і зниження затрат на підтримку інфраструктури; узгодження державної, регіональної і місцевої політики для створення рівних умов на всій території; надання регіонам рівних можливостей для економічного розвитку.

До основних завдань просторового розвитку належать: досягнення рівномірного та збалансованого розвитку територій, розвиток міжрегіонального співробітництва, запобігання поглибленню соціально-економічних диспропорцій шляхом формування "точок зростання", активізації місцевої економічної ініціативи та зміцнення потенціалу сільської місцевості, забезпечення соціально-економічної єдності і рівномірності розвитку регіонів з метою створення рівних умов для розвитку людини. Таким чином, просторовий розвиток передбачає акцентування уваги не стільки на фізичних об'єктах, скільки на функціональних, соціальних, культурних, інформаційних зв'язках між територіальними спільнотами.

Можна виділити такі поширені інструменти просторового розвитку регіонів: цільові регіональні програми; встановлення особливих організаційно-правових режимів; бюджетні інвестиції; створення регіональних економічних кластерів; маркетинг і просування території; створення науково-технологічних парків; розвиток політики, спрямованої на трансферт технологій; розробка та реалізація спеціальних програм навчання.

Просторовий розвиток країни здійснюється через регіональну політику, реалізація якої спрямована на вирішення завдань місцевого самоврядування з економічних, соціальних, екологічних, адміністративно-організаційних та інших питань, які враховують загальнодержавні та місцеві інтереси.

Модель просторового розвитку регіонів в Україні знаходиться на стадії формування. Проведені дослідження засвідчили, що побудова системи державного управління регіональним розвитком в Україні відрізняється низкою позитивних тенденцій у сфері правового та інституційного забезпечення, впровадження нових

підходів до стимулювання розвитку територій, тощо. Проте, в своїй більшості, такі сучасні механізми та оптимізовані підходи залишаються переважно декларативними, а в окремих випадках — просто нездійсненними, відтак досі практично всі відносини по осі «центр-регіон-громада» формуються або у жорстко контрольованому режимі, або взагалі не піддаються жодному регулюванню [2].

Аналіз впровадження в регіональну політику України основних принципів європейської просторової моделі розвитку показав, що ключові принципи (концентрація ресурсів на найменш благополучних регіонах, концентрація зусиль на конкурентоспроможності регіонів, просування належного врядування та прозорість) в Україні належним чином не виконуються. Наслідком цього є те, що в Україні, за наявності значних просторових економічних та соціальних диспропорцій, можемо бачити феномен невідповідності між економічною потужністю регіону та його показниками соціального благополуччя і якості життя.

Головними проблемами реалізації просторової моделі розвитку в Україні є:

Ефекти внутрішніх політичних та економічних потрясінь анексії Криму та військових дій на Донбасі поширилися на більшість регіонів та секторів вітчизняної економіки.

Нестабільне інституційне середовище.

Недосконалий адміністративно-територіальний устрій України, який був сформований за часів СРСР і мав забезпечувати ефективність командно-адміністративної системи управління республікою.

Високий рівень централізації та сильна владна вертикаль зі слабкими горизонтальними зв'язками, у тому числі між регіонами. На даному етапі відсутні належні механізми координації: з одного боку, центральних органів виконавчої влади між собою щодо конкретної території; з другого, між ними і місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування в узгодженні цілей та пріоритетів. Немає чіткого розмежування сфер повноважень і відповідальності між цими органами

Відсутність далекосяжного бачення розвитку країни та превалювання недалекоглядності у прийнятті рішень у сфері регіонального розвитку та інших сферах. Відсутність зваженої регіональної політики веде до дезінтеграції будь-якої країни, що є особливо небезпечним чинником для держав з нетривалою історією демократичного розвитку

Законодавчі та регуляторні неузгодження і "білі плями", які гальмують використання можливостей для розвитку та зростання. Чинні на сьогодні закони і нормативно-правові акти уряду та президента України не гармонізовані між собою. Вони побудовані на різних концепціях, містять різні пріоритети і різні способи правового регулювання.

Низька спроможність регіонів стати рівноправним партнером центрального уряду в реалізації регіональної політики.

Відсутність адекватного фінансування проектів розвитку в регіонах. Фінансування саме стратегічного розвитку регіонів в Україні на сьогодні відсутнє або існує у фрагментарній формі в окремо взятих містах.

На сьогодні в Україні не сформовано цілеспрямовану систему реалізації державної регіональної політики. Домінує ситуативний підхід. Існуючі механізми державного регулювання регіонального розвитку успадкували принципи централізованої системи, можливості якої вичерпано. Аналіз результатів застосування

інструментів державного регулювання розвитку регіонів засвідчив їхню низьку ефективність.

Просторовий розвиток як інструментарій територіальної організації просторових систем і локалізацій розвитку економічних систем, найбільший розвиток отримав в Європі. Саме в ЄС в широкій формі представлені підходи просторового розвитку при вирішенні завдань вироблення єдиної економічної політики при різних рівнях розвитку країн, комунікацій, рівня життя і культурних традицій.

Просторовий розвиток здійснюється в Європі за двома основними лініями: по лінії Європейського союзу навколо Європейської перспективи просторового розвитку (англ - ESDP); по лінії Ради Європи навколо Європейської конференції міністрів регіонального планування (англ. - CEMAT) і Фундаментальних принципів щодо сталого просторового розвитку європейського континенту.

Основоположні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту включають: забезпечення територіальної згоди за допомогою більш збалансованого соціального та економічного розвитку регіонів та підвищення їх конкурентоспроможності; заохочення розвитку, генерованого міськими функціями, і вдосконалення взаємовідносин міста і села; створення рівних умов транспортної доступності; розвиток доступу до інформації і знань; скорочення збитку, що завдається навколишньому середовищу; примноження і захист природних ресурсів та природної спадщини; примноження культурної спадщини як фактор розвитку; розвиток безпечного видобутку енергоресурсів; заохочення високоякісного сталого туризму; обмеження наслідків природних катастроф. В цілому систему територіально-просторового планування в ЄС можна охарактеризувати наступним чином: сильна децентралізація державного управління; просторове планування в компетенції регіонів; центральний уряд надає фінансову підтримку, надання рекомендацій та координацію[1]

Джерелом забезпечення розвитку регіонів України має стати мобілізація їхнього внутрішнього потенціалу, його модернізація відповідно до вимог формування й запровадження інноваційної моделі розвитку економіки. По суті, на даному етапі потрібно вдосконалювати не стільки регіональний розвиток взагалі, скільки стратегію сталого регіонального розвитку. Стратегічне планування розвитку регіонів сьогодні розглядається як один із найбільш перспективних та ефективних механізмів реалізації довгострокової регіональної політики в умовах просторового розвитку.До її головних ознак належать: зростання темпів економічного розвитку або (як мінімум) уповільнення темпів економічного спаду; створення ефективної структури економіки й сучасної ринкової інфраструктури; мінімізація залежності регіональної економіки від зовнішніх чинників; активізація розвитку людського потенціалу; підвищення екологічної безпеки й охорони навколишнього природного середовища. [3]

Проблему реалізації державної регіональної політики потрібно розглядати в контексті євроінтеграційного курсу України. Інтегрування нашої країни в європейські структури потребує вироблення і реалізації такої моделі взаємовідносин з регіонами й управління ними, яка б відповідала принципам регіональної політики Європейського Союзу. Значна увага, що приділяється проблемам регіонального розвитку, зменшення регіональних економічних і соціальних диспропорцій у країнах Європейського Союзу, є підтвердженням того, що державна регіональна політика повинна розглядатися як один із найважливіших механізмів забезпечення сталого

економічного зростання в Україні. У країнах ЄС напрацьовано значний досвід у питаннях механізмів регулювання регіонального розвитку, підтримки депресивних територій, економічного й бюджетного вирівнювання. Україна повинна використати цей досвід та адаптувати його до власних реалій.

Список використаної літератури

1. Адырбаев М Зарубежный опыт пространственно-территориального планирования. Институт экономических исследований [Електронний ресурс] - Режим доступу:http://www.economy.kz/analytics/923/9971/

2. Білик Р. Р. Завдання удосконалення інституційно-правового забезпечення регіональної політики в Україні // Вісник Вінницького політехнічного інституту. - 2014.- № 4.- С.40-44.

3. Ворчакова І. Є., Г.Б. Афанасьєва. Проблеми регулювання розвитку регіонів України - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2009-1/doc/01.pdf

4. Павлюк Ю.Ю. Просторовий розвиток регіонально-економічних систем // Збірник наукових праць. ВНАУ/- No 2 (53) 2011.-С.42-46

Terebukh Marta
Department of Economy of Ukraine named after MI Tugan-Baranovsky
Motorniuk Uliana
Department of Foreign Economic and Customs Activity
Lviv Polytechnic National University

Problems of Spatial Development in Ukraine

The problems of spatial development in Ukraine are analyzed and substantiated expediency transition to European model of spatial development of Ukraine

Kye words: economic space, spatial development, regional policy, european experience

Halyna Shcherba

ACTIVATION OF CROSS-BORDER COOPERATION OF UKRAINE AND THE EU UNDER CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

Associate Professor of the Department of analytical economics and international economy
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

Today, cross-border cooperation is the process that promotes the development of good neighborly relations between the countries in economic, political, social and other spheres, and therefore is the primary step towards the integration of our country.

In modern conditions of the globalization processes expansion role of cross-border cooperation of regions is grow and new opportunities for intensification of economic activities are open. Nowadays cross-border cooperation occupied an important place both in

the direction of European integration of Ukraine, and in the system of priorities of social-economic development.

The problems of regional development in Ukraine today is increasingly associated with the intensification of cross-border cooperation. The majority of Ukrainian regions bordering with the border regions of other countries, that making cross-border cooperation by effective lever for regional development of our state under globalization. This primarily refers to those administrative units, whose area is tangent to the outer border of Ukraine with the EU, since in terms of European integration thanks to cross-border cooperation in these regions are improving not only the indicators of foreign trade in goods and services, but there is growth not only in attracting of foreign investment, but in the adaptation of European experience in business, management technologies, business ethics, social culture and standards of the formation of civil society.

For Ukraine the study of the problems of cross-border regions development, formed with the participation of border territories of the states that are members of EU, in particular, with activation of foreign economic activity, is an important factor in the adaptation of best practices and modern mechanisms of international regional integration.

Enhancing of external economic relations of Ukrainian regions with the regions that are partners from the EU in the context of cross-border cooperation development has a significant positive impacts as for these regions such as for the whole Ukraine. However, intensification of foreign economic relations within the cross-border regions with new opportunities bring new risks for increasing the asymmetry of levels of socio-economic development of the adjacent territories of neighboring countries due to faster growth rates in states that are the new EU members of the European Union, compared with Ukraine.

In order to use the potential of the neighborhood within the cross-border regions, that formed at the border of Ukraine with the EU, and also for neutralization of the possible negative impact of the existing differences in living standards on both sides of the border, there is a need to identify the most effective means of solving the development problems of border and transport infrastructure; protection of common areas of borders; facilitation of border crossing procedures; protection from organized crime and combat with it; development of economic relations and increasing of competitiveness of the territory; environment and health security; development of cultural ties on both sides of the border.

Nowadays, cross-border cooperation between Ukraine and the European Union becomes relevant and important because it plays a significant role in solving the problems of border areas, contributes to the acceleration of economic productivity, social and cultural changes that are essential in establishing good relationships between countries.

A major role in the development of modern cross-border, Euro-regional cooperation should play regional governments, municipalities and administrative units of these countries.

The current development of European integration requires to find new priorities for the development of cross-border cooperation between Ukraine and its neighbors, especially when European Union went east. Moreover, geopolitical changes, particularly in Central and Eastern Europe following the EU enlargement to the east, also require the inter-regional relations formation.

The geopolitical status of cross-border cooperation between Ukraine and Central European countries rose to a higher level. Ukraine can address the problem of strengthening

inter-regional relations more effectively not only with each of the Central European countries but also directly with Brussels and Strasbourg.

In its turn, Ukraine can coordinate and carry out joint actions with each state – western neighbor in the EU to obtain financial assistance in the implementation of joint cross-border projects. In spite of better funding from the EU, problems of cross-border cooperation remain the same. Only changes in public policy and management stereotypes of all partners can solve these problems.

Integration of neighbor countries to the EU, NATO and the Shengen area increases the differences between Ukraine and these countries. Indicators of economic and social development are becoming more and more different as well as the level of investment in the border infrastructure. The Ukrainian Law "On cross-border cooperation" [1] doesn't solve the problems associated with the creation of an effective system of cross-border cooperation in the new environment.

Growing disparities as well as the opportunities to raise funds for regional development stimulate the search for appropriate solutions. Therefore, the focus should be on the "concerted actions" of local communities on both sides of the border, working on common goals and interests, and based on the real possibilities of each party [2]. From this perspective, the top priorities should become:

- coordinated development of cross-border networks;
- cross-border tourism;
- scientific, educational and Cultural activities.

After exploring the theoretical principles, forms and legal regulation of cross-border cooperation between Ukraine and the EU, we can conclude that despite all the challenges and unsolved problems, the best source for the mechanisms of cross-border cooperation with EU are European regions. [3; 4]

Implementation of the above will consider the trends of cross-border cooperation of Ukraine and EU. This will give the possibility to Ukraine actively participate in the cooperation. Otherwise, Ukraine as a member of cross-border cooperation will play a passive role and lose a significant share of the positive potential of this process.

References

1. Supreme Council of Ukraine (2004). Law of Ukraine "On cross-border cooperation". Adopted June 24, 1861-IV. Retrieved from http://www.rada.gov.ua.

2. Mikula, N., & Tolkovanov, V. (2012). Cross-border cooperation (Manual). Retrieved from http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2012/10/Book_Trnskordonne_final_14-Aprill-11.pdf

3. Shcherba, H. I. (2008). The role of European regions and cross-border cooperation in the functioning of social space in Europe. Ukrayins'kyy sotsium – Ukrainian Society, 3(26).

4. Shcherba, H. I. (2013). Cross-border cooperation in the context of European integration course of Ukraine in term of crisis. In Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Sotsiolohiya i politychni nauky [Odesa National University Herald. Series: Sociology and Political Sciences]: Vol. 18.2(3) (pp. 53-60). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vonu_sip_2013_18_2(3)__9.pdf

Щерба Галина Іванівна
Львівський національний університет ім. І.Франка

Активізація транскордонного співробітництва України та ЄС в умовах євроінтеграційних процесів.

Cross-border cooperation between Ukraine and the European Union becomes relevant and important because it plays a significant role in solving the problems of border areas, contributes to the acceleration of economic productivity, social and cultural changes that are essential in establishing good relationships between countries. A major role in the development of modern cross-border, Euro-regional cooperation should play regional governments, municipalities and administrative units of these countries.

Key words: transborder cooperation, European region, external economic relations, Ukraine, European Union.

Секція 3
Соціокультурні проблеми і перспективи транскордонного співробітництва

Ігор Бараняк

ОСОБЛИВОСТІ ДЕМОГРАФІЧНОГО ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРИКОРДОННІ

аспірант
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України»
м. Львів, Україна

Сучасне XXI століття ставить нові виклики розвитку демографічної наукової думки. Адже потужним чинником детермінації демографічних змін є глобалізація суспільного життя. На противагу їй актуалізуються регіональні дослідження демографічних явищ та процесів.

Впродовж останнього століття в світі відбувся значний поступ у розвитку нових технологій, медичному обслуговуванні, транспортній інфраструктурі, що вплинуло на зміну стилю життя людини та її способу мислення.

В умовах розвитку глобалізаційних процесів в світі демографічна ситуація в країнах Європи так і в Україні теж почала зазнавати суттєвих змін.

Загалом демографічне відтворення населення регіону визначається багатьма факторами серед яких варто відмітити особливості статевовікової структури населення, етнографічні, культурні та дітородні орієнтації населення регіону, а також географічне та геополітичне розташування регіону.

Особливістю усіх демографічних процесів вважається парність, протилежна спрямованість і взаємозумовленість (народження – смерть, вибуття – прибуття, шлюб –розлучення та ін.). Дослідженнями доведено, що кількісні та якісні показники відтворення населення визначаються чинниками зовнішнього середовища, насамперед умовами життя. Для нашої держави характерний дуже великий діапазон коливання цих умов і відповідно істотні територіальні відмінності в рівнях та динаміці показників відтворення населення [1]. Відмінності у соціально-економічного розвитку ще більше притаманні для прикордонних областей України.

Одним із найголовніших методологічних прийомів є врахування постійної зміни та розвитку явищ і процесів, що визначають характер відтворення населення. Під час поступального розвитку суспільства змінюється економічна база, суспільні відносини та всі чинники, що становлять об’єктивні умови відтворення населення, що впливає на тенденцію його розвитку [2, с.64].

Показники відтворення населення в Україні слід оцінювати як украй низькі. Народжуваність компенсує смертність на 51 відсоток, тобто відтворення населення забезпечується лише наполовину. Навіть у селах, де традиційно народжуваність вища, ніж у містах, із 1993 року показник вичерпної плідності опустився значно нижче за межу простого відтворення населення. Водночас дітородна активність продовжує знижуватися [1].

Загалом за роки незалежності України кількість населення в результаті від'ємного природного приросту зменшилась майже на 6,1 млн. осіб або 13% [3]. Зазнала значних змін і вікова структура населення України.

У 2014 році порівняно з 1993 роком практично на 40% зменшилась кількість населення у віці до 20 років, в той час як кількість населення у працездатному віці та старшому за працездатний – практично не змінилась. Такий стан справ свідчить про можливу загрозу загострення демографічних проблем в Україні вже в недалекому майбутньому.

Аналіз показників розвитку демографічних процесів (народжуваності, смертності та міграції) в деяких прикордонних областях України вказав на наступні територіальні відмінності їх вияву (табл. 1).

Таблиця 1

Головні показники відтворення соціально-демографічного потенціалу у регіонах-лідерах та регіонах-аутсайдерах (2014 р.)*

	Регіони-лідери			Регіони-аутсайдери		
	Закарпатська	Рівненська	Івано-Франківська	Донецька	Дніпропетровська	Луганська
Показники народжуваності та тривалості життя						
Сумарний коефіцієнт народжуваності, ‰	1,94	1,99	1,64	1,32	1,57	1,30
Частка жінок фертильного віку до загальної кількості жінок, %	48,8	47,3	47,5	44,0	45,0	43,9
Середня очікувана тривалість життя при народженні дівчинки, років	75,26	76,72	77,80	75,53	75,24	75,82
Середня очікувана тривалість життя при народженні хлопчика, років	66,99	65,73	68,26	64,85	64,54	65,62
Показники смертності						
Загальний коефіцієнт смертності, ‰	11,8	12,7	12,8	16,6	16,0	15,9
Загальний коефіцієнт смертності дітей у віці до 1 року	8,9	8,0	6,3	8,8	7,7	7,2
Показники шлюбності та розлучуваності						
Загальний коефіцієнт шлюбності, ‰	6,7	7,0	6,7	6,4	7,6	6,3
Загальний коефіцієнт розлучуваності, ‰	2,0	2,5	2,9	3,9	3,9	3,8
Показники міграції						
Сальдо міграції, осіб	-849	-155	1241	-10700	400	-8100

* Складено автором на основі розрахунків та даних офіційної статистики [3, 4]

Для простого відтворення, як відомо СКН має бути в межах 2,1-2,3. А, отже, виходячи з цього можна зробити висновок, що навіть найвище значення даного показника, яке спостерігається в останні роки у Закарпатській області на рівні 1,6-1,8 дитини на одну жінку у фертильному віці, в майбутньому, якщо ситуація залишиться на сталому рівні, не забезпечуватиме простого відтворення населення. А додатні значення природного приросту в останні роки, які спостерігаються в Закарпатській та деяких інших областях Західного регіону та за прогнозними значеннями до 2020 року – наслідок деформації вікової структури населення (великої кількість жінок у активному фертильному віці – 20-30 років).

Загалом результати демографічного прогнозування за різними сценаріями (варіантами) розвитку демоподій показали, що в найближчі роки тенденція до скорочення чисельності населення на Львівщині збережеться. Так, у 2028 році порівняно з 2015 роком, навіть якщо демографічні показники залишатимуться незмінними (тобто сумарні коефіцієнти народжуваності, смертності, структура народжуваності, міграційні процеси залишатимуться на теперішньому рівні), то до 2028 року кількість населення зменшиться майже на 100 тис. осіб (середній варіант прогнозу). Якщо показники відтворення, смертності та міграції населення погіршаться, то кількість населення зменшиться більше майже на 150 тис. осіб, а за оптимістичного варіанту розвитку подій – зменшиться на 60 тис. осіб (рис.1).

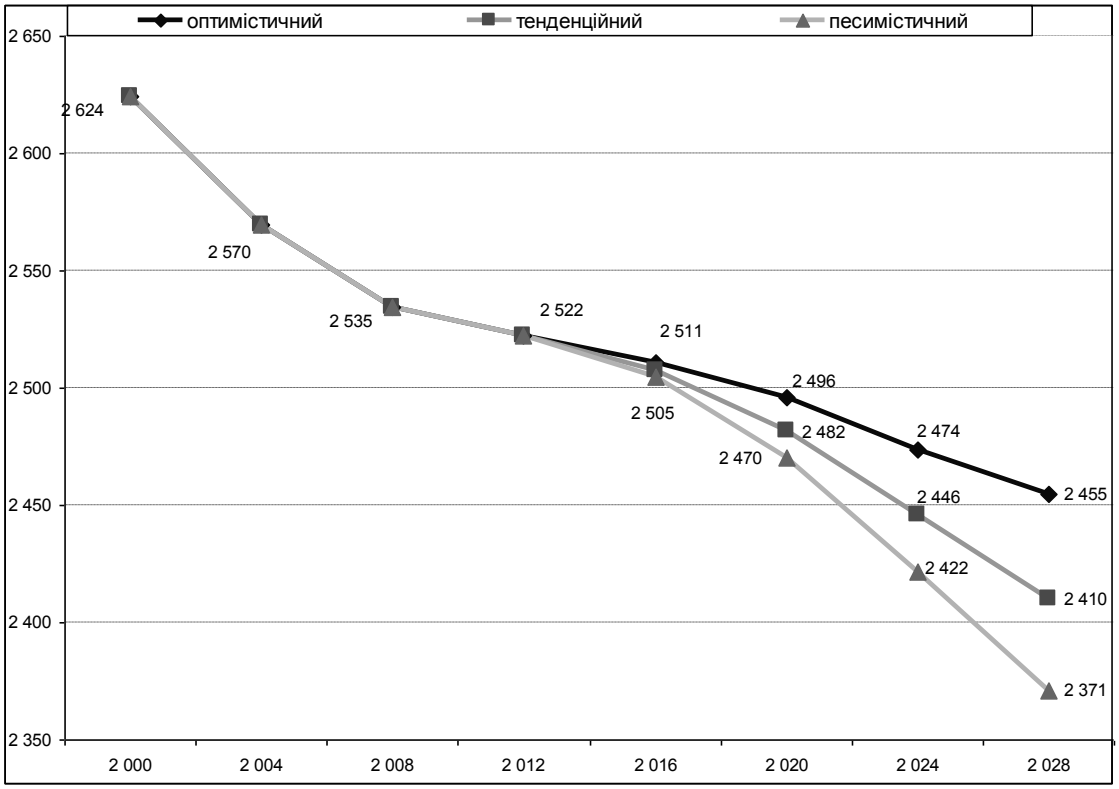

Рис. 1 Перспективна кількість населення на Львівщині до 2028 року за різними сценаріями (варіантами) розвитку демоподій, тис. осіб

Чисельність населення у економічно активному віці теж зберігатиме тенденцію до його скорочення, тоді як динаміка кількості населення у студентському 15-17 річному віці матиме деякі особливості, відмінні від інших вікових груп (рис. 2).

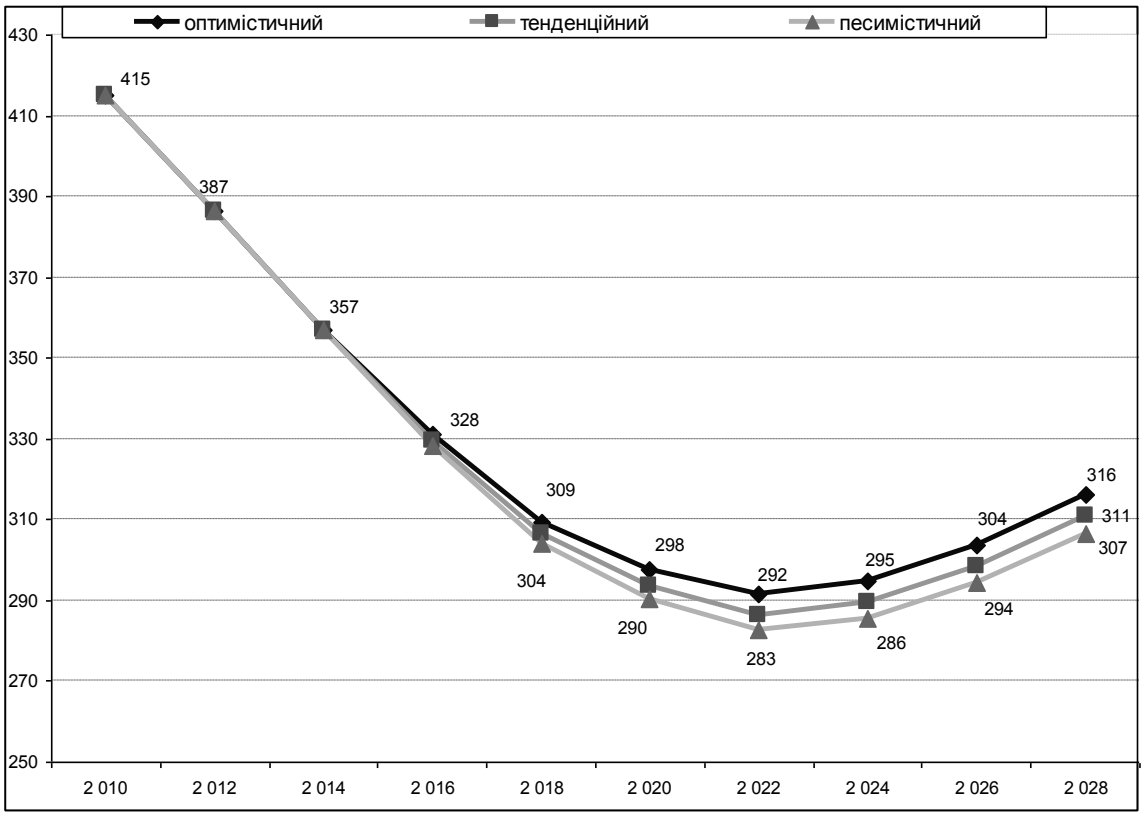

Рис.2 Перспективна кількість населення у 15- 25 річному віці на Львівщині до 2028 року за різними сценаріями (варіантами) розвитку демоподій, тис. осіб

Так, чисельність населення у 15-25 річному віці за всіма варіантами прогнозування зменшуватиметься лише до 2022 року, проте у наступні роки поступово зростатиме. Такий стан справ можна пояснити порівняно вищими показниками народжуваності, які спостерігаються в останні роки на Львівщині.

Все вищесказане лише підтверджує тезу про те, що для запобігання ускладнення демоситуації в недалекому майбутньому, вже сьогодні необхідна активна демографічна політика, яка б мінімізувала демографічні втрати та позитивно вплинула на розвиток людського потенціалу в найближчому майбутньому, забезпечила умови для формування розширеного режиму відтворення населення. Така політика повинна сприяти зміні кількісних і якісних параметрів в структурі населення, а це в свою чергу неможливо без якісних змін в динаміці процесів народжуваності, смертності, сімейного складу, внутрішньої й зовнішньої міграції.

Список використаних джерел:

1. Демографічний стан і проблеми відтворення населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.viche.info/journal/1691/

2. Старостенко Г. Г. Методологія і практика досліджень відтворення населення України (регіональний аспект): Монографія. – К.: УФЕІ, 1997. – 270 с.

3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

4. Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lv.ukrstat.gov.ua/

Baranyak Ihor
Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine

Demographic reproduction features in Ukrainian border.

Current state and trends of the demographic processes development in the Lviv region are analyzed in this thesis. Due to the statistical modeling are represented practical results of the demographic forecasting, which are provided in three variants (pessimistic, medium, and optimistic) and can be used for the formation of the development directions of the regional policy.

Keywords: demographic reproduction, features, migration, forecasting of the population quantity, demographic process.

Mehmet Burak CERAN, Metehan ORTAKARPUZ, Hale AKİN
SOCIAL AND ECONOMIC CONTRIBUTION OF INTERNATIONAL EDUCATION MOBILITIES: THE CASE OF MEVLANA EXCHANGE PROGRAMME

Foreign Trade Department
Selcuk University,
Finance, Banking and Insurance Department
Selcuk University,
Foreign Trade Department
Selcuk University

In todays world; international depressions has been experienced in economic, social and political areas. Countries have been efffected from these crisis as directly or indirectly. Its possible that countries effected from these depressions as minimal with improved multidirectional trade, education and politic cooperations.

It has been brought that economic recovery between the two countries which has been developed political relations. For this purpose, cross-border cooperations are developed between the countries. Cross-border cooperation has been viewed as an important tool which contributes establishing good relations between the neighbour countries and develops of cross regions. (Sezgin and Erkut, 2014:228) The welfare level of countries have been increased and the mutual trade has been developed by progressing of cross-border cooperations. Furthermore, global cooperations and partnerships are developed by progressing of trade. Besides, education has very important place in developing of cross board cooperations. Due to the cooperation agreements, student and academic staff exchanges have performed between the countries. Student and academic staff exchangings are substantially contributed to social, economic and cultural lifes.

The most emphatic factor of development in todays knowledge society is known education in the meaning of human capital. Education is distinguished as a most substantially factor not only an economic meaning but also processing social identity,

ethical values and more powerful democracy. The universities are provided of development of the cities as part of educational institutions. When you think about the universities, the first thing that comes to mind is the expenses of university population. Besides that the contributions of universities are important to socio-economic development and urbanization. Becouse economic and socio-cultural development are the dynamics which are affecting of the each others. (Öztürk, Torun and Özkök, 2011:146)

The contribution to economic growth and development of education was substantiated with many researchs. When the relation of education and economy is examined, the best issue is, if the expected labour of economy is compatible with the labour who get some education after their graduation or not. The educated individuals can use the advanced technology and increase the production. (Ağrı, 2006:8) The universites which are encouraged of the economic development of the region established in, also have various effects of the community on the socio-cultural structure. Universities are gathered the students and academic personal which have different cultural characteristics and provided the interaction between the cultures. This period is caused some exchangings of socio-cultural structure of the region. (Yılmaz and Kaynak, 2011:55) When the contribution of education at socio-economic fields are considered, education has to be considered as a global extent. Within this scope, in order to increase the quality of education, learning and teaching exchange mobility programmes are developed between the countries.

Student and academic staff exchange mobility has founded by European Union in 1987 at first. Exchange Programmes are developed in different names like Erasmus, Leonarda Vince and Life Long Learning. But in 2014, these programmes are combined under Erasmus +(Plus) Programme. There are alot of students and academic staff has benefited from these exchange programmes. Barely, at the exchange programmes which are funded by European Union is required at least one of the parties of the exchange programme has to be member of European Union. In this context, Mevlana Exchange Programme has developed by Republic of Turkey.

The purpose of Mevlana Exchange Program is to contribute to the internationalization process of higher education, to contribute to the development of socio-economic fields of parties to the agreement countries, to improve academic capacities of higher education institutions, to share the rich historical and cultural heritage of the parties to the agreement countries at the global level, and to ensure the enrichment of understanding and respect culture. for diversity by increasing of interaction between cultures. In our study, the features and effects of Mevlana Exchange Program which developed for the purpose of considering the contributions of international exchange programs to the socio-economic developments has been evaluated.

Resources:

1. SEZGİN, E., ERKUT, G. (2014), "Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye'de Sınır Bölgeleri ve Sınırötesi İşbirliği: Edirne-Kırklareli Örneği", Megaron Journals, Vol:9, No:3, İstanbul

2. ÖZTÜRK, S., TORUN, İ., ÖZKÖK, Y. (2011), "Anadolu'da Kurulan Üniversitelerin İllerin Sosyo-Ekonomik Yapılarına Katkıları", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:8, Sayı:16, Hatay

3. AĞRI, G.I. (2006), "Küreselleşme Sürecinde Yüksek Öğretim Politikaları Ve Erasmus Projesi", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir

4. YILMAZ, M.K., KAYNAK, S. (2011), "Sosyo - Ekonomik Dönüşüm Sürecinde Üniversitelerin Rolü ve Yöre Halkının Üniversite'den Beklentileri ile ilgili Bir Uygulama", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:13, Sayı:4

Keywords: International Exchange Programmes, Erasmus Exchange Programme, Mevlana Exchange Programme, Cross Board Cooperations

Оксана Вільчинська

ДОХОДИ І ВИТРАТИ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРИКОРДОННЯ

доцент кафедри статистики
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Попри те, що тенденції останніх років засвідчують поступове номінальне зростання доходів населення, рівень життя населення не можна вважати високим. Неефективність державного регулювання соціально-кономічних процесів призвели до нівелювання поодиноких позитивних трендів і фактичного погіршення рівня життя населення через неконтрольовані інфляційні процеси. Внаслідок цього відбулося збідніння сільського населення крани, що спричиняє спад попиту на товари та послуги, а в окремих випадках – неможливості забезпечення рівня доходів, достатнього для повноцінної життєдіяльності.

Історично склалось, що сільські території завжди характеризувались доходами, нижчими за загальнонаціональний рівень. Таку ситуацію можна пояснити перевагою одного виду господарювання, який концентрується на виробництві аграрної продукції. Незначною альтернативою сільськогосподарському виробництву на сьогодні в сільських територіях є: торгівля, будівництво, деякі послуги (ремонтні, охорона здоров'я, шкільна освіта). Водночас відсутність інформаційного забезпечення, інвестиційних ресурсів, державної підтримки розвитку підприємництва, розвинутої інфраструктури, а також недостатня кваліфікація працівників та низький рівень доходів потенційних споживачів – необхідні умови для розвитку багатофункціональності сільських територій, а отже і отримання доходів для більшості сільського населення. Таким чином утворюється замкнене коло, де недостатня кількість джерел доходів та їх низький рівень перешкоджають створенню нових підприємницьких структур і робочих місць.

Різні аспекти розвитку сільських територій, зокрема рівень доходів їх населення та рівень життя висвітлені у працях багатьох українських вчених, зокрема, М. Барановського, В. Борщевського, Ю. Губені, О. Павлова, Х. Притули, У. Садової. Водночас через наявність широкого кола проблемних питань, пов'язаних з рівнем

життя та доходами сільського населення досліджені не достатньо, не сформовано чітких та обґрунтованих механізмів їх вирішення.

Метою даного дослідження є вивчення структури доходів і витрат сільського населення, визначення їх особливостей в українському прикордонні у контексті розвитку сільських територій.

Однією з перешкод у зростанні споживання, збільшенні платоспроможного попиту та розвитку виробництва є низький рівень доходів нашої країни. Як зазначено вище, особливо низьким є рівень доходів сільського населення, де основне їх джерело - сільське господарство, що характеризується суттєвою залежністю від природно-кліматичних умов, високою трудомісткістю, низькою ефективністю, не прогнозованістю цін на сільськогосподарську продукцію. Якщо середня заробітна плата по країні у 2015 році становила 4195 грн, то у сільському господарстві – 3140 грн [2]. При чому рівень заробітних плат у сільському господарстві прикордонних областей також суттєво відрізнявся у Волинській області – 2886 грн [3], Закарпатській – 3475 грн [1], Львівській – 3902 грн [4] та у Чернівецькій – 3687 грн [2].

Для детальнішої оцінки доходів і видатків сільського населення українського прикордоння наведемо такі характеристики як розселення та чисельність домогосподарства. В середньому, частка сільських домогосподарств українського прикордоння Карпатського економічного району становила 48,2% від загальної кількості, а середній розмір домогосподарства – 3,3 особи. Кількість домогосподарств з дітьми віком до 18 років – 50,8%, коефіцієнт економічного навантаження на на працюючого члена домогосподарства – 2,53,що є найнижчим в Україні.

До основних джерел грошових доходів сільського населення українського прикордоння належать заробітна плата та пенсійні виплати. У структурі сукупних ресурсів вагомою є частка вартості спожитої продукції, отриманої з особистих підсобних господарств – в середньому 581,9 грн у розрахунку на одне домогосподарство. Також варто відзначити вагому статтю доходів сільських домогосподарств українського прикордоння – допомога від родичів та інших осіб 312,4 грн в середньому на місяць на одне домогосподарство, що суттєво перевищує аналогічний показник інших економічних районів України: практично у двічі більший порівняно з домогосподарствами Східного економічного району і втричі більшим порівняно з відповідним показником Придніпровського економічного району.

Досить високою є частка доходів від підприємницької діяльності та самозайнятості сільського населення українського прикордоння. Вона в чотири рази перевищує показники доходів від підприємницької діяльності та самозайнятості східних та центральних регіонів. Отже, бачимо, що джерела доходів сільських домогосподарств в українському прикордонні суттєво відрізняються джерел доходів сільських домогосподарств інших регіонів України. І такі відмінності можемо пояснити різними умовами життєдіяльності, наявністю робочих місць, активністю та ініціативністю сільського населення у підприємницькій діяльності, ефективністю ведення сільського господарства.

Між рівнем доходів та витрат населення завжди зберігається відповідний паритет. Аналіз показав, що практично в усіх областях доходи сільських домогосподарств перекривають поточні витрати. Але це не свідчить про оптимальний

рівень доходів, а навпаки, показує, що внаслідок неможливості їх збільшення, домогосподарства змушені контролювати споживання.

У структурі сукупних витрат сільських домогосподарств українського прикордоння найбільшу вагу становлять споживчі витрати (90,7%). Також високою є частка витрат на харчування (55,7%). В сільських домогосподарствах українського прикордоння витрачають в середньому більше порівняно з іншими регіонами України на такі статті витрат як предмети домашнього вжитку, побутова техніка, поточне утримання житла, транспорт, зв'язок.

Особливу увагу привертають значні розбіжності рівнях витрат на освіту, зокрема, у сільських домогосподарствах українського прикордоння витрати на освіту становлять 1,2% сукупних витрат, у центральних областях – 0,8%, а у Дніпропетровській та Запорізькій областях – 0,6% сукупних витрат.

Бачимо, що у структурі сукупних витрат сільських домогосподарств українського прикордоння неспоживчі витрати є дуже низькими, що показує тенденцію спрямування усіх наявних ресурсів максимально на забезпечення першочергових потреб, що є вкрай негативним для економіки.

Проведений аналіз доходів та витрат сільських домогосподарств українського прикордоння дає змогу зробити висновки щодо проблем із забезпеченням сільського населення доходами на рівні, достатньому для забезпечення гідного рівня життя та розвитку.

Список використаних джерел:

1. Офіційні дані Головного Управління статистики в Закарпатській області / [Електронний ресурс] . – Режим доступу: http://www.uz.ukrstat.gov.ua/
2. Офіційні дані Головного Управління статистики в Чернівецькій області / [Електронний ресурс] . – Режим доступу: http://www.cv.ukrstat.gov.ua/
3. Офіційні дані Головного Управління статистики у Волинській області / [Електронний ресурс] . – Режим доступу: http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/
4. Офіційні дані Головного Управління статистики у Львівській області / [Електронний ресурс] . – Режим доступу: http://lv.ukrstat.gov.ua/
5. Офіційні дані Державної служби статистики / [Електронний ресурс] . – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

Oksana Vilchynska
Candidate of Economic Sciences
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

Income and expenses of the rural population Ukrainian border

The structure and level of income and expenditure of the rural population in the context of the state and prospects of the rural Ukrainian border.

Keywords: income, expenses, rural households, rural areas, border

Ольга Гринькевич

ОСВІТНЯ МІГРАЦІЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННИХ РЕГІОНІВ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ

доцент кафедри статистики
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Однією з форм транскордонного співробітництва у соціокультурній сфері є транскордонна освіта. У документах європейських країн з питань міжнародного співробітництва в освіті, у тому числі України, для позначення процесів здобуття освіти в різних освітніх організаціях в якості базового використовують поняття академічної мобільності. "Академічна мобільність передбачає участь студентів у навчальному процесі іншого ВНЗ (в Україні або за кордоном), проходження навчальної або виробничої практики, проведення наукових досліджень з можливістю перезарахування в установленому порядку освоєних навчальних дисциплін, практик тощо" [5]. У документах Болонського процесу розрізняють два види академічної мобільності: вертикальну і горизонтальну. Вертикальну трактують як повне навчання студента у закордонному ВНЗ, а горизонтальну – як навчання протягом обмеженого періоду. Академічну мобільність та транскордонну освіту можна вважати основними інституційними формами освітньої міграції, оскільки перша передбачає переміщення між академічними установами, а друга – між країнами (у тому числі дистанційно) у процесі здобуття освіти.

Питанням освітньої міграції в Україні та світі присвячена чимала кількість наукових праць. Комплексний характер має дослідження глобалізаційних процесів в освіті та транскордонної мобільності студентів, проведене під егідою ЮНЕСКО N. Varghese [12]. Тенденції мобільності студентів у європейському освітньому просторі в умовах реалізації основних завдань Болонського процесу висвітлені в аналітичному звіті європейських дослідників у рамках роботи EACEA P9 Eurydice (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency) [11].

Численні публікації, присвячені соціокультурним, історико-культурним, економічним і регіональним аспектам освітньої міграції свідчать про те, що цей різновид соціальної мобільності все частіше стає предметом наукових дискурсів. Але поодинокими є дослідження, присвячені виявленню можливостей і загроз, пов'язаних з процесами освітньої міграцією і впливом на них факторів транскордонного співробітництва.

Метою даного дослідження є оцінка впливу фактора транскордонних регіонів на інтенсивність процесів освітньої міграції, визначення основних можливостей і загроз, пов'язаних з освітньої міграцією молоді. Об'єкт дослідження – освітня міграція українських студентів у ВНЗ Польщі та України. Відповідно до поставленої мети основними завданнями дослідження є: 1) визначити характерні особливості інституційного розвитку вищої освіти Польщі як основного імпортера освітніх послуг ВНЗ в Україні; 2) оцінити вплив фактора транскордонних регіонів на інтенсивність процесів освітньої міграції українських студентів у Польщу; 3) обґрунтувати основні

можливості і загрози, пов'язані з наростаючою динамікою міграції українських студентів до польських ВНЗ.

Результати дослідження інституційних особливостей та тенденцій розвитку вищої освіти Польщі дає підстави сформулювати такі основні висновки.

Динаміка кількості студентів у польських ВНЗ за період 1990-2014 років вказує на той факт, що у 2005/2006 навчальному році Польща досягла максимуму цього показника на рівні 1 953 832 осіб [8, с. 29]. З 2006 року польська вища школа почала фіксувати поступове щорічне зменшення кількості студентів. У 2014/2015 навчальному році цей показник зменшився до 1 469386 осіб або на 25,8%. Очевидно, що зменшення внутрішнього попиту на послуги ВНЗ, в умовах очевидних переваг Польщі (як члена ЄС з 2004 року) за показниками соціально-економічного розвитку у Східній Європі, стало одним із визначальних чинників активної маркетингової політики залучення іноземних студентів. І ця політика була реалізована Польщею, насамперед, серед студентів з України та Білорусі, у тому числі польського походження в країнах – найближчих східних сусідах:

У 2014/2015 навчальному році за даними офіційної статистики у польських ВНЗ навчалось 23392 студентів з України або 50,7 % від усіх іноземних студентів. Українські студенти посідають перше місце за кількістю і часткою іноземних студентів у польських ВНЗ), з них 2549 (10,9%) – студенти польського походження. Друге місце посідали студенти з Білорусі – 4118 осіб, з них польського походження – 1818 [7; с.138-142]. Основні показники, які характеризують кількість та географію походження іноземних студентів в Україні та Польщі систематизовано у табл. 1.

Таблиця 1

Іноземні студенти в Україні та Польщі у 2014/2015 навчальному році

	Україна	Польща
Кількість усіх студентів, осіб	1689300	1469386
Кількість іноземних студентів, осіб	56933	46101
Частка іноземних студентів, %	3,4	3,1
Кількість іноземних студентів з Польщі/України, осіб	689	23329
Top-5 країн-імпортерів освітніх послуг ВНЗ країни	Туркменистан (13485), Азербайджан (9257), Індія (3925), Нігерія (3328), Ірак (2611)	Україна (23392), Білорусь (4118), Норвегія (1538), Швеція (1290), Туреччина (1024)

Джерело: складено автором за [4; 7; 8]

У реалізації цілей стратегічного менеджменту польська вища школа активно використовує різноманітні інструменти маркетингу на зовнішніх ринках, починаючи від масової реклами польських ВНЗ на біл-бордах українських вулиць, завершуючи різноманітними програмами фінансової підтримки українських студентів, насамперед тих, хто отримав карту поляка. За даними польських ЗМІ [1] з 2016/2017 навчального року ВНЗ Польщі, у тому числі престижні державні заклади, мають намір зменшити вдвічі вартість навчання на цілу низку спеціальностей саме для українських абітурієнтів.

Поряд з традиційними для характеристики освітньої діяльності показниками (кількості ВНЗ за типами, студентів, їх розподілом за галузями знань тощо) польська

статистика вищої освіти одразу вирізняється значним обсягом інформації про діяльність ВНЗ як особливого типу економічних одиниць. Незважаючи на той факт, що обсяги бюджетного фінансування польських ВНЗ більш як удвічі переважає величину приватних коштів, у їх характеристиці польська статистика оперує такими категоріями, а відтак і показниками, як доходи і витрати ВНЗ, фінансові результати, інвестиції, розподіл доходів від операційної діяльності не лише від навчання студентів (77,9%) , але й від наукових досліджень (13,7%), відокремленої економічної діяльності (0,6 %), продажу товарів, інших видів операційної діяльності (0,1% і 7,4% відповідно) [7, с. 184]. Саме така диверсифікація діяльності суттєво сприяє розвитку фінансового потенціалу польських ВНЗ, а відповідно – фінансових можливостей підтримки різних категорій студентів, у тому числі іноземних.

Порівняльний аналіз політики фінансування польських та українських ВНЗ свідчить про домінування коштів центрального та місцевих бюджетів у доходах ВНЗ обох країн. В Україні частка державного сектора у фінансуванні першого етапу вищої освіти становила у 2013 році 70 % [3, с. 67], у Польщі – 65,6 % [38, с. 188]. Водночас несподіваним виявився такий факт: співвідношення витрат на вищу освіту до ВВП у Польщі становило 1,3%, в Україні – 2,9%. Таким чином, фінансові проблеми вищої школи в Україні, а відтак її якості значною мірою пов'язані з абсолютною величиною фінансових ресурсів та їх ефективним розподілом, але аж ніяк з недостатньої увагою держави у використанні бюджетних ресурсів для фінансування ВНЗ.

Аналіз географії походження іноземних студентів у Польщі вказує на те, що саме чинник транскордонності та асиметрії соціально-економічного розвитку транскордонних регіонів зумовлюють факт домінування серед іноземців студентів з України. Такий висновок підтверджують результати однофакторного дисперсійного аналізу взаємозв'язку транскордонного характеру воєводств Польщі та кількості іноземних студентів

Таблиця 2

Результати однофакторного дисперсійного аналіз взаємозв'язку транскордонного характеру воєводств Польщі та кількості іноземних студентів

Anova: Single Factor						
SUMMARY						
Groups	Count	Sum	Average	Variance		
Column 1/Транскордонні воєводства	11	25388	2308	3979867		
Column 2/Воєводства без транскордонних територій	4	6599	1649,75	1579013		
Column 3/Столичне воєводство	1	14114	14114	0		
ANOVA						
Source of Variation	SS	df	MS	F	P-value	F crit
Between Groups	135855812,7	2	67927906	19,82819	0,000113	3,805565
Within Groups	44535712,75	13	3425824			
Total	180391525,4	15				

Примітка. Складено та розраховано автором на основі даних [6; 7] з використанням Excel (Data Analisys).

Як показують результати дисперсійного аналізу має місце суттєва різниця середніх і дисперсій кількості іноземних студентів у групах воєводств Польщі, утворених залежно від наявності та відсутності потенціалу транскордонного співробітництва.

Незважаючи на очевидні перемоги у конкурентній боротьбі за іноземних студентів польських ВНЗ, Україна залишається на рівних з Польщею конкурувати у міжнародному рейтингу університетів. До World University Rankings 2015/2016 увійшло 6 університетів Польщі, така ж кількість – українських ВНЗ [13]. А це означає, що попри всі фінансові та матеріальні проблеми, в українських ВНЗ залишається потенціал конкурувати на рівних з найближчим і заможнішим європейським сусідом. У зв'язку з цим важливим завданням стратегічного аналізу конкурентоспроможності вищої освіті в Україні є визначення можливостей і загроз, пов'язаних з наростаючою динамікою освітньої міграції українських студентів до польських ВНЗ. Результати такого аналізу наведено у таблиці 3.

Таблиця 3

Освітня міграція українців у Польщу: можливості і загрози

Можливості	Загрози
Набуття досвіду міжкультурних комунікацій українськими студентами та викладачами, їх використання і популяризація за рахунок тих випускників, які повертаються в Україну.	Втрата частини соціального капіталу серед тих студентів (насамперед, польського походження, 10,9% станом на 2014/2015 н.р.), які навчаються у Польщі і мають намір залишитися у цій країні.
Формування нового соціального капіталу за рахунок студентської молоді, яка здобуває транскордонну освіту і може в подальшому її використати для створення та реалізації міжнародних (Україна-Польща) соціальних і бізнес-проектів.	Втрата частини фінансового капіталу в результаті імпорту освітніх послуг польських ВНЗ (при середній вартості навчання в Україні 10000 гривень більше 9 млн. дол. щорічно).
Використання досвіду українських викладачів, які працюють у ВНЗ Польщі, у розробці національних і локальних (на рівні ВНЗ) стратегій розвитку університетської освіти в Україні.	Зменшення внутрішнього попиту на ринку освітніх послуг ВНЗ (за період 2008-2014 років на 3 тисячі студентів щорічно, які обирають навчання у Польщі), скорочення робочих місць для науково-педагогічних працівників у ВНЗ України.

Результати проведеного аналізу процесів освітньої міграції українських студентів у ВНЗ Польщі дають підстави сформулювати висновок про те, що для України є особливо актуальним завданням використати потенціал транскордонних регіонів не лише для інтеграції в європейський освітній простір, але й використання досвіду Польщі у підвищенні конкурентоспроможності національної і регіональних освітніх систем.

Список використаних джерел:

1. Державні виші Польщі знизили вартість навчання для українців. Польське радіо. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до докум. : http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/245848#sthash.NEfvWc5B.dpuf.

Каленюк І. Вища освіта в сучасному глобальному середовищі // Вища школа. – 2008. – № 9. – С. 55-62.

2. Національні рахунки освіти України у 2013 році: Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. [Електронний ресурс].– Режим доступу до докум. : www.ukrstat.gov.ua.

3. Основні показники діяльності ВНЗ України на початок 2014/2015 навчального року. Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до докум. : www.ukrstat.gov.ua.

4. Примірне положення про академічну мобільність студентів ВНЗ України. Затверджене Наказом МОНУ від 29.05.2013. № 635 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до докум. : mon.gov.ua/img/zstored/files/635.docx.

5. Higher education. Students in higher education institutions. Knowledge Databases (DBW) Warsaw: Central Statistical Office [Electronic Resource]. – Mode of access : URL : http://swaid.stat.gov.pl/Edukacja_dashboards/Raporty_predefiniowane/RAP_DBD_EDU_12.aspx.

6. Higher Education Institutions and Their Finances in 2014. Statistical Information and Elaborations . – Warsaw: Central Statistical Office, 2015. – 242 p.

7. Higher Education Institutions and Their Finances in 2013. Statistical Information and Elaborations . – Warsaw: Central Statistical Office, 2014. – 231 p.

8. Higher Education Institutions and Their Finances in 2008. Statistical Information and Elaborations . – Warsaw: Central Statistical Office, 2009. – 355 p.

9. Over 46 000 international students in Poland [Electronic Resource]. – Mode of access : URL : http://www.studyinpoland.pl/en/index.php/news/40-over-46-000-international-students-in-poland.

10. The European Higher Education Area in 2012. Bologna Process Implementation Report. - Brussels: The Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2012. – 224 p. [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/reports/138EN_HI.pdf. - Title from the screen.

11. Varghese N.V.Globalization of higher education and cross-border student mobility. Research papers IIEP. [Electronic Resource]. – Mode of access : URL : www.unesco.org/iiep/PDF/pubs/2008/Globalization_HE.pdf. – Title from the screen.

12. QS World University Rankings [Electronic Resource]. – Mode of access : URL : http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2015#sorting=rank+region=+country=190+faculty=+stars=false+search=

Olha Hrynkevych
Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

Educational migration in the context of development of cross-border regions: new opportunities and threats

Characteristic features and tools of education policy Polish universities in the global competition in education market are defined. Significant influence factor of cross-border regions on the intensity of educational migration is detected using analysis of variance. Opportunities and threats associated with increasing educational mobility Ukrainian students to Polish universities are defined.

Key words: cross-border education, academic mobility,educational migration, cross-border regions, analysis of variance, competition, opportunities, threats.

Andrzej Jurkun

ROLA LITEWSKIEGO TOWARZYSTWA ŚWIĘTEGO KAZIMIERZA W SEJNACH W FUNKCJONOWANIU SPOŁECZNOŚCI LITEWSKIEJ W POLSCE

Doktorant Instytutu Nauk Politycznych
Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Terytoria współczesnych państw zamieszkują często grupy etniczne i mniejszości narodowe różniące się od większości obywateli. Ich pojawienie się jest uwarunkowane naturalnymi migracjami ludności, bądź działalnością państw na przestrzeni wieków. W ostatnich latach w Polsce wzrasta zainteresowanie mniejszościami narodowymi. Jest to niewątpliwie przejaw tendencji wzmacniania roli małych grup społecznych w państwie. W procesie integracji tychże społeczności ważną funkcję pełnią organizacje, dbające o rozwój kultury, tradycji oraz poznanie historii własnego narodu.

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie aktualnej sytuacji mniejszości litewskiej w Polsce. Jako studium przypadku wybrano Litewskie Towarzystwo Św. Kazimierza w Sejnach. Jest to organizacja o charakterze non profit, która od blisko dwudziestu pięciu lat dba o zachowanie tożsamości społeczności litewskiej na pograniczu polsko-litewskim.

W literaturze przedmiotu możemy wyróżnić klasyfikacje podmiotów gospodarczych ze względu na formę własności oraz formę organizacyjno-prawną. Zgodnie z przyjętymi wyżej wymienionymi kryteriami, organizacje dzielą się na zorientowane na zysk, nazywane jako for profit, oraz non profit. Te drugie charakteryzują się brakiem działania w celu uzyskania przychodu [1. c. 30].

Tomasz Kafel wskazuje na fakt, że obie grupy organizacji możemy znaleźć w sektorze zarówno prywatnym, jak i publicznym. Funkcjonują bowiem instytucje skupiające się na wartościach wyższego rzędu, służące człowiekowi. Do tej grupy zaliczymy np. instytucje społeczne, fundacje, stowarzyszenia. Ich głównym celem jest pomoc społeczeństwu w realizacji zamierzonych celów, a nie czerpanie korzyści majątkowych.

Dlatego też kluczowe dla dalszych rozważań jest przedstawienie cech wyróżniających organizacje non profit na tle innych podmiotów gospodarczych. Organizacje non profit skupione są na ideach takich jak dobro człowieka czy ochrona zdrowia i środowiska. Realizują zadania społeczne, związane z polityką społeczną danego państwa, które nie znalazły swojego odzwierciedlenia w działalności innych stowarzyszeń. Zysk takiej organizacji uznawany jest jedynie jako forma realizacji swoich celów kierunkowych zawartych w statucie. Perspektywa działania jest długofalowa, a efekty trudne do zmierzenia [2. c. 83].

Organizacje non profit definiuje się jako: „podmiot prowadzący działalność na rzecz osiągania celów społecznie użytecznych, w którym ewentualnie wypracowany zysk jest przeznaczony wyłącznie na działalność statutową” [2. c. 84].

W praktyce oznacza to, że władze danej organizacji nie odprowadzają nadwyżki finansowej poza organizację, nie czerpią z tej działalności zysku. Przy tworzeniu tego typu

instytucji, w pierwszej kolejności bierze się pod uwagę cel istnienia, a dopiero później źródła finansowania czy sposoby zarządzania [3. c. 37].

Na potrzeby niniejszej pracy jako przykład organizacji non profit wykorzystano Litewskie Towarzystwo Św. Kazimierza w Sejnach. W dalszej części pracy zostanie przedstawiona historia organizacji oraz jej charakterystyka działania na rzecz społeczności litewskiej w Polsce.

Lietuvių šv. Kazimiero Jaunimui Auklėti ir Globoti Draugija" (Litewskie Towarzystwo im. św. Kazimierza Wychowania Młodzieży i Opieki nad nią) – dalej: LTK zostało powołane do życia 5 października 1925 roku w Wilnie. Była to najliczniejsza i najbardziej znana organizacja mniejszości litewskiej w okresie II Rzeczypospolitej Polskiej.

Siedziba centralna towarzystwa znajdowała się w Wilnie. W swoich szeregach skupiało prawie 20 tysięcy członków i liczyło 477 oddziałów w 1935 roku. Celem towarzystwa było krzewienie oświaty litewskiej. Prowadziło ono zespoły taneczne, czytelnie czy sekcje sportowe dla młodzieży.

Po jego zamknięciu w 1937 roku, odrodzenie nastąpiło dopiero w 1990 roku. LTK w swoich założeniach zamierza kontynuować tradycje organizacji istniejącej w okresie międzywojennym. Zmianie uległa nazwa stowarzyszenia z Litewskiego Towarzystwa im. św. Kazimierza Wychowania Młodzieży i Opieki nad nią na Litewskie Towarzystwo Świętego Kazimierza w Sejnach. Siedzibą władz jest miasto Sejny, a obszarem działalności obszar Rzeczypospolitej Polskiej.

Stowarzyszenie jako organizacja non profit wspiera działalność mniejszości litewskiej
na ternach Suwalszczyzny. Stowarzyszenie jest finansowane ze strony Polski i Litwy [4. c. 17].

LTK odwołujące się do założeń organizacji sprzed II wojny światowej, działa już ponad 25 lat. Jest to szanowana organizacja na terenach Suwalszczyzny, szczególnie w środowisku litewskim. Głównym celem Towarzystwa jest ukazanie bogatej kultury i tradycji ludowej jaką posiadają Litwini [5. c. 1-8]. Towarzystwo prowadzi szeroko rozumianą działalność kulturalno-oświatową. Poświęca dużo uwagi sprawom Kościoła, organizując wiele uroczystości religijnych. Stowarzyszenie chce również przybliżyć młodemu pokolenie historię swojej Ojczyzny, organizując wycieczki na Litwę, czy święta upamiętniające ważne wydarzenia dla tego kraju. LTK tworzą przede wszystkim sami mieszkańcy terenów Sejneńszczyzny, którzy przy wsparciu ze strony Litwy i Polski angażują się w codzienne życie mniejszości litewskiej. Obecnie jest coraz mniej organizacji niższego szczebla, które skupiają się na rozwoju danego regionu, a nie całego kraju [6. c. 1-2].

Bibliografia:

1. Iwaszkiewicz-Rak B., Siła wizerunku organizacji pozarządowych, w: „Trzeci sektor", Tom V, s. 30.

2. Kafel T., Wykorzystanie metody analizy partnerów w monitoringu otoczenia organizacji non-profit (na przykładzie Rejonowego Urzędu Pracy), w: „Organizacja i kierowanie", nr. III, 1997, s. 83.

3. Głogosz D., Golinowska S., Pozarządowe instytucje społeczne: między państwem a społeczeństwem, Warszawa 1999, s. 37.

4. Leś E., Organizacje non profit w nowej polityce społecznej w Polsce na tle europejskim, Warszawa 2013, 17.

5. Pietruszkiewicz, E., Lenkjos ietuvų šv. Kazimierai drugijos savaiavirom, w: ,,Šaltinis",
nr. XVIII.

6. Malinowska-Wiaktor J., 5 urodziny kwartalnika Šaltinis, ,,Šaltinis" 2011, nr XVI.

Andrzej Jurkun
Institute of Political Science
University of Warmia and Mazury in Olsztyn

The role of the Litewskie Towarzystwo Świętego Kazimierza in Sejny in the functioning of the Lithuanian community in Poland

Zofia Żukowska

CROSS-BORDER REGIONS ON THE POLISH-UKRAINIAN. HERITAGE AND CULTURAL TOURISM ON THE POLISH-UKRAINIAN AND UKRAINIAN-POLISH BORDERLAND – PERSPECTIVES AND POSSIBILITIES

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie im. KEN

Regiony transgraniczne na pograniczu polsko-ukraińskim. Turystyka historyczna i kulturowa na pograniczu polsko-ukraińskim i ukraińsko-polskim. Perspektywy i możliwości.

Abstrakt:

Celem niniejszego referatu jest przyjrzenie się turystyce historycznej i kulturowej na pograniczu polsko-ukraińskim oraz refleksja nad tym, jak wygląda oferta turystyczna oraz jak funkcjonuje w kontekście zrównoważonego rozwoju, w tym regionie. Dziedzictwo historyczne i kulturowe stanowi istotny element kultury wszystkich krajów. Walory przyrody, zabytki architektury i sztuki, produkty lokalne i regionalne czy tradycje i obyczaje osadzone głęboko w historii stanowią nieocenione dziedzictwo danego regionu, które mogą stanowić i często stanowią rozwój ekonomiczny regionu.

Celem feferatu jest przedstawienie dziedzictwa historycznego i kulturowego jako atrakcji turystycznej i potencjalnego produktu turystycznego na pograniczu polsko-ukraińskim. Ponadto pokazanie perspektyw i możliwości tego regionu.

Abstract:

The goal of this lecture is to examine the heritage and cultural tourism on the Polish-Ukrainian and Ukrainian-Polish borderland and to reflect on its tourist offer and its function in the context of the balanced development of this region. The historical and cultural heritage is an essential component in the cultures of all countries in the world. Natural

phenomena, objects of architectural and art value, local and regional products or traditions and customs deeply rooted in history all constitute invaluable elements of the heritage of a given region.

The purpose of this paper is to present the historical and cultural heritage as a tourist attraction and a potential tourist product on the Polish-Ukrainian borderland as well as to examine perspectives and possibilities of this region.

Stanisław Żukowski

SPOŁECZNO-KULTUROWY WYMIAR ZASTOSOWANIA TECHNIK TELEINFORMATYCZNYCH WE WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ

W relacjach międzyludzkich podstawową kwestią jest komunikowanie się, gdyż bez niego trudno mówić o istocie ludzkiej i społeczeństwie. Zaś z innej strony współcześnie traci na znaczeniu transport materialnych nośników kultury, ponieważ zostaje zastępowany bezpośredni transport myśli. Niemal na naszych oczach za sprawą technik teleinformatycznych, wszelkiego rodzaju kultury przenikają się i łączą w jedną całość. Teleinformatyzacja w coraz to większym stopniu określa kształt procesów cywilizacyjno-kulturowych jakie zachodzą w społeczeństwach, zmienia tradycyjne rozumienia pojęć takich jak cywilizacja i kultura. Z uwagi na ten fakt można zaryzykować stwierdzenie, że Internet staje się nową platformą dla komunikacji transgranicznej, a wyraża się to nowymi formami funkcjonowania społeczeństwa.

Наталія Савка

СУЧАСНИЙ ДЕМОГРАФІЧНИЙ РОЗВИТОК У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Львівський національний університет імені Івана Франка,
м.Львів, Україна

Відомо, що демографічні процеси є інерційними порівняно з соціальними, і відтак, менш керованими.

Очевидно, що сьогодні результатом найновіших демографічних змін є старіння населення. Це явище поширене у всіх без винятку економічно розвинутих країнах.

Україна, як і більшість країн Європи, перебуває в стані демографічної зрілості, і впродовж останніх 10 років приєднується до так званого другого демографічного переходу. Він пов'язаний із суттєвими змінами у життєвому циклі сучасних людей, змінами соціально-демографічних норм поведінки населення , орієнтованих на індивідуалізацію. Серед типових ознак другого демографічного переходу можна виокремити такі як шлюбно-сімейне планування, зростання частки позашлюбної

народжуваності, зростання середнього шлюбного віку, зміщення модального віку народжень на користь старшого материнського контингенту.

Так, у другій половині XX-початку XI століття , утвердження гендерної рівності

у сімейних і суспільних відносинах, масове набуття жінками високого рівня освіти та їх спрямованість на кар єру поза рамками сімейного життя виступають головними чинниками низького рівня народжуваності, а термін «планування сім ї» міцно утвердився у наукових дослідженнях та сімейній політиці. За визначення ВООЗ планування сім ї дає окремим людям передбачати і реалізувати народження бажаної кількості дітей та у бажаний час. Це досягається завдяки методам контрацепції та лікування вимушеного безпліддя. Відтак, у світовому контексті, планування сім ї розглядається як свідому обмеження кількості вагітностей, а отже, - і дітей, і як суспільне явище – таке, що не має негативного забарвлення.

Нині народжуваність у більшості європейських країн впала до найнижчого рівня, що суперечить сталості людського розвитку – руйнується наступність поколінь, втрачається природний потенціал їх відтворення.

В Україні, станом на сьогодні, маємо показник сумарної народжуваності 1,518 дітей на одну жінку умовного покоління репродуктивного віку, і дещо вище значення по Львівській області – 1,552. Маємо чітку тенденцію до зростання показника позашлюбної народжуваності, яка в середньому по Україні складає 22% , але при цьому у Львівській області найнижчий показник 8 %. Прикметно, що у Польщі як і в інших Європейських країнах позашлюбна народжуваність властива старшому материнському контингенту жінок , віком від 30 років і вище, в той час як в Україні позашлюбні народження характерні для наймолодшої материнської групи жінок, віком до 20 років.

Виходячи з реальних трендів відтворення населення України, показовими є наступні тенденції демографічного розвитку:

- відбуватиметься подальше зростання середньої очікуваної тривалості життя чоловіків;
- очікується постійне скорочення смертності немовлят завдяки розширенню мережі сучасних перинатальних центрів у регіонах;
- прогнозується також зростання сумарного коефіцієнта народжуваності умовного покоління жінок, бо в активному віці перебуватимуть найчисельніші когорти жінок, народжених у 1983-1987 роках;
- зростатиме середній вік матерів при народженні дітей усіх черговостей;
- природні втрати населення наростатимуть повільніше завдяки інтенсивнішому збільшенню сумарного коефіцієнта народжуваності та нетто-коефіцієнта відтворення.

За прогнозами відділу народонаселення ООН та Інституту демографії і соціальних досліджень до 2020 року відбудеться деяке зростання частки покоління дітей, до 16%.

Також через подовження тривалості життя буде поглиблюватися процес старіння, відповідно буде зростати навантаження на населення працездатного віку. Прогнозується зменшення репродуктивного потенціалу, бо дітородний контингент поповнять найменш чисельні когорти народжених у 2000-2004 роках. В Україні триватиме процес депопуляції через переважання смертності над народжуваністю і через зменшення репродуктивного контингенту жінок віком 15-49 років. За

прогнозом Інституту демографії і соціальних досліджень, в стані виснаженого демографічного ресурсу, тобто нестатку покоління батьків, Україна перебуватиме до 2030-2035 років. Позитивні зрушення можуть розпочатися, коли у дітородний вік вступатимуть більш чисельне покоління народжених , починаючи з 2004 року.

Ще одним потужнім резервом демографічного розвитку може стати міграційний приріст. При сприятливих соціально-економічних умов – це повернення в Україну трудових мігрантів. За оцінками результатів обстежень трудових мігрантів, проведених Інститутом демографії і соціальних дослідженню, їх кількість становить близько 2,5 млн. осіб , а напрямки міграції до країн – реципієнтів є такою: у Росії зосереджено 42% українських заробітчан , у Польщі – 14,3%, Італії – 13%, ЧехіЇ – 12,9%, Іспанії – 4,5%.

Європа є потужнім і стабільним центром припливу населення з країн, що розвиваються, і це дуже позитивно позначається на омолодженні вікової структури населення. По-перше, на постійне місце проживання прибувають представники молодих вікових груп, а по-друге, для сімей мігрантів характерною є вища народжуваність. Однак, цей вплив не зберігається довго, бо мігранти досить швидко асимілюються, і через деякий час приймають репродуктивну поведінку населення даної країни. Тому омолодження вікової структури населення можливе за рахунок припливу мігрантів.

На окрему увагу заслуговує питання про відмінність європейської і української середньої тривалості життя. Так, якщо у європейських країнах різниця між тривалістю життя жінок і чоловіків коливається у природних межах 5-7 років, то в Україні цей лаг набагато вищий , складає 11 років і зумовлений соціально-економічною ситуацією в країні. Так, аналіз ймовірностей смерті чоловіків і жінок в окремих вікових інтервалах показав, що з кожної тисячі 20-річних хлопців до 60 років не доживають 293 особи. Для порівняння , у сусідній Польщі – 178 .

Змінити цю ситуацію можливо лише через формування стандартів здорового способу життя та забезпечення якісного рівня медичного обслуговування населення.

Підсумовуючи, можна констатувати, що демографічні процеси сильно корелюють з соціальними та економічними процесами, що змінює світ на сімейному, національному і міжнаціональному рівнях, змінює сферу економіки, фінансів, медицини, змінює психологію і потреби людей.

Список використаних джерел:

1. Людський розвиток в Україні: історичний вимір трансформації державної соціальної політики (колективна монографія) / за ред. Е.М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2014. – 380 с.

2. НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ. Імперативи демографічного старіння. — К.:. ВД «АДЕФ-Україна», 2014. — 288 с.

3. http://www.lv.ukrstat.gov.ua/

Natalia Savka
Lviv University named by Ivan Franko

The current demographic development in the context of European trends

Demographic trends strongly correlated with social and economic processes that change the world for the family , national and sub-national levels , changes the sphere of economy , finance , medicine, psychology and changing needs of people.

Keywords: demographic process, demographic behavior, fertility, life expectancy.

Оксана Цісінська

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

провідний інженер сектору проблем транскордонного співробітництва
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України»

Вдосконалюючи механізми транскордонної співпраці, створюючи фінансові можливості, Рада Європи та Європейський Союз активно підтримують розвиток прикордонних територій. У зв'язку з інтеграційними процесами та впровадженням Європейською Комісією програм розбудови транскордонних відносин з країнами-сусідами, можливості для громадських організацій, що діють на території України у сфері роботи з європейськими фондами значно збільшилися у вирішенні проблеми в різних сферах діяльності (охорона навколишнього середовища, охорона здоров'я, інфраструктура тощо).

На даний час в національному законодавстві України є певна недосконаліть правових і фінансових механізмів підтримки транскордонного співробітництва, що відображається на якості співпраці громадських організацій в межах транскордонного регіону.

НГО, з метою активізації транскордонного співробітництва в рамках своєї території та залучення коштів ЄС до реалізації інфраструктурних проектів, мають представити свій варіант розвитку та становлення транскордонного співробітництва на розгляд регіональних органів влади, для отримання необхідного фінансування з їх сторони, так як це є дієвий засіб зміцнення міждержавних відносин та вирішення регіональних проблем через впровадження спільних транскордонних проектів і програм регіонального розвитку.

Основною метою в транскордонній співпраці для громадських організацій має бути економічний та соціальний розвиток через використання переваг регіону, який вони представляють.

Основні завдання, які вони мають поставити перед рамках транскордонного співробітництва повинні відповідати [3]:

- раціональному використанню переваг розташування території, представленої громадською організацією, як центру транскордонних зв'язків через упровадження спільних транскордонних проектів і програм;
- підвищенню економічної привабливості території, як «зовнішнього» регіону, використовуючи переваги сусідства з Європейським Союзом;

- розвитку транскордонного співробітництва з питань економічної та соціальної політики шляхом створення сприятливого середовища для здійснення ефективного співробітництва з Європейським Союзом;
- формуванню необхідних умов для залучення додаткових донорських коштів відповідно до нових інструментів регулювання донорських програм з боку Європейської Комісії;
- забезпеченню підвищення рівня професійної кваліфікації представників НГО, органів влади, бізнесу та громадськості для ефективної роботи в напрямку транскордонного співробітництва;

Основні принципи на яких повинна базуватись співпраця НГО в рамках транскордонного співробітництва – це:

- соціальне партнерство – налагодження співробітництва між регіональними органами влади та місцевого самоврядування, агенціями регіонального розвитку, підприємницькими структурами, науковими закладами, громадськістю тощо в межах транскордонного регіону;
- концентрація ресурсів – пошук фінансових джерел для підтримки тих проектів/ініціатив/заходів, які відповідатимуть пріоритетам даної території;
- інформаційне забезпечення щодо реалізації транскордонного співробітництва;
- узгодженість дій із програмами, що реалізовуються регіональними/місцевими органами влади в межах транскордонного регіону;

Головними інструментами, які допоможуть забезпечити виконання поставлених завдань НГО мають бути [2]:

- проведення конференцій, зустрічей за участі міжнародних інституцій, науково-практичних семінарів, днів добросусідства, засідань міжурядових комісій та робочих груп з метою активізації процесів розвитку регіонів рамках транскордонного співробітництва;
- створення умов для забезпечення подальшого ефективного функціонування громадських організацій, різноманітних центрів транскордонного співробітництва, асоціацій та мереж з метою розроблення неприбуткових транскордонних проектів та залучення додаткових донорських коштів у розвиток регіону;
- участь у підготовці, написанні та реалізації спільних міжнародних проектів, що фінансуються з грантових фондів Європейського Союзу для залучення їх в економіку регіону;
- інформаційне забезпечення транскордонного співробітництва через засоби масової інформації, різноманітні тренінги та друковані матеріали;
- підписання та виконання угод і планів в рамках транскордонного співробітництва з НГО прикордонних регіонів сусідніх держав.

Основні напрями, які мають реалізовувати громадські організації української частини в рамках транскордонного співробітництва:

1. Науково-теоретичний напрям. Для написання спільної Стратегії розвитку транскордонних регіонів. Цей напрям є теоретико-методологічною основою та практичним обґрунтування засад транскордонних зв'язків, розробленням механізмів становлення, розвитку і перспективного співробітництва прикордонних регіонів. Реалізація даного напряму може забезпечуватися через спільну діяльність з

науковими інституціями, фондами підтримки науки, навчальними закладами, центрами аналітичних та соціальних досліджень.

2. Прикладний напрям. Його метою є створення організаційних, інформаційних та кадрових передумов для реалізації зазначених завдань, тобто створення команди фахівців та підвищення професійного рівня службовців та спеціалістів з питань транскордонного співробітництва і координації діяльності громадських організацій.

Основні заходи щодо реалізації даного напряму мають бути наступними :

- забезпечення умов для створення організаційної інфраструктури взаємодії місцевих/регіональних органів влади цієї території та розвиток інститутів (агентств регіонального/місцевого розвитку, торгово-промислових палат, бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, фондів мікрокредитування тощо);
- формування команди висококваліфікованих спеціалістів у сфері проектного планування; підготовка та розроблення неприбуткових проектів із метою залучення коштів міжнародних донорських організацій, зокрема Європейської Комісії, з можливим співфінансуванням проектів з бюджету регіону;
- впровадження навчальних програм з метою підвищення рівня знань та практичних навичок у сфері транскордонного співробітництва представників місцевих органів влади, підприємців, зацікавленої громадськості з метою практичного використання у розробленні місцевих проектів розвитку територіальних громад;
- формування інформаційної бази даних про законодавство країн Європи, Європейського Союзу в цілому, кращий досвід транскордонної співпраці, існуючі можливості залучення коштів міжнародних донорів, одночасне просування подібної інформації до потенційних партнерів, зокрема інвесторів, успішних проектів у прикордонних країнах, а також у країнах Західної та Центральної Європи з метою впровадження успішних проектів на своїй території, узагальнення інформації про міжнародну технічну допомогу;
- розроблення посібника з питань транскордонного співробітництва для органів влади, територіальних громад, агенцій регіонального/місцевого розвитку та громадських організацій з метою практичного використання у розробленні місцевих проектів розвитку територіальних громад тощо.

3. Практичний напрям, що передбачає створення передумов для виконання транскордонних угод регіону, який представляють НГО з регіонами країн Європи. Його метою є підвищення ефективності виконання існуючих угод, укладених на рівні регіональних органів влади шляхом організації робочих груп, проведення моніторингу виконання угод і модифікації їх змісту.

Основними заходами щодо реалізації цього напряму має бути співпраця у:

- забезпеченні виконання транскордонних угод між місцевими/регіональними органами влади транскордонних регіонів;
- проведенні днів добросусідства України з Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією з метою поширення позитивного іміджу свого регіону, налагодженні взаємовигідних зв'язків між представниками органів влади, НГО, бізнесу, громадськості прикордонних регіонів;
- проведенні інформаційних Днів Європи (за підтримки Представництва Європейської Комісії в Україні) з метою інформування населення регіону щодо впливу інтеграційних процесів на розвиток регіону;

- проведенні засідань та зустрічей міжнародних робочих груп, координаційних рад, міжнародних експертів тощо;
- розвитку прикордонної інфраструктури (транспортної, туристичної, інституційної тощо) шляхом отримання міжнародної допомоги при реалізації транскордонних проектів;
- активній роботі з європейськими фондами та іншими організаціями для залучення коштів міжнародної технічної допомоги.

Очікувані результати, які можна отримати при реалізації співпраці в рамках транскордонного співробітництва, виглядають наступним чином:

- створення умов (розроблення різноманітних проектів) для залучення коштів з міжнародних фондів та донорських організацій у розвиток регіону;
- ініціювання навчальних та тренінгових програм для підвищення кваліфікації представників органів влади, НГО, бізнесу, наукових інститутів, неприбуткових організацій та громадськості, що займаються розвитком регіону на постійній основі;
- формування організаційної та інформаційної інфраструктури взаємодії органів влади, агентств регіонального/місцевого розвитку, громадських орагнізацій транскордонного регіону шляхом створення єдиного організаційного механізму;
- розроблення інформаційних матеріалів, презентацій про представлений регіон та проведення низки міжнародних заходів, з метою підвищення його позитивного іміджу, для сприяння залучення коштів міжнародних приватних інвесторів та організацій;
- проведення різноманітних міжнародних заходів з метою активізації транскордонного співробітництва та підвищення позитивного іміджу регіону.

Основні проблеми, з якими можуть зіштовхнутись НГО в рамках транскордонної співпраці – це :

- форс-мажорні обставини, які варто передбачити при спільному розвитку прикордонних регіонів;
- відсутність злагоджених дій з боку усіх інституцій з питань регіонального розвитку в прикордонних регіонах України та держав-сусідів;
- відсутність спільної стратегії, яка б передбачала взаємодію з міжнародними донорськими організаціями, що є зацікавленими в розвитку транскордонної співпраці в регіоні;
- відсутність державного співфінансування проектів міжнародної технічної допомоги та розвитку транскордонного регіону;
- відсутність єдиного підходу до процесу розроблення та реалізації транскордонних проектів з метою залучення додаткових коштів;
- відсутність механізму координації діяльності інституцій регіонального чи місцевого розвитку, які мають великий потенціал щодо залучення міжнародних донорських коштів, але не мають досвіду та потребують постійної інформаційно-консультаційної допомоги;
- відсутність інформаційно-консультаційної допомоги спеціалістам та менеджерам НГО на постійній основі;
- недостатність або відсутність практичного досвіду, інформації та можливості співпраці у представників органів влади зазначеної території, представників бізнесу, неурядових організацій в рамках транскордонного

співробітництва та можливості особистого ознайомлення з кращим досвідом подібної співпраці у країнах Європи;

- відсутність інформаційних матеріалів для НГО щодо розроблення неприбуткових проектів з метою залучення додаткових коштів;
- відсутність новітніх інформаційних інструментів для формування та просування позитивного іміджу регіону;
- відсутність або недостатність фінансування заходів для співпраці в рамках транскордонного співробітництва з державного та регіонального бюджету. Це одна з головних проблем, яка ставить під сумнів можливість транскордонної співпраці загалом, так як блокує виконання більшості заходів, що спрямовані на інтенсифікацію транскордонного співробітництва в цілому.

Список використаних джерел:

1. Official website The European Association of Development Agencies. Internet resourse / Available from: http://www.eurada.org/.

2. Цісінська О.Б. Взаимодействие институтов различных общественных групп региона как предпосылка интеграции в мировую экономику: опыт Украины. Теоретические и прикладные исследования соціально-экономических систем в условиях интеграции России в мировую экономику. Материалы II Международной заочной научно-практической конференции (1 ноября 2013 года) [Електронный ресурс]. – Тюмень: Тюменский государственный университет, 2013. – 998 с. (с. 189-193.)

3. Цісінська О.Б. Транскордонна партнерська мережа інституцій бізнесу, влади та громадського сектору регіону

Oksana Tsisinska
State Establishment «M. I. Dolishniy Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine», Lviv

Improving the efficiency of cross-border cooperation through the activities of NGOs

The basic objectives and principles which should be based NGO cooperation within the CBC. The basic tools to help ensure compliance with the objectives of NGOs. The main areas that have to implement public organizations in the cross-border cooperation.

Key words: cross-border cooperation, NGO, partner network, cross-border cooperation activities.

Секція 4 Фінанасово-економічні механізми транскордонного співробітництва

Дар'я Бесчастна, Яна Лихачова

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ КОНДИТЕРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ У СВІТОВИЙ РИНОК

викладач кафедри статистики, обліку та економічної інформатики
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
м.Дніпропетровськ, Україна,
студентка напряму «Прикладна статистика»
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
м.Дніпропетровськ, Україна

Український ринок кондитерських виробів – один із найбільш розвинутих у вітчизняній харчовій промисловості. Зростання доходів населення, підвищення його купівельної спроможності та попиту на продовольчі товари, посилення вимог покупців до якості й безпеки харчових продуктів є основними факторами збільшення виробництва в кондитерської галузі. Наявність високої конкуренції між провідними виробниками на внутрішньому ринку кондитерської продукції сприяє активізації інвестиційних процесів, спрямованих на розширення й введення в експлуатацію нових виробничих потужностей.

За даними міжнародної дослідницької компанії TNS, кожний українець з'їдає приблизно 2 кг шоколаду. Ця цифра менша східноєвропейського рівня щорічного споживання в 4-5 кг шоколаду на душу населення. Для прикладу, в Росії цей показник вищий — 5 кг. У Західній Європі та США — 5-6 кг шоколаду на рік. Середньостатистичний житель Швейцарії споживає понад 13 кг шоколадної продукції на рік.

За даними інформаційно-аналітичного агентства «Союз-Інформ», обсяг українського ринку кондитерських виробів у цілому становить 1-2 млн. т, або $2-3 млрд. Ринок шоколаду, а також продукції з нього становить 10-20% від загального ринку солодощів (а це близько 200-400 тис. т). Починаючи із 2000-х років спостерігався постійний приріст виробництва на ринку шоколаду. Із початком кризи виробництво знизилось приблизно на 5%. Із початку 2010 року виробництво шоколаду почало зростати. У порівнянні із 2009 роком до листопада 2010 року темп росту досяг приблизно 6%. За даними Державного комітету статистики України, у грудні 2010 виробництво шоколаду склало 40,3 тис. т, що на 6,5% більше, ніж у листопаді того ж року і на 8,1% більше ніж у грудні 2009 року. У 2011 вже почало складати 42,1 тис. т, а у 2012 – 43.2 тис. т [1, с.63-66].

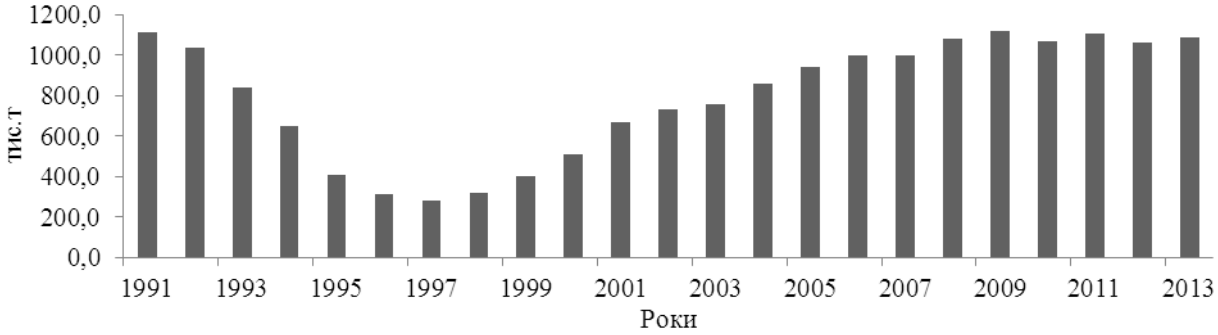

Рис. 1 – Обсяги виробництва кондитерської продукції в Україні в 1990-2012 роках

Кондитерський ринок в Україні характеризується низкою особливостей, зокрема: матеріалоємність – більша частина витрат спрямована на придбання сировини; коливання цін на сировину (цукор, борошно, какао-боби) протягом року; сезонність виробництва – восени та взимку попит на кондитерські вироби збільшується, а отже зростають і обсяги виробництва.

Ринок кондитерської продукції умовно поділяється на три основні сегменти: борошняні кондитерські вироби (найбільша частина ринку); шоколадні, які містять какао; цукристі без какао (карамель). Проблемою українського ринку шоколаду є залежність від імпортної сировини (какао-бобів та какао-порошку), ціни на яку ростуть у зв'язку з дефіцитом на світовому ринку какао, а також знеціненням гривні [3, с.8].

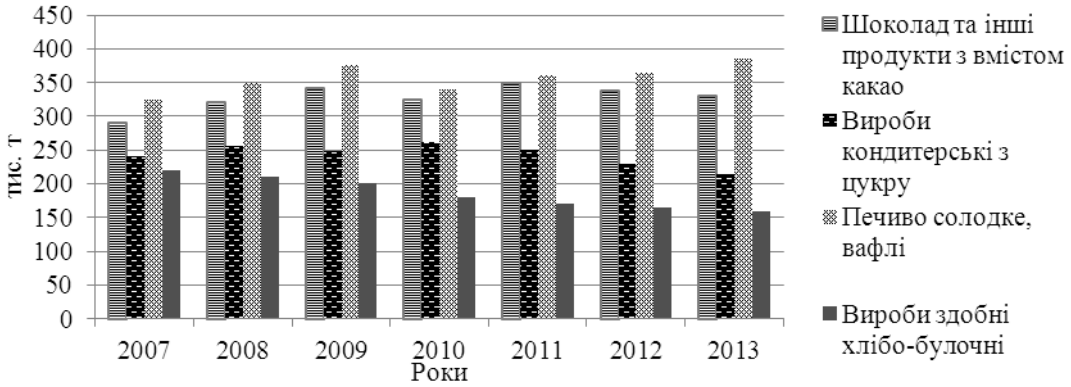

Рис. 2 – Кондитерське виробництво в розрізі підкатегорій

Основні виробники українського внутрішнього кондитерського ринку – «Конті», Roshen, Крафт Фудз Україна», Nestle, «АВК» – поки що успішно випереджають іноземних виробників. Власне, останніх на нашому ринку не так і багато – голландський концерн «Марс» – традиційний лідер виробництва шоколадних батончиків і постачальник драже і цукерок ТМ Ferrero. У низці супермаркетів можна знайти шоколадні цукерки італійських компаній Sorini, Witor's, французьких – Vahlrona, Cemoi, Jaqcuot, Maxim's, бельгійських – Duc d'O і Hamlet німецьких – Storck, Mauxion і P. Reber, скандинавської Fazer, швейцарських – Frey, Midor, Lindt і деяких російських – А. Коркунов, ф-ка ім. Бабаєва, «Рот Фронт» та ін.

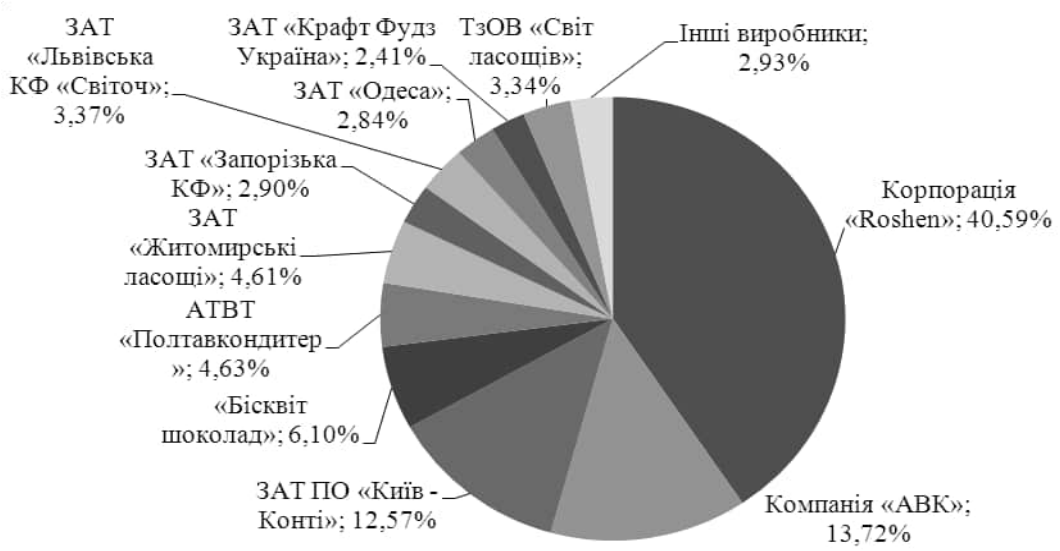

Рис. 3 – Випуск кондитерської продукції основними виробниками в Україні у 2014 році

В Україні працюють майже 800 компаній-виробників кондитерської продукції. При цьому 5 компаній-лідерів займають понад 60 % у структурі національного виробництва, що свідчить про високу концентрацію на цьому ринку. Між першими 12–15 найбільшими компаніями конкуренція зберігається на досить високому рівні – як за ціновими, так і за неціновими (якість, упаковка тощо) параметрами. Переважна кількість малих виробників кондитерських виробів слабо модернізовані, їхні ринки збуту обмежені, в них відсутні розвинені торгові марки. Вони не конкурують із великими виробниками та займають відносно вільні ніші – виробництво борошняних кондитерських виробів із використанням ручної роботи (торти й тістечка); робота на замовлення роздрібних торговельних мереж. Завдяки нижчій ціновій політиці скорочують собівартість виробництва за рахунок дешевшої сировини [2, с.76].

На основі вище зазначеного маємо констатувати, що ринок кондитерських виробів в Україні протягом 2005–2013 рр. розвивався динамічно. До 2009 р. досягнута певна структуризація ринку: основні суб'єкти створили холдинги та корпорації, завоювали споживачів у своїх сегментах ринку, налагодили постачання як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, інвестували в нове обладнання, зосередилися на якості й асортименті продукції, закріпили старі бренди та вивели на ринок інноваційні продукти й нові торгові марки. У кондитерському секторі ринку працює 833 підприємства, для 472 з яких кондитерська галузь є основною. Більшість змін у цій сфері відбулися завдяки інвестиціям, які мали і зовнішнє, і вітчизняне походження. Кожен із сегментів цього ринку мав власну динаміку як у грошовому, так і у натуральному вимірі. Кондитерський ринок України в найближчі роки чекатиме спеціалізація, а виробництво й надалі концентруватиметься в найбільших холдингах.

Список використаних джерел:

1. Галушко О. С. Тенденції розвитку ринку кондитерських виробів та особливості трансформації у системі цінностей його учасників / О. С. Галушко // Актуальні проблеми економіки. — 2010. — № 1. — С. 15—21.

2. Мозговая О. И. Анализ рынка кондитерских изделий / О. И. Мозговая, С. Г. Заболотный // УкрАгроКонсалт. — 2012. — № 3. — С. 8.

3. Закревська Л. М. Сучасний стан та перспективи розвитку експортної політики підприємств кондитерської промисловості України /Л. М. Закревська // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. — Д. : ДНУ, 2012. — С. 752—757.

Darya Beschastna, Yana Lyhachova
Dnipropetrovsk National University named after Oles Honchar

Status and prospects of development of the market of confectionery products Ukraine in conditions of integration into the global market

Ukrainian confectionery market - one of the most advanced in the domestic food industry. Rising incomes, increasing purchasing power and demand for food, increased buyers' requirements for quality and food safety are key factors in increasing production in the confectionery industry. The presence of high competition among the leading manufacturers in the domestic confectionery market promotes investment processes aimed at expansion and commissioning of new production facilities.

Confectionery market in Ukraine has the following features: material capacity - most of the costs to purchase raw materials; fluctuations in raw material prices (sugar, flour, cocoa beans) during the year; seasonality of production - autumn and winter demand for confectionery increases and rising production volumes.

Key words: The market of confectionery products, output, demand.

Мар'яна Вдовин

АНАЛІЗ СТАНУ ТА РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС У ГАЛУЗІ ТОРГІВЛІ

к.е.н., доцент кафедри статистики
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Транскордонне співробітництво – це особлива сфера міжнародних економічних відносин, яка розвивається на основі чітких критеріїв і принципів, зокрема засад партнерства, рівноправності, рівнозначності сторін, принципу допомоги, який розглядають як допомогу міжнародних, державних та регіональних інституцій та організацій у досягненні цілей транскордонної співпраці, що реалізуються регіонами та місцевими спілками, принципу солідарності прикордонних територій, принципу існування концепції стратегії транскордонного розвитку тощо [5].

Транскордонне співробітництво в нашій державі регулюється Законом України «Про транскордонне співробітництво», у якому подано таке визначення даного поняття: «Транскордонне співробітництво – спільні дії, спрямовані на встановлення

поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством» [2].

В умовах інтенсифікації інтеграційних процесів особливої уваги потребує транскордонне співробітництво у різних сферах, зокрема охорони довкілля, екологічної безпеки, науково-освітній та культурній сферах. Однак зв'язки між суб'єктами міжнародної економіки в першу чергу характеризують торговельні відносини. Кожна країна світу прагне вдосконалити механізм проведення зовнішньоторговельної діяльності, покращити процес розвитку торгівлі товарами та послугами, збільшити обсяги зовнішньоторговельних потоків тощо.

Тенденції розвитку транскордонного співробітництва в умовах глобальної нестабільності, особливості формування та інструменти регулювання торговельних потоків досліджували такі зарубіжні вчені: Д. Джоббер, І. Дюмулен, Ф. Котлер, Д. Найяара, Б. Рендер, Дж. Фитцсимонс, К. Хаксевер та інші. Закономірності розвитку зовнішньої торгівлі України з ЄС досліджували українські вчені, зокрема: Р. Заблоцька, Ю. Коваленко, А. Мельник, Ю. Мельник, А. Оліфер, А. Рум'янцев, В. Тіпанов, Т. Циганкова.

Євросоюз – один з головних партнерів України у зовнішній торгівлі, і за останній період часу обсяг зовнішньоторговельного обороту між Україною та ЄС постійно зростає.

У загальному обсязі зовнішньої торгівлі України частка країн ЄС у 2014 році збільшилась порівняно з попереднім роком і становила 31,5% в експорті та 38,7% у імпорті (26,6% і 35,3% у 2013 році відповідно). У 2014 р. експорт товарів до країн ЄС збільшився порівняно з попереднім роком на 2,6% і становив 17002,9 млн дол. США, імпорт становив 21069,1 млн дол. (зменшився на 21,3%). Негативне сальдо становило 4066,2 млн дол. США (10193,4 млн дол. США за 2013 р.).

На формування негативного сальдо вплинули окремі товарні групи: палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки (2762,9 млндол.), механічні машини (1855,4 млн дол.), фармацевтична продукція (1812,3 млн дол. США) [3,4].

Найбільші експортні поставки товарів здійснювались до Польщі – 15,6% від загального обсягу експорту до країн ЄС (чорні метали, руди, шлак і зола, електричні машини), Італії – 14,5% (чорні метали, зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження), Німеччини – 9,4% (електричні машини, одяг та додаткові речі до одягу, текстильні, механічні машини), Угорщини – 8,9% (електричні машини, чорні метали, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки), Іспанії – 6,9% (зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження, залишки і відходи харчової промисловості), Нідерландів – 6,5% (зернові культури, чорні метали, жири та олії тваринного або рослинного походження).

Порівняно з 2013 роком обсяг експорту товарів серед найбільших країн-партнерів збільшився до Іспанії – на 19,3%, Нідерландів – на 6,7%, Італії – на 5,7%, Польщі – на 3,9%, Німеччини – на 2,5%.

За підсумками 2014 р. найбільші поставки товарів до країн ЄС здійснювали Закарпатська область – 84,7%, Львівська – 72,2%, Тернопільська – 70,1%, Волинська – 69,2% та Івано-Франківська – 51,4%.

Найбільші імпортні поставки серед країн ЄС здійснювались із Німеччини – 25,4% від загального обсягу імпорту (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, механічні машини, засоби наземного транспорту, крім залізничного), Польщі – 14,6% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, електричні машини, пластмаси, полімерні матеріали), Італії – 7,2% (механічні машини, фармацевтична продукція, пластмаси, полімерні матеріали),Угорщини – 6,9% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, електричні машини, пластмаси, полімерні матеріали), Франції – 6,0% (фармацевтична продукція, різноманітна хімічна продукція, засоби наземного транспорту, крім залізничного) [3].

Обсяг імпорту товарів порівняно з 2013 р. зменшився з Італії на 26,8%,Франції – на 26,4%, Польщі – на 24,2%, Німеччини – на 19,5%.

Найбільше товарів із країн ЄС надходило до Тернопільської області – 85,2%, Волинської – 81,8%, Львівської – 65,7%,Житомирської – 64,1%, Чернівецької – 62,7%, Івано-Франківської – 62,6%, Рівненської – 54,5% та Хмельницької – 50,3%.

У 2014 р. обсяги експорту та імпорту послуг країнам ЄС склали 3991,6 млн дол. США та 3148,8 млн дол. США і зменшилися по відношенню до 2013 р. відповідно на 4,9% та 25,2%.

Позитивне сальдо становило 842,8 млн дол. США (у 2013 р. від'ємне – 16,3 млн дол. США).На позитивне сальдо найбільше вплинули окремі види послуг: транспортні (сальдо 1105,8млн дол.), з переробки матеріальних ресурсів (608,9 млн дол.), у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні (404,4 млн дол.), ділові (41,5 млн дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 1,27 (за 2013 р. – 1,00).

Питома вага експорту послуг країнам ЄС у загальному обсязі складала 34,6%, імпорту – 49,4% (у 2013 р. відповідно 29,5% та 56%) [4].

Серед країн ЄС найбільші обсяги експорту послуг надавалися Німеччині – 16,9% від загального обсягу експорту послуг країнам ЄС (транспортні, з переробки матеріальних ресурсів, у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні, ділові), Великій Британії – 16,5% (транспортні послуги, у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні, ділові), Кіпру – 11,6% (транспортні, послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні, послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю, ділові).

Найбільші обсяги експорту країнам ЄС припадали на транспортні послуги – 45,9% від загального обсягу експорту послуг до країн ЄС (повітряний вид – 32,2% від загального обсягу цих послуг, залізничний – 22,4%, автомобільний – 18,3% та морський – 16,6%), у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні –17% (комп'ютерні– 71,2%, телекомунікаційні–

19,5%), з переробки матеріальних ресурсів – 15,5% (для переробки товарів з метою реалізації за кордоном – 98,8%) та ділові – 12,5% (професійні та консалтингові – 59,2%, наукові та технічні послуги – 11,4%).

За результатами 2014 року країнам ЄС найактивніше надавали послуги підприємства Волинської області – 93,7% від загального обсягу області, Закарпатської – 90,2%, Івано-Франківської – 84,1%, Тернопільської – 83,1%, Львівської – 79,2% та Київської – 77,2%.

Серед країн ЄС найбільші обсяги імпорту послуг були отримані від Великої Британії – 22,4% від загального обсягу імпорту послуг країн ЄС (послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю, транспортні, ділові, роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності), Німеччини – 18,8% (транспортні послуги,

державні та урядові послуги, ділові, послуги з будівництва, у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні), Кіпру – 16,3% (послуги, пов'язані з подорожами та з фінансовою діяльністю, роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності, транспортні).

Найбільшу частку в загальному обсязі імпорту послуг від країн ЄС складали транспортні послуги – 23,1% від загального обсягу імпорту послуг країн ЄС (повітряний – 41,5% від загального обсягу цих послуг, автомобільний – 22,8%, залізничний – 13,4%), послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю – 19,4%, ділові – 14,5% (професійні та консалтингові – 50%, операційного лізингу – 12,3%) та послуги, пов'язані з подорожами – 14%.

Найбільше одержували послуги від країн ЄС підприємства Чернігівської області – 90,2% від загального обсягу області, Тернопільської – 88,1%, Закарпатської – 81,6%, Волинської – 80,3% та Миколаївської – 79,6%.

У зовнішній торгівлі з ЄС найактивніше беруть участь західні та південно-західні області України, що зумовлено спільним кордоном з країнами-членами ЄС, а саме Словаччиною, Угорщиною та Румунією.

Список використаних джерел:

1. Європейська Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (21 травня 1980 р., м. Мадрид). Текст українською мовою. – Рада Європи. – 35 с.
2. Закон України «Про транскордонне співробітництво». Доступно з : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861-15
3. Зовнішня торгівля України товарами з країнами ЄС за 2014 рік. Доступно з : http://www.ukrstat.gov.ua/
4. Зовнішня торгівля України послугами з країнами ЄС за 2014 рік. Доступно з : http://www.ukrstat.gov.ua/
5. Мікула Н. Посібник «Транскордонне співробітництво» / Н. А. Мікула, В. В. Толкованов. – К.: «Крамар», 2011. – 259 с.

Mariana Vdovyn
Ivan Franko National University of Lviv

Analysis of state and development of cross-border cooperation between Ukraine and the EU in trade

The applied aspects of the cross-border cooperation between Ukraine and the EU countries are considered in the article. It is also considered the category «cross-border cooperation» and its principles.

Key words: integration, export, import, EU countries, cross-border cooperation.

Людмила Войтович

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРАХОВИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

к.е.н., доцент, доцент кафедри банківського і страхового бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Тенденції розвитку страхової системи в Україні диктують необхідність її реформування та удосконалення. Польща багато в чому подібна до України як географічно, історично, культурно, так і економічно. Польща значно випереджає Україну у переході до ринкової економіки та й у економічному розвитку загалом. Тобто економічна ситуація у Польщі може бути зразком для України, зокрема для розвитку страхової системи. З 1 травня 2004 року Польща набула повного членства в Європейському Союзі і її досвід щодо формування та функціонування ефективної страхової системи може бути застосований в Україні.

Сучасна страхова система в Польщі зародилася в 1990 році із прийняттям Закону Польщі «Про страхову діяльність». Закон заклав загальні правові норми в сфері страхової діяльності, керуючись принципами, що використовуються на європейському страховому ринку.

Польська страхова система підконтрольна Комісії Фінансового Контролю (KNF), яка розпочала свою діяльність у 2006 р. та регулюється такими правовими актами, як закон про страхову діяльність, закон про страхове посередництво, закон про страховий та пенсійний нагляд. Діяльність страхових компаній проводиться за двома основними напрямами: страхування життя і страхування майна. Аналізуючи розвиток страхової системи Польщі за останні десять років, можна говорити про її стабільний розвиток і тенденції до росту. Темпи розвитку страхової системи перевищують темпи розвитку загальної економіки Польщі і складають близько 10% щорічного приросту.

Страхова система України – це сукупність елементів, об’єднаних внутрішніми і зовнішніми зв’язками, які взаємодіють і являють собою єдине ціле:

- страхові компанії;
- перестрахові компанії;
- філії страховиків-нерезидентів;
- товариства взаємного страхування;
- страхові та перестрахові пули.

Для порівняння у Польщі такими елементами страхової системи є акціонерні товариства, товариства взаємного страхування та відділення страхових компаній з країн Європейського союзу.

Закон України «Про страхування» визначає страховиками фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю, а також установи, що одержали ліцензію на здійснення страхової діяльності. Метою діяльності страховиків є отримання прибутку. Залежно від пропонованих видів страхування виділяють страхові компанії життя і страхові компанії, що пропонують ризикові види страхування (універсальні та спеціалізовані). Загальна кількість страхових компаній в Україні на 30.09.2015 р. становила 368, у

тому числі страхових компаній, якій займаються страхуванням життя – 50, а іншими видами страхування – 318. У порівнянні з Україною, на 31.12.2014 р. у Польщі налічувалося 57 страхових компаній, у тому числі страхових компаній, якій займаються страхуванням життя – 18, а іншими видами страхування – 39. Два страховики Польщі (PZU S.A, і TU Warta S.A.), контролюють майже 70% страхового ринку Польщі, з чого на частку PZU S.A. припадає 56%. Жоден з інших конкурентів не може забезпечити собі більше 5%. Якщо говорити про страхування життя, то PZU па Zycie S.A., Commercial Union Polska na Zycie S.A. і Amplico Life S.A., контролюють приблизно 90% ринку, з чого на частку лише PZU па Zycie S.A припадає приблизно 58%. Тенденції розвитку українського та польського страхових ринків дуже схожі, але є і відмінні риси. Наприклад, польські компанії зі страхування життя становлять 32 відсотки усіх страхових компаній, а українські – лише 14 відсотків. Страхові компанії є опорою страхової системи і головними «виробниками» страхових продуктів, які страхують суб'єктів господарювання та фізичних осіб. Окрім того, страховики також потребують страхового захисту від загроз на страховому ринку, чим і пояснюється потреба у перестрахуванні.

Особливим елементом страхової системи є філії страховиків-нерезидентів, які мають ліцензію на право здійснювати страхову діяльність відповідно до законодавства тієї країни, в якій вони зареєстровані. Основною метою діяльності філій страховиків-нерезидентів є страхування, перестрахування, формування та розміщення страхових резервів та управління ними. З січня 1999 року польський страховий ринок відкрився для міжнародної конкуренції, що було пов'язано зі спрощенням процедур по відкриттю представництв іноземних страховиків. Це просунуло деякі польські фірми на прискорення свого пошуку потенційних іноземних інвесторів чи на якнайшвидше завершення своїх переговорів з такими. У Польщі станом на 31.12.2014 р. налічувалося 39 страхових компаній з іноземним капіталом. Сьогодні на польському ринку переважають компанії з іноземним (близько 70%), переважно з австрійським та німецьким, капіталом. Участь іноземних страховиків сприяє конкуренції на ринку, що означає більш високий рівень обслуговування і конкурентні ціни.

Особливостями сучасного українського ринку перестрахування є те, що на ньому діють тільки універсальні перестрахові компанії, а також значна залежність учасників цього ринку від обсягу прийнятих на страхування ризиків. На даний момент на страховому ринку України представлена єдина вітчизняна професійна компанія з перестрахування „Лідер РЕ", вітчизняні універсальні страхові організації інших держав, міжнародні компанії з перестрахування і брокери. Послуги по страхуванню і перестрахуванню у Польщі можуть здійснюватися на основі дозволу міністра фінансів, який видає відповідну ліцензію. У Польщі зареєстровано одну перестрахову компанію станом на 31.12.2014 р.

Перестрахові компанії виступають в основному в ролі посередників та ретроцедентів для зарубіжних компаній. Неспроможність вітчизняних перестрахових компаній самостійно виконувати зобов'язання за значними ризиками зумовлює функціонування на цьому ринку перестраховиків-нерезидентів. Через передання зарубіжним компаніям в перестрахування найбільших за обсягами ризиків з низьким відсотком настання страхового випадку, вітчизняний ринок втрачає великі суми премій. Станом на 31.12.2014 р. в Україні структура перестрахування ризиків є

наступною: Великобританія займає 27,4% в загальній сумі перестрахування, Німеччина – 19,1%, Швейцарія – 9,6%, Польща – 8%, Росія – 7,9%, США – 6,9%.

Окремим елементом страхової системи є товариства взаємного страхування. Згідно Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Тимчасового положення про товариство взаємного страхування» № 132 від 1.02.1997 р., товариством взаємного страхування є юридична особа-страховик, створений відповідно до Закону України «Про страхування» з метою страхування ризиків членів цього товариства. В Україні правове регулювання діяльності товариств взаємного страхування є недосконалим, тому такі товариства не функціонують на теренах нашої держави. У Польщі станом на 31.12.2014 р. зареєстровано 8 таких товариств. У Західній Європі функціонує понад 2 тис. товариств взаємного страхування.

Починаючи з 1991 р. в Україні було зареєстровано та офіційно функціонувало лише два ТВС та дві філії, а саме: Закрите акціонерне товариство взаємного страхування «Наша справа»; Страхове відкрите акціонерне товариство київський регіональний фонд взаємного страхування «Промислова Україна»; Філія АСТ Промислова Україна Міжнародний християнський фонд взаємного страхування та Філія Товариство взаємного страхування підприємств місцевої промисловості Укрмісцевпром.

Страхові пули є тимчасовими об’єднаннями страхових компаній, які створюються на основі їх добровільної згоди для здійснення конкретного виду страхування за встановленими єдиними правилами страхування та страховими тарифами. Пул об’єднує страхові компанії, які мають ліцензію на певний вид страхування, тому для створення пулу не потрібна окрема ліцензія на здійснення діяльності. Основною метою створення страхових пулів є: забезпечення фінансової стійкості та стабільності страхових компаній; гарантування страхового відшкодування клієнтам; прийняття на страхування великих ризиків, які страхові компанії не можуть або не хочуть приймати на страхування індивідуально.

Страхова система Польщі характеризується тим, що середньостатичний громадянин даної країни витрачає щорічно близько 300 євро на страхування. Порівняно з Україною ця сума є досить великою, проте тут варто зважити і на рівень доходів громадян. Якщо звернутись до показників витрат на страхування інших жителів ЄС, то вони становлять близько 2000 євро в рік.

Таким чином, аналізуючи досвід Польщі для України вигідним було б впровадження таких заходів для вдосконалення страхової системи в Україні: підвищення страхової культури громадян через застосування маркетингових засобів окремих страхових компаній та страхових груп, а також за участі держави; заснування або перепрофілювання страхових компаній на вузьку спеціалізацію (страхування сільськогосподарських ризиків, туристичних ризиків, пенсійне страхування тощо); відкриття та розвиток товариств взаємного страхування. Ці та інші аспекти дадуть змогу вдосконалити вітчизняну страхову систему, що в свою чергу зумовить зростання економіки України в цілому.

Список використаних джерел:

1. Дані щодо страхової системи Польщі [Електронний ресурс] / Центральне Статистичне Управління Польщі. – Режим доступу до ресурсу : http://www.stat.gov.pl

2. Пантелеймоненко А.О. Західноєвропейські товариства взаємного страхування та страхові кооперативи: сутність організації, зміст діяльності та значення [Електронний ресурс] / А.О. Пантелеймоненко // Українська кооперація. – 2011. – № 4. – Режим доступу до ресурсу : http://www.ukrcoop-journal.com.ua/num/pantelejmonenko1.htm

3. Реформування страхового сектору: польський досвід та українські реалії [Електронний ресурс] // Україна Бізнес. – 2011. – Режим доступу до ресурсу : http://www.ukrbizn.com/headline/231-reformuvannya-strahovogo-sektoru-polskiy-dosvd-ta-ukrayinsk-realyi.html

4. Соколовська І.П. Національні джерела капіталотворення на страховому ринку Польщі: стан та перспективи розвитку / І.П. Соколовська // Фінанси України – 2010 . № 3. – С. 69–76.

5. Статистичні дані вітчизняного страхового ринку [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу до ресурсу : http://nfp.gov.ua/files/sektor/sk_9_mis_2015.pdf

Lyudmyla Voytovych
Ivan Franko National University of Lviv

Comparative characteristics of insurance systems in Ukraine and Poland

The structure and features of the insurance system in Poland and Ukraine are considered. The basic elements of insurance systems in those countries are allocated. Statistics in insurance and reinsurance are analyzed. The basic measures to improve the national insurance system are offered.

Keywords: insurance system, insurance companies, reinsurance companies, insurance and reinsurance pools, branches of insurance companies of non-residents, mutual insurance companies.

Celina Habryka

MIÓD Z SEJNEŃSZCZYZNY/ŁOŹDZIEJSZCZYZNY/ SEINŲ/LAZDIJŲ KRAŠTO MEDUS JAKO PIERWSZY PRODUKT TRANSGRANICZNY POLSKI I LITWY

Doktorant Katedry Analizy i Oceny Jakości Żywności
Wydziału Technologii Żywności
Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie

Wstęp. Konsumenci co raz częściej szukają miodów wyróżniających się jakością, walorami smakowymi, zdrowotnymi i odżywczymi, oraz pochodzeniem. Odpowiadając na takie zapotrzebowanie zostały wprowadzone symbole: Chronionej Nazwy Pochodzenia, Chronionego Oznaczenia Geograficznego oraz Gwarantowanej Tradycyjnej Specjalności. Produkty z tymi znakami mają chronić i promować oryginalne ich wytwarzane, ponadto

mogą być sprzedawane na terenie całej Unii Europejskiej. Miód z Sejneńszczyzny/Łoździejszczyzny/ Seinų/Lazdijų krašto medus jako pierwszy produkt transgraniczny Polski i Litwy 30 stycznia 2012 roku został zarejestrowany jako Chroniona Nazwa Pochodzenia [3, s.16].

Miód produktem transgranicznym

Według dyrektywy Rady Europejskiej z 2001 roku odnoszącej się do produkcji miodu (zaktualizowanej w 2014 roku): „miód jest naturalnie słodką substancją produkowaną przez pszczoły Apis mellifera z nektaru roślin lub wydzielin żywych części roślin lub wydzielin owadów wysysających żywe części roślin, zbieranych przez pszczoły, przerabianych przez łączenie specyficznych substancji z pszczół, składanych, odwodnionych, gromadzonych i pozostawionych w plastrach miodu do dojrzewania.” [2].

Nazwa „Miód z Sejneńszczyzny/Łoździejszczyzny / Seinų/Lazdijų krašto medus” została zarejestrowana jako Chroniona Nazwa Pochodzenia (ChNP) w Rozporządzeniu Wykonawczym Komisji (UE) Nr 75/2012 z dnia 30 stycznia 2012 r. Jest to pierwszy polski produkt transgraniczny. O jego rejestrację wspólnie wnioskowali producenci z Polski i Litwy. Obszar produkcji miodu położony jest w dorzeczu Niemna na pograniczu Polski i Litwy, na terytorium Pojezierza Wschodniosuwalskiego. W specyfikacji załączonej do wniosku zostały określone szczegółowe wymagania, które powinien spełniać opisywany miód. Pod nazwą „miód z Sejneńszczyzny/Łoździejszczyzny” może być sprzedawany wyłącznie miód pszczeli nektarowy - wielokwiatowy. Konsystencja tego miodu może być gęsta półprzeźroczysta, płynna lub skrystalizowana. W momencie sprzedaży miód może mieć postać płynną (patoka) lub skrystalizowaną (krupiec). Jego charakterystyczną cechą jest lekkie zmętnienie. Miód ma barwę od ciemnożółtej do ciemnozłotej, dopuszcza się, aby barwa miodu była nieco ciemniejsza, co jest spowodowane obecnością spadzi, która niekiedy pojawia się w okresie nektarowania niektórych roślin. Wytworzony on jest w oparciu o kilkadziesiąt charakterystycznych dla tego obszaru gatunków roślin miododajnych m.in.: różnych gatunków wierzb, klonów, mniszka pospolitego, maliny, kruszyny, koniczyny białej i łąkowej, komonicy, nostrzyka i innych motylkowych (Papilionaceae), żmijowca, miodunki, lipy, chwastów z rodziny krzyżowych (Brassicacae), chabra bławatka, wierzbownicy, robinii akacjowej, pustynnika, śliw, roślin z rodzin baldaszkowatych, goździkowatych i wargowych. Pyłki uprawnych roślin monokulturowych mogą znajdować się w miodzie wyłącznie w ilościach śladowych nie więcej niż 5%, a ich obecność nie może doprowadzić do zmiany charakterystycznego smaku, zapachu oraz barwy miodu. Dlatego pasieki nie mogą być ustawione bliżej niż 2000 m od pól objętych monokulturową uprawą. Miód pozyskuje się wyłącznie w okresie trzech miesięcy: od połowy maja do połowy sierpnia, chyba że na przeszkodzie staną szczególne warunki klimatyczno-pogodowe, które doprowadziłyby do przesunięcia okresu wegetacyjnego. W specyfikacji podano 14 metod produkcji i jego pakowania odbywających się na wyznaczonym obszarze geograficznym oraz szczegółowo określono obszar geograficzny występowania pożytków, z których jest on pozyskiwany. Miód z Sejneńszczyzny/Łoździejszczyzny zbierany jest na obszarze: po stronie polskiej: z 4 gmin powiatu sejneńskiego: Sejny, Giby, Krasnopol, Puńsk oraz 5 gmin powiatu suwalskiego: Suwałki, Szypliszki, Jeleniewo, Rutka-Tartak, Wiżajny. Natomiast po stronie litewskiej z 12 gmin Regionu Łoździeje: Kapciamiestis, Veisejai, Kuciunai, Lazdijai, Seirijai, Norageliai, Sventezeris, Teizai, Slavantai, Budvietis, Sestokai, Krosna). Cechy fizykochemiczne miodu z Sejneńszczyzny /Łoździejszczyzny są zgodne z ogólnie obowiązującymi zarówno w Polsce i na Litwie, jak też całej Unii Europejskiej wymaganiami dotyczącymi jakości handlowej.

Charakterystyka fizykochemiczna:
- Zawartość wody - nie więcej niż 18 %,
- Gęstość - powyżej 1.400 g/cm 3,
- Zawartość proliny - nie mniej niż 25 mg/100 g miodu,
- Zawartość 5-hydroksymetylofurfuralu (HMF) - nie więcej niż 3,0 mg/ 100 g miodu,
- pH (3,8- 4,8),
- Zawartość cukrów prostych (glukozy i fruktozy) - nie mniej niż 60g/100g
- Zawartość sacharozy – nie więcej niż 5g/100g
- Liczba diastazowa (LD) w skali Schade - nie mniej niż 8
- Wolne kwasy – nie więcej niż 50 meq/1000g
- Przewodność elektryczna właściwa – nie więcej niż 0,8 mS/cm

Duże znaczenie dla jakości „miodu z Sejneńszczyzny/Łoździejszczyzny" mają również specyficzne umiejętności lokalnych pszczelarzy. Musieli oni dostosować swoje umiejętności do trudnych warunków klimatycznych (miód na tym obszarze może być pozyskiwany, ze względu na bardzo krótki okres wegetacyjny, wyłącznie w okresie trzech miesięcy, tj. od połowy maja do połowy sierpnia). Kunszt pszczelarzy oraz wyjątkowość obszaru sprawiają, że jest uzyskiwany miód wyróżnia się m.in. takimi cechami jak niska zawartość wody, duża gęstość, niska zawartość 5-hydroksymetylofurfuralu czy stabilne pH. Parametrem wyróżniającym „miód z Sejneńszczyzny/Łoździejszczyzny" i świadczącym o jego wysokiej jakości jest również wysoka zawartość proliny, którą zawdzięcza on naturalnemu pochodzeniu, czynnikom środowiskowym, a niekiedy również dodatkowi spadzi [5].

Podsumowanie

System ochrony i promocji wyrobów regionalnych i tradycyjnych jest jednym z najważniejszych czynników wpływających na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich przyczyniając się do zróżnicowania zatrudnienia na tych obszarach. Dzięki systemowi ochrony i promocji produktów regionalnych i tradycyjnych chroni się również dziedzictwo kulturowe wsi, co w dużym stopniu przyczynia się do zwiększenia atrakcyjności terenów wiejskich oraz rozwoju agroturystyki i turystyki wiejskiej. Poprzez związek produktu z regionem, zakup staje się początkiem kontaktu z wyjątkową kulturą, tradycją, historią, społecznością i przyrodą danego obszaru. Zarówno w Polsce jak i w krajach Unii obserwuje się silną tendencję do podkreślania własnej przynależności regionalnej. W ten nurt idealnie wpisują się mechanizmy pozwalające promować i ochraniać dziedzictwo kulturowe poszczególnych obszarów Europy. Wytwarzanie produktów regionalnych i tradycyjnych może liczyć na wsparcie w zakresie promocji tego typu produkcji oraz na zainteresowanie lepiej uposażonych grup ludności miejskiej i turystów. [1, s.45; s. 4,33]

Literatura

1. Borowska A. (2014), The state and perspective of the development of beekeeping in Poland with particular regard to regionally specific honey [w:] Zeszyty wiejskie XX Zeszyt dwudziesty, Łódź 2014, s. 37-47.

2. Dyrektywa Rady 2001/110/WE z dnia 20 grudnia 2001 odnosząca się do miodu.

3. Halagarda M., Kędzior W., Pyrzyńska E.: Ochrona i zasady rejestracji produktów regionalnych i tradycyjnych [w:] Zeszyty Naukowe Towaroznawstwo, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, 2013, 918, str. 15-31.

4. Kamińska M. (2007), Pochwalmy się tym, co mamy najlepsze! [w:] Pasieka nr 3, 28-34.

5. Rozporządzenie Wykonawcze Komisji (UE) NR 75/2012 z dnia 30 stycznia 2012 r. rejestrujące w rejestrze chronionych nazw pochodzenia i chronionych oznaczeń geograficznych nazwę [„Miód z Sejneńszczyny/Łoździejszczyzny"/„Seinų/Lazdijų krašto medus" (CHNP)], (31.1.2012 PL Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 27/3).

Celina Habryka
Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

Honey from Sejneńszczyzna/Łoździejszczyzna/ Seinų/Lazdijų krašto medus as first cross-border product in Poland and Lithuania

The purpose of my work is to describe the honey from Sejneńszczyzna/Łoździejszczyzna/ Seinų/Lazdijų krašto medus. It is a product which is prizes as a Protected Designation of Origin, together with an indication of ecological areas Polish and Lithuanian from which this honey is obtained. This honey is first cross-border product in Poland and Lithuania In this article described procedures apply for getting a sign Protected Designation of Origin and criteria which this honey should managed based on available literature, scientific publication and European Union regulations. In consequence of this regulation it is used protection of some food products, which have a special and unique values, which result from tradition, natural and cultural heritage of this country or region.

Słowa kluczowe: miód, miód z Seneńszczyzny,
Keywords: honey, honey from Sejneńszczyzna,

Тетяна Гільорме, В. Ільченко
ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ СУБ'ЄКТОМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

доцент кафедри статистики, обліку та економічної інформатики, провідний науковий співробітник НДІ енергетики
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпропетровськ, Україна,
студентка кафедри статистики, обліку та економічної інформатики Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпропетровськ, Україна

У новому тисячолітті в Україні активно розвивається провадження проектів систем енергозабезпечення на основі використання альтернативних джерел енергії. З метою формування європейської ментальності у вітчизняних споживачів, посередників, постачальників, інших учасників ринкових процесів слід проводити відповідне маркетингове комунікаційне забезпечення створення і просування на ринки інноваційних енергозберігаючих технологій в Україні. Актуальність розробки

стратегій зменшення загроз енергетичній безпеці України є безперечною, особливо коли рівень енергоспоживання країни є одним з найвищих у Європі.

Інформаційний вакуум позбавляє експертів можливостей здійснити релевантне оцінювання прийнятого рішення. Тому власне й потрібно інформаційно-методичне забезпечення механізму, що забезпечує система інформаційної підтримки, а саме комунікаційна підтримка функціонування механізму маркетингового просування енергозберігаючих технологій (ММПЕТ).

Термін «механізм» у технічному дискурсі розглядається як сукупність пристроїв, які перетворюють дію (рух) одного тіла на дію (рух) іншого, а також спосіб їх поєднання; аналіз будь-якої структури має бути діалектично доповненим дослідженням способів передачі й трансформації взаємовпливу елементів системи. Універсальне тлумачення поняття «механізм» – це система, пристрій, що визначає порядок певного виду діяльності, послідовність станів, процесів та певну дію, явище.

Т. Парсонс [2] застосовував поняття «механізм» у контексті інтегративної комунікації, що впливає на мотивацію суб'єктів системи, детермінуючи їх у шляхи й засоби здійснення цих бажань. М. Вебер [3, С. 165] використовував поняття «механізм» як інтерпретацію соціальної дії, найважливішим атрибутом якої вважав «орієнтацію на іншого (інших)», що передбачає взаємне очікування відповідної поведінки всіх, хто бере участь у соціальних відносинах. Л. Козер [5, С. 410] стверджував, що у соціумах діють механізми соціальної стабілізації та соціальної дезінтеграції, які є досить суперечливими тенденціями суспільств. Організаційно-інформаційний механізм є складною багатогранною економічною категорією, яка ще не отримала однозначного трактування в економічній літературі.

Залежно від форми механізми формування бувають: економічний, організаційний, інформаційний тощо, їх поєднання. На наш погляд, необхідно розвивати саме організаційно-інформаційну складову механізму маркетингового просування енергозберігаючих технологій: створення інформаційного інтерактивного супроводу (побудова гнучких онлайнових інформаційних систем) під час впровадження сучасних енергетичних технологічних розробок на ринках енергетичного сервісу в Україні, організаційній взаємодії стейкхолдерів.

Перші два етапи даного механізму базуються на методологічному рівні формування механізму, при цьому здійснюється концептуальний вибір методологічних аспектів: загальнонаукові підходи дослідження (системний, комплексний, процесний, атрибутивний, ситуаційний), загальнонаукові принципи управління (системність, зворотний зв'язок, централізація та децентралізація, комплексність, мотивація, ефективність, науковість та ін.), загальні функції управління (планування, контроль, прогнозування, облік, оцінка, стимулювання, регулювання, аналіз, організація, координування).

При цьому обирається концептуальна модель механізму маркетингового просування енергозберігаючих технологій (ММПЕТ). Механізм просування дозволяє за допомогою управління реалізувати функцію процесу – трансформувати «вхід» (первинне становище) у «вихід» (бажане становище).

Формування ММПЕТ представляє теоретико-методичний рівень механізму: обрання об'єкта та суб'єкта, формування цілей, обрання науково-методичного інструментарію (методів). Впровадження ММПЕТ складається з двох рівнів: забезпечення (аналітичне, комунікаційне (інформаційне), технологічне, організаційне,

фінансово-економічне, законодавче) та самої реалізації. При цьому забезпечення (підтримка) може бути як стимулююче, так і дестимулююче. Забезпечення реалізації механізму відповідними ресурсами (персоналом, матеріальними, нематеріальними тощо), при цьому доречно застосувати теорію альтернативних витрат.

Альтернативні витрати – це економічний термін, який визначає втрачений зиск в результаті альтернативного використання певного ресурсу [8, С. 8]. Ще у 1817 році Давид Рікардо був близьким до розробки концепції альтернативних витрат у такому ж вигляді, проте його принцип мав назву «порівняних переваг» [6, с. 340]. Рікардо вважав, що саме через порівняні переваги виражається ефективність того чи іншого явища [6, с. 360]. Концепція альтернативних витрат була розроблена в XIX ст. Фрідріхом фон Візером, який створив принцип «імпутації» [7, с. 1610], тобто присвоєння ціни та корисності одного товару іншому за умови, що ці товари економічно пов'язані. При цьому величина втраченого зиску визначається як найбільше значення з усіх можливих альтернатив. Так, на підставі врахування в обліку альтернативних витрат на персонал, суб'єкт господарювання зможе економічно обґрунтовано приймати управлінське рішення щодо формування та використання персоналу (приймати в штат, наймати зовнішніх сумісників, використовувати послуги підрядчиків, надати власний персонал в аутсорсинг).

Методологічними засадами формування механізму маркетингового просування енергозберігаючих технологій є концепція «життєвого циклу» та модель Курта Левіна. Механізм маркетингового просування енергозберігаючих технологій як будь-який процес має стадії життєвого циклу: народження (виникнення самої концепції механізму, проведення необхідних досліджень та отримання необхідної інформації), розвиток (формування та впровадження механізму), процвітання (функціонування механізму) та занепад (закінчення дії механізму чи перехід на більш прогресивний рівень).

Відповідно до моделі К. Левіна процес будь-яких організаційних змін повинен включати 6 кроків [1, с. 86]: визнання необхідності змін; визначення цілей організаційних змін; постановка діагнозу, тобто вивчення причин організаційних змін; планування і вибір техніки змін; здійснення змін; оцінка змін.

На підставі концепції «життєвого циклу» та моделі Курта Левіна [1, с. 163] процедура формування та впровадження механізму маркетингового просування енергозберігаючих технологій складається з 7 етапів: виникнення концепції механізму; проведення необхідних досліджень та отримання необхідної інформації; формування механізму; впровадження механізму; функціонування механізму; закінчення дії механізму чи перехід на більш прогресивний рівень; оцінювання економічної доцільності впровадження механізму.

Об'єктом механізму є маркетингове просування енергозберігаючих технологій, є інноваційні енергозберігаючі технології. Суб'єкти механізму – економічні агенти (суб'єкти господарювання, держава, енергосервісні компанії тощо). Мета запровадження механізму – активізація маркетингової комунікаційної взаємодії економічних агентів на енергетичних та промислових ринках України за рахунок удосконалення комунікаційної підтримки.

Основними результатами етапів побудови механізму є: процес формування механізму – визначення концепції механізму з зазначеною метою, завданнями та обмеженнями; етап синтезу механізму – побудова структурно-логічної моделі механізму; впровадження механізму – створення переліку причин, які негативно

впливають на процес впровадження, та календарних заходів щодо їх усунення. При цьому ці процеси формування супроводжуються документацією у вигляді пояснювальних записів, графічних та математичних моделей, які розкривають сутність, склад та процеси функціонування механізму.

Сім етапів механізму маркетингового просування енергозберігаючих технологій (ММПЕТ) являють собою три ієрархічні рівні [4, С. 96]: підготовчий (визнання необхідності змін; визначення цілей організаційних змін; постановка діагнозу, тобто вивчення причин організаційних змін; планування змін і вибір техніки змін) – це етапи I-III; здійснення змін – IV-VI; оцінка змін – VII. Основними результатами цих трьох етапів є: підготовчий – визначення концепції механізму з зазначеними метою, завданнями та обмеженнями; здійснення змін – побудова та реалізація структурно-логічної моделі механізму; оцінка змін – пояснювальні записи, графічні та математичні моделі, які розкривають сутність, склад та процеси функціонування механізму.

Список використаних джерел:

1. Lewin K. (1943). Defining the "Field at a Given Time". Psychological Review. 50: 292-310. Republished in Resolving Social Conflicts & Field Theory in Social Science, Washington, D.C.: American Psychological Association, 1997.

2. Talcott Parsons: zur Aktualität eines Theorieprogramms / Helmut Staubmann, Harald Wenzel (Hrsg.). – Wiesbaden : Westdt. Verl., 2000.

3. Вебер М. Хозяйство и общество / пер. с нем.; под научн. ред. Л. Г. Ионина. – М. : Изд-во ГУ-ВШЭ. – 2010. – 310 с.

4. Гільорме Т.В. Формування механізму маркетингового просування енергозберігаючих технологій на ринках товарів і послуг України / Маркетингове просування енергозберігаючих технологій використання альтернативних джерел енергії в Україні: Монографія / С. О. Смирнов, С. Я. Касян, Л. В. Накашидзе, Т. В. Гільорме. – Дніпропетровськ : «ЛІРА», 2015. – С. 80–111.

5. Козер Л. А. Мастера социологической мысли / Л. А. Козер; пер. с англ. Т. И. Шумилина; под ред. д-ра философ наук, проф. И. Б. Орловой. – М. : Норма. – 2006. – 528 с.

6. Рикардо Д. Сочинения / Д. Рикардо // ЭКСМО. – 2008. – Т. 1, 2. – 840 с.

7. Фридрих Фрайхерр фон Визер (1851–1926) // The new Palgrave a Dictionary of Economics / ed. by J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman. Перевод А. С. Скоробогатова. – 1987. – 2650 с.

8. Хэнсен Ш. Перфоманс – контрактинг: новые горизонты / Ш. Хэнсен, Дж. Вейсман // Энергоаудитиэнергосервис. – 2013. – № 2(26). – С. 4–11.

Ганна Головчак

ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ РИНКУ ЖИТЛОВИХ ПОСЛУГ: ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

асистент кафедри обліку і аудиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Особливою проблемою на ринку житлових послуг в Україні є існуюча система обслуговування житла, зокрема комунальної власності. На сьогодні ЖЕКи не спроможні забезпечити вимоги мешканців щодо якості житлових послуг.

На законодавчому рівні затверджені Закон «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг» (2011 р.) та Закон «Про об'єднання співвласників багатоквартирних будинків» (2001 р.). В цілому багато нормативно-правових актів спрямовані на децентралізацію управління процесом утримання житла, створення конкурентного середовища та максимального залучення громадян до процесу управління їх власним житлом. Проте ефективні управлінські рішення через відсутність інформування суспільства та роз'яснювальної роботи серед громадян не стали впроваджені на практиці.

В усіх без винятку країнах Євросоюзу управління житлом є найпривабливішою ринковою системою, оскільки завжди забезпечений сталий попит на житлові послуги та присутня висока фінансова дисципліна населення.

В Польщі в 90-х роках минулого століття при приватизації житлового фонду мешканцям пропонувалась пільгова ціна викупу. В 1994 році був прийнятий Закон «Про власність на приміщення» з обов'язковим створенням житлового товариства – кондомініуму. В результаті виконання цього закону у кожного будинку з'явився ефективний власник і створився фінансово-економічний механізм взаємодії гміни (органу місцевого самоврядування) та власників житла. Товариство на конкурсних засадах залучає управителя і формує ринок житлових послуг. Держава в особі гміни бере участь у фінансуванні енергозберігаючих технологій та надає пільгові кредити для модернізації житла. Участь гміни як органу місцевої влади і обов'язковість створення товариства при наявності 2 і більше власників є відмінностями в організації ОСББ в Україні та Польщі.

Станом на 01.10.2015 в Україні налічується 14 328 об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (далі - ОСББ), що складає 19,13% від загальної кількості багатоповерхових будинків країни (74 900 будинки)

За січень-вересень 2015 року в регіонах утворено 556 ОСББ.

Протягом цього періоду утворено ОСББ у Вінницькій (73), Дніпропетровській (68), Запорізькій (47), Хмельницькій (41), Рівненській (35), Львівській (34), Харківській (31), Черкаській (31), Волинській (30), Київській (25), місті Києві (22), Тернопільській (20), Миколаївській (18), Одеській (17), Кіровоградській (14), Івано-Франківській (13), Житомирській (12), Закарпатській (6), Сумській (6), Чернівецькій (6), Херсонській (5), Полтавській (3) та Чернігівській (2) областях. У Донецькій, Луганській областях ОСББ утворено не було.

Станом на 01.10.2015 в Україні функціонує 534 приватних підприємства з утримання житлового фонду.

За підсумками січня-вересня 2015 року, кількість ПП збільшилась на 19 підприємств, а саме: у місті Києві (7), Одеській (9), Хмельницькій (2) та Рівненській (1) областях. Також кількість ПП зменшилась на 10 од.: у Вінницькій (3), Луганській(3)3 Кіровоградській (2) та Запорізькій (2) областях.

Створюються служби єдиного замовника (далі - СЄЗ), що підвищують ефективність роботи комунальних підприємств. Наразі в Україні налічується 57 СЄЗ. Також кількість СЄЗ зменшилась на 5 од. у м. Києві (2), Дніпропетровській (2) та Харківській (1) областях.

Станом на 01.10.2015 в Україні функціонує 5 764 житлово-будівельних кооперативів з утримання житлового фонду [1].

Натомість в Польщі створено більше 120 000 кондомініумів та працює близько 2600 приватних фірм з обслуговування житлового фонду.

Власне в Польщі застосована форма державно-приватного партнерства – гміни і власників житла. Чинне законодавство в Україні – Закон «Про ОСББ» та Закон «Про державно-приватне партнерство» - дають всі можливості органам місцевого самоврядування в особі виконкомів міських, селищних і сільських рад чи територіальних громад реалізувати механізми партнерства при створенні ОСББ. Це сприятиме зростанню довіри громадян до такої форми утримання житла.

Партнерство передбачає спільну відповідальність і укладання договору, в якому слід прописати вимоги поро обов'язковість участі всіх власників житла, терміни виконання, участь органів влади і власників при проведенні поліпшень житла, розмір оплати за житлові послуги тощо.

Для активізації реформування сфери утримання житла в Україні необхідно запровадити принцип державно-приватного партнерства при створенні ОСББ і внести необхідні правки в відповідні законодавчі акти.

Список використаних джерел:

1. Статична інформація Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zhkh/zhitlova-politika/diyalnist-osbb/udoskonalennya-sistemi-upravlinnya-v-zhitlovomu-gospodarstvi/.

2. Управління нерухомістю в Польщі на прикладі житлових товариств : історія виникнення, основні поняття, перспективи розвитку / Збігнев Дубль, Вітольд Каліновський, Збігнев Гамдзик, Гєновєфа Базюк-Пласка : під.ред. Збігнева Дубеля: Асоціація «Східноєвропейський Демократичний центр»ю - [Б.м.], 2006 – 50с.

3. Про державно-приватне партнерство : Закон України : від 01.07.2010 р. №2404 - VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/documents/12134.html.

4. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : Закон України : від 29.11.2001 року №2866 – III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2866-14.

Hanna Holovchak
Lviv National University named after Ivan Franko

Польський досвід реформування ринку житлових послуг : висновки для України

One of the priority directions in the upkeep of housing updating is the tenants' condominiums formation. To intensify the process, it is expedient to use the partnership mechanisms widely, management decentralization and tenants' participation in amount of housing control.

Key words: amount of housing, updating, state-private partnership.

Леся Данилюк, Ігор Романич

ЯКІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ СКЛАДОВОЇ ПОСЛУГ ПОШТОВО-ЛОГІСТИЧНОЇ КОМПАНІЇ

завідувач кафедри менеджменту організацій
ПрАТ "Вищий навчальний заклад "Міжрегіональна Академія управління персоналом" Львівський інститут
м. Львів, Україна,
доцент кафедри менеджменту організацій
ПрАТ "Вищий навчальний заклад "Міжрегіональна Академія управління персоналом" Львівський інститут
м. Львів, Україна

Послуга поштового зв'язку – це повсякденна діяльність поштово-логістичних операторів з надання споживачам можливості переміщати у просторі письмову чи друковану кореспонденцію; предмети – посилки, бандеролі, вантажі; кошти – грошові перекази [1, С. 64].

Маркетинг поштового зв'язку, як філософія оператора поштового зв'язку, означає орієнтацію усієї його діяльності – від проектування послуги до безпосереднього задоволення попиту споживачів – на високу технічну, технологічну та інтелектуальну якість надання послуги поштового зв'язку [1, С. 38]. Не менш важливим є й моральний аспект якості поштової послуги.

На відміну від традиційної орієнтації поштово-логістичних компаній, коли центром утворення прибутку сприймався сам оператор поштового зв'язку, в орієнтованої на маркетинг компанії центром прибутку стає послуга. Це означає, що [1, С. 39]:

- на першому місці у керівника стоїть врахування потреб споживача, а не потреб фірми;
- вищі посади займають не інженери та технологи, які відповідають за операційну діяльність, а економісти та менеджери, відповідальні за якісний сервіс клієнтів;
- більш якісна послуга буде куплена скоріше, ніж менш якісна;
- головна увага приділяється не зниженню витрат операційної діяльності, а насамперед врахуванню перспективних потреб реальних та потенційних покупців;
- горизонт планування – довгостроковий, а номенклатура послуг – широка.

Непостійність якості у виконанні роботи особами, які надають послуги, а також різниця в сприйнятті споживачів створюють значні проблеми для менеджерів, що працюють в сфері послуг [4, С. 48]. Важливим наслідком цього є те, що більшість послуг, а особливо поштових, вкрай важко стандартизувати, бо кожний клієнт має

відмінні бажання як до надання послуги, так і власне під час логістичного обслуговування. В більшості випадків порядок надання поштово-логістичної послуги визначає той, хто її виконує. Непостійність якості результатів надання послуг ускладнює здійснення контролю і гарантій якості, а отже, перетворює нормування продуктивності в проблему для менеджерів сервісних поштово-логістичних компаній.

Проблема якості надання послуг актуальна як для державного (УДППЗ), так і для приватних операторів поштового зв'язку в Україні. Як зазначено в [3, С. 18], – однією із проблем, з якою стикнулась пошта, є неналежна якість послуг, що пов'язана з низьким рівнем автоматизації та невисокою кваліфікацією персоналу.

З метою забезпечення ефективної господарської діяльності й отримання прибутку, автор [3] виокремлює такі проблемні питання, які без сумніву можна вважати спільними для всіх поштово-логістичних компаній:

- застаріле обладнання, що призводить до наявності значної частки ручної праці на всіх етапах логістичного ланцюга поштових відправлень;
- необхідність скорочення існуючої витратної частини бюджету, пошук джерел нових доходів, заміщення природного зниження рівня попиту на послуги поштового зв'язку;
- внутрішня і зовнішня конкуренція на ринку поштових послуг;
- економічно обґрунтоване та справедливе формування тарифів;
- підвищення якості послуг та обслуговування, налагодження стосунків зі споживачами поштових послуг;
- збереження цілісності поштових відправлень та вантажів, поштова безпека;
- забезпеченість кадрами необхідного рівня кваліфікації та освіти.

Одним з основних критеріїв якості послуг поштово-логістичної компанії є швидкість доставки.

Швидкість доставки для міжнародної складової послуг поштово-логістичної компанії включає:

- "першу милю" – доставка з-за кордону до місця оброблення поштових відправлень в Україні;
- розмитнення, оброблення та сортування поштових відправлень;
- "останню милю" – магістральне сполучення та доставка поштових відправлень в межах країни [5; 6].

Ставлення споживачів до швидкості доставки, яка як зазначалось, є однією зі складових якості поштових послуг, можна описати так: обравши, замовивши і оплативши в інтернеті потрігний товар протягом 10-20 хвилин, доставку доведеться очікувати 24-36 годин у випадку замовлення в межах України та 4-7 діб, якщо мова йде про замовлення з міжнародних магазинів [2].

Список використаних джерел:

1. Борисевич Є. Г. Особливості маркетингу послуг у сфері поштового зв'язку : [навч. посіб.] / Борисевич Є. Г., Горелкіна С. Б., Жуковська Л. Е. – Одеса : ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2011. – 216 с.

2. Городская логистика : итоги 2015 и тенденции будущего [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.slideshare.net/AlexandraGorbenko/ss-57919600.

3. Князєва О. А. Стратегія розвитку поштового зв'язку : [навч. посіб.] / Князєва О. А. – Одеса : ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2013. – 100 с.

4. Медведєв М. Г. Сервіс-менеджмент: задачі та моделі / Медведєв М. Г., Романенко В. М., Шоха В. П. // Науковий журнал «Інтелект XXI». – № 1’2014. – НУХТ, ГО «Інститут проблем конкуренції», 2014. – С. 46-52.

5. Романич І. Б. Поштова логістика : менеджмент і адміністрування операційної діяльності / Романич І. Б. // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наук. праць. – Вип. 717. Економіка. – Чернівці : ЧНУ, 2014. – С. 82-90.

6. Романич І. Б. Моделювання кількісних характеристик автопарку поштово-логістичної компанії за критерієм наповнення вантажами її загальної логістичної системи / Романич І. Б. // Науково-виробничий журнал „Інноваційна економіка”. – № 5 (54). – Тернопіль, 2014. – С. 73-82.

Lesija Danyliuk
Chief of Management of organizations Dept.
Ihor Romanych
Assistant professor of Management of organizations Dept.
Interregional Academy of personnel managementLviv institute
Lviv, Ukraine

Quality of international component of postaland logistics companies service

Postal service is a daily activity of post and logistics operators to provide consumers the opportunity to move trough the space their parcels, goods and written or printed correspondence. One of the main criteria of quality of postal and logistics companies service is the speed of delivery. The speed of delivery for the international component of postal and logistics companies service includes: "first mile" (delivery from abroad to the place of mail processing in Ukraine); 2) customs clearance, handling and sorting of mail; 3) "last mile" (delivery of mail within the country).

Key words: logistic operator, logistics companies, customs clearance

Оксана Єлісєєва, Аріна Русакевич

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

д.е.н. , професор, завідувач кафедри статистики, обліку та економічної інформатики
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
м.Дніпропетровськ, Україна,
студентка кафедри статистики, обліку та економічної інформатики
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
м.Дніпропетровськ, Україна

Сучасний стан економічного розвитку України є надзвичайно складним, що проявляється через падіння ВВП за рахунок зниження економічної активності, розбалансування державного бюджету, зростання державної заборгованості, формування та розкручування інфляційно-девальваційної спіралі, падіння купівельної спроможності населення. В такій ситуації усі сектори вітчизняної економіки

знаходяться під впливом наймасштабніших в історії країни кризових явищ – поєднання політичної, фінансово-економічної та банківської криз, що підвищують ймовірність негативного сценарію подальшого розвитку економіки.

У світлі останніх подій щодо проведення процесу «очищення» вітчизняної банківської системи від неплатоспроможних банків, а також тих, що порушували законодавство з питань легалізації та відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, слід констатувати той факт, що у функціонуванні вітчизняного банківського сектору надзвичайно гостро стоять проблеми непрозорих принципів ведення банківської діяльності, наявність великої кількості схем відмивання грошей, низький рівень менеджменту та відповідальності власників банків, цілеспрямоване банкрутство банків їх акціонерами, недосконало розроблені стратегії розвитку банків, низька якість кредитних портфелів тощо. В результаті політики «очищення» НБУ, а також через несприятливу економіко-політичну ситуацію в країні відбулося суттєве зменшення кількості банків, які мають ліцензію на здійснення банківської діяльності (рис.1).

Рис.1 – Динаміка кількості банків в Україні з 2008 по листопад 2015 рр.

Станом на 01 жовтня 2015 року ліцензію Національного банку України мали 120 банківських установ (в т.ч. 40 банків з іноземним капіталом).

Зважаючи на несприятливу економіко-політичну ситуацію в країні та виведення Нацбанком з ринку неплатоспроможних банків (в т.ч. таких, що порушували законодавство з питань легалізації та відмивання коштів злочинним шляхом та фінансування тероризму), кількість банківських установ протягом 2015 суттєво зменшилась.

Рис.2 – Динаміка зміни кількості банків за 2014-2015 рр.

Внаслідок значних обсягів докапіталізації ряду банківських установ (особливо з державних банків та банків з російським капіталом) протягом 2015 р. в структурі власності БСУ відбувались значні перегрупування. Станом на 1 жовтня 2015 року структура власності активів банківської системи України була представлена наступним чином: банки з приватним українським капіталом складають близько 22%, банки з іноземним капіталом (крім російських) – 17%, банки з російським капіталом – 21%, державні банки – 40% (рис. 3).

Рис.3 - Структура власності активів банківської системи України станом на 01.10.2015 р.

За даними щорічного групування банків за розміром активів у 2014 р. в Україні до І групи були віднесені 15 банків, до ІІ – 20 банків, до ІІІ – 23 банки, до ІV – 122 банки. При цьому частка активів банків залежно від групи в сукупних активах банків в цей період склала: І група – 64% активів, ІІ – 17%, ІІІ – 9%, ІV – 10% активів. В

процесі виведення неплатоспроможних банків III та IV групи з ринку, а також переведення ряду банків II групи у I групу, відбувається поступове збільшення активів банків I групи та їх концентрація по банківській системі. Як результат, станом на 01.07.2015 р. відбулося зростання частки активів I групи до рівня 75%

Підвищення концентрації активів банків I групи зумовлює зростання ризику розповсюдження системних кризових явищ, які стали причиною великих потрясінь в розвинених економіках під час світової фінансової кризи. Враховуючи таку ситуацію, НБУ було затверджено нову методику визначення системно важливих банків, до яких станом на 01.12.2014 р. було віднесено вісім банків: ПАТ «КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк», АТ «Дельта Банк» (з 02.03.2015 р. визнано неплатоспроможним), АТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ «Промінвестбанк», АТ «Сбербанк Росії». Основними критеріями системної важливості є загальний розмір активів, зобов'язань юридичних та фізичних осіб, системні взаємозв'язки в банківській системі (об'єм міжбанківського кредитування) та об'єм кредитування найважливіших секторів економіки.

Кредитна активність банківських установ впродовж 9 міс. 2015 року залишалася низькою, що обумовлено скороченням ресурсної бази, погіршенням кредитоспроможності позичальників та високим рівнем невизначеності щодо подальшого економічного розвитку. Це, в свою чергу, змушує банківські установи більш прискіпливо відноситись до фінансового стану потенційних позичальників або й взагалі призупинити на деякий час кредитування, надаючи перевагу інвестуванню коштів в цінні папери.

Протягом 9 місяців 2015 року обсяг клієнтського кредитного портфеля скоротився (на 9,47% або 95 334 млн. грн.) та станом на 01.10.2015 р. склав 911,02млрд. грн. Корпоративний клієнтський кредитний портфель представлений переважно коротко- та середньостроковими кредитами в національній валюті нефінансовим корпораціям, за цільовим спрямуванням – інші кредити (в т.ч. кредити в поточну діяльність). Кредитний портфель суб'єктів господарської діяльності за видами економічної діяльності був представлений переважно кредитами, наданими представникам сфери «Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів» та «Переробна промисловість». Обсяг кредитних операцій з представниками сфери будівництва та нерухомості, є також вагомим.

Станом на початок жовтня 2015 року, середнє значення відсоткової ставки за кредитами, наданими суб'єктам господарювання, складало 19,5% в національній валюті та 9,1% в іноземній валюті (18,3% та 8,3% відповідно на початку січня 2015 року).

Роздрібний клієнтський кредитний портфель протягом 9 міс. 2015 року скоротився на 16% (33 667 млн. грн.) та станом на 01 жовтня 2015 року складав 177 548 млн. грн. Значний вплив на динаміку показника мало визнання протягом 2015 року неплатоспроможними ряду банківських установ, зокрема I групи за класифікацією НБУ, що володіли значними за обсягами кредитними портфелями, в тому числі – роздрібними.

Основною складовою роздрібного клієнтського кредитного портфеля є споживчі кредити (в т.ч. «кешові» кредити). Обсяг іпотечних кредитів, наданих фізичним особам, станом на 01.10.2015 р. відповідає 40,5% роздрібного кредитного портфелю. В цілому, низькі темпи розвитку іпотечного кредитування обумовлені

доволі низькими темпами відновлення будівельної галузі, обмеженість довгострокового ресурсу, а також достатньо низьким платоспроможним попитом населення на довгострокове кредитування.

Враховуючи високі значення облікової ставки НБУ, високу вартість ресурсу на міжбанківському ринку, а також обмеженість доступу до зовнішніх джерел фондування, середні відсоткові ставки за депозитними вкладами з початку року демонстрували тенденцію до зростання. Середні відсоткові ставки за депозитами в національній та іноземній валюті станом на 01.10.2015 р. складають 15,2% та 7,3% відповідно (12,8% та 8,6% на початку року).

При цьому, відсоткові ставки за вкладами банківських установ, що мають дефіцит ліквідності та обмежений доступ до кредитів рефінансування зі сторони НБУ, значно перевищують відсоткові ставки інших банків (особливо за вкладними рахунками фізичних осіб), що негативно впливало на загальну ефективність роботи БСУ. Значне зростання відсоткових ставок за депозитними вкладами фізичних осіб можна було спостерігати у потенційно проблемних банків, в які в подальшому була запроваджена тимчасова адміністрація.

Частка коштів, залучених в іноземній валюті, в сукупному клієнтському портфелі є значною та складає 49%. Відтягування вирішення даних проблем в банківському секторі, сприяє погіршенню української економіки і призводить до скочування країни до примітивного реалізатора імпортної продукції і її обслуговування.

Перераховані вище проблеми потребують термінового вирішення з метою недопущення краху вітчизняної банківської системи. Необхідно провести ряд змін для стабілізації економіки і активації інвестиційного клімату, а саме:

- Створити фонд стабілізації банківської системи, що буде набагато вигідніше, ніж кожен раз виплачувати через Фонд гарантування компенсацій по поверненню вкладів збанкрутілих банків.
- Необхідно встановити НБУ норму, яка буде визначати співвідношення активів і пасивів для комерційних банків;
- Скоротити інвестиційні ризики шляхом забезпечення гарантій на законодавчому рівні, контроль і збільшення гарантій банкам, як інвесторам;
- Розробити стратегію Національним банком України для виходу банківської системи з кризи;
- Провести реформування банківської системи;
- Сформулювати внутрішні фінансові ресурси банкам;
- Створити систему моніторингу.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/index.

2. Аналітичний огляд банківської системи України за І квартал 2015 р. / НРА «Рюрик» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_1_kv_2015.pdf.

3. Смовженко Т., Кравченко І., Багратян Г. Макроекономічна політика України в 2014-2019 рр.: банківська та фінансова сфери / [Т. Смовженко, І. Кравченко, Г. Багратян] // Вісник Національно- го банку України. – 2014. – № 10. – С. 20–24.

Oksana Yeliseeva, Arina Rusakevich
Dnipropetrovsk National University named after Oles Honchar

STATISTICAL ANALYSIS OF THE CURRENT BANKING SITUATION IN UKRAINE

Despite the unfavorable economic and political situation in the country and the withdrawal of insolvent banks from the market by the National Bank of Ukraine (including those who was violated the legislation on money laundering and legalization of criminal proceeds and terrorism financing), during 2015 the number of banking institutions decreased significantly. Proportion of funds in foreign currency in the total customer portfolio is 49%. The delay in solutions to these problems of the banking sector contributes to the deterioration of the Ukrainian economy and leads to the transformation of the country to primitive implementer of imported products and its service.

Key words: Banking sector, credits, deposits, insolvency

Ірина Жук

РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ УКРАЇНИ

кандидат економічних наук, асистент кафедри туризму
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Туризм є ефективним і перспективним сектором економіки багатьох країн світу. Він сприяє диверсифікації економіки, стимулює приплив інвестицій, прискорює розвиток експортного потенціалу, залучення до міжнародної діяльності суміжних галузей економіки, також відіграє важливу роль у створенні додаткових робочих місць і забезпеченні зайнятості населення, зростанні доходів населення і підвищенні добробуту нації. Вплив туризму на економічний розвиток виявляється й у пожвавленні ділової активності, збільшенні обсягів виробництва та реалізації товарів і послуг завдяки зростанню платоспроможного попиту.

В економіці України, спрямованої на активну інтеграцію у світове господарство, туристична галузь поступово перетворюється на детермінанту соціально-економічного розвитку, однак темпи цих перетворень залишаються незадовільними, про що свідчать найнижчі позиції у світових рейтингах туристичного ринку. Поліпшити ситуацію можна шляхом реформування системи державного регулювання туристичної галузі України.

Теоретичні та практичні аспекти формування та функціонування механізму державного регулювання туристичної галузі знайшли своє відображення у наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених, а саме Л. Агафонової [1], М. Биржакова [2], О. Бойка [3], В. Вахмістрова [4], В. Зайцева [5], М. Мальської [6], П. Пуцентейло [10], Т. Ткаченко [11], В. Федорченка [7] та ін.

Державне регулювання розвитку туристичної галузі належить до механізмів реалізації політики держави в галузі туризму. Розвиток туристичної галузі

характеризується позитивною динамікою кількісних та якісних показників: збільшенням туристичних потоків, відрахувань у державний і місцевий бюджети, підвищенням рівня зайнятості тощо.

Завдання державного регулювання туристичної галузі визначаються з урахуванням основних тенденцій розвитку туризму, на внутрішньому і міжнародному ринках туристичних послуг з повноваження та участі держави у формуванні основних умов функціонування суб'єктів туристичної діяльності, її реальних можливостей.

Загальновідомо, що туризм дає змогу без особливих витрат держави розвивати малий і середній бізнес, створювати нові робочі місця, залучати інвестиції, розвивати інфраструктуру. Сучасна індустрія туризму розглядається як самостійний вид економічної діяльності і як міжгалузевий комплекс.

За оцінками Всесвітньої туристичної організації, на сьогодні туризм посідає перше місце серед галузей світового господарського комплексу за обсягом експорту товарів і послуг. Виробляючи 9% глобального (загальносвітового, національного продукту), залучаючи 7% світових інвестицій, туризм нині є найпотужнішою сферою світової економіки. На туризм припадає 11% споживчих витрат, 5% податкових надходжень. За валютними надходженнями, що зростають щорічно на 10%, туризм випередив експорт нафтопродуктів, телекомунікаційного обладнання, автомобілебудування [12].

Україна має вагомі об'єктивні передумови для того, щоб увійти до найрозвиненіших туристичних країн світу. Однак, попри високий потенціал туристично-рекреаційних ресурсів, наша держава навіть не входить до рейтингової таблиці, що включає 75 країн світу, які мають найбільші доходи від туризму, оскільки частка туризму в економіці країни є вкрай низькою.

Для України характерними є нестабільність інституту управління, часті зміни підходів до управління туристичного сферою, незадовільний науковий супровід розвитку туризму, вкрай низький рівень реалізації його потенціалу. Так, за останні 15 років замість реформування туристичної галузі державою шість разів реформувався центральний орган виконавчої влади в галузі туризму, змінювалась його назва. Характерно, що кожного разу зі зміною назви затверджувалась ліквідаційна комісія, яка майже рік займалась ліквідацією старого органу та передачею справ і функцій новому органу.

Українське туристичне законодавство застаріло морально. Враховуючи вектор зовнішньої політики, доцільно використовувати туризм як майданчик для апробації європейських стандартів і принципів роботи. Норми Закону "Про туризм" необхідно узгодити з директивами ЄС в туристичній сфері, передусім з директивою ЄС від 13.06.1990 р. № 90/314 ЄС про комплексний туризм, відпочинок і тури. Закон повинен бути більш прикладним, а не декларативним, повинен окреслити основні вимоги та механізми реалізації послуг туристичними підприємствами, стимулювати розвиток пріоритетних для держави внутрішнього та в'їзного туризму, а також діяльність вітчизняних туроператорів, які займаються експортом туристичних послуг.

У процесі реформування системи державного регулювання туристичної галузі України окреслилися проблеми, які потребують нагального вирішення: інституційного, законодавчого та стратегічного. Це насамперед невідповідність чинної нормативно-правової бази потребам і тенденціям розвитку туристичної галузі, її неузгодженість зі світовими стандартами. Окрім того, першорядним завданням є

створення структури державного регулювання туризму в Україні з урахуванням сучасних реалій і досвіду країн з високорозвиненою туристичною індустрією.

Нормативно-правової, методичної, організаційної та інформаційної підтримки держави особливо бракує туристичному підприємництву на рівні малих міст і сільських населених пунктів, де туризм може стати важливим чинником соціально-економічного та культурного розвитку, сприяючи збільшенню зайнятості населення, розбудові міської інфраструктури, реконструкції та збереженню пам'яток тощо.

До найважливіших проблем державного управління у сфері туризму належить:

- несформованість системи органів державного управління галуззю туризму (ліквідовано Державне агентство з питань туризму та курортів);
- неефективність менеджменту та менеджерів в державному туристичному секторі;
- недосконала та застаріла нормативно-правова база (невідповідність сучасним вимогам Закону України "Про туризм", недосконаліть положень Податкового кодексу);
- відсутність комплексного підходу до розвитку галузі – комплексної стратегії розвитку галузі, маркетингової стратегії держави;
- неефективність механізмів залучення інвестицій у галузь.

Першими етапами на шляху удосконалення чинної моделі державного управління в галузі туризму в Україні повинні стати створення Національної туристичної ради, спеціалізованого центрального органу виконавчої ради (самостійного або в складі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України), який буде займатися формуванням та реалізацією стратегії розвитку туризму й державної політики в сфері туризму, та Експертної ради з питань туризму при комітеті Верховної Ради України (рис.).

Першорядними завданнями повинна стати розробка цілісної стратегії розвитку туризму на державному і регіональному рівнях, що буде враховувати досвід зарубіжних країн, створення конкурентоспроможного на міжнародному ринку національного туристичного продукту та мережі туристичних представництв за кордоном для ефективної пропаганди цього продукту, створення національного туристичного багатомовного інтернет-порталу, маркетингова і рекламно-інформаційна діяльність, узгодження нормативно-правової бази туристичної індустрії з міжнародними стандартами.

Однією з пріоритетних стратегій розвитку України має стати розвиток в'їзного та внутрішнього туризму спроможного суттєво впливати на зайнятість населення, підприємницьку активність, залучення інвестицій та поліпшення іміджу країни. У країнах, які є лідерами у туристичній сфері, накопичено чималий досвід застосування державою різноманітних інструментів мотивації розвитку туристичної діяльності. В Україні, де державне регулювання туристичного бізнесу дотепер обмежувалося розробкою стратегій, програм розвитку тощо, важливо, скориставшись досвідом сусідів, впровадити сучасні механізми взаємодії влади і бізнесу, попередньо визначивши рекреаційно-туристичну сферу однією з пріоритетних стратегій розвитку країни, створити стимул для малого і середнього бізнесу у сфері в'їзного туризму; мотивувати громадян іноземних держав на відвідування України.

Рис. 1. Модель державного управління у галузі туризму
Примітка: розроблено автором

Підсумовуючи вищезазначене основними завдання туристичної реформи в Україні є:

1. Законодавчо визнати розвиток в'їзного та внутрішнього туризму одним з пріоритетних стратегічних напрямів розвитку економіки держави.
2. Законодавчо забезпечити надання реальних преференцій для суб'єктів підприємницької діяльності.
3. Збільшення бюджетних видатків на популяризацію туристичних ресурсів України на регіональному, національному та міжнародному рівнях, забезпечення діяльності туристично-інформаційних центрів.
4. Імплементація у вітчизняне законодавство європейських стандартів якості та європейської звітності щодо аналізу туристичних потоків.
5. Розширення переліку держав, громадяни яких можуть в'їжджати в Україну без віз, подовження тривалості разового перебування в Україні з 90 до 360 днів.
6. Збільшення державного замовлення на підготовку вищими навчальними закладами фахівців рекреаційно-туристичної сфери.
7. Створення центрального органу виконавчої влади з метою регулювання розвитку в'їзного та внутрішнього туризму в Україні, а також зміцнення конкурентоспроможності вітчизняних курортів.
8. Розробка та прийняття нової редакції Закону України "Про туризм" на принципах пріоритету розвитку в'їзного та внутрішнього туризму, державно-приватного партнерства.

Процеси децентралізації, дерегуляції, які відбуваються в Україні, актуалізують проблему створення цілісної системи державного управління туристичною галуззю, що відповідає сучасним вимогам динамічного розвитку та реалізується на різних рівнях – державному, регіональному, окремого підприємства.

Для успішного проведення реформи вкрай важливо заручитися підтримкою туристичної спільноти, а для цього потрібні її широке громадське обговорення, об'єктивне висвітлення проблем туристичної сфери у засобах масової інформації.

Список використаних джерел:

1. Агафонова Л. Г. Туризм, готельний та ресторанний бізнес: ціноутворення, конкуренція, державне регулювання : навч. посіб. / Л. Г. Агафонова, О. Є. Агафонова. – К. : Знання України, 2002. – 358 с.
2. Биржаков М. Б. Введение в туризм: Путешествия. Туризм и туристская индустрия. Законодательство о туризме / М. Б. Биржаков. – 3-е изд. – СПб. : Изд. дом "Герда", 2002. – 320 с.
3. Бойко О. В. Особливості формування та реалізації туристичної політики держави: міжнародний, національний, регіональний досвід : монографія / О. В. Бойко ; за ред. А. Ю. Парфіненка. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. – 279 с.
4. Вахмистров В. П. Правовое обеспечение туризма : учеб. пособ. / В. П. Вахмистров, С. И. Вахмистрова. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2005. – 288 с.
5. Зайцева В. М. Правове регулювання туристичної діяльності : навч. посіб. / В. М. Зайцева, Ю. В. Філей. – Запоріжжя : Просвіта, 2010. – 220 с.
6. Мальська М. П. Просторові системи послуг (теорія, методологія, практика) : монографія / М. П. Мальська. – К. : Знання, 2009. – 363 с.
7. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні : зб. нормат. актів / за ред. В. К. Федорченка. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 640 с.
9. Про внесення змін до Закону України "Про туризм" : Закон України №1282–15 [від 18.11.2003 р.] [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №13. – С. 180. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1282–15/page
10. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.08.2013 р. – №638 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/ 638-2013-p
11. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва : навч. посіб. / П. Р. Пуцентейло. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
12. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму : теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія / Т. І. Ткаченко. – 2-ге вид., випр. і доп. – К., 2009. – 463 с.
13. World Tourism Organization UNWTO [Electronic recourse]. – Mode of access : http://www2.unwto.org/
14. World Travel & Tourism Council (WTTC) [Electronic recourse]. – Mode of access : https://www.wttc.org/

Iryna Zhuk
Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

Reform of tourism in the economic crisis of Ukraine

The economy of Ukraine that aimed at active integration into the world economy, the tourism industry is becoming a determinant of social-economic development, but the pace

of change remains unsatisfactory, as it is evidenced the lowest position in the world rankings tourist market. The basic directions of reforming the system of state regulation of Ukraine's tourist industry – institutional, legal and strategic support are showed. Ways of improvement of the current governance model of tourism in Ukraine are singled out.

Keywords: national economy, tourism, public administration tourism, government regulation of tourism, tourism reform.

Ольга Корнілова, Євгенія Писанко

РОЗДРІБНА ТОРГІВЛЯ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

к.е.н.,доцент кафедри статистики, обліку та економічної інформатики
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
м.Дніпропетровськ, Україна,
студентка кафедри статистики, обліку та економічної інформатики
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
м.Дніпропетровськ, Україна

Торгівля як один із видів економічної діяльності за своєю сутністю та формою належить до досить складних соціально-економічних систем, а отже вона є невід'ємним складником розвитку економічних відносин. Розвиток торгівлі є важливою передумовою забезпечення сприятливого економічного та соціального клімату будь-якої держави.

Ринок роздрібної торгівлі швидко розвивається, включає все більше нових об'єктів та задовольняє потреби населення, і як провідна галузь сфери обігу з кожним роком набуває все більших темпів розвитку. Регулювання та стабілізація об'єктів цих відносин та процесів є однією з основних умов розвитку ринку. Роздрібна торгівля впливає на економіку держави, а розміщення об'єктів роздрібної торгівлі, в свою чергу, впливає на її ефективність.

Дослідженням особливостей функціонування та розвитку роздрібної торгівлі присвячені роботи ряду науковців, зокрема В.Апопій, К.Бєляєва, К.Дериведмідь, Т. Загорної та інших. Але з огляду на динамічність даної сфери та мінливих зовнішніх умов необхідним та актуальним є визначення основних факторів впливу та обгрунтування прогнозних значень основних показників роздрібної торгівлі та специфіки окремих торгівельних мереж.

Одним з найбільших перспективних секторів української економіки, що відіграють провідну роль у розвитку споживчого ринку та обслуговуванні населення, є роздрібна торгівля. Вона є невід'ємною частиною національної економіки, що характеризує економічне зростання через динаміку споживчих витрат.

В Україні відповідно до Класифікатора видів економічної діяльності роздрібна торгівля належить до секції G, що має назву "Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку". Національний стандарт України "Роздрібна та оптова торгівля: терміни та визначення понять" визначає роздрібну торгівлю як вид економічної діяльності в сфері товарообігу, що охоплює купівлю-

продаж товарів кінцевому споживачеві та надавання йому торговельних послуг. Тобто вона є завершальною фазою товарного обігу, під час якої здійснюється передання товару кінцевому споживачеві для задоволення його потреб в обмін на гроші.

Роздрібна торгівля відображає процеси, що відбуваються в обсязі і структурі споживання матеріальних благ та послуг, а тому вона відображає матеріальний добробут населення через величину задоволення їх потреб у продуктах повсякденного вжитку. За допомогою показників роздрібної торгівлі можна визначити найважливіші пропорції економічного та соціального розвитку держави, розподіл національного доходу на фонд нагромадження та фонд споживання тощо.

Останнім часом український ритейл зазнав значних змін: на місце традиційних для радянського роздрібу, гастрономів і універмагів, прийшли сучасні формати, а ті, які продовжують функціонувати застарілі торговельні точки приходять до ідеї модифікувати методи роботи, або закриваються як неефективні та поглинаються більше успішними конкурентами.

Еволюція роздрібної торгівлі перш за все пов'язана з мінливими зовнішніми економічними умовами та використанням європейських стандартів, а також із входом на роздрібний продовольчий ринок іноземних представників.

Протягом останніх декількох років вітчизняна роздрібна торгівля переживає значний підйом. Темп зростання обсягу роздрібного товарообороту підприємств за 1995-2014 рр. склав у середньому 27% до попереднього року.

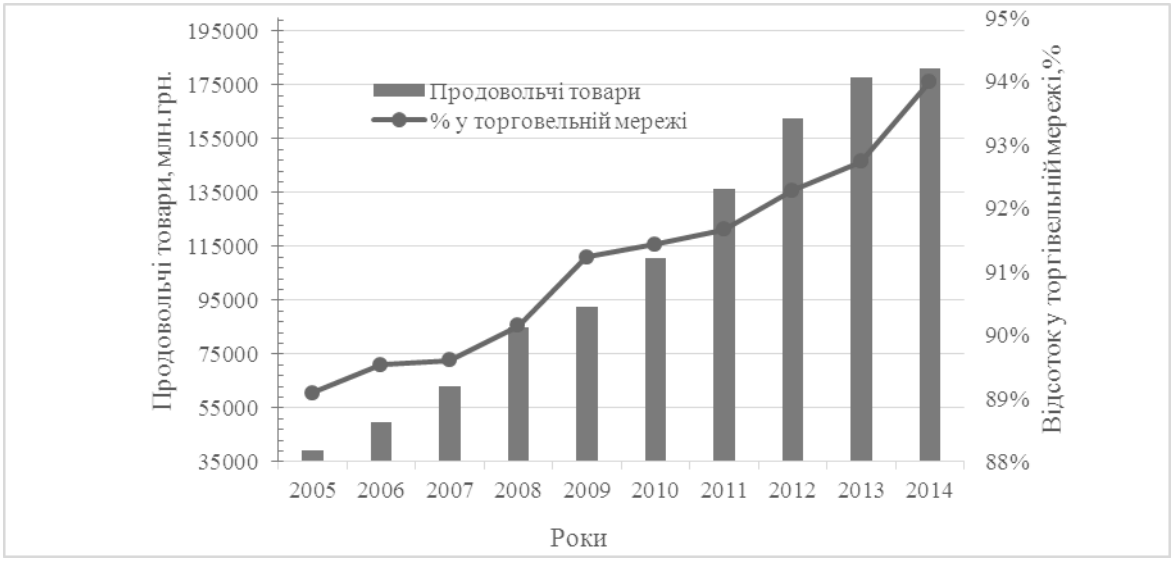

Рис. 1. Роздрібний товарооборот підприємств України у 2005-2014 рр.

Середня кількість об'єктів роздрібної торгівлі за період з 2003 по 2014 рік становила 50772 одиниць. З кожним роком їх кількість, в середньому, зменшувалась на 4%, дана тенденція спричинена, перш за все, укрупненням торгових об'єктів, що є результатом помітного збільшенням обсягів торгової площі за останній період. Середнє значення торгової площі об'єктів роздрібної торгівлі за період з 2003 по 2014 роки становила 7715 тис. м2, з кожним роком вона збільшувалась на 168,82 тис. м2, або на 1,03%. Помітне зменшення обсягів торгівельної площі в 2014 році в порівнянні з 2013, спричинено складною політичною та територіальною ситуацією.

Основною причиною швидкого зростання роздрібного товарообороту в Україні в останні роки є зростання доходів населення у кількісному вираженні, яке можна визначити як темп росту заробітної плати громадян. Значну частину обсягу товарообігу торгівлі, а саме, за даними 2014 року 36,97 %, становить обсяг роздрібної торгівлі.

Не зважаючи, на помітне збільшення обсягів торгівельної площі, забезпеченість населення даним критерієм не досягає середнього встановленого значення Міністерством економіки України. (Рис.2) Нинішня політична та економічна ситуація в країні, внесла корективи у розподіл областей за забезпеченістю населення торговою площею.

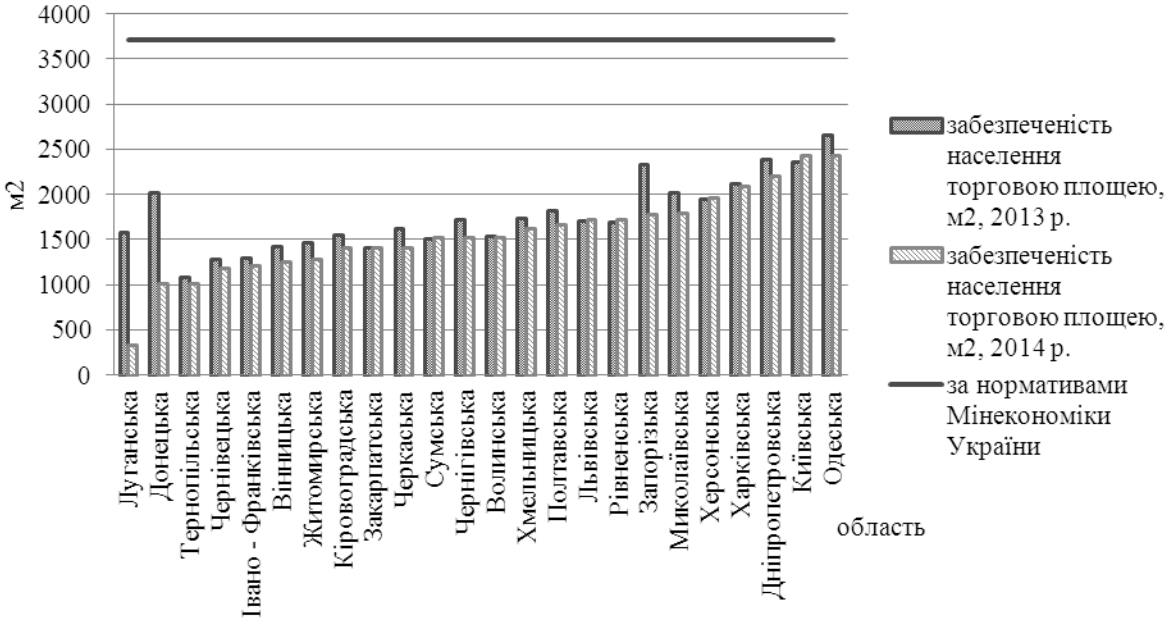

Рис.2. Торгівельна площа на 1000 жителів за 2013 рік по областям

Якщо порівнювати дані з 2013 роком, то помітно, що у зв'язку з наявною ситуацією, Луганська та Донецька області знаходяться на останніх місцях, хоча в 2013 році вони мали відносно близькі значення до встановлених нормативів. Області, які перевищують поріг 2000 м2 лише три: Дніпропетровська, Київська та Одеська, а інші навіть не доходять до вказаної межі.

На обсяг роздрібного товарообігу мають вплив ряд чинників, зокрема доходи населення, які здебільшого формуються на основі заробітних плат. Графічно залежність між роздрібним товарообігом в Україні та середньомісячними заробітними платами відображає діаграма розсіювання (рис. 3)

Рис.3. Залежність обсягу роздрібного товарообороту від середньої заробітної плати в Україні

На основі кореляційно-регресійного аналізу було визначено рівняння регресії, яке відображає вплив середніх заробітних плат в Україні на обсяг роздрібного товарообігу:

Y=5664.3+19.78*X

деY – обсяг роздрібного товарообігу, млн.грн.;

X – середня заробітна плата, грн.

Модель є якісною: коефіцієнт детермінації R2=0.7972, тобто 79% варіації роздрібного товарообігу описується розмірами середньомісячної заробітної плати в Україні. Зв'язок між результативною та факторною ознакою є досить міцним (коефіцієнт кореляції r=0,8928).

Модель є адекватною та статистично значущою оскільки розрахункове значення критерію Фішера F=12,456 значно перевищує табличне значення Fтабл=3,4.

Визначення чутливості зміни одного фактора за рахунок іншого можливо на основі коефіцієнту еластичності:

$$e = \frac{\bar{x}}{\bar{y}} * b_1$$

де $\bar{x}$ – середньомісячна заробітна плата за 2011-2015 роки;

$\bar{y}$- середньомісяний товарообіг за 2011-2015 роки.

Отже, при зростанні заробітної плати на 1% спостерігається середнє зростання роздрібного товарообігу на 0,92% або при збільшенні середньої заробітної плати на 1 гривню – роздрібний товарообіг в Україні в середньому збільшується майже на 20 млн.грн.

В умовах ринкових відносин, для ефективного функціонування даного сектора, виникає необхідність у створенні організованої мережі торгівлі, забезпечення швидкого і стабільного доведення товарів та послуг до кінцевого споживача, здійснення сприятливих умов для організації споживання. Створення мережі підприємств роздрібної торгівлі, як розвинутої системи торгового обслуговування, стимулює підвищення національного виробництва товарів народного споживання та підвищує якість обслуговування населення.

Список використаних джерел:

1. Апопій В. В. Організація торгівлі / В. В. Апопій. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с

2. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua.

Olga Korniliva, Yevgeniya Pysanko
Dnipropetrovsk National University named after Oles Honchar

Retail in Ukraine: features of functioning

The retail market is developing rapidly and the number of its facilities is increasing in order to satisfy the population's needs. As leading industry sphere of circulation, it increase the intensity of development continuously. Regulation and stabilization of these relations and processes objects is one of the basic conditions for market development. Retail affects the state economy, and the placement of objects of retail trade affects its efficiency.

It is necessary to create a well-organized trade network, ensure fast and stable process of bringing goods and services to the final consumer, and implement favorable conditions for the consumption organization in order to provide an effective functioning of this sector in market conditions. Creation of retailer's network, as the development of trade service system, stimulates the increase of national production of consumer goods and improves the quality of public services.

Keywords: Volume of retail, retailers, correlation and regression analysis, elasticity

Ірина Кравців

МАРКЕТИНГ – ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ НАРОЩУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПРИКОРДОННИХ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

асистент кафедри маркетингу
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Активізація транскордонного співробітництва регіонів на сучасному етапі європейської інтеграції супроводжується пошуком нових інструментів розвитку прикордонних територій. Це актуалізує проблему диверсифікації засобів підвищення ефективності функціонування економіки прикордонних регіонів на основі нарощування їх ресурсного, людського та фінансового потенціалу. На особливу увагу, зокрема, заслуговує проблема раціонального використання та нарощування соціально-економічного потенціалу сільських територій прикордоння, оскільки в умовах лібералізації руху товарів і послуг, зумовлених євроінтеграційними процесами, цей потенціал має схильність перетікати з менш розвинутих країн у більш конкурентоспроможні на основі посилення трудової міграції та зміни пріоритетів інвестиційної політики підприємців.

Наприклад, В. Борщевський з цього приводу наголошує: «Нарощування соціально-економічного потенціалу розвитку сільських територій на основі підвищення ефективності функціонування механізмів, які це нарощування забезпечують, має відбуватися завдяки зменшенню обсягів ресурсів, що споживаються сільською економікою, зниженню трансакційних витрат у процесі її функціонування, а також мати наслідком збільшення обсягів виробництва на цих територіях товарів і послуг, зростання платежів до бюджетів різних рівнів та покращення умов життя сільського населення» [1, с. 91]

Зниження трансакційних витрат у процесі використання ресурсів прикордонних сільських територій, орієнтоване на підвищення ефективності використання їх соціально-економічного потенціалу, відбувається, насамперед, завдяки удосконаленню інституційного середовища вказаних територій. Це вимагає застосування сучасних підходів до удосконалення цього середовища та використання інноваційних інструментів їх розвитку. Одним з таких інструментів є маркетинг сільських територій.

Незважаючи на те, що його застосування в останні роки набуло значного поширення у практиці регіонального розвитку країн членів ЄС, а також дедалі частіше застосовується при формуванні стратегічних пріоритетів транскордонного співробітництва за участю прикордонних регіонів України, сільські території вказаних регіонів нашої держави фактично не використовують тих можливостей і переваг, які забезпечує маркетингова концепція управління. Зокрема сучасні засоби та важелі регіонального маркетингу, які активно використовуються в процесі формування та розвитку єврорегіонів, транскордонних кластерів і технологічних парків, спроможні забезпечувати суттєве підвищення ефективності використання соціально-економічного потенціалу прикордонних сільських територій України у процесі їх інтеграції в систему євроінтеграційних координат, пов'язану з розвитком транскордонного співробітництва.

На думку Н. Мікули та О. Пастернак, до основних інструментів транскордонного маркетингу регіонів (а відтак і маркетингу прикордонних сільських територій) належать: маркетинг іміджу (слогани, теми, девіз, іміджеве позиціонування, візуальні символи, події, прямий маркетинг, публікації, брошури, відеофільми, сувенірна продукція з регіональною символікою, PR, регіональні бренди, визначні особистості, маркетингові дослідження з метою виявлення існуючого іміджу і потреби в його коректуванні); маркетинг привабливості (реклама, прямий маркетинг, PR, події, маркетингові дослідження з метою виявлення проблем та потенційних визначних місць); маркетинг населення, персоналу (реклама, стимулювання збуту (соціальні, податкові, житлові пільги), маркетингові дослідження з метою виявлення потреби регіону в спеціалістах певної кваліфікації, проблем із забезпеченням комфортних умов життєдіяльності); маркетинг інфраструктури (реклама, прихована реклама (зйомки фільмів, передач в певному регіоні або про певний регіон), персональний продаж (візити представників регіону в інші країни, регіони), маркетингові дослідження з метою виявлення проблем з інфраструктурою регіону). [2, с. 5-6]

На жаль, до цього часу маркетинг сільських територій не набув скільки-небудь серйозного поширення, ані в Україні загалом, ані в практиці адміністративно-управлінської діяльності прикордонних сільських територій нашої держави. Значною

мірою це зумовлено недостатнім рівнем інституційної та фінансової спроможності органів місцевого самоврядування сільських територіальних громад. Водночас, слід відмітити, що започаткована адміністративно-територіальна реформа, яка здійснюється в руслі політики децентралізації, дозволяє сподіватися на вирішення цієї проблеми вже в найближчому майбутньому. Адже, отримавши додаткові фінансові ресурси, з одного боку, та мотивацію до розвитку інвестиційної активності в межах відповідних прикордонних сільських територій (замість відтоку трудових мігрантів і надмірного виснаження земель екстенсивними технологіями обробітку ґрунту), з іншого, органи місцевого самоврядування цих громад, неодмінно диверсифікуватимуть методи власної адміністративно-управлінської діяльності, в тому числі і з залученням ефективних інструментів сучасного маркетингу.

Наприклад, М. Хвесик наголошує на тому, що саме прикордонні регіони та сільські території мають кращі можливості для просування своїх інтересів у міжнародному ринковому та інформаційному середовищі, пов'язуючи це з їх зручним географічним розташуванням і кращою інституційною адаптованістю до вимог і стандартів ЄС. Проте, з іншого боку, на думку автора, ці території також стикаються з низкою викликів і загроз для власної конкурентоспроможності через небезпеку зниження свого соціально-економічного потенціалу, зумовленого відтоком кваліфікованих кадрів і посиленням екологічних ризиків. [3, с. 63-64]

Таким чином, в сучасних соціально-економічних умовах маркетинг сільських територій має стати дієвим інструментом підвищення ефективності використання та нарощування потенціалу цих територій, а також слугувати важливим засобом підвищення їх конкурентоспроможності в умовах посилення європейської інтеграції України. Адже маркетингові засоби сприяють просуванню продукції та послуг, які виробляються в межах певної сільської території, як на регіональному та національному ринках, так і на транскордонних ринках, спільному ринку ЄС, а також у глобальному ринковому середовищі загалом.

Це дозволяє стверджувати, що маркетинг виступає одним з найбільш ефективних інструментів використання та нарощування потенціалу прикордонних сільських територій в умовах активізації транскордонного співробітництва. До пріоритетних сфер його застосування слід віднести три основні напрями.

По-перше, налагодження якісної системи маркетингових досліджень у межах прикордонних територій сусідніх з Україною держав з метою формування спільних інвестиційних та інноваційних продуктів, а також поглиблення прикордонної торгівлі і обміну сільським ресурсами та управлінськими технологіями.

По-друге, налагодження механізмів створення спільних іміджевих продуктів та брендів сільських територій, розташованих по обидва боки кордону, з метою залучення іноземних інвесторів для більш ефективного використання природно-ресурсного, земельного, людського, культурно-історичного, інфраструктурного та інших видів потенціалу цих територій на інноваційній основі.

По-третє, просування економічних інтересів, а також популяризацію сформованих брендів сільських територій, як у межах транскордонного простору, так і в економічному середовищі усього ЄС і навіть на глобальному ринку.

Вказані напрями застосування маркетингу сільських територій в сучасних соціально-економічних умовах можуть не лише слугувати підґрунтям для підвищення ефективності використання наявного потенціалу цих територій, а також виступати вагомим стимулом для його нарощування з метою підвищення конкуренто-

спроможності товарів і послуг, підприємницьких структур, якості людського та соціального капіталу та інших ланок економіки сільських територій.

Список використаних джерел:

1. Борщевський В.В. Механізми нарощування соціально-економічного потенціалу сільських територій Західної України / Віктор Валентинович Борщевський // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 3 (28). – С. 89-96.

2. Мікула Н.А. Маркетингові інструменти транскордонної конвергенції регіонів / Надія Анатоліївна Мікула, О.І. Пастернак // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Регіональна конвергенція та транскордонні ринки (зб. наук. пр.) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: відп. ред. Кравців В.С. – Львів, 2011. – Вип. 5 (91) – 2011 – 385 с. – С. 3-13.

3. Хвесик М.А. Проблеми інституціонального забезпечення природокористування і охорони довкілля прикордонних регіонів в контексті їх конкурентоспроможності / Михайло Артемович Хвесик // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів (зб. наук. пр.) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: відп. ред. Є.І. Бойко – Львів, 2008. – Вип. 3 (71). – 546 с. – С. 63-70.

Iryna Kravtsiv
Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi

Marketing – effective tool for growth capacity of rural border areas in conditions of activation of cross-border cooperation

Problems of formation and use of the potential of rural border areas have investigated. The close relationship between the quality of local governance and the effective use of the potential of rural border areas have proven. Shown the significant impact of marketing for development of border rural areas at the present stage of European integration have. Priority directions of use of marketing tools to enhance the capacity of rural border territories have outlined.

Key words: potential, marketing, rural areas, cross-border cooperation.

Євген Майовець, Оксана Сенишин

РОЗВИТОК ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

професор кафедри маркетингу,Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна,
доцент кафедри менеджменту
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Необхідність розвитку власного виробництва харчової продукції продиктована тим, що збільшення імпортозалежності країни за групами продовольчих товарів, не

лише призводить до економічних втрат, але й становить загрозу стабільності та продовольчій безпеці держави.

Аналізуючи систему органічного землеробства, перш за все, хочемо зазначити, що відповідно досліджень Департаменту сільського господарства США (USDA) органічне землеробство являє собою систему виробництва сільськогосподарської продукції, яка забороняє або в значній мірі обмежує використання синтетичних комбінованих добрив, пестицидів, регуляторів росту та харчових добавок до кормів при відгодівлі тварин. Звернемо увагу, що протягом останнього десятиліття ринок органічної продукції в світі бурхливо розвивається. Так, з 1999 р. по 2013 р. загальна кількість сільськогосподарських площ задіяних під органічне землеробство зросла у 3,8 рази, кількість виробників органічної продукції зросла у 9 разів, а вартість органічного ринку – у 5 рази, з 15,2 до 63 млрд. дол. США [3]. Аналізуючи області концентрації органічного землеробства відмітимо, що станом на кінець 2013 р. близько 40 % органічних сільськогосподарських земель розташовані в Океанії, 27 % розташовано в Європі, 15 % – у Латинській Америці, 8 % – в Азії, 7 % – у Північній Америці та 3 % – в Африці. Таким чином, Європа посідає друге місце за кількістю органічних сільськогосподарських земель на планеті, відводячи їм 10,6 млн. га, або 2,2 % від загальної площі усіх земель сільськогосподарського призначення. В той час коли в Україні у 2013 р. налічувалося лише 178 виробників органічної продукції із площею органічних земель у 278,5 тис. га.

Зазначимо, що якщо у Європі площі відведені на органічне землеробство щороку зростають на 6-10 %, то в Україні з 2008 р. щорічне зростання органічних сільськогосподарських земель становить менше 0,1 %. Окрім цього, більшість виробленої в Україні органічної продукції зразу експортується по завчасно укладених контрактах як сировина для європейської харчової промисловості, а на внутрішній ринок попадає дуже незначна її частина, яку купувати українським споживачам складно, через відсутність налагодженої системи роздрібних мереж, і дорого, із-за високої націнки традиційних торгових об’єктів роздрібної торгівлі, що вміло користуються дефіцитом органіки в Україні.

Вважаємо, що якщо розвиток органічного землеробства та органічного виробництва харчової продукції не стане стратегічним завданням України протягом наступних кількох років, то імпорт і власне тіньове виробництво генетично обробленої їжі здатні знищити генофонд українського народу. Тому, хочемо акцентувати увагу на гострій необхідності активізації виробництва органічної продукції в Україні із врахуванням досвіду виробництва даної продукції у європейських країнах.

На базі аналізу досвіду функціонування органічного виробництва у європейських країнах, вважаємо, що для активізації аналогічної діяльності в Україні перш за все необхідно сформувати законодавчу базу, яка б регулювала функціонування системи органічного землеробства. Оскільки, відсутність в Україні законодавчого поля унеможливлює організацію системи акредитації і унормування діяльності сертифікаційних органів, а також перешкоджає позиціонуванню України як експортера органічної продукції на міжнародному ринку.

Україна вже здійснила певні кроки зі створення необхідної законодавчої бази для органічного землеробства, прийнявши 3 вересня 2013 р. Закон України “Про виробництво й обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини”, який

визначає правові та економічні основи виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції та сировини, заходи контролю та нагляду за такою діяльністю і спрямований на забезпечення справедливої конкуренції та належного функціонування ринку органічної продукції та сировини, покращення основних показників стану здоров'я населення, збереження навколишнього природного середовища, раціонального використання ґрунтів, забезпечення раціонального використання та відтворення природних ресурсів, а також гарантування впевненості споживачів у продуктах та сировині, маркованих як органічні [1].

Проте, залишається ще ціла низка невирішених питань, які потребують наступні дії:

Врегулювання питання акредитації уповноважених органів сертифікації органічного виробництва, а також сертифікації, інспектування процесу органічного виробництва та обігу органічних продуктів відповідними Постановами Кабінету Міністрів України;

Внесення змін до Законів України "Про захист рослин" та "Про пестициди і агрохімікати" щодо врегулювання застосування засобів захисту рослин та добрив в органічному виробництві;

Розробка національних правил органічного виробництва на основі міжнародних вимог та стандартів;

Міністерству аграрної політики та продовольства України необхідно запровадити і забезпечити ведення реєстру національних виробників органічної продукції з його оприлюдненням на веб-сайті Міністерства і в офіційних друкованих виданнях;

Кабінету Міністрів України, Міністерству аграрної політики та продовольства України необхідно забезпечити підготовку фахівців із питань ведення органічного виробництва шляхом запровадження спеціальних програм та курсів у базових програмах з підготовки спеціалістів та менеджерів сільського господарства у профільних ВНЗ України.

Кабінету Міністрів України, Міністерству аграрної політики та продовольства, Державній службі статистики України потрібно доповнити державну статистичну звітність в АПК спеціальними формами для відображення позицій з виробництва та обігу сільськогосподарської органічної продукції та продовольства.

Ще одним невирішеним питанням законодавчого характеру є відсутність законодавчих актів щодо проходження вітчизняними виробниками органічної продукції процедури сертифікації органічного виробництва. Зауважимо, що у законі України "Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини" від 3 вересня 2013 року лише вказано, що використання державного логотипа та маркування органічної продукції (сировини) для позначення органічних продуктів є обов'язковими, хоча чіткої процедури маркування та сертифікації не визначено. Тому вітчизняні виробники проходять процедуру органічної сертифікації за діючими міжнародними стандартами, частіше за все за нормами Європейського Союзу.

За відсутності вітчизняної законодавчої бази стосовно сертифікації і маркування органічного виробництва сертифікація органічних виробників і їхньої продукції в Україні здійснюється згідно з міжнародними стандартами. Зокрема, українська сертифікаційна компанія "Органік Стандарт" сертифікує українських

виробників відповідно до "Стандарту з органічного виробництва та переробки для третіх країн", рівнозначному стандарту Європейського Союзу.

Державною цільовою програмою розвитку села на період до 2015 року задекларовано довести обсяг частки органічної продукції у загальному обсязі валової продукції сільського господарства до 10 %, передбачено стимулювання ведення органічного сільського господарства, унормування розвитку органічного землеробства та створення систем його сертифікації – хоча на сьогодні ці норми залишаються не виконаними.

Ще одним документом, що акцентує увагу на органічному секторі, є Стратегія розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 року [2], схвалена розпорядженням КМУ. У стратегії серед пріоритетних напрямків досягнення стратегічних цілей вказано і забезпечення продовольчої безпеки держави шляхом сприяння розвитку органічного землеробства, насамперед, в особистих селянських і середніх господарствах.

Зауважимо, що розвиток вітчизняного органічного виробництва продуктів харчування реалізує економічні, соціальні та екологічні ефекти від здійснення даного виду діяльності, які полягають в наступному:

Соціальний ефект. Органічне землеробство на відмінно від традиційного вимагає набагато більших затрат ручної праці. Приміром, у Франції, де 4,5 % ферм є органічними, в органічних фермах зайнято 2,4 найманих середньорічних працівника, тоді як у традиційних – лише 1,5 [4]. Як наслідок, розширення органічного виробництва сприяє зниженню рівня безробіття в країні.

Екологічний ефект. Розвиток органічного землеробства сприятиме поступовому відновленню якості сільськогосподарських земель, через дотримання сівозмін, застосування зелених добрив та методів біологічної боротьби зі шкідниками, технологій обробітку ґрунту, спрямованих на мінімальне втручання, зниження ущільнення ґрунтів, а також зниженням забруднення водойм і атмосферного повітря через обмеження застосування синтетичних агрохімікатів, збереження локального біорізноманіття через заборону застосовувати генетично модифіковані організми. Також, наповнення внутрішнього споживчого ринку органічними продуктами харчування сприятиме підвищенню хворобостійкості організму та збереженню здоров'я населення.

Економічний ефект. Український внутрішній ринок органічної продукції характеризується потенційною високою ємністю. Так, за дослідженнями Федерації органічного руху України, внутрішній споживчий ринок органічних продуктів постійно зростає: у 2008 р. він оцінювався у 600 тис. євро, у 2009 р. – 1,2 млн. євро, у 2010 р. – 2,4 млн. євро, у 2011 р. – 5,1 млн. євро, у 2012 р.– 7,9 млн. євро, у 2013 р. – 8,3 млн. євро [4]. Проте, зростання українського споживчого ринку органіки відбувається в основному за рахунок імпорту, а не за рахунок розвитку вітчизняного виробництва. Таким чином, значна ємність внутрішнього ринку дає підстави стверджувати, що вітчизняні виробники харчової продукції при диверсифікації свого виробництва та впровадженні ліній з виробництва органічної продукції, здатні отримувати більші прибутки за рахунок готовності споживачів сплачувати більшу ціну за органічну продукцію.

Окрім цього, у багатьох країнах з розвиненою економікою наявний незадоволений попит на органічну продукцію, що зумовлює їхню зацікавленість у вітчизняній екологічній продукції. Так, в Німеччині та деяких інших європейських

країнах, незважаючи на постійне зростання споживчого попиту на органічну продукцію, протягом останніх років масштаби органічного виробництва скорочуються. Німецькі аграрії відмовляються від вирощування органічної продукції, повертаючись до традиційного сільського господарства із-за тенденції у розвинених країнах до поступового зменшення цінової різниці між органічними і неорганічними продуктами. З плином часу, органічна продукція стає все доступнішою для громадян розвинених країн, в той час як витрати на оплату праці робітникам, які складають левову частку у витратах органічного землеробства, зростають. Виробництво органічної продукції в Україні вимагає набагато нижчих матеріальних затрат, ніж в країнах Європи. Більшою мірою це пояснюється тим, що рівень оплати праці в Україні є набагато нижчим, ніж рівень оплати аналогічної діяльності у європейському союзі.

Таким чином, Україна має потенційну порівняльну перевагу у виробництві органічної продукції серед інших країн Європи. Розвиток органічного землеробства надає великі можливості фермерам та товаровиробникам у реалізації органічної продукції на закордонних ринках. Експорт вітчизняної органічної продукції у європейські країни може принести досить хороші прибутки українським аграріям, а ті, в свою чергу, отримають ресурси для розвитку сільськогосподарського виробництва як органічної, так і традиційної продукції, збільшуючи цим самим пропозицію вітчизняних товарів на внутрішньому ринку.

Список використаних джерел:

1. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини : Закон України № 425-VII станом на 3 вересня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу до норм.-правов. докум. : http: //www. zakon. rada. gov.ua.

2. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 806-р станом на 17 жовтня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу до норм.-правов. докум. : http://www.zakon.rada.gov.ua.

3. Organic Agriculture in Europe 2013 : BIO AUSTRIA Round Table at BioFach 2014 / Research Institute of Organic Agriculture (FiBL) // [Електронний ресурс] – Режим доступу : http:// images. derstandard. at/2014/ 02/ 19/ Bio_Daten.pdf

4. The World of Organic Agriculture 2015: The FiBL-IFOAM Survey: Overview Table / FiBL & IFOAM (2015) // [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.organic-world. net/ fileadmin/ documents/ yearbook/ 2015 /web-fibl-ifoam-2013-318-321.pdf

Yevhen Mayovets, Oksana Senyshyn
Lviv Ivan Franko National University

The development of organic farming in the context of Ukraine's food safety

The analysis of organic farming processes in Ukraine and abroad is done. The necessity of activation of organic production in Ukraine, taking into account the experience of the production of such products in European countries are emphasized. The attention on the social, environmental and economic effects of the introduction of organic production are focused.

Keywords: organic farming, food safety, organic products, certification of organic production.

Дарія Полюга, В'ячеслав Полюга

ВПЛИВ ІНСТРУМЕНТІВ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ НА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

кандидат економічних наук, доцент кафедри статистики
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна,
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу регіональної екологічної політики ДУ «Інституту регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»
м. Львів, Україна

Сучасний стан модернізації світової економіки зумовлює постійні виклики та загрози, у тому числі і на рівні транскордонного співробітництва, де існує взаємозалежність у вирішенні економічних та екологічних проблем. Намагання винайти ефективну форму організації прикордонного співробітництва з прилеглими регіонами сусідніх країн часто не знаходять відповідної реалізації. Проте, у країн-географічних сусідів виникають спільні міжрегіональні проблеми (соціально-економічні, екологічні, демографічні), які актуалізують питання з їх узгодженого вирішення.

Про транскордонне співробітництво як невід'ємний атрибут ефективного партнерства України з ЄС постійно наголошується під час роботи спільних робочих груп та комісій, а також у виступах представників Європейського Союзу та членів делегацій відповідних європейських держав. Проте, проблема транскордонних еколого-економічних загроз України, шляхів їх вирішення на рівні міжрегіонального прикордонного співробітництва і надалі залишається недостатньо вивченою.

Сьогодні транскордонне співробітництво розглядається як інструмент економічного співробітництва тому акценти як наукових досліджень, так і практичних дій спрямовуються в економічну царину. Однак, транскордонне співробітництво потребує більш комплексного підходу і його головним завданням повинне виступати вирішення інших життєво важливих проблем для мешканців прилеглих до кордону територій, зокрема, екологічних. Тому питання екологізації транскордонних відносин є актуальними, а гармонійні відносини між суміжними державами обумовлюються також ефективним співробітництвом у галузі екологічної економіки.

Проведений SWOT-аналіз проблем довкілля транскордонних територій показав, що на сьогодні сильними сторонами розвитку польсько-українського транскордонного співробітництва в екологічній сфері, є наступні фактори: велика площа зон навколишнього середовища, що охороняється, відносно низький рівень забруднення навколишнього середовища, великі можливості для розвитку

екотуризму, біорізноманітття флори і фауни, наявність територій занесених до списку ЮНЕСКО. Негативно на співробітництво впливає той фактор, що в межах прикордонних областей з боку України використовуються неефективні технології захисту проти забруднення довкілля (табл. 1).

Наявні фактори зумовлюють ряд можливостей транскордонної екологічної взаємодії, а саме: співпрацю щодо транскордонних територій, які охороняються, розвиток нових технологій у сфері охорони навколишнього середовища. Проте існують загрози, які негативно впливають на екологічне співробітництво сусідніх держав, серед яких: низькі інвестиції в навколишнє середовище, забруднення поверхневих вод, високі видатки пов'язані з підтримкою стану унікальної природи і навколишнього середовища.

Таблиця 1

SWOT-аналіз розвитку польсько-українського транскордонного співробітництва в екологічній сфері

Сильні сторони	***Слабкі сторони***
- низький рівень забруднення навколишнього середовища; - велика площа включених до списку ЮНЕСКО природоохоронних зон, у тому числі існуючих та запроектованих біосферних заповідників; - біологічна різноманітність лісових, водних та болотяних екосистем; - налагоджена співпраця між територіальними органами охорони природи з обох сторін.	- низький рівень екологічної свідомості серед населення; - недостатня кількість спільних екологічних програм, систем запобігання та моніторингу; - недостатня кількість очисних споруд та технологій для переробки відходів; - наявність багатьох екологічно небезпечних об'єктів; - невключення окремих територій з великим природним потенціалом; - недостатнє фінансування природоохоронних заходів.
Можливості	***Загрози***
- співпраця в галузі захисту транскордонних територій, що охороняються ; - розвиток та застосування технологій охорони навколишнього середовища, зокрема у співробітництві з науковими інститутами; - розвиток спільної сталої екологічної політики; - впровадження стандартів ISO; - спільне застосування Кіотського протоколу; - розвиток спільних інформаційних систем для моніторингу екологічного впливу.	- незначний рівень екологічних інвестицій; - недостатнє фінансування охорони біорізноманіття та навколишнього середовища загалом; - подальше забруднення поверхневих вод; - проведення господарської діяльності на територіях, що охороняються ; - високий ризик екологічних катастроф; - розвиток транспортної інфраструктури та будівельної галузі; - зміни в сільському господарстві.

З огляду на аналіз проблем довкілля транскордонних територій та актуальну екологічну ситуацію, основними питаннями, що вирішуються в межах двосторонньої екологічної співпраці, є наступні:

- моніторинг (радіологічний, транскордонних вод, атмосфери);
- розроблення принципів і процедур проведення екологічних експертиз господарської діяльності;
- зниження транскордонного перенесення речовин, що забруднюють атмосферу;

- здійснення інвентаризації джерел забруднення;
- проведення серії консультацій щодо попередження надзвичайних забруднень і загрози навколишньому середовищу внаслідок аварійних ситуацій;
- контроль та попередження нелегального переміщення відходів через кордони.

Україна та більшою мірою Польща намагаються використовувати додаткові ефективні механізми та форми міжнародного транскордонного співробітництва, зокрема в рамках транскордонних об'єднань, за допомогою реалізації ряду програм і проектів в екологічній сфері. Серед основних форм транскордонного співробітництва України та Європейського Союзу (у тому числі Польщі, як держави – члена ЄС) слід виділити:

- діяльність єврорегіонів («Буг», «Карпатський»);
- дія програм сусідства;
- діяльність міжнародних регіональних екологічних організацій та асоціацій;
- програми прикордонного співробітництва в рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства (ENPI) (з 2007 року);
- міжрегіональна співпраця (угоди про транскордонне співробітництво).

Яскравим прикладом співпраці в рамках Європейського інструменту сусідства і партнерства була реалізація Програми транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна 2007-2013, одним з пріоритетів якої є екологічна складова. У трьох конкурсах, які оголошувалися в рамках Програми, було подано в загальному 835 проектів. За результатами першого конкурсного набору Програми на території Львівської області реалізуються 8 проектів міжнародної технічної допомоги в галузях транскордонного туризму, екології, надзвичайних ситуацій та навчання бізнесу. За результатами проведення другого конкурсного набору в рамках Програми за участю Львівської області затверджено на фінансування 24 проекти на суму понад 6 мільйонів Євро. Сьогодні реалізується Програма транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна 2014-2020 та оголошено конкурси на нові проекти.

У рамках співробітництва проведено цілий ряд екологічних заходів, що принесло позитивні результати. Зокрема, Польськими прикордонними воєводствами створено разом з українськими областями 4 національні парки загальною площею 64,9 тис. га: Поліський національний парк, Розточанський національний парк, Бещадський національний парк і Магурський національний парк. З української сторони створено 6 національних парків загальною площею 222 тис. га: Сколівські Бескиди, Яворівський національний парк, Шацький національний парк, Синевірський національний парк, Ужанський національний парк і Карпатський біосферний резерват.

Також реалізовано інші спільні екологічні проекти, серед яких:

- "Сприяння політиці постійного розвитку та захисту навколишнього середовища в контексті транскордонної співпраці між Україною та Польщею";
- "Чиста вода в гирлі річки Буг – транскордонна система водопостачання в Грубешові і Володимир-Волинському ";
- "Створення системи моніторингу на річках Західний Буг, Уж, Латориця";
- "Спільне управління річковими басейнами. Управління басейном р. Прип'ять";
- "Створення транскордонної стратегії запобігання паводкам у басейні р. Західний Буг";

- «Енергія Карпат», спрямований на демонстрацію можливостей використання альтернативних джерел енергії у гірських районах Львівщини.

У подальшій перспективі актуальним є комплексне вивчення та спільне вирішення питань пов'язаних з двосторонньою польсько-українською співпрацею в екологічній сфері (за напрямами):

Вектор 1. Розвиток транскордонної інфраструктури охорони навколишнього середовища:

- забезпечення продуктивних і ефективних систем водопостачання, а також збору й очищення побутових стоків, особливо у сільській місцевості;
- стимулювання заходів з запобігання і обмеження утворення відходів, впровадження сучасних технологій утилізації, зокрема отримання вторинної сировини;
- рекультивації деградованих відходами земель (відновлення природного рельєфу та досягнення відповідності вмісту речовин згідно з стандартами).

Вектор 2. Охорона біологічного різноманіття, збереження ландшафтної цінності регіону, розширення мережі заповідних об'єктів:

- створення єдиного кадастру територій високої природної і ландшафтної цінності;
- інтенсифікація охоплення відповідними режимами охорони територій високої природної цінності;
- зміцнення мережі зв'язків між природоохоронними територіями (відновлення функціонування екологічних коридорів), а також способів господарювання і управління цими територіями.

Вектор 3. Попередження екологічних небезпек і обмеження шкідливого впливу екологічних порушень на умови життєдіяльності мешканців прикордонних територій:

- підтримка дослідних проектів у галузі розробки методів аналізу і прогнозу природних загроз;
- стимулювання підходів і заходів, спрямованих на охорону акустичного клімату урбанізованих районів;
- покращення якості повітря в урбанізованих районах, пов'язане з енергозбереженням та використанням альтернативних джерел енергії.

Вектор 4. Зміцнення системи управління охороною довкілля і формування екологічної свідомості населення регіону:

- надання методичної допомоги у адаптації в Україні норм екологічного законодавства ЄС ;
- вдосконалення системи запобігання, моніторингу та управління охороною навколишнього природного середовища прикордоння;
- створення спільного банку даних про навколишнє середовище з польського та українського боку транскордонного регіону;
- формування суспільної екологічної свідомості, підвищення участі місцевих громад у діяльності з охорони навколишнього середовища.

На сучасному етапі польсько-українського співробітництва існує ряд проблем транскордонного співробітництва, пов'язаних з охороною навколишнього середовища прикордонних територій України і Польщі. Їх вирішення стає можливим при реалізації спільних екологічних проектів та залученні фінансових ресурсів обох країн та європейських структур. Тому співпраця в екологічній сфері повинна мати

комплексний підхід щодо удосконалення способів і методів боротьби із забрудненням біосфери, раціонального природокористування, вирішення інших важливих проблем.

Список використаних джерел:

1. Проблеми розвитку транскордонного співробітництва України в умовах розширеного ЄС : Монографія / За ред. д.е.н., проф. Н. Мікули, к.е.н., доц. В. Борщевського, к.е.н. Т. Васильціва. – Львів: Ліга Прес, 2009. - 436 с.

2. Informacje i Opracowania Statystyczne „Ochrona Środowiska 2015", Warszawa 2015, str.679.

3. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2014 році. – К.: Міністерство екології та природних ресурсів України, LAT & K. – 2015. – 254 с.

Polyuha Dariya
Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)
Polyuha Vyacheslav
SI "Institute of Regional Research
named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine"

Impact of international cooperation tools on the development of environmental policy in mountain areas of Ukraine

Annotation. The article analyzes the implementation's conditions and factors of the Polish-Ukrainian bilateral cooperation in the environmental field. It is considered some aspects of environmental problems of Ukrainian-Polish border areas and the threat of ecological safety of cross-border regions. It is investigated the possibilities of resolving of outstanding environmental issues of bilateral cooperation and their impact on future Polish-Ukrainian strategic partnership.

Keywords: ecological safety, trans-boundary environmental threats, border areas Euroregion.

Світлана Прийма

РОЗРАХУНОК ПОРОГУ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

доцент кафедри інформаційних систем у менеджменті
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна

Головним завдання будь-якого суб'єкта господарювання є отримання прибутку та розвиток бізнесу. Максимальний прибуток можна отримати при правильному поєднанні обсягу виробництва, ціни продукції і витрат підприємства. Всі витрати, які несе підприємство, поділяють на постійні та змінні. Такий поділ дозволяє: точно визначити умови припинення виробництва; здійснити скорочення тих чи інших

витрат; розрахувати мінімальний обсяг виробництва чи реалізації продукції, при якому досягається беззбитковість бізнесу [3].

Аналіз беззбитковості є ефективним для вирішення завдань поточного управління підприємством. Але для успішного функціонування у майбутньому, також потрібно планувати розмір бізнесу і відповідно до цього розраховувати який має бути рівень виробництва, щоб покрити загальні витрати.

Точку, у якій сукупний дохід дорівнює сукупним витратам, називають порогом рентабельності або точкою беззбитковості. Це точка нульового прибутку або нульових збитків. Поріг або точка беззбитковості є одним з показників, застосовуваних для оцінки ефективності інвестиційних проектів, тому аналіз беззбитковості дозволяє виявити залежність розміру прибутку від визначальних факторів: обсягу продажів, зміни ціни продукції, видатків на будівництво підприємства, цін на сировину і ін.

Для розрахунку порогу рентабельності використовують формулу [2]:

$$x = \frac{C_F}{P_x - C_V}, \quad (1)$$

де x – кількість продукції; C_F – сума постійних витрат на рік; P_x – ціна продажу виробу ; C_V - змінні витрати на одиницю продукції.

В умовах невизначеності, коли точні дані відсутні, для розрахунку порогу рентабельності можна вдатися до використання довірчих інтервалів [1,4,5].

Нехай у проекті зі створення чи розширення бізнесу у майбутньому, деякі змінні були оцінені за допомогою довірчих інтервалів:

- постійні витрати $C_F = [800;900];$
- змінні витрати $C_V = [360;400];$
- ціна продажу $P_x = [520;540].$

Згідно (1) поріг рентабельності буде: $\frac{[800;900]}{[520;540]-[360;400]} = [4{,}4;\ 7{,}5]$.

Довірчий інтервал, який отримали в результаті розрахунку іноді дуже широкий, щоб його звузити, залучають експертів оцінити ситуацію згідно запропонованої системи:

0 для 4,4;
0.1 практично 4,4;
0.2 майже 4,4;
0.3 близько до 4,4;
0.4 ближче до 4,4 ніж 7,5;
0.5 якомога ближче до 4,4 ніж 7,5;
0.6 ближче до 7,5 ніж 4,4;
0.7 близько до 7,5;
0.8 майже 7,5;
0.9 практично 7,5;
1 для 7,5.

Кожен з експертів висловлює свою думку про величину порогу рентабельності значенням $\alpha \in [0;1]$, а оцінка цього неточного числа розраховується за формулою:

$$A = a_* + (a^* - a_*) \cdot \alpha, \quad (2)$$

де a_* , a^* - нижня і верхня межа інтервалу порогу рентабельності.

Нехай задіяно 12 експертів, їх оцінки записано у таблицю 1.

Таблиця 1.

Експерт	Оцінка експерта
1	[0,4;0,5]
2	0,5
3	0,4
4	[0,5;0,6]
5	[0,2;0,4]
6	[0,3;0,5]
7	0,3
8	0,4
9	[0,2;0,4]
10	[0,4;0,6]
11	[0,3;0,5]
12	0,5

Порахуємо скільки разів повторюється одна й та ж думка експертів для нижньої і верхньої меж інтервалу (табл.2а). Зайдемо ймовірності цих значень, для цього поділимо кожне значення на кількість експертів, отримаємо табл.2б:

Таблиця 2.

а)

Шкала	Кількість разів зліва	*[4,4; 7,5]*		Кількість разів справа
0	0	12	12	0
0,1	0	12	12	0
0,2	2	12	12	0
0,3	3	10	12	1
0,4	4	7	11	4
0,5	3	3	7	4
0,6	0	0	3	2
0,7	0	0	1	0
0,8	0	0	1	0
0,9	0	0	1	0
1	0	0	1	0

б)

Шкала	*[4,4; 7,5]*	
0	1	1
0,1	1	1
0,2	1	1
0,3	0,83	1
0,4	0,58	0,92
0,5	0,25	0,58
0,6	0	0,25
0,7	0	0,083
0,8	0	0,083
0,9	0	0,083
1	0	0,083

Згідно (1) для довірчого інтервалу точки беззбитковості отримали:

$$4,4 + 3,1 \cdot \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 1 \\ 1 & 1 \\ 0,83 & 1 \\ 0,58 & 0,92 \\ 0,25 & 0,58 \\ 0 & 0,25 \\ 0 & 0,08 \\ 0 & 0,08 \\ 0 & 0,08 \\ 0 & 0,08 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 7,5 & 7,5 \\ 7,5 & 7,5 \\ 7,5 & 7,5 \\ 7 & 7,5 \\ 6,2 & 7,2 \\ 5,2 & 6,2 \\ 4,4 & 5,2 \\ 4,4 & 4,7 \\ 4,4 & 4,7 \\ 4,4 & 4,7 \\ 4,4 & 4,7 \end{pmatrix}$$

Для того, щоб зменшити ентропію, знайдемо середнє значення для всієї шкали, крім α=0, отримаємо: для нижньої межі $\varepsilon_* = (1+1+0{,}83+0{,}58+0{,}25)/10 = 0{,}37$, а для верхньої $\varepsilon^* = (1+1+1+0{,}92+0{,}58+0{,}25+0{,}083+0{,}083+0{,}083+0{,}083)/10 = 0{,}51$.

Отже, ми прийшли до того, що оцінка беззбитковості буде наступною:

$4{,}4+3{,}1\cdot[0.37;0.51]=[5.6;6.0]$. Сукупною думкою експертів для вказаних α буде середня точка довірчого інтервалу 5,78.

Запропонований підхід до визначення порогу рентабельності дає змогу оперативно оцінити обсяг продажів, зміни ціни продукції, видатків на розвиток бізнесу у майбутньому, враховуючи наближені значення вхідних параметрів та невизначеність. Даний спосіб розрахунку можна використати при заданні даних трикутними числами.

У цілому розрахунок точки беззбитковості спрямований на підготовку раціональних управлінських рішень і ефективну діяльність підприємства. Тому сьогодні цій гострій проблемі приділяють все більше уваги фахівці за кордоном та в Україні.

Список використаних джерел:

1. Прийма С.С. Вибір стратегії розвитку підприємства за допомогою інтервалів довіри / С. Прийма. - Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2014. Випуск 51. – с.193-199.
2. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. Підручник. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 365 с .
3. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. пос.- К.:Знання,2005. – 662 с.
4. Jaime Gij-Aluja Fuzzy Sets in the Management of Uncertainty.- Springer,2013. – 416 p.
5. Gil Lafuente A.M. Fuzzy Logic in Financial Analysis.- Springer Berlin Heidelberg New York, 2005.- 450 p.

Svitlana Pryyma
Ivan Franko National University of Lviv

Calculation of the threshold for profitability under uncertainty

Effective management decisions require the ability to find a relationship between variable and fixed costs, cost and amount of production. Calculating method of the threshold for profitability with fuzzy confidence intervals is presented in the article. Breakeven point is calculated by this proposed method. This approach allows us to evaluate sales, product price changes, costs of future business development using the approximate values of the input parameters and uncertainties.

Keywords: costs, profit, sales price, breakeven point, threshold for profitability, triangular fuzzy number, probability-confidence interval, uncertainty.

Ірина Прокопович-Павлюк

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЛЬВІВЩИНИ

доцент кафедри статистики
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

У сьогоднішніх надскладних умовах спаду економіки, зростання цін, зниження рівня життя, його дорожнеча саме інтенсифікація євроінтеграційних процесів, нарощення транскордонного співробітництва можуть дати поштовх до виходу із складеної ситуації.

Метою транскордонного співробітництва є інтенсифікація та підвищення ефективності тих видів діяльності, в яких суб'єкти господарювання набувають теоретичного та практичного досвіду ведення своєї діяльності, тим самим підвищуючи ефективність власної діяльності та економіки країни загалом.

Сільське господарство Львівської області створює 8,6% валової доданої вартості, у ньому зайнято 18% населення регіону. Саме тому особливе місце та актуальність такого співробітництва має сільськогосподарська сфера економіки Львівщини.

Аналіз тенденцій розвитку даної сфери показав утвердження позицій сільськогосподарського підприємництва. Із загального обсягу валової продукції сільського господарства Львівської області у 2014 р. питома вага її по підприємствах склала 34,5% (для порівняння у 2013 р. 32,9%, у 2010р. 25,3%), а з неї 6,1% - по фермерських господарствах. Загалом за останні роки спостерігалась стійка тенденція щодо зростання частки підприємств у виробництві валової продукції сільського господарства як загалом, так і по її видах. Зокрема, питома вага валової продукції рослинництва підприємств до загального її обсягу у 2010 р. становила 27,2% та зросла у 2014 р. до 38,8%, тваринництва – 23,2 та 27,7 в.п. відповідно у 2010 та 2014 роках [1].

Саме високий потенціал сільськогосподарських підприємств може стати ключем до ефективного транскордонного співробітництва Львівщини.

Загальна кількість діючих сільськогосподарських підприємств Львівщини у 2014 р. складала 1432 одиниць, причому майже понад 70% (1022 одиниці) складали фермерські господарства. У користуванні цих підприємств було 254,4 тис. га сільськогосподарських угідь, ефективність використання яких була в 1,5 рази вищою, аніж по господарствах населення: обсяг валової сільськогосподарської продукції у розрахунку на 100 га сільгоспугідь по підприємствах склав у 2014 р. 1224,3 тис. грн, тоді як по господарствах населення – 789,1 тис. грн (у цінах 2010 р.). Рівень рентабельності великих та середніх сільськогосподарських підприємств Львівщини у 2014 р. був на рівні 35,9% та за останніми статистичними даними у 2015 р. – 28,2%. Прибутки від реалізації продукції сільського господарства і надання послуг у рослинництві і тваринництві отримали 78,2% підприємств, у середньому на одне підприємство сума прибутку становила 10,2 млн грн (у 2014р. – відповідно 66,9% і 15,0 млн грн). Водночас 21,8% підприємств мали від сільськогосподарського

виробництва збитки, сума яких у розрахунку на одне підприємство становила 1,0 млн грн (у 2014р. – відповідно 33,1% і 2,1 млн грн) [2].

Основна мета транскордонного співробітництва – це створення умов, які б стали фундаментом стабільного розвитку економіки сільського господарства через зміцнення співробітництва і кооперації в аграрній сфері, сприяли б зростанню ефективного сільськогосподарського виробництва.

Львівщина має добрі торгівельні відносини з Польщею: у 2014 р. обсяг експорту товарів та послуг перевищив 3,6 млрд грн (23,8% від загального обсягу експорту області, імпорту – 6,7 млрд грн (22,4%). Неможливо відстежити за статистичними даними товарну структуру експортно-імпортних операцій у розрізі окремих країн, або виокремити торгівельні інтереси областей України. Наявна інформація про зовнішню торгівлю Львівщини дозволяє відстежити тенденції загалом по усіх країнах-партнерах. Так, щодо зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією за останні роки збільшувався експорт як продуктів тваринного походження (у т.ч. живих тварин) з 1,51 млн дол. США у 2010 р. до майже 12 млн. дол. у 2014., так і продуктів рослинного походження – з 30,48 млн дол. до 88,27 млн дол. США відповідно. Натомість за аналізований період відбулось скорочення імпорту цих груп товарів – загалом майже на 30%. Це дозволило скоритити сальдо зовнішньої торгівлі Львівщини за цими товарними групами з 134,4 млн дол. до 45,1 млн. дол. США.

Як незоране поле потребує агротехнічних заходів, так сільське господарство Львівщини, маючи потужні ресурси та багато невикористаних можливостей, потребує капіталовкладень та нових рішень в організації ефективного виробництва. Ефективним інструментом розвитку сільськогосподарської сфери економіки Львівської області має стати особлива форма транскордонного співробітництва на зразок українсько-румунського «Першого аграрного кластеру», що започаткований ще в 2009 р. у Чернівецькій області. Основними завданнями такої співпраці є: поліпшення інвестиційного клімату у сільськогосподарській галузі; експортна орієнтація сільськогосподарських підприємств регіону, які володіють потенціалом конкурентоспроможності і базуються на місткому внутрішньо національному ринкові та природних ресурсних перевагах; співпраця підприємств на предмет обміну досвідом організації ефективного виробництва сільгосппродукції; насичення регіонального ринку овочів та фруктів екологічно чистою продукцією.

Підприємства, включені до кластера, взаємодіють на основі укладених договорів і постійно розширюють масштаби своєї діяльності. Кінцевий результат роботи такої співпраці полягає у створенні високоякісного регіонального аграрного продукту для вітчизняних та іноземних споживачів.

Список використаних джерел:

1. Сільське господарство Львівської області. Статистичний збірник. Львів: Головне Управління статистики Львівської області, 2015. – 248 с.

2. Економічні результати сільськогосподарського виробництва у Львівській області у 2015 році. Експрес-випуск. [Електронний ресурс]. — Режим доступу до докум. : www.lv.ukrstat.gov.ua

3. Розвиток транскордонного співробітництва: науково-аналітична доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; наук. редактор В.С. Кравців. – Львів, 2015. – 52 с.

Iryna Prokopovych-Pavlyuk
Lviv National University by Ivan Franko

Agricultural potential of Lviv Region`s cross-border cooperation

The purpose of cross-border cooperation are intensifying and improving the efficiency of agriculture of Lviv Region. High potential of agricultural enterprises may be the key to effective cross-border cooperation of Lviv Region. The main purpose of cross-border cooperation is the creation of conditions for sustainable economic development of agriculture through strengthening collaboration and cooperation in agrarian sector. Creation of agricultural cluster should become an effective tool for the development of agricultural sector of Lviv Region's economic area.

Key words: agricultural enterprise, the potential, cross-border cooperation, agricultural cluster.

Сергій Реверчук, Андрій Ковалюк

ОСОБЛИВОСТІ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ І ПОЛЬЩІ В КООРДИНАТАХ СУЧАСНОГО ПРИКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри банківського і страхового бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна,
кандидат економічних наук, доцент кафедри банківського і страхового бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Глобальна економічна криза 2008−2010 рр. боляче вдарила по Україні, її фінансовій і банківській системі і, в той же час, банківська система Польщі була визнана одною із найбільш стійких у світі, про що свідчить, зокрема, що у 2007−2012 рр. жоден банк не збанкрутував. Оскільки Польща є географічним сусідом України, слов'янською країною, також належала до країн колишнього соцтабору, досвід розвитку і підтримання стабільності банківського сектору цієї країни є дуже важливим в контексті розвитку банківництва в Україні.

Основними тенденціями розвитку банківського сектора 2014-2016 рр. є очищення ринку від неплатоспроможних установ, а також від недобросовісних установ, що здійснювали відмивання грошей. За словами голови НБУ, В. Гонтарєвої, станом на березень 2016 р. з 66 банківських установ, що були виведені з ринку близько 20 брали участь у відмиванні незаконно отриманих доходів. Наступним кроком на думку голови НБУ є перезапуск банківської системи і, лише тоді, напрацювання кроків, щодо зростання і розвитку банківської системи України [1].

Тому основні завдання банківських систем Польщі та України на даний момент різні – адже поняття «розвиток» і «виживання» лежать у різних понятійних площинах. Незважаючи на це, транскордонне співробітництво України і Польщі розвивається шляхом проникнення польських банків на український ринок – в Україні діють ПАТ «Кредо Банк» та ПАТ «Ідея Банк».

В Україні відсутні власні кооперативні банки (всі 116 банків, що діяли в Україні, станом на 01.02.2016 р. функціонували у формі ПАТ), тоді як в Польщі цей сектор банківської системи є досить помітним і, передусім, за їх кількісні виміри і якісні форми співпраці з акціонерними банками (із 624 кредитно-банківських установ, станом на 01.02.2016 р. в Польщі функціонувало 560 кооперативних банків) [2; 3].

На кооперативний сектор банківської системи Польщі припадає лише 7-9 % банківського прибутку країни [4, с. 158]. Однак кооперативний сектор польського банківництва забезпечує 10-15 % робочих місць у банківській системі Польщі. Водночас на банківський кооперативний сектор припадає біля 75 % від банківської системи країни. В зв'язку з цим роль та значення кооперативних банків у транскордонному співробітництві є помітними і перспективними.

Фінансове транскордонне співробітництво між Україною і Польщею проходить у формі банківської спеціалізації, зокрема, функціональної, регіональної і галузевої. У Польщі немає інвестиційних банків, є один іпотечний банк, зате популярними є автомобільні банки. В той же час більшість банків в Україні (з тих, що залишаються на ринку) є універсальними і основними завданнями для таких банків є розширення кількості наданих послуг для кращої диверсифікації бізнесу.

Серед банків іноземного банківського сектору в Польщі на першому місці банки ФРН (більше 20 % у сукупному капіталі іноземного банківництва), на другому місці – Бельгія, а на третьому – Франція. В цілому для нинішньої Польщі характерним є: прискорення процесів консолідації та спеціалізації їх банків, зростання клієнтської бази і розвитком інноваційних банківських продуктів і послуг. В той же час в Україні, станом на 01.10.2015 р. 37,9 % сукупного капіталу належало іноземним банкам, з них банки з російським капіталом – 21 %. Також в Україні сильною є присутність державного капіталу – близько 40% сукупного капіталу банківської системи України [5].

Отже, незважаючи на різні етапи розвитку сусідніх банківських систем, глобальні фінансово-економічні та локальні соціально-політичні кризи, банківські системи Польщі та України розвиваються та співпрацюють. Банківська система Польщі, яка була визнана одною із найстійкіших за результатами глобальної фінансово-економічної кризи 2007-2010 рр., є хорошим прикладом для наслідування після виконання першочергових антикризових заходів в Україні.

Список використаних джерел:

1. Соколова Я. Валерія Гонтарева: зараз у нас йде другий крок реформи – це перезапуск банківської системи [Електронний ресурс] / Яніна Соколова // 5 Канал. – 2016. – Режим доступу до ресурсу : http://www.5.ua/interview/valeriia-hontareva-zaraz-u-nas-ide-druhyi-krok-reformy-tse-perezapusk-bankivskoi-systemy-109267.html.

2. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2016. – Режим доступу до ресурсу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.

3. Dane strukturalne [Електронний ресурс] // Urząd Komisji Nadzoru Finansowego. – 2016. – Режим доступу до ресурсу : http://www.knf.gov.pl/Images/2016_02_SEKTOR%20BANKOWY_tcm75-33691.xlsx.

4. Реверчук С. К. Грошово-банківські системи зарубіжних країн : навч. посіб. / С. К. Реверчук. – Львів : «Магнолія 2006», 2011. – 258 с.

5. Аналітичний огляд банківської системи України за 9 місяців 2015 року [Електронний ресурс] // Національне рейтингове агентство "Рюрик". – 2015. – Режим доступу до ресурсу : http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_3_kv_2015.pdf.

6. Годзішевскі Б. Банківська система Польщі та її стабільність у кризовий період / Б. Годзішевскі, М. Крушка. // Журнал європейської економіки. – 2014. – С. 151–169.

Serhiy Reverchuk, Andriy Kovalyuk
Ivan Franko Lviv National University

Aspects of the Ukrainian and Polish banking systems functioning in the coordinates of present-day cooperation

Banking systems of Ukraine and Poland for the period of the 1990s were functioning and developing under the conditions of post-Soviet Union legacy. Differences of banking system development is quite obvious – different types of banks (co-operative banks in Poland and joint-stock banks in Ukraine), different types of banking system reorganization and others. In the mid-2010s banking system of Ukraine has many Polish banking systems paradigms to implement in own activity.

Key words: banking system, Polish banking system, Ukrainian banking system, Polish-Ukrainian banking cooperation.

Лариса Сотнікова

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ТРАНСКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЯХ

Начальник відділу публікаційної та інформаційно-аналітичної роботи
Головне управління статистики у Львівській області
м. Львів, Україна

У кризовий період особливо важлива роль в економічному розвитку відводиться інвестуванню. Залучення іноземного капіталу дає змогу розвивати великомасштабні проекти, отримувати передові технології і сучасне обладнання, опановувати нові маркетингові стратегії та ринки збуту. Це особливо важливо, з огляду на нестачу внутрішніх економічних ресурсів, необхідних для активізації інвестиційної діяльності та проведення структурної перебудови економіки регіону.

У Стратегії розвитку Львівщини до 2015 року, стратегічна ціль 2 «Львівська область – ворота України до Європейського Союзу» зазначено: «Львівська область –

один з українських регіонів, який має найдовший кордон із Польщею. Співпраця з польськими організаціями і компаніями може піти на користь економічному та культурному розвиткові регіону. Сьогодні прикордонне співробітництво треба вдосконалювати та розвивати, наповнювати актуальними проектами та ініціативами».

Безпосереднє сусідство Львівщини з країнами Євросоюзу обумовлює значний вплив зовнішньоекономічної діяльності на економіку області. Вигідне географічне розташування, дешева робоча сила, доступні ресурси, великий ринок збуту роблять Львівщину привабливим місцем для вкладення капіталу. Однак, в силу дії різноманітних чинників, області ще не вдалося сповна реалізувати свій інвестиційний потенціал.

Динаміка надходжень прямих іноземних інвестицій у Львівську область характеризується значними обсягами залучення капіталу в 2007-2009 роках та зниженням інвестиційної активності іноземних інвесторів в останні роки.

У 2015 році в економіку Львівщини іноземними інвесторами вкладено 27,5 млн.дол.США прямих інвестицій (акціонерного капіталу), що у 3,6 раза менше, ніж у попередньому році. Обсяг надходжень іноземного капіталу у 2015 році був найменшим за останні десять років. Хоча, мова не йде про втрату зацікавленості зарубіжними партнерами у підприємствах регіону, а швидше про більш обережні стратегії в інвестуванні, які не передбачають значних обсягів вкладення капіталу в умовах нестабільної ситуації в Україні.

Іноземний капітал торік залучено у 121 підприємство області. Разом з тим, у 2015 році в розрахунку на одне підприємство в середньому припадало 0,2 млн.дол. надходжень, тоді як у 2007 році цей показник був у 7 разів більшим (1,6 млн.дол.).

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), вкладених в економіку області з початку інвестування, станом на 31 грудня 2015 року становив 1248 млн.дол.США. Для порівняння, у сусідні прикордонні області залучено іноземних інвестицій значно менше: у Закарпатську – 312 млн.дол., Волинську – 248 млн.дол., Чернівецьку – 59,3 млн.дол.США. У розрахунку на одного мешканця області припало 495,8 дол. США прямих іноземних інвестицій.

Надалі триває процес відтоку іноземного капіталу з України. Упродовж 2015 року нерезиденти вилучили з економіки Львівської області 13 млн.дол. своїх вкладень. Утрати іноземного капіталу становили 12,7 млн.дол. За рахунок коливання валютних курсів за 2015 рік обсяг іноземного акціонерного капіталу в області зменшився на 127,6 млн.дол. США.

У цілому з урахуванням переоцінки, утрат, курсової різниці за 2015 рік в економіці області відбулося зменшення сукупного обсягу іноземного акціонерного капіталу на 126,5 млн.дол., або на 9,2% відносно початку року.

До п'ятірки основних країн-інвесторів Львівщини, на які припадає дві третини усіх інвестицій, входять: Польща, Кіпр, Австрія, Німеччина і Швейцарія. Головним стратегічним партнером області залишається Польща. В економіку області з Польщі за весь період інвестування станом на 31 грудня 2015 року залучено 382,9 млн.дол. іноземного капіталу, або 30,7% від загальнообласного обсягу.

В Україну загалом з Польщі надійшло 786 млн.дол. прямих інвестицій, з них майже половину залучено у підприємства та організації Львівської області.

Польські партнери вклали інвестиції у 380 підприємств Львівської області. Обсяг прямих іноземних інвестицій з розрахунку на одне підприємство з польським

капіталом на кінець 2015 року становив 1008 тис.дол. Для порівняння, на підприємствах з австрійським капіталом цей показник є у 3,3 раза більший, Кіпру – в 1,4 раза. Така ситуація зумовлена тим, що польські партнери в нашому регіоні інвестують переважно у малий та середній бізнес.

В останні роки спостерігається суттєвий спад надходжень іноземного капіталу з Польщі. Найбільшу активність польські партнери проявили у 2009 році, коли в економіку області ними було внесено 137 млн.дол. Таку ж суму Львівщина отримала загалом за шість наступних років, а у 2015 році надійшло лише 5,8 млн.дол. польських інвестицій.

Переважно польських інвесторів цікавить фінасова сфера області, в яку станом на кінець 2015 року вони спрямували 312,2 млн.дол., або 81,6% від загального обсягу інвестицій з цієї країни. Загалом у фінансових та страхових установах області акумульовано 439 млн.дол.США іноземного капіталу, що у 6,5 раза більше, ніж на початок 2007 року. У 2015 році у фінансову та страхову діяльність спрямовано 3,7 млн.дол. інвестицій, тоді як у 2007-2011 роках щороку в середньому надходило 100 млн.дол.

Також значні обсяги польського капіталу залучено у промисловість (51,5 млн.дол.), зокрема у підприємства з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічну діяльність, металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів.

Суттєво зменшилась зацікавленість інвесторів з Польщі у торгівельній сфері Львівщини. Якщо на кінець 2007 року на підприємствах оптової та роздрібної торгівлі було акумульовано 15,5 млн.дол. польського капіталу, то вже на кінець 2015 року його обсяг зменшився до 7,4 млн.дол.

Серед підприємств Львівщини з найбільшими обсягами залучених іноземних інвестицій з Польщі є ПАТ “Кредобанк”, ПАТ “Ідея Банк” (фінансова сфера), ТзОВ «Радехівський цукор», ТзОВ «Яблуневий дар», ТзОВ «Провімі» (харчова промисловість), ТзОВ «Факро Львів» (деревообробна промисловість) та ін. Ці підприємства є яскравими прикладами ефективного транскордонного співробітництва, в результаті якого в області покращилася економічна інфраструктура, створені нові робочі місця, запроваджені нові технології.

Українські інвестори з Львівщини у розвиток польських підприємств станом на кінець 2015 року вклали 4,7 млн.дол.США, або 13,5% від загального обсягу інвестицій з області за кордон. Сфера зацікавленості українських інвесторів – виробництво електричного устаткування та фінансова та страхова діяльність Польщі.

Польща є одним з лідерів за обсягом вкладених в економіку Львівщини іноземних інвестицій, але з 2010 року інвестування відбувається менш активно. Найбільші обсяги надходжень інвестицій з Польщі були у 2009 році і порівняно з цим періодом у 2015 році їх обсяг скоротився у 24 рази. Разом з тим, половина усіх інвестицій з Польщі, що надійшли в Україну, сконцентрована у Львівській області. Понад 80% польських інвестицій працюють в банківській сфері області.

Незважаючи на політичні зміни, що зараз відбуваються в Україні, та вибір європейського вектору розвитку, очікувати значного припливу приватного іноземного капіталу найближчим часом (в короткотерміновій перспективі) все ж не варто. Адже інвестиційний ринок України є надто ризикованим для вкладень великого капіталу, що не дозволяє зарубіжним компаніям будувати довгострокові плани.

У майбутньому за умови проведення реформ і стабілізації економічної та політичної ситуації приплив прямих іноземних інвестицій в область буде мати тенденцію до збільшення. Однак, навіть за оптимістичними прогнозами цього слід чекати не швидше 2017 року. До того часу вкладення капіталу в підприємства Львівщини здебільшого будуть здійснювати інвестори, які вже мають досвід такої співпраці і адаптувалися до нестабільних і непередбачуваних умов ведення бізнесу в Україні, насамперед, це партнери з сусідньої Польщі.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку Львівської області до 2015 року. Економіка. Суспільство. Середовище. Моніторинг за 2014 рік. Випуск 14. Головне управління статистики у Львівській області. – Львів, 2015. – 280с.

2. Інвестиції Львівської області у 2014 році: Статистичний збірник. Головне управління статистики у Львівській області.– Львів, 2015. – 124с.

3. Економічне і соціальне становище Львівської області за січень 2016 року: Статистичний бюлетень. Головне управління статистики у Львівській області.– Львів, 2016. – 110с.

4. Драган І. Оцінка сучасного стану залучення іноземних інвестицій в Україні // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. - №18. – С. 3-6.

5. Пилипів В.В. Прямі іноземні інвестиції та процеси регіонального відтворення // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. - №8. – С.5-7.

Larysa Sotnikova.
Main statistical office in Lviv region.

Statistical evaluation of investment processes in cross-border areas.

In the article analyzes the foreign investments in Lviv region from Poland. Author estimated the importance of investment for cross-border cooperation.

Key words: investments, direct foreign investment, investment attractiveness, cross-border region.

Євген Цікало

ПОЗИЦІЮВАННЯ ФУНКЦІЇ ОБЛІКУ В ПРОЦЕСАХ ІНТЕГРАЦІЇ І САМООРГАНІЗАЦІЇ

доцент кафедри обліку і аудиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

В системі управління господарюючого суб'єкта облікова функція реалізується однойменною підсистемою обліку з поділом її на частини за видами: бухгалтерський (фінансовий, управлінський, податковий), оперативний (оперативно-технічний), статистичний. Система із статусом інтегрованої об'єднує види організаційно-

економічного і виробничо-технологічного управління [1]. В такій системі підсистема обліку повинна бути інтегрованою: на рівні видів управління (міжвидова обліково-управлінська інтеграція); на рівні видів обліку (міжвидова облікова інтеграція); всередині кожного виду обліку (внутрішньовидова облікова інтеграція). Дані види реалізовуватимуться на основі базових видів (напрямів) інтеграції системи управління, до яких належать: цільова, функціональна, організаційна, інформаційна, інструментально-прикладна інтеграція [1].

Система управління буде інтегрованою, якщо за кожним напрямом інтеграції матимуть місце інтеграційні ознаки із значеннями, що відповідатимуть вимогам управління та складатимуть основу визначення узагальненого ступеня інтеграції. Облікова функція позиціюватиметься серед напрямів інтеграції, наприклад, за такими інтеграційними ознаками:

- в цільовій інтеграції облік повинен забезпечити ідентифікацію цілей системи, з їх декомпозицією на центри відповідальності та встановленням бюджетних цільових показників;
- в межах функціональної інтеграції повинна забезпечуватися узгодженість обліку з контролем, аналізом в процесах прийняття і реалізації управлінських рішень;
- в організаційній інтеграції облікова функція разом з іншими повинна бути локалізована в підрозділах (центрах відповідальності) з обґрунтуванням інтеграційних якостей облікової політики та з розподілом облікового процесу на основі входження з іншими процесами (контрольним, аналітичним) в процес управління і його скоординованого здійснення під час прийняття і реалізації рішень;
- в межах інформаційної інтеграції повинна бути сформована єдина база облікових даних, достатня для забезпечення усіх напрямів інтеграції;
- за інструментально-прикладною інтеграцією інформаційні технології облікового процесу повинні бути інваріантними (достатньо уніфікованими, типізованими, наскрізними), щоб поєднуватися з іншими процесами.

Інтеграційні ознаки системи управління з одного боку обумовлюватимуть керовані впливи, а з іншого будуть індикаторами зворотного зв'язку або виникнення ситуацій, що порушують інтегрованість (спричиняють дезінтеграцію). Необхідне відслідковування змін в ознаках у межах моніторингово-аналітично-регулятивного супроводження управління ситуаціями. Підсистемою обліку повинно забезпечуватися вимірювальне сприйняття впливів і ситуацій та аналітично обґрунтована ідентифікація ознак господарських, виробничо-технологічних операцій. Тим самим будуть створені передумови для отримання інформаційно-облікового образу стану системи управління та його представлення в інтегрованій звітності з висвітлення проблемних ситуацій.

Ускладнення в дотриманні високого ступеня інтеграції системи виникають внаслідок критичності параметрів бізнес-процесів (незабезпеченість, несинхронність, несвоєчасність, аварійність тощо), що може бути як з боку господарських, так і виробничо-технологічних операцій. Необхідно, згідно з теорією самоорганізації, в ході моніторингу концентрувати увагу на наближенні до критичних точок (точок біфуркації), аналізуючи пріоритетні (атракторні) показники на предмет їхньої чутливості до збурень, наприклад, показник маржинального доходу у центрі відповідальності [2, 3]. Адже, навіть незначні зміни, можуть призвести до руйнівних наслідків, особливо в інтегрованих системах, в яких ступені зв'язковості, узгодженості, скоординованості високі. Тому під час планування і виконання

операцій, рішення повинні бути запобігаючими або такими, що дозволятимуть врівноважувати ситуації, або стратегічно націленими на революційні зміни з переходом в нову системну якість.

Нестійкий стан системи породжується нелінійністю процесів, що знаходяться під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів та зростанням ентропії в керованості процесами. При цьому вразливими стають детерміновані залежності, зокрема в частині елімінування факторних впливів. Посилюється стохастичність зв'язків, що проявляється у віддаленості очікувань з отримання економічних вигод від активів у майбутньому, чи посилення негативних очікувань за зобов'язаннями, внаслідок зменшення ресурсів, що втілюють в собі економічні вигоди. У цьому контексті в підсистемі обліку повинні активізуватися оперативний і статистичний облік та стратегічна компонента управлінського обліку, що даватиме змогу отримувати деталізовану фактографічну інформацію в реальному часі для прогностичного сценарного моделювання подій та самоорганізаційних перетворень.

Список використаних джерел:

1. АСУ на промышленном предприятии: Методы создания: Справочник / С.Б. Михалёв, Р.С. Седегов, А.С. Гринберг и др. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Энергоатомиздат, 1989. – 400 с.

2. Бакурова А.В. Самоорганізація соціально-економічних систем: моделі і методи: монографія / А.В. Бакурова. – Запоріжжя: КПУ, 2010. – 328 с.

3. Шарапов О.Д., Дербенцев В.Д., Семьонов Д.Є. Економічна кібернетика Навч. посібник. / О.Д. Шарапов, В.Д. Дербенцев, Д.Є. Семьонов – К.: КНЕУ, 2004. – 231 с.

Evgeny Tsikalo
Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

The positioning functions of accounting in the processes of integration and self-organization

Abstracts contain the vectors of integration of functions of accounting in the control system via the subsystem of accounting: types of accounting, types of management, the direction of integration of the system. The relationship between the signs of integration in the system managment and the account is established. The justified requirements of accounting in the transition to a self-organization process of the system.

Keywords: accounting, features, integration, self-organization, management system, condition.

Олег Шаблій, Олександра Вісьтак, Ірина Ванда

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРУКТУРИ ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНСЬКОГО РОЗТОЧЧЯ

професор, завідувач кафедри економічної і соціальної географії, Заслужений діяч науки і техніки, Львівський національний університет імені Івана Франка, м.Львів, Україна,
доцент кафедри економічної і соціальної географії Львівський національний університет імені Івана Франка, м.Львів, Україна,
асистент кафедри економічної і соціальної географії Львівський національний університет імені Івана Франка, м.Львів, Україна

Розлядаючи розвиток господарства в Українському Розточчі, ми обмежимося Яворівським та Жовківським районами. Виділення таких просторових меж пов’язане з наступним: власне Розточчя охоплює третину площі регіону; на височині та її окраїнах зосереджено 8 з 11 міських поселень (крім м. Яворів, смт Краковець та Куликів), а міські населені пункти завжди є місцями концентрації населення, виробництва і сфери послуг, виступають як системоформувальні елементи; господарське життя районів базується на використані природно-ресурсного потенціалу або Розточчя, або зумовлене безпосередньою близькістю до Розточчя (наприклад, у випадку із природною сіркою, вугіллям, природним газом); територія тісно пов'язана використанням транспортної мережі, комунікацій, об'єктів інфраструктури українсько-польського прикордоння.

З 1991 року ситуація змінилася. Прикордонні райони перестали розглядаютися однозначно як периферійні. Прикордонність стає перевагою. Можливими є два варіанти реалізації потенціалу прикордонного положення регіону: 1) транспортно-інфраструктурного спрямування, з орієнтацією на обслуговування кордону, вантажних та пасажирських перевезень; 2) комплексного спрямування, з активізацією транспортно-транзитної та іншої прикордонно-обслуговуючої діяльності, водночас із розвитком малого і середнього бізнесу у переробній сфері, промисловості, туризмі і рекреації. З міркувань забезпечення сталості розвитку, оптимальним є другий варіант. Проходження Розточчям 3-го Критського транспортного коридору (1994 р.) посилило увагу до розвитку прикордонно-транспортної інфраструктури.

Сучасна структура господарства Українського Розточчя (за вартістю реалізованої продукції, робіт, послуг) визначається як індустріально-аграрна: промисловість – 43%, сільське та лісове господарство – 24%, роздрібний товарообіг – 24%. Проте є суттєві відмінності між адміністративними районами, які не просто інерційно зберігаються, але й іноді посилюються: Жовківщина має аграрно-індустріальну спеціалізацію, Яворівщина – індустріально-аграрну.

Загальними тенденціями початку XXI ст. є зменшення ролі первинного при зростанні вторинного та третинного секторів економіки як Львівщини, так і досліджуваних районів (табл. 1).

Найінтенсивніші зміни притаманні вторинному сектору. Зростання частки промисловості відбувалося водночас із її галузевою реструктуризацією.

До 1999, промисловість Розточчя визначалась господарською діяльністю близько 30 підприємств, найбільшим серед яких було Яворівське державне гірничо-хімічне підприємство “Сірка” (третина вартості промислової продукції та половина

зайнятих у промисловості у 1997 р.). У зв'язку з практичною зупинкою сірчаного виробництва і кризою у функціонуванні промислового вузла м. Львова, в який входили заводи "Електрон", "Автонавантажувач", "Спецавтонавантажувач", "Конвейєр" в межах території с.Рясна-Руська, в районі виникла напружена соціально-економічна та екологічна ситуація, пов'язана з масовим безробіттям, утриманням соціальної інфраструктури, складними техногенними процесами.

Після створення СЕЗ «Яворів» пільговий податковий режим зумовив притік інвестицій, які уможливили розвиток нових для району видів діяльності. Зросла роль прикордонно-приміського положення, активізувалося використання людського та просторового ресурсу району. Промисловість, хоча й із диверсифікованою структурою, залишається провідним і пропульсивним сектором у господарстві.

Спостерігається тенденція зростання промислового виробництва в регіоні Українського Розточчя, як і Львівської області в цілому. Обсяги реалізованої продукції збільшилися у 11 разів у Яворівському районі за 2000–2011 рр.; у Жовківському районі та Львівській області – приблизно у 8 разів.

Структура переробної промисловості зазнала суттєвих змін. Так, у кінці 1990-х рр. найбільші підприємства Розточчя – це АТ "Явір" (меблеве виробництво, смт Івано-Франкове, близько 20% продукції та 10% зайнятих), Рава-Руський спиртзавод (10% продукції, 2% зайнятих). Інші підприємства виробляли 0,1 – 3 % продукції кожне, до 3 – 4 % промислово-зайнятих.

Головними напрямками розвитку промисловості Яворівського району зараз стала хімічна і нафтохімічна (38%), оброблення металу (32%), харчова промисловість та переробка сільськогосподарської продукції (8%), целюлозно-паперова промисловість й видавнича справа (8%), виробництво деревини та виробів з деревини (7%). В структурі промисловості Жовківського району найбільшу частку займають: продукція харчової промисловості – 42%; виробництво готових металевих виробів – 23%; обробка деревини та виробництво виробів з деревини – 8%.

Зростання обсягів промислової продукції на підприємствах хімічної та нафтохімічної промисловості спостерігається за рахунок позитивної динаміки розвитку ТзОВ «Снєжка Україна», ТзОВ «Ламела», ТзОВ «МагнатПет» та інших підприємств.

У целюлозно-паперовому виробництві та поліграфічній діяльності обсяги виробництва достатньо стабільні; виробничі потужності наближені до м. Львова (с. Рясна-Руська, м. Жовква), й забезпечують, головним чином, його потреби.

Останніми роками відбувається зростання обсягів реалізації продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської продукції, що зумовлено розвитком виробництв приміської спеціалізації.

Машинобудування має в наявності значний технологічний потенціал. У 2007 р. це виробництво зникло з економічної карти Яворівщини, оскільки ЗАТ "Автонавантажувач" (машинобудування) перереєструвалося в Шевченківський район м.Львова, по місцю здійснення виробничої діяльності. Зараз суттєвий внесок здійснює ДП «Холгер Крістіансен Продакшн Україна», який функціонує для компанії Bosch.

Легка промисловість представлена у Жовківському районі низкою малих підприємств з пошиття одягу, взуття; у Яворівському районі найбільшим за кількістю

зайнятих (понад 300 осіб) у обробній промисловості є експортно орієнтоване ТзОВ "Йоха-Україна" (виробництво трикотажних виробів, м. Новояворівськ).

У сільському господарстві Українського Розточчя відбуваються як позитивні тенденції розвитку, так і мають місце ряд проблем, які потребують вирішення. Це пов'язано з тим, що головним виробником продукції (близько 80%) є індивідуальні підсобні господарства населення (біля 25 тис. у Жовківському районі, понад 20 тис. – в Яворівському), в яких тривалий час зменшувалися обсяги виробництва. Натомість намітились позитивні тенденції у розвитку сільськогосподарських підприємств, частка яких у виробництві продукції має тенденцію до росту.

Важливими структурами підрозділами стала рекреаційна складова економічного розвитку. Вона визначається наявністю рекреаційних ресурсів, а також розвиненістю інфраструктури. Розточчя традиційно було рекреаційно спеціалізованим регіоном, що на поч. ХХ ст. забезпечував відпочинкові потреби Львова, частково й інших територій. Транспортну інфраструктуру формували залізниці, що обслуговували потік відпочиваючих зі Львова (головним чином службовців та інтелігенції); місцеве населення надавало у користування житлові приміщення, забезпечувало харчування рекреантів. Великим рекреаційним центром було містечко Янів (зараз – смт Івано-Франкове, завдяки поєднанню природно-рекреаційних ресурсів та транспортної доступності). Через створення військового полігону у сер. ХХ ст. та прикордонне положення туристика втратила своє провідне значення на цій території.

Водночас унікальні та типові природні комплекси у центральній частині Українського Розточчя, що збереглися, стали основою різних форм природоохоронної діяльності: у державному заповіднику "Розточчя" (1984 р., 21 км2), Яворівському національному природному парку (1998 р., 71 км2), регіональному ландшафтному парку «Равське Розточчя» (2007 р., 191 км2) та ін. Отримання статусу Міжнародного біосферного резервату (2011 р., бл. 745 км2 разом із транзитною зоною) сприяє екологізації як виробництва (сільського, лісового господарства), так і розвитку різноманітної рекреації та туристики.

Сучасну туристично-рекреаційну атракційність Українського Розточчя зумовлюють мальовничі ландшафти (поєднання горбогірного рельєфу, вод та лісів); збереженість природного довкілля завдяки слабшому загосподарюванню регіону та розвитку природоохоронних територій; наявність пам'яток історії; взаємопроникнення культур і традицій Сходу і Заходу, що виразилося у самобутності регіону.

Наявні ресурси лікувальних мінеральних вод та сірководневих грязей – основа розвитку оздоровниць Шкла та Немирова (ємність 1000 місць). Зазначимо, що оздоровча спеціалізація регіону має міждержавне значення – у санаторії "Шкло" близько половини клієнтів – іноземці, найчастіше громадяни Польщі.

У регіоні добре розвинуте мисливство і рибальство, є мисливські угіддя, озера і ставки, що створює сприятливі передумови для розвитку цього виду відпочинку (Кунин, Майдан, Верещиця).

Обсяг туристсько-рекреаційних послуг слід визначати з врахуванням задоволення потреб населення м.Львова, а також можливістю притягування іноземних рекреантів.

Висновки. Розвиток господарства Розточчя ґрунтувався протягом тривалого часу на місцевих природних ресурсах (викопні, ґрунтові). Становлення незалежності

України та економічна трансформація зумовили суттєві зміни у господарстві. Суттєвим чинником виступав режим спеціальної економічної діяльності на теренах Яворівського району (1999 – 2005 рр.), що активізував диверсифікацію промисловості. Видобувна промислова діяльність, організована у формі великих підприємств, припинила існування, тим самим реалізувала частковий відхід від сировинно-орієнтованої моделі економіки. Реіндустріалізація проявилася у розвитку хімічної, харчової промисловості, виробництві металевих виробів. Незважаючи на часткове задіяння площ та основних фондів колишнього сірковидобувного підприємства, питання їхньої рекультивації, інфраструктурного розвитку та повторного господарського освоєння залишається. Місцева влада знову задіює нові для України форми діяльності у стимулюванні локального розвитку, зокрема формування індустріальних парків (за сприяння та підтримки Європейського Союзу).

Туризм та рекреація визначають спеціалізацію Розточчя у регіональному вимірі; історико-культурні атракції є переважаючими на Жовківщині, природно-географічні – на Яворівщині. Становлення поліфункціонального біосферного резервату сприятиме, на нашу думку, комплексному поєднанню виробничої, соціальної та природно-екологічної компонент розвитку.

Oleh Shabliy, Oleksandra Vistak, Iryna Vanda
Ivan Franko National University of Lviv

Trends of development of economy's structure of Ukrainian Roztochya

The sectoral and structural changes in the economy of Ukrainian Roztochya's territory wasted within Yavoriv and Zhovkva regions were considered. The role of specialized areas as an essential factor of shift was disclosed.

Key words: sectoral and component structure of the economy, specialized economic zone, natural resource potential, propulsive branches, reindustrialization

Список авторів

Hale Akin – Finance, Banking and Insurance Department Selcuk University
Mehmet Burak Ceran – Foreign Trade Department Selcuk University
Aleksandra Galus - Graduate student of the Faculty of Political Science and Journalism at Adam Mickiewicz University in Poznań (Poland)
Celina Habryka – Doktorant Katedry Analizy i Oceny Jakości Żywności, Wydziału Technologii Żywności, Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie
Andrzej Jurkun – Doktorant Instytutu Nauk Politycznych,Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie
Metehan Ortakarpuz – Foreign Trade Department Selcuk University
Olga Smalej – Doktorantka ,Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Zofia Żukowska – Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie im. KEN
Stanisław Żukowski
Ігор Бараняк – аспірант ,ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України»,м. Львів, Україна
Дар'я Бесчастна – викладач кафедри статистики, обліку та економічної інформатики,Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,м.Дніпропетровськ, Україна
Мар'яна Біль – старший науковий співробітник, к.держ.упр., ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»,м. Львів, Україна
Віктор Борщевський – завідувач відділу розвитку територіальних громад і транскордонного співробітництваДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»,м. Львів, Україна
Ірина Ванда – доцент кафедри економічної і соціальної географії Львівський національний університет імені Івана Франка, м.Львів, Україна
Степан Васьків – асистент кафедри статистики,Львівський національний університет імені Івана Франка,м. Львів, Україна
Мар'яна Вдовин – к.е.н., доцент кафедри статистики, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна
Оксана Вільчинська –доцент кафедри статистики,Львівський національний університет імені Івана Франка,м. Львів, Україна
Олександра Вісьтак – доцент кафедри економічної і соціальної географії Львівський національний університет імені Івана Франка, м.Львів, Україна
Людмила Войтович – к.е.н., доцент, доцент кафедри банківського і страхового бізнесу,Львівський національний університет імені Івана Франка,м. Львів, Україна
Тетяна Гільорме – доцент кафедри статистики, обліку та економічної інформатики, провідний науковий співробітник НДІ енергетики ,Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара ,м. Дніпропетровськ, Україна
Тарас Гіщак – асистент кафедри статистики,Львівський національний університет імені Івана Франка,м. Львів, Україна
Ганна Головчак – асистент кафедри обліку і аудиту,Львівський національний університет імені Івана Франка,м. Львів, Україна
Ольга Гринькевич – доцент кафедри статистики,Львівський національний університет імені Івана Франка,м. Львів, Україна
Леся Данилюк – завідувач кафедри менеджменту організацій, ПрАТ "Вищий навчальний заклад "Міжрегіональна Академія управління персоналом" Львівський інститут,м. Львів, Україна
Оксана Єлісєєва – д.е.н. , професор, завідувач кафедри статистики, обліку та економічної інформатики ,Дніпропетровський національний університет імені Олеся

Гончара,м.Дніпропетровськ, Україна
Ірина Жук – кандидат економічних наук, асистент кафедри туризму,Львівський національний університет імені Івана Франка,м. Львів, Україна
Петро Жук – провідний науковий співробітник, кандидат економічних наук,ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України»,м. Львів, Україна
Олександр Завада – доцент кафедри інформаційних систем у менеджменті,Львівський національний університет імені Івана Франка,м. Львів, Україна
Валентина Засадко – к.е.н., старший науковий співробітник, Регіональний філіал НІСД у м. Львові, Україна
В. Ільченко – студентка кафедри статистики, обліку та економічної інформатики Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара ,м. Дніпропетровськ, Україна
Ольга Іляш– д.е.н., проф., головний науковий співробітник,Регіональний філіал НІСД у м. Львові, Україна
Ярослава Калат – м.н.с. сектору проблем транскордонного співробітництва, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів, Україна
Андрій Ковалюк – кандидат економічних наук, доцент кафедри банківського і страхового бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів, Україна
Ольга Корнілова – к.е.н.,доцент кафедри статистики, обліку та економічної інформатики, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,м.Дніпропетровськ, Україна
Ірина Кравців – асистент кафедри маркетингу,Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького
Роман Кулинич – завідувач кафедри математики, статистики та інформаційних технологій,, доктор економічних наук, професор, Хмельницький університет управління та права,
Омелян Кулинич – професор кафедри математики, статистики та інформаційних технологій, ,доктор економічних наук, професор,Хмельницький університет управління та права
Катажина Куцаб-Бонк – Викладач, Вища державна техніко-економічна школа м. Ярослав, Польща
Ольга Левицька – к.е.н., науковий співробітник відділу соціально-гуманітарного розвитку регіону ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України",м. Львів, Україна
Яна Лихачова – студентка напряму «Прикладна статистика»,Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,м.Дніпропетровськ, Україна
Наталія Лутчин – доцент кафедри статистики,Львівський національний університет імені Івана Франка,м. Львів, Україна
Євген Майовець – професор кафедри маркетингу,Львівський національний університет імені Івана Франка,м. Львів, Україна
Оксана Марець – доцент кафедри статистики,Львівський національний університет імені Івана Франка,м. Львів, Україна
Ольга Мартин – доцент кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту,Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,м. Львів, Україна
Уляна Моторнюк – к.е.н., доцент, кафедра зовнішньоекономічної та митної діяльності,Національний університет «Львівська політехніка»,м.Львів, Україна
Євгенія Писанко – студентка кафедри статистики, обліку та економічної інформатики,Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,м.Дніпропетровськ, Україна
Дарія Полюга – кандидат економічних наук, доцент кафедри статистики ,Львівського національного університету імені Івана Франка,м. Львів, Україна
В'ячеслав Полюга – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу

регіональної екологічної політики ДУ «Інституту регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України» ,м. Львів, Україна
Світлана Прийма – доцент кафедри інформаційних систем у менеджменті,Львівський національний університет імені Івана Франка, ,м. Львів, Україна
Христина Притула – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, в.о. завідувача сектору ,ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України»,м.Львів, Україна
Ірина Прокопович-Павлюк – доцент кафедри статистики,Львівський національний університет імені Івана Франка,м. Львів, Україна
Сергій Реверчук – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри банківського і страхового бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів, Україна
Ігор Романич – доцент кафедри менеджменту організаційПрАТ "Вищий навчальний заклад "Міжрегіональна Академія управління персоналом" Львівський інститут ,м. Львів, Україна
Аріна Русакевич – студентка кафедри статистики, обліку та економічної інформатики ,Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,м.Дніпропетровськ, Україна
Наталія Савка – Львівський національний університет імені Івана Франка, м.Львів, Україна
Уляна Садова – д.е.н., проф., завідувач відділу соціально-гуманітарного розвитку регіону,ДУ «Інститут регіональних досліджень ім.М.Долішнього НАН України»
Оксана Сенишин – доцент кафедри менеджменту,Львівський національний університет імені Івана Франка,м. Львів, Україна
Лариса Сотнікова – начальник відділу публікаційної та інформаційно-аналітичної роботи,Головне управління статистики у Львівській області,м. Львів, Україна
Олександр Софій – аналітик громадської організації,«Європейський діалог»
Тетяна Степура – к.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки та підприємництва,Львівська філія ПВНЗ «Європейський університет»,м. Львів, Україна
Вікторія Сус – студентка кафедри аналітичної економії і міжнародної економіки,Львівський національний університет імені Івана Франка,м.Львів, Україна
Марта Теребух – к.е.н., доцент, кафедра економіки України,Львівський національний університет імені Івана Франка,м. Львів, Україна
Юлія Цибульська – к.е.н., м.н.с. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»,, м. Львів, Україна
Євген Цікало – доцент кафедри обліку і аудиту ,Львівський національний університет імені Івана Франка,м. Львів, Україна
Оксана Цісінська – провідний інженер сектору проблем транскордонного співробітництва,ДУ «Інститут регіональних досліджень ім.. М.І. Долішнього НАН України»
Олег Шаблій – професор, завідувач кафедри економічної і соціальної географії, Заслужений діяч науки і техніки, Львівський національний університет імені Івана Франка, м.Львів, Україна
Василь Шурдак – магістр кафедри статистики Львівського національного університету імені Івана Франка,Львівський національний університет імені Івана Франка,м. Львів, Україна
Щерба Галина – доцент кафедри аналітичної економії та міжнародної економіки, Львівський національний університет імені Івана Франка,м. Львів, Україна
Марія Янків – аспірантка ,ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»,м. Львів, Україна

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА»

18-19 квітня 2016 року
м. Львів, Україна

Комп'ютерне верстання
Оксана Вільчинська

Тези доповідей опубліковано в авторській редакції

Підписано до друку 14.04.2016. Формат 60x84/16. Папір друк.
Друк офсет. Гарнітура Times New Roman. Умовн. друк. арк. 11,75.
Тираж 100 прим.

Видавництво:
Львівський національний університет імені Івана Франка
79000, Львів, вул. Університетська, 1

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 3059 від 13.12.2007